

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**MİLLET KÜTÜPHANESİ ALİ EMİRİ MANZUM 554
NUMARALI ŞİİR MECMUASI (Sayfa 1-77)
(İNCELEME-METİN-MESTAP'A GÖRE TASNİF)**

YÜKSEK LİSANS

SÜMEYYE ÇAKIR

İSTANBUL, 2022

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

**MİLLET KÜTÜPHANESİ ALİ EMİRİ MANZUM 554
NUMARALI ŞİİR MECMUASI (Sayfa 1-77)
(İNCELEME-METİN-MESTAP'A GÖRE TASNİF)**

YÜKSEK LİSANS

**SÜMEYYE ÇAKIR
(190101015)**

**Danışman
(Prof. Dr. Nihat Öztoprak)**

İSTANBUL, 2022

01/02/2022

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 190101015 numaralı Sümeyye ÇAKIR'ın hazırladığı "Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum 554 Numaralı Şiir Mecmuası (Sayfa 1-77) (İnceleme - Metin-MESTAP'a Göre Tasnif)" konulu Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 01/02/2022 Salı günü saat 13:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı .../.../20... tarihinde, saat ...:... da yapılacaktır.

Tez Adı Değişikliği Yapılması Halinde: Tez adının
.....
şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Tarih	İmza
(Danışman) Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK	01/02/2022	KABUL
Doç. Dr. Türkan ALVAN	01/02/2022	KABUL
Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ	01/02/2022	KABUL
(İkinci Danışman) *.....	.../.../20...
*.....	.../.../20...

*2. Danışman varsa doldurulacak

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağılı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Sümeyye Çakır

TEŐEKKÜR

Bu tez alışmasında başından sonuna kadar yardımlarını esirgemeyen ve büyük bir özveri ile alışmaya katkılarını sunan kıymetli hocam Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK'a, benden her an ve her koşulda desteklerini esirgemeyen, bana inanmaktan hibir zaman vazgeemeyen canım aileme, ruhumu dinlendiren ve bana motivasyon kaynağı olan neyzenim H. Kübra BOZKURT'a, son olarak dostluk kavramını en derinden hissettiren sevgili Yeşim IŞKIN'a teőekkürlerimi sunarım.

Sümeyye akır

MİLLET KÜTÜPHANESİ ALİ EMİRİ MANZUM 554
NUMARALI ŞİİR MECMUASI (Sayfa 1-77) (İNCELEME-METİN-
MESTAP'A GÖRE TASNİF)
Sümeyye Çakır

ÖZET

Bu çalışmada mecmuaların genel itibari ile edebiyat tarihi açısından yeri ve önemi vurgulandıktan sonra, çalışmamıza konu olmuş Millet Kütüphanesi Ali Emîrî koleksiyonunda yer alan Manzum 554 numaralı mecmuanın 1-77 sayfaları üç ana bölümde incelenmiştir.

Birinci bölümde Millet Kütüphanesinde kayıtlı olan mecmuanın nüsha tavsifi yapıldıktan sonra mecmuada karşılaşılan bazı problemlere ve mecmua üzerine yapılan çalışmalara değinilmiştir. İkinci bölümde 1-77 sayfaları arasında yer alan metinler şekil ve muhteva hususiyetleri bakımından incelenmiştir. Son bölümde ise metinde takip edilen yöntem açıklandıktan sonra mecmuanın transkripsiyonlu metni verilip; MESTAP'a göre tasnifi yapılarak çalışma sona erdirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mecmua, edebiyat, Millet Kütüphanesi, şiir, MESTAP

**A POETRY MISCELLANY WITH NO. 554 IN MİLLET LIBRARY,
ALİ EMİRİ POETRY SECTION (REWİEV-TEXT) (PAGE 1-77)
AND ACCORDING TO THE SYSTEMATIC CLASSIFICATION
PROJECT (MESTAP)**

Sümeyye Çakır

ABSTRACT

In this study, after emphasizing the place and importance of magazines in terms of literary history, the pages 1-77 of the magazine numbered Manzum 554 in the Ali Emîrî collection of the Millet Library, which is the subject of our study, were examined in three main sections.

In the first part, after the copy of the journal registered in the Millet Library is described, some problems encountered in the journal are mentioned. In the second part, the texts on pages 1-77 were examined in terms of form and content. In the last part, after the path followed in the text is explained, the transcribed text of the journal is given; The study was concluded by making its classification according to MESTAP.

Keywords: Journal, literature, Millet Library, poetry, MESTAP.

ÖNSÖZ

Klasik Türk Edebiyatı, tarihi açıdan çok geniş bir zaman dilimine sahip olup, temel taşlarını şiirler oluşturmaktadır. Dönemin zevkini, yaşayış biçimini, ekonomik durumunu, kültür ve tarihini yansıması bakımından şiirlerin yeri ve önemi büyüktür. Geçmişten geleceğe köprü vazifesi gören şiirler özellikle divan ve mecmua gibi eserler ile okuyucusuyla buluşmuştur. Mecmua sözlük anlamı açısından “toplanmış, bir araya getirilmiş” manalarını taşımaktadır. Mecmualar hem müellifinin ve döneminin şiir zevkini yansıtırken hem de döneme ait farklı farklı şairlere ev sahipliği yapan bir kaynak niteliğindedir. Mecmuaların döneme ait şiir ve şairleri gün yüzüne çıkarması, farklı nazım türlerine yer vermesi ve özellikle edebiyatımızda ismi duyulmamış şairleri açığa çıkarması edebiyat alanına yaptığı önemli bir katkıdır.

Bu çalışmada Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Koleksiyonu Manzum 554 numaralı mecmua incelenmiştir. Üzerinde çalıştığımız mecmua Millet Kütüphanesi’nde “Şiir Mecmuası” olarak kayıtlıdır. Çalışmamız giriş bölümü olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde mecmuaların tanıtımı, çeşitleri ve Klasik Türk Edebiyatı’ndaki şiir mecmualarının yeri ve önemi açıklanmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde mecmuanın nüsha tavsifi yapıldıktan sonra mecmuada karşılaşılan bazı problemlere ve mecmua üzerine yapılan çalışmalara değinilmiştir.

İkinci bölümünde 1-77 sayfaları arasında şiirleri bulunan şairlerin hayatları hakkında bilgiler verilip, bu sayfalar arasındaki şiirlerin tez ya da divanlarla karşılaştırılması yapılarak her şair kendi içerisinde karşılaştırılıp incelenmiştir. Aynı zamanda bu bölümde incelenen sayfalar arasında yer alan şiirlerin şekil ve muhteva hususiyetleri de incelemeye tabi tutulmuştur.

Çalışmamızın son bölümünde ise metin kurulurken takip edilen yöntem açıklanarak metnin transkripsiyonlu hali verilmiştir. Yine bu bölümde şiirlerin MESTAP tablosuna yer verilerek bu alanda yapılan çalışmalara katkı sağlanmıştır. Çalışmamızın sonuç bölümüyle birlikte, çalışma esnasında yararlanılan kaynaklar alfabetik sırayla verilmiştir. Son olarak incelediğimiz Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Koleksiyonu Manzum 554 numarayla kayıtlı olan mecmuanın 1-77 sayfalarının tıpkıbasımı çalışmamıza eklenmiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	viii
TABLO LİSTESİ	xv
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	xvi
KISALTMALAR	xvii
GİRİŞ.....	1
Klasik Türk Edebiyatında Mecmua	1
1. Mecmuanın Tanımı ve Çeşitleri	1
2. Şiir Mecmuaları ve Önemi	6
BİRİNCİ BÖLÜM	9
1. ALİ EMİRİ KOLEKSİYONU 554 NUMARALI MECMUA.....	9
1.1. 554 NUMARALI MECMUANIN TANITIMI.....	9
1.2. MECMUA ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR	9
1.3. MECMUADA KARŞILAŞILAN BAZI PROBLEMLER	10
2. MECMUANIN İNCELENMESİ	11
2.1. MECMUANIN ŞEKİL YÖNÜYLE İNCELENMESİ (1-77 SAYFALARI HAKKINDA)	11
2.1.1. Mecmuada Yer Alan Nazım Şekilleri	11
2.1.2. Mecmuada Yer Alan Şiirlerin Vezinleri.....	12
2.1.3. Kâfiye ve Redif.....	18
2.1.4. Mecmua Metninin Divanlarla Karşılaştırılması	22
2.1.4.1. Bağdatlı Rūhī' de Farklılıklar	22
2.1.4.1.1. Bağdatlı Rūhī' de Harf Farklılıkları.....	22
2.1.4.1.2. Bağdatlı Rūhī' de Kelime Farklılıkları	23

2.1.4.1.3. <i>Bağdatlı Rūhī’de Divanda Bulunup Mecmuada Bulunmayan Beyitler</i>	23
2.1.4.2. <i>Bākī’de Farklılıklar</i>	24
2.1.4.2.1. <i>Bākī’de Kelime Farklılıkları</i>	24
2.1.4.3. <i>Bursalı Raḥmī’de Farklılıklar</i>	24
2.1.4.3.1. <i>Bursalı Raḥmī’de Mecmuada Bulunup Divanda Bulunmayan Beyitler</i>	24
2.1.4.4. <i>Cāmī-i Rūmī’nin Bendindeki Farklılıklar</i>	24
2.1.4.4.1. <i>Cāmī-i Rūmī’de Yer Farklılıkları</i>	24
2.1.4.4.2. <i>Cāmī-i Rūmī’de Mısra Farklılıkları</i>	24
2.1.4.5. <i>Diyarbakırlı Halīlī’de Farklılıklar</i>	24
2.1.4.5.1. <i>Diyarbakırlı Halīlī’de Harf Farklılıkları</i>	24
2.1.4.5.2. <i>Diyarbakırlı Halīlī’de Kelime Farklılıkları</i>	25
2.1.4.5.3. <i>Diyarbakırlı Halīlī’de Divanda Bulunup Mecmuada Bulunmayan Beyitler</i>	25
2.1.4.6. <i>Emrī’de Farklılıklar</i>	26
2.1.4.6.1. <i>Emrī’de Kelime Farklılıkları</i>	26
2.1.4.6.2. <i>Emrī’de Divanda Bulunup Mecmuada Bulunmayan Beyitler</i> ..	26
2.1.4.7. <i>Fehīm-i Kadīm’de Farklılıklar</i>	26
2.1.4.7.1. <i>Fehīm-i Kadīm’de Harf Farklılıkları</i>	27
2.1.4.7.2. <i>Fehīm-i Kadīm’de Kelime Farklılıkları</i>	28
2.1.4.8. <i>Fuzūlī’de Farklılıklar</i>	29
2.1.4.8.1. <i>Fuzūlī’de Harf Farklılıkları</i>	29
2.1.4.8.2. <i>Fuzūlī’de Kelime Farklılıkları</i>	29
2.1.4.8.3. <i>Fuzūlī’de Divanda Bulunup Mecmuada Bulunmayan Beyitler</i> 30	
2.1.4.9. <i>Habībī’de Farklılıklar</i>	30
2.1.4.9.1. <i>Habībī’de Harf Farklılıkları</i>	30
2.1.4.9.2. <i>Habībī’de Kelime Farklılıkları</i>	31
2.1.4.9.3. <i>Ḥabībī’de Mısra Farklılıkları</i>	32
2.1.4.10. <i>Ḥayālī Bey’de Farklılıklar</i>	32
2.1.4.10.1. <i>Ḥayālī Bey’de Kelime Farklılıkları</i>	32

2.1.4.10.2. <i>Ḥayālī Bey'de Divanda Bulunup Mecmuada Bulunmayan Beyitler</i>	32
2.1.4.11. Mantıkî'de Farklılıklar	33
2.1.4.11.1. <i>Mantıkî'de Kelime Farklılıkları</i>	33
2.1.4.11.2. <i>Mantıkî'de Divanda Bulunup Mecmuada Bulunmayan Beyitler</i>	33
2.1.4.12. Nefî'de Farklılıklar.....	34
2.1.4.12.1. <i>Nefî'de Kelime Farklılıkları</i>	34
2.1.4.12.2. <i>Nefî'nin Beyitlerindeki Yer Farklılıkları</i>	34
2.1.4.13. Niyâzî-i Mısri'de Farklılıklar.....	34
2.1.4.13.1. <i>Niyâzî-i Mısri'de Harf Farklılıkları</i>	34
2.1.4.13.2. <i>Niyâzî-i Mısri'de Kelime Farklılıkları</i>	35
2.1.4.13.3. <i>Niyâzî-i Mısri'nin Beyitlerindeki Yer Farklılıkları</i>	35
2.1.4.13.4. <i>Niyâzî-i Mısri'de Mecmuada Bulunup Divanda Bulunmayan Beyitler</i>	35
2.1.4.14. Sünbülzâde Vehbî'de Farklılıklar.....	36
2.1.4.14.1. <i>Sünbülzâde Vehbî'de Harf Farklılıkları</i>	36
2.1.4.15. Şeyhî'de Farklılıklar.....	36
2.1.4.15.1. <i>Şeyhî'de Harf Farklılıkları</i>	36
2.1.4.15.2. <i>Şeyhî'de Kelime Farklılıkları</i>	37
2.1.4.15.3. <i>Şeyhî'de Kelimelerdeki Yer Farklılıkları</i>	38
2.1.4.15.4. <i>Şeyhî'de Divanda Bulunup Mecmuada Bulunmayan Beyitler</i>	38
2.1.5. Mecmuanın Muhteva Yönüyle İncelenmesi	40
2.1.5.1. Mecmuada Yer Alan Şairler ve Kısa Biyografileri	40
2.1.6. Şiirlerin Bazı Muhteva Hususiyetleri.....	53
2.1.6.1. Divan Şiirinde Şarap ve Beraberinde Kullanılan Mefhumlar	53
2.1.6.1.1. <i>Şarap / Bâde</i>	53
2.1.6.1.2. <i>Câm / Kadeh</i>	54
2.1.6.1.3. <i>Meyhâne /Harâbât /Bezm</i>	55
2.1.6.1.4. <i>Sâkî</i>	56
2.1.6.1.5. <i>Gaml / Keder</i>	56

2.1.6.2. Divan Şiirinde Aşk ve Aşk İçin Kullanılan Üç Tip	57
2.1.6.2.1. <i>Aşk</i>	57
2.1.6.2.2. <i>Âşık</i>	58
2.1.6.2.3. <i>Sevgili / Mâşuk</i>	59
2.1.6.2.4. <i>Rakip / Ağyâr</i>	60
2.1.6.3. Kuşlar.....	61
2.1.6.3.1. <i>Bülbül</i>	61
2.1.6.3.2. <i>Tâvûs</i>	62
2.1.6.4. Dini Ögeler.....	62
2.1.6.4.1. <i>Allah</i>	62
2.1.6.4.2. <i>İslâm</i>	63
2.1.6.4.3. <i>Kur'an-ı Kerîm</i>	63
2.1.6.4.4. <i>Mescid</i>	63
2.1.6.4.5. <i>Cennet</i>	63
2.1.6.4.6. <i>Cehennem</i>	64
2.1.6.4.7. <i>Şeytan /İblis</i>	64
2.1.6.5. Tasavvûfî Ögeler	65
2.1.6.5.1. <i>Nefs / Nefis</i>	65
2.1.6.5.2. <i>Derviş</i>	65
2.1.6.5.3. <i>Sûfî</i>	66
2.1.6.5.4. <i>Zâhid</i>	66
2.1.6.5.5. <i>Rind / Rindâne</i>	67
2.1.6.5.6. <i>Dergâh</i>	67
2.1.6.5.7. <i>Tarîkat</i>	67
2.1.6.5.8. <i>Vahdet-Kesret</i>	68
2.1.6.5.9. <i>Kâmil/İnsan-ı Kâmil</i>	68
2.1.6.5.10. <i>Tevhîd</i>	69
2.1.6.5.11. <i>Vecd Hâli</i>	69
2.1.6.5.12. <i>Gaflet /Gaflet Uykusu</i>	70
2.1.6.6. Peygamberler.....	71

2.1.6.6.1. Hz. Yâkûb	71
2.1.6.6.2. Hz. Yûsuf	71
2.1.6.6.3. Hz. İ̇sâ / Mesih.....	72
2.1.6.6.4. Hz. Süleymân.....	73
2.1.6.6.5. Hz. Hızır / Hızır.....	73
2.1.6.6.6. Hz. Muhammed	73
2.1.6.6.7. Hz. Mûsâ	74
2.1.6.6.8. Hz. Âdem	75
2.1.6.6.9. Hz. Nûh.....	75
2.1.6.6.10. Hz. Eyyûb	76
2.1.6.7. Efsânevî Karakterler	76
2.1.6.7.1. Kays / Mecnûn	76
2.1.6.7.2. Vâmık.....	77
2.1.6.7.3. Ferhâd	77
2.1.6.7.4. Cemşîd	78
2.1.6.7.5. İ̇skender / Sikender.....	78
2.1.6.7.6. Leylâ	79
2.1.6.8. Önemli Şehirler /Merkezler	79
2.1.6.8.1. Bağdâd / Bağdat.....	79
2.1.6.8.2. Necef.....	80
2.1.6.8.3. Tebrîz	80
2.1.6.8.4. Nil Nehri.....	80
2.1.6.8.5. Tûr Dağı.....	81
2.1.6.8.6. Mısır.....	82
2.1.6.8.7. Irak.....	82
2.1.6.8.8. Rûm	83
2.1.6.8.9. Şîrâz ve Şîroân	83
2.1.6.8.10. Yemen/ Yemân.....	84
2.1.6.9. Av/ Avcılık İ̇le İlgili Unsurlar	84
2.1.6.9.1. Sayyâd	84

2.1.6.9.2. <i>Silah</i>	85
2.1.6.9.3. <i>Şikâr</i>	85
2.1.6.9.4. <i>Tîr /Ok</i>	85
2.1.6.9.5. <i>Dâm</i>	86
2.1.6.10. Çiçekler	86
2.1.6.10.1. <i>Gül</i>	86
2.1.6.10.2. <i>Nergis</i>	87
2.1.6.10.3. <i>Sünbül</i>	88
2.1.6.10.4. <i>Lâle</i>	88
2.1.6.11. Mûsikî Aletleri	89
2.1.6.11.1. <i>Nây /Ney</i>	89
2.1.6.11.2. <i>Def</i>	89
2.1.6.11.3. <i>Mutrib</i>	90
3. METİN	94
3.1. MECMUADA TAKİP EDİLEN YÖNTEM	94
3.2. TRANSKRİPSİYONLU METİN	95
3.3. MESTAP TABLOSU	277
SONUÇ	292
KAYNAKÇA	294
EKLER	300

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1 :Nazım Şekilleri Tablosu.....	12x
Tablo 2 : Vezin Tablosu.....	13 x
Tablo 3 : Şair ve Şiirler Tablosu.....	91 x

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	A, a, E, e, Ā, ā, ʾ
ب	B, b
پ	P, p
ت	T, t
ث	Ṡ, ṡ
ج	C, c
چ	Ç, ç
ح	H, h
خ	Ḥ, ḥ
د	D, d
ذ	Ẓ, ẓ
ر	R, r
ز	Z, z
ژ	J, j
س	S, s
ش	Ş, ş
ص	Ş̣, ş̣
ض	Ẓ̣, ẓ̣, Ḍ, ḍ
ط	Ṭ, ṭ
ظ	Ẓ̣, ẓ̣
ع	ʿ
غ	Ġ, ġ
ف	F, f
ق	Q, q
ك	K, k, G, g, Ñ, ñ
ل	L, l
م	M, m
ن	N, n
و	V, v, O, o, Ö, ö, U, u, Ü, ü, Ū, ū
ه	H, h, A, a, E, e
ي	Y, y, Ĭ, ĭ, Ī, ī

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser/yer
a.g.e.	Adı geçen eser
a.y.	Yazara ait son zikredilen yer
b.a.	Eserin bütününe atıf
bkz.	Bakınız
bkz.: aş.	Eserin kendi içinde aşağıya atıf
bkz.:yuk.	Eserin kendi içinde yukarıya atıf
C.	Cilt
çev.	Çeviren
ed. veya haz.	Editör/yayına hazırlayan
k.g.	Karşı görüş
karş.	Karşılaştırmız
s.	Sayfa/sayfalar
t.y.	Basım tarihi yok
v.d.	Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
K.	Kaside
M.	Mesnevi
G.	Gazel

GİRİŞ

A. KLÂSİK TÜRK EDEBİYATINDA MECMUA

A.1. MECMUANIN TANIMI VE TASNİFİ

Mecmu'a sözlükte "dağınık şeyleri bir araya getirmek, toplamak" anlamındaki cem' masdarından türeyen mecmu'dan (bir araya getirilmiş, toplanmış) gelmektedir.¹

Mecmuanın yanı sıra mecâmî', mecmâ', câmi' gibi aynı kökten türemiş kelimelerle -yalnız Osmanlı Türkçesi'nde- cüzdan, defter ve cerîde isimleri de aynı mânada kullanılmıştır. Ancak bu isimlerden herhangi birini taşımadığı halde mecmua özelliğine sahip pek çok eser bulunmaktadır.²

Mecmualar, genelde bir veya daha fazla yazar yahut şaire ait çeşitli şekil ve hacimlerdeki dinî, din dışı nesir ya da şiirlerden oluşan derleme kitaplardır: Mecmûatü'l-hâdis, mecmûa-i fetâvâ, mecmûa-i ed'îye, mecmûatü'r-resâil, mecmûa-i eş'âr, mecmûa-i tevârih, mecmûa-i fevâid gibi. Mecmua başlangıçta, birçok bakımdan benzediği cönk gibi âyetler, hadisler, fetvalar, dualar, hutbeler, şiirler, ilâhiler, şarkılar, mektuplar, latifeler, lugaz ve muammalarla ilâç tariflerinin ve faydalı bilgilerin (fevâid), notların, tarihî belge ve kayıtların (tevârih) derlendiği bir not defteri halinde ortaya çıkmış, zamanla gelişip düzenli bir tertip ve şekle kavuşarak türlerine göre bazı farklılıklar gösteren bir kitap veya telif çeşidi özelliği kazanmıştır. Bir telif türü olarak gelişimini tamamladıktan sonra genellikle kitap hüviyetindeki teliflerden farklı bir tarafı kalmamıştır.³ Kütüphanecilik literatüründe mecmuanın karşılığı "derleme"dir. Klâsik Türk edebiyatında ise mecmuayı; "farklı kişilere ait metinlerin /metin parçalarının bir araya getirildiği eserler bütünü" olarak tarif etmek mümkündür. Mecmuada bir araya getirilen metinler arasında çoğunlukla benzer veya ortak olan taraflar vardır. Söz gelimi "mecmû'atü'r-resâ'il"leri (risaleler mecmuası), bir araya getirilmiş hacimce küçük eserleri oluşturur. Bu eserler arasında çoğunlukla konu yakınlığı da bulunmakla birlikte esas müştereklik –kısmen- hacimsiz eserler derlemesi

¹ Mustafa Uzun, "Mecmua", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C.: 28, Ankara 2003, s. 265.

² Mustafa Uzun, a.g.e. 265.

³ Mustafa Uzun, a.g.e. 265.

oluşudur. Bununla birlikte hacimli eserlerin toplanmasından oluşan mücessem mecmualar da yok değildir. Aynı konudaki metinlerin toplandığı mecmualar, içerikleriyle anılmaktadır. Buna örnek olarak ilahilerden oluşan mecmualara “mecnû’a-i ilâhiyât”, fetvaların toplanmasıyla bir araya gelmiş mecmualara “mecnû’a-i fetâvâ”, kasidelerin derlenmesiyle oluşan mecmualara “ mecnû’a-i kasâ'id” örnek gösterilebilir.⁴

İslâm kültüründe ilk olarak mecmua türü, henüz adı konulmadan Hz. Peygamber’in hadis yazımına izin vermesiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Bu iznin ardından bazı sahâbîler Resûlullah’tan duyduklarını mecmua tertip etme anlayışı içerisinde kendi seçimlerine, ihtiyaç ve değerlendirmelerine göre bir araya getirince hadis literatüründe sahîfe, cüz ve kitap adıyla anılan ilk derlemeler doğmuştur.⁵

Mecmuaların tasnifi kısmına bakıldığında ilk olarak karşımıza çıkan isim Âgâh Sırrı Levend olmuştur. Levend’in yapmış olduğu tasnif şu şekildedir:

1. Nazire mecmuaları,
2. Antoloji niteliğindeki seçme şiir mecmuaları,
3. Türlü konularda risalelerin bir araya getirilmesiyle ortaya çıkan mecmualar,
4. Aynı konudaki eserleri içine alan mecmualar; tababet, ilahiyat gibi,
5. Tanınmış kişilerce hazırlanmış, yararlı bilgileri, fıkraları ve özel mektupları kapsayan mecmualar olarak gruplamak mümkündür.⁶

Mecmuaların tasnifi kısmına bakıldığında ikinci isim olarak Günay Kut’u görmek mümkündür. Kut’un yapmış olduğu tasnif ise şu şekildedir:

- a) Nazire mecmuaları,
- b) Seçme şiir mecmuaları,
- c) Aynı konu ile ilgili eserlerin bir araya getirilmesiyle oluşan mecmualar,

⁴ M. Fatih Köksal; “*Şiir Mecmualarının Önemi ve Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi*”, Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori, Kesit Yay., İstanbul, 2012., s.133-134.

⁵ Mustafa Uzun, *a.g.e.* 266.

⁶ Âgâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi Giriş*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1984. s. 166- 167

d) Tanınmış kişilerce ya da derleyeni belli kişilerce hazırlanmış mecmualar⁷

Son olarak mecmuaların tasnifinde belli başlı hususiyetleri dikkate alarak en kapsamlı çalışmayı Atabey Kılıç'ın yaptığını söyleyebiliriz. Kılıç'ın yapmış olduğu tasnif ise şu şekildedir:⁸

1. Cilt ve Tertip hususiyetleri bakımından

1.1 Cönkler

1.2 Mecmualar

1.2.1 Tertip durumuna göre mecmualar

1.2.1.1 Mürettep mecmualar

1.2.1.2 Mürettep olamayan mecmualar

1.2.2 Mürettep durumuna göre mecmualar

1.2.2.1 Mürettibi bilinen mecmualar

1.2.2.2 Mürettibi bilinmeyen mecmualar

1.2.3 Aynı zümreye mensup şahsiyetlerin eserlerini topladığı mecmualar

2. Şekil Bakımından

2.1 Manzum metinler

2.1.1 Kaside mecmuaları

2.1.2 Gazel mecmuaları

2.1.3 Nazîre mecmuaları

2.1.4 Mu'ammâ mecmuaları

2.1.5 Manzûm lugât mecmuaları

2.1.6 İlâhî mecmuaları

⁷ Günay Kut, "*Mecmûa*", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler, İsimler, Eserler, Terimler), (haz.: Ezel Everdi, Mustafa Kutlu, İsmail Kara), Dergâh Yayınları, C. 6, İstanbul 1986, s.170.

⁸ Atabey Kılıç, "*Mecmua Tasnifine Dâir*", Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkbarı, (haz: Hatice Aynur ve öte..) Turkuaz Yayınları, İstanbul 2012, s.75-96

- 2.1.7 Şehrengiz mecmuaları
- 2.1.9 Na't mecmuaları
- 2.1.10 Mi'râciye mecmuaları
- 2.1.11 Matla' mecmuaları
- 2.1.12 Mersiye mecmuaları
- 2.1.13 Çeşitli mesnevilerden seçkileri barındıran mecmualar
- 2.1.14 Güfte mecmuaları
- 2.1.15 Müstezad mecmuaları
- 2.1.16 Tarih mecmuaları
- 2.1.17 Musammat mecmuaları
- 2.1.18 Kıt'a ve rubâ'i mecmuaları
- 2.1.19 Divân mecmuaları
- 2.2. Mensur metinler mecmuaları
 - 2.2.1 Lugaz mecmuaları
 - 2.2.2 Fetva mecmuaları
 - 2.2.3 Tefsîr mecmuaları
 - 2.2.4 Şerh mecmûaları
 - 2.2.5 Sakk mecmuaları
 - 2.2.6 Mekân tasvirlerini içeren mecmualar
 - 2.2.7 Münşe'ât mecmuaları
 - 2.2.7.1 Derleme münşe'ât mecmuaları
 - 2.2.7.2 Tek şahsa ait inşa örneklerinden oluşan münşe'ât mecmuaları
- 2.3 Karışık manzum ve mensur eserler mecmuaları
 - 2.3.1 Fevâid ve eş'âr mecmuaları
 - 2.3.2 Farklı türleri barındıran mecmualar

3. Dil bakımından mecmualar

3.1 Arapça mecmualar

3.2 Farsça mecmualar

3.3 Türkçe mecmualar

3.4 Çok dilli mecmualar

4. Muhteva bakımından

4.1 Din

4.2 Tasavvuf

4.3 ilm-i nücûm / fal ve remil

4.4 Hikâye/ latîfe

4.5 Hezel ve hiciv

4.6 Edviye

4.7 Mûsikî

4.8 Hat ve kitâbet

5. Şahısların tertip ettiği veya şahıslar için tertip edilmiş mecmualar

A.2. ŞİİR MECMUALARI VE ÖNEMİ

Herhangi bir nazım türü veya nazım şekli birliği / müşterekliği aranmaksızın derlenmiş manzum metinlerden oluşan toplamalara şiir mecmuası denir. Bu eserler kütüphanelerde “Şiir Mecmuası” adı altında kayıtlı olabileceği gibi genellikle “Mecmû’a-i eş’âr veya “Mecmû’atü’l-eş’âr” olarak kayıtlıdır. Şiir mecmualarında pek çok şairin (bazılarında sadece birkaç şairin) türlü nazım şekillerindeki şiirleri – genellikle- bir sıra esas gözetilmeden bir araya getirilmiştir. En büyük etken derleyicinin zevkidir. Şairler değişik yüzyıllardan, farklı mezhep ve meşreplerden; şiirler değişik nazım şekillerinden, muhtelif uzunluklarda hatta Türkçenin yanı sıra Farsça veya Arapça olabilir. Kimi şiir mecmualarını derleyicilerinin kendileri de şairdir ve mecmuaya kendi şiirlerinden de örnekler alırlar. Mecmuaların çoğu bizzat derleyicisinin kaleminden çıkmışken, yani mürettip (derleyici) aynı zamanda

müstensihken kimi mecmuaların müstensah olduğu fark edilir. Sipariş üzerine istinsah edilmiş ya da doğrudan müstensihin kendisi beğendiği bir şiir mecmuasını çoğaltmış olabilir.⁹

Şiir mecmuaları, dönemin okuyucu zevkini yansıtan, araştırmacılar tarafından edebiyat kültür ve tarihine kaynaklık eden önemli eserlerdir.

M. Fatih Köksal mecmuaları ve özellikle edebiyat tarihi açısından şiir mecmualarının önemini şu şekilde sıralamıştır:

1. Kaynaklarda adı geçmeyen, unutulmuş şairlerin şiirlerine mecmualarda rastlamak mümkündür.

2. Bilinen şairlerin bilinmeyen/divanlarında bulunmayan şiirlerine rastlamak mümkündür.

3. Şairlerin divanlarındaki şiirlerinin farklı şekillerine (fazla veya eksik beyitler, nüsha farkları vs) mecmualarda rastlanabilir.

4. Mecmualar arasında bilinmeyen, varlığı bilindiği hâlde nüshası tespit edilemeyen eserlerle karşılaşılabilir.

5. Bilinmeyen veya kullanılmayan nazım şekilleri, bilinen nazım şekillerinin örneği görülmemiş kafiye tipleri, farklı bend yapıları; yeni türler, edebiyatımızda kullanımına rastlanmamış aruz kalıpları, görsel şiirler vb. örnekler de mecmualarda bulunabilir.

6. Mecmualarda, zaman zaman şairlerin hayatıyla ilgili önemli malumata tesadüf etme imkânı vardır. Bu, ölümü bilinmeyen bir şairin ölümü için düşürülmüş bir tarih manzumesi şeklinde olabileceği gibi, araştırmacılar için çok önemli olabilecek derkenara düşürülmüş bir bilgi notu veya şiir başlığı şeklinde olabilir.

7. Bazı şiir mecmualarında, başka şairlerin şiirleri bulunmakla beraber, özellikle bir şairin şiirlerinin yoğun olduğu görülür. Derleyenin şair olduğu bir şiir mecmuası edebiyat araştırmalarına katkısı bakımından kuşkusuz daha kıymetli sayılır.

⁹ M. Fatih Köksal, *a.g.e.* 133-134.

8. Mecmualar, -bir kısmı kendisi de şair olan- şiir sever kişiler tarafından tertip edilen eserlerdir. Bu itibarla derleyeni belli kişiler tarafından toplanan mecmualarda o şahsın / şairin zevklerini fark ederken, dönemin genel beğenisiyle ilgili önemli ipuçları da yakalamak mümkündür. Bir şairin o dönem mecmularında çok şiirinin bulunması o devirde çok beğenildiğini, keza nazım şekillerinin sıklığından o nazım şeklinin gördüğü rağbeti, çok kullanılan aruz kalıpları ve kafiye yapıları devrin aruz ve zevkini bize bildiren önemli işaretlerdir.

9. Şiir mecmualarında genel olarak dönemin zevklerini, edebî tercihlerini vs. anlamak kabil olduğu gibi ferdî temayüllerin de izini sürmek mümkündür. Nazire mecmuası olmasa da kimi mecmualarda nazire şiirler bulunduğundan şairler arasındaki etkileşimi, teselsül bağlarını takip etmek de mümkün olur.

10. Mecmualar dışındaki eserlerin fevâ'id ve vikâye yapraklarında da zaman zaman rastlamak mümkünse de özellikle mecmualarda çok sık rastladığımız edebiyat dışı kimi konular da ayrıca ele alınması gereken önemli noktalar. Şöyle ki hemen her mecmuanın boş kalmış sayfalarında, yazılı sayfaların derkenarlarında çeşitli dualar, otlarla ilâç yapım tarifleri, tılsım, vefk, reml, tefe'ül gibi gizli ilimler (havâs) denilen itikatlara dair notlar, tarih kıt'aları, müstakil matla' ve müfredler, bazı münşeat örnekleri, kimi resmî kayıtların örnekleri çokça rastlanan -asıl mecmua konusuyla ilgisi olmayan- kayıtlardır. Bütün bunlar edebiyat araştırmacıları kadar hatta onlardan da fazla sosyoloji, tarih (özellikle kültür tarihi), kültürel antropoloji, dinler tarih, halkbilim gibi farklı bilim dallarından kişilerin de ilgi alanına giren çok önemli ama ihmal edilmiş bilgi kıvrımlarıdır. Bunların bileşkesi Türk milletinin kültür kodlarını ortaya koyacaktır. Bütün mecmuaların bir de bu gözle alınması çok çok önemlidir.

11. Bütün bunlarla beraber, özelde şiir mecmualarının, genelde de bütün mecmuaların yukarıda sayılan fayda ve önemleri tek tek ve birbirinden bağımsız olarak incelendiğinde çok fazla bir anlam ifade etmezler. Mesela Bâkî'nin divanında bulunmayan şiirlerini inceleyecek olsak bir tek mecmuayı taramamız ne ifade eder? Yahut bir mecmuada falan şairin şu kadar filan şairin bu kadar şiirinin bulunmasının bir anlamı var mıdır? Bu olsa olsa bize o derleyicinin şiir zevkini yansıtan bir işareti

verir. Ama aynı dönemde derlenmiş yüzlerce mecmuanın taranmasından ortaya çıkacak manzara devrin müşterek anlayış ve zevkini ortaya dökcektir.¹⁰

Klâsik Türk Edebiyatı alanında özellikle şiir mecmularına verilen önem ve ilgi giderek artmaktadır. Bu konu üzerine yapılan çalışmalar, yüksek lisans tezleri, makaleler ve birçok çalışma ile bu durum mecmuaların daha fazla gün yüzüne çıkmasına yardımcı olmaktadır.

Bu çalışmalara yardımcı olmak suretiyle Prof. Dr. M. Fatih Köksal tarafından geliştirilen “Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi” (MESTAP) çalışması başlatılmıştır. Özellikle son yıllarda yapılan yüksek lisans tezlerinde mecmualara MESTAP projesinin kaynaklık ettiğini görmek mümkündür. MESTAP projesinin araştırmacılara sağladığı kolaylıkla bilgiler tablo halinde edebiyat kültür ve tarihine katkı sağlarken aynı zamanda bu konuda çalışma yapacak olan araştırmacılara da yol gösterici bir rol oynamaktadır.

¹⁰ M. Fatih Köksal, *a.g.e.* 138.-141.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ALİ EMİRİ KOLEKSİYONU 554 NUMARALI MECMUA

1.1. 554 NUMARALI MECMUANIN TANITIMI

Millet Kütüphanesi'nde 554 numarasıyla kayıtlı olarak yer alan el yazması eser, orta kalınlıkta, krem renkli, aharlı abâdî kağıt üzerine istinsah edilmiştir.

Mecmua 304 sayfadan oluşmakta olup ebadı ise 200 x 130 şeklindedir. Mecmua metni ta'lik, ta'lik türleri ve divanî hatlar kullanılarak siyah mürekkeple sağdan sola doğru yazılmıştır. Mecmuanın bazı sayfalarında nadiren görülen kırmızı mürekkep kullanımı da söz konusudur. Mecmua içerisinde yer yer mürekkebin aktığı, silindiği ve yazıların iç içe geçtiğini görmekte mümkündür. Mecmua içerisinde şiir geçişlerinin bir kısmı “velehû” kelimesiyle sağlanmış olup derkenarlarında da şiirler bulunmaktadır. Mecmua sonradan numaralandırılmış olup kurşun kalemle sayfa numaraları verilerek sıralama yapılmıştır.

Çalışmayı gerçekleştirdiğimiz dijital kopyada bazı sayfaların (30-31, 136-137, 274-275, 294-295.) eksik olduğu tarafımızca tespit edilmiş olup nüshanın orijinalinde böyle bir eksiklik olmadığı görülmektedir.

Mecmuada ağırlıklı olarak gazel nazım şekli yer alırken bunlara ek olarak kasîde, mesnevî, müseddes, nazîre, terkîb-i bend, rubâ'î, muhammes, mu'ammâ, müfred, kıt'a, gibi nazım şekilleri de yer almaktadır. Aynı zamanda mecmuanın bazı sayfalarında mensur eserlerin de yer aldığını görmek mümkündür. Ayrıca mecmuanın müstensihi de belli olmamaktadır.

1.2. MECMUA ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Millet Kütüphanesi Ali Emîrî koleksiyonunda yer alan Manzum 554 numaralı mecmua üzerine şu ana kadar hiçbir çalışma yapılmamış olup ilk defa bu yıl iki tez çalışması gerçekleştirilmiştir:

Sayfa 1-77 (Sümeyye Çakır)

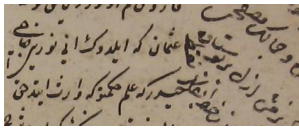
Sayfa 78-156 (Yeşim Işkın)

1.3. MECMUADA KARŞILAŞILAN BAZI PROBLEMLER

Mecmualar edebiyat alanında oldukça önem teşkil eden kaynaklar arasında yer almaktadır. Araştırmacıların da bu alana katkı sağlayan mecmuaları incelerken dönemin şartlarını ve koşullarını göz önüne almaları gerekmektedir. Zira geçmiş dönemde ele alınan bu eserler bazen müstensihin dikkatsizliğinden bazen de dönemin yaşayış koşullarındaki eksikliklerden ötürü bazı sıkıntılara maruz kalmıştır.

İncelemeye aldığımız Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum 554 numaralı mecmua düzensiz, karışık ve zor okunaklı bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Mecmuanın bazı kısımlarında yıpranmışlıktan mütevellit yırtılmalar mevcuttur. Yine aynı şekilde mecmuanın bazı kısımlarında silik şiirler ya da mürekkebin akmasından kaynaklı bozulmalar görülmektedir. Mecmuada müstensihin kim olduğu belli olmamakla birlikte müstensihten kaynaklanan bazı problemlerle de karşılaşmıştır. Şiirlerin bazı kısımlarında müstensihin dikkatsizliğinden kaynaklı yanlış yazılmış kelimeler mevcut olup bu kelimelerin üstü bazen çizilmiş bazen de kelimenin üstü çizilmeden kelimenin doğru yazılışı kelimenin hemen alt kısmına yazılmıştır.

Mecmuada müstensihten dolayı karşılaşılan bir başka kusur da bazı şiirlerin birbiriyle iç içe girerek yazılmış olmasıdır. Bu durum şiirin okunmasını ve incelenmesini zorlaştırmaktadır.

Mecmuada sayfa 32’de derkenarda yer alan bu şiirin mısralarının son kelimeleri sayfadaki diğer şiirle iç içe girecek bir vaziyette yazılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MECMUANIN İNCELENMESİ

2.1. MECMUANIN ŞEKİL YÖNÜYLE İNCELENMESİ (1-77 SAYFALARI HAKKINDA)

Bu bölümde 1-77 sayfaları arasında yer alan şiirler şekil yönüyle incelemeye tabi tutulmuştur. Bu sayfa aralığı içerisinde yer alan şiirler, nazım şekilleri, vezinleri, kafiye ve redifleri olarak üç başlıkta incelenmiştir.

2.1.1. Mecmuada Yer Alan Nazım Şekilleri

Çalışmamızda 1-77 sayfaları arasında yer alan 13 farklı nazım şekline rastlanmıştır. Bu nazım şekillerinden en çok müfred ve gazel nazım şekli kullanılmıştır. Çalışmada yer alan nazım şekilleri aşağıda tablo halinde gösterilmiştir.

TABLO 1

Nazım Şekli	Kullanılma Sayısı
Gazel	48
Ḳasîde	4
Mesnevî	21
Rubâ'î	38
Terkîb-i Bend	1
Muḥammes	1
Müseddes	3
Ḳıṭ'a	5
Nazîre	3
Mu'ammâ	2
Müfred	49

Mısrâ	2
Tarih	1

2.1.2. Mecmuada Yer Alan Şiirlerin Vezinleri

Çalışmamızda 1-77 sayfaları arasında yer alan şiirlerin vezinleri tarafımızca tespit edilmiş olup bu vezinlerin şiir numarası, şiir türü, vezni ve bahri olacak şekilde tablo halinde aşağıda gösterilmiştir.

TABLO 2

Şiir No.	Şiir Türü	Vezin	Bahir
1	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'îlün / mefā'îlün / fa'ül	Ahreb
2	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'îlün / mefā'îlün / fa'ül	Ahreb
3	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'îlün / mefā'îlün / fa'ül	Ahreb
4	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'îlün / mefā'îlün / fa'	Ahreb
5	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'îlün / mefā'îlün / fa'	Ahreb
6	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'îlün / mefā'îlün / fa'	Ahreb
7	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'îlün / mefā'îlün / fa'	Ahreb
8	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'îlün / mefā'îlün / fa'	Ahreb
9	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'îlün / mefā'îlün / fa'	Ahreb
10	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'îlün / mefā'îlün / fa'	Ahreb
11	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'îlün / mefā'îlün / fa'ül	Ahreb
12	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'îlün / mefā'îlün / fa'ül	Ahreb
13	Rubā'i	_____	_____
14	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'îlün / mefā'îlün / fa'ül	Ahreb
15	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'îlün / mefā'îlün / fa'ül	Ahreb
16	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'îlün / mefā'îlün / fa'	Ahreb

17	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'ilün / mefā'īlün / fa'	Ahreb
18	Rubā'i	Mef'ülün/ fā'ilün/mefā'īlün/fa'	Ahrem
19	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'ilün / mefā'īlün / fa'ül	Ahreb
20	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'īlün / mefā'īlün / fa'ül	Ahreb
21	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'ilün / mefā'īlün / fa'	Ahreb
22	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'ilün / mefā'īlün / fa'ül	Ahreb
23	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'ilün / mefā'īlün / fa'ül	Ahreb
24	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'ilün / mefā'īlün / fa'	Ahreb
25	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'ilün / mefā'īlün / fa'	Ahreb
26	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'ilün / mefā'īlün / fa'	Ahreb
27	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'ilün / mefā'īlün / fa'	Ahreb
28	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'īlün / mefā'īlün / fa'	Ahreb
29	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'ilün / mefā'īlün / fa'	Ahreb
30	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'ilün / mefā'īlün / fa'ül	Ahreb
31	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'ilün / mefā'īlün / fa'	Ahreb
32	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'ilün / mefā'īlün / fa'	Ahreb
33	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'īlün / mefā'īlün / fa'	Ahreb
34	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'ilün / mefā'īlün / fa'	Ahreb
35	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'ilün / mefā'īlün / fa'	Ahreb
36	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'ilün / mefā'īlün / fa'ül	Ahreb
37	Rubā'i	Mef'ülün / fā'ilün / mefā'īlün / fa'	Ahrem
38	Rubā'i	Mef'ülü / mefā'ilün / mefā'īlün / fa'	Ahreb
40	Ġazel	Müfte'ilün/mefā'ilün/müfte'ilün/mefā'ilün	Recez
41	Ġazel	_____	_____
42	Ġazel	Fā'ilätün/ fā'ilätün/ fā'ilätün/ fā'ilün	Remel

43	Terkīb-i Bend	Mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün	Hecez
44	Mu'ammā	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
45	Mu'ammā	_____	_____
47	Müfred	Mefā'ilün/ mefā'ilün/ fe'ülün	Hecez
49	Ḳı't'a	Müf'teilün / fā'ilün/ müf'teilün/ fā'ilün	Münserih
50	Müfred	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
51	Müfred	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
52	Müfred	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
53	Müfred	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
54	Tarih	_____	_____
55	Ġazel	Mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün	Recez
56	Ġazel	Mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün	Recez
58	Ġazel	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
61	Ġazel	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
62	Ġazel	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
64	Muḥammes	Fe'ilātün/ fe'ilātün/ fe'ilātün/ fe'ilün	Remel
65	Ġazel	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
66	Ġazel	Mef'ülü/ fā'ilätü/ mefā'ilü/ fā'ilün	Muzārī ^c
67	Ġazel	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
68	Ġazel	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
69	Ġazel	Fā'ilātün/ fe'ilātün/ fe'ilātün/ fa'lün	Remel
70	Ġazel	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
71	Ḳaṣīde	Mefā'ilün / mefā'ilün/ mefā'ilün / mefā'ilün	Hecez
72	Müfred	Mefā'ilün / mefā'ilün/ mefā'ilün / mefā'ilün	Hecez
73	Ġazel	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
75	Mıṣrā	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
76	Mıṣrā	_____	_____
82	Mesnevī	Mefā'ilün/ mefā'ilün/ fe'ülün	Hecez

83	ꞐıꞐ'a	Mefā'īlün/ mefā'īlün/ fe'ülün	Hecez
84	Ġazel	Mefā'īlün / mefā'īlün/ mefā'īlün / mefā'īlün	Hecez
85	ꞐıꞐ'a	Fe'īlātün/ mefā'īlün/ fe'īlün	Hecez
86	ꞐıꞐ'a	Fā'īlātün/ fā'īlātün/ fā'īlün	Remel
87	Müfred	Fe'īlātün/ fe'īlātün/ fe'īlātün/ fe'īlün	Remel
88	Müfred	Fā'īlātün/ fā'īlātün/ fā'īlātün/ fā'īlün	Remel
89	Müfred	Fe'īlātün/ fe'īlātün/ fe'īlātün/ fe'īlün	Remel
90	Müfred	Fe'īlātün/ fe'īlātün/ fe'īlātün/ fe'īlün	Remel
91	Müfred	Fe'īlātün/ fe'īlātün/ fe'īlātün/ fe'īlün	Remel
92	Müfred	Fā'īlātün/ fā'īlātün/ fā'īlātün/ fā'īlün	Remel
93	Müfred	Fe'īlātün/ fe'īlātün/ fe'īlātün/ fe'īlün	Remel
94	Müfred	Fā'īlātün/ fā'īlātün/ fā'īlün	Remel
95	Müfred	Fā'īlātün/ fā'īlātün/ fā'īlātün/ fā'īlün	Remel
98	Ġazel	Mef'ülü / mefā'īlü / mefā'īlü / fe'īlün	Hezec
99	Ġazel	Mefā'īlün / mefā'īlün/ mefā'īlün / mefā'īlün	Hecez
100	Ġazel	Mef'ülü / fā'īlātü/ mefā'īlü / fā'īlün	Muzārī ^c
101	Ġazel	Fe'īlātün/ fe'īlātün/ fe'īlātün/ fe'īlün	Remel
102	Müfred	Mefā'īlün / mefā'īlün/ mefā'īlün / mefā'īlün	Hecez
103	Müfred	_____	_____
104	Müfred	_____	_____
105	Müfred	Mef'ülü / fā'īlātü/ mefā'īlü / fā'īlün	Muzārī ^c
106	Ġazel	_____	_____
107	Müfred	Fā'īlātün/ fā'īlātün/ fā'īlātün/ fā'īlün	Remel
108	Ġazel	Fā'īlātün/ fā'īlātün/ fā'īlātün/ fā'īlün	Remel
109	Müfred	Fā'īlātün/ fā'īlātün/ fā'īlātün/ fā'īlün	Remel
110	Ġazel	Fā'īlātün/ fā'īlātün/ fā'īlātün/ fā'īlün	Remel
113	Mesnevī	Mefā'īlün/ mefā'īlün/ fe'ülün	Hecez
114	Müfred	Fā'īlātün/ fā'īlātün/ fā'īlātün/ fā'īlün	Remel
115	Müfred	Mefā'īlün / mefā'īlün/ mefā'īlün / mefā'īlün	Hecez
116	ꞐıꞐ'a	Mef'ülü / fā'īlātü/ mefā'īlü / fā'īlün	Muzārī ^c
119	Ġazel	_____	_____
120	Mesnevī	Mefā'īlün/ mefā'īlün/ fe'ülün	Hecez
121	Mesnevī	Mefā'īlün/ mefā'īlün/ fe'ülün	Hecez
122	Müseddes	Mef'ülü / fā'īlātü/ mefā'īlü / fā'īlün	Muzārī ^c
123	Mesnevī	Mefā'īlün/ mefā'īlün/ fe'ülün	Hecez
124	Ꞑaşıde	Fā'īlātün/ fā'īlātün/ fā'īlātün/ fā'īlün	Remel

125	Nazīre	Mef'ülü / fā'ilätü / mefā'ilü / fā'ilün	Muzārī ^c
126	Nazīre	Mef'ülü / fā'ilätü / mefā'ilü / fā'ilün	Muzārī ^c
127	Mesnevī	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
128	Mesnevī	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
129	Müseddes	Mef'ülü / fā'ilätü / mefā'ilü / fā'ilün	Muzārī ^c
130	Mesnevī	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
131	Mesnevī	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
132	Mesnevī	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
133	Mesnevī	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
134	Müseddes	Mef'ülü / fā'ilätü / mefā'ilü / fā'ilün	Muzārī ^c
135	Mesnevī	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
136	Mesnevī	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
137	Ġazel	Mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ilün	Hezec
138	Mesnevī	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
139	Kaşīde	Fe'ilätün / mefā'ilün / fe'ilün	Cedīd
140	Mesnevī	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
141	Müfred	Mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün	Hecez
147	Müfred	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
148	Müfred	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
149	Müfred	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
150	Müfred	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
154	Müfred	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
155	Müfred	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
156	Müfred	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
157	Müfred	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
158	Müfred	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
159	Müfred	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
160	Müfred	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
161	Müfred	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
164	Mesnevī	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
165	Müfred	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
166	Müfred	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
167	Müfred	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
168	Müfred	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
169	Müfred	_____	_____
172	Müfred	Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün	Hecez
173	Müfred	Fā'ilätün / fā'ilätün / fā'ilün	Remel
174	Müfred	Fā'ilätün / fā'ilätün / fā'ilün	Remel

175	Müfred	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
176	Müfred	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
177	Müfred	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
179	Ġazel	Mef'ülü / fā'ilātü/ mefā'ilü / fā'ilün	Muzārī ^c
181	Mesnevī	Mefā'ilün/ mefā'ilün/ fe'ülün	Hecez
184	Ġazel	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
185	Kaşide	Mef'ülü / fā'ilātü/ mefā'ilü / fā'ilün	Muzārī ^c
188	Ġazel	Fe'ilātün/ mefā'ilün/ fe'ilün	Cedid
189	Ġazel	Mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü/ fe'ilün	Hezec
190	Ġazel	Mef'ülü/ fā'ilātün/ mef'ülü/ fā'ilātün	Muzārī ^c
191	Ġazel	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
192	Ġazel	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
193	Ġazel	Mefā'ilün/ mefā'ilün/ fe'ülün	Hecez
194	Ġazel	Mefā'ilün / mefā'ilün/ mefā'ilün / mefā'ilün	Hecez
195	Ġazel	Mefā'ilün / mefā'ilün/ mefā'ilün / mefā'ilün	Hecez
196	Ġazel	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
197	Ġazel	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
198	Ġazel	Mefā'ilün / mefā'ilün/ mefā'ilün / mefā'ilün	Hecez
199	Ġazel	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
200	Ġazel	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
201	Ġazel	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
202	Mesnevī	Mefā'ilün/ mefā'ilün/ fe'ülün	Hecez
203	Mesnevī	Mefā'ilün/ mefā'ilün/ fe'ülün	Hecez
204	Mesnevī	Mefā'ilün/ mefā'ilün/ fe'ülün	Hecez
205	Mesnevī	Mefā'ilün/ mefā'ilün/ fe'ülün	Hecez
207	Ġazel	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
208	Nazire	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
211	Ġazel	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
212	Ġazel	Mefā'ilün / mefā'ilün/ mefā'ilün / mefā'ilün	Hecez
213	Ġazel	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
214	Ġazel	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
215	Müfred	_____	_____
216	Müfred	_____	_____
217	Ġazel	Fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün	Remel
218	Ġazel	Mefā'ilün / mefā'ilün/ mefā'ilün / mefā'ilün	Hecez

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere en çok kullanılan bahir 58 tane olan hecez bahridir. Daha sonra gelen ikinci derecede en çok kullanılan bahir ise 53 tane olan remel bahridir. Özellikle gazelerde daha çok remel bahri tercih edilirken kaside ve mesnevilerde de hecez bahri tercih edilmiştir. Tablodaki bazı sayılar özensiz ve silik olan şiirleri kapsadığı için yahut nesir olan kısımlar olduğu için yazılmamıştır.

2.1.3. Kâfiye ve Redif

Kâfiye, en az iki dizenin sonunda tekrarlanan, yazılışları aynı ama anlamları farklı olan ses benzerliğidir. Redif ise, mısra sonlarındaki yazılışları ve anlamları aynı olan ses benzerliğinin adıdır. Divan şiirindeki kâfiye Arap; redif ise Fars kökenlidir. Divan şiiri kâfiye ve redife büyük önem verir. Hatta kâfiyeyi oluşturan her harfin özelliğine göre kâfiyeyi de çeşitlere ayırır. Kâfiyenin asıl harfine “revî” denir. Revî, kâfiyeyi oluşturan benzer seslerin son ve ana harfidir ve bir sessizden ibarettir. Revîden önceki benzer harfler revîye olan yakınlık sırasına göre “ridf”, “te’sis”, “dahil” ve “kayd” adını alır.¹¹

İncelediğimiz şiirlerde karşımıza çıkan redif ve kâfiye özelliklerine dair örnekler aşağıda verilmiştir:

Mürdef kâfiye, revî harfinden önce hurûf-ı imlâdan bir harf gelmesiyle oluşturulan kâfiye çeşididir.

Mecmuanın 1. Sayfasında yer alan rubâ’ide mürdef kâfiye tespit edilmiştir.

Bir t̄a’ifeyüz ki cismümüz cān iderüz

Halvet-geh-i ğamda maḥv-ı ebdān iderüz

Sönseydi bu meclis içre şem’-i ḥurşîd

Himmet-i nefli]sle biz furūzān iderüz (mürdef kâfiye)

Bu rubâ’inin redifi “iderüz” olup “â” harfinin tekrarından ötürü mürdef kâfiye kullanılmıştır.

¹¹ İskender Pala, “Divan Edebiyatı” Kapı Yay. İstanbul 2005. s. 29-30.

Bu kâfiye özelliğine bir örnek daha vermek gerekirse şiir numarası 40 olan Bâhâyî'ye ait şu gazeli örnek gösterebiliriz;

G. / şiir nu.40: imtizâc /'ilâc/bâc/ħarâc/mizâc/tâc (mürdef kâfiye)

Bu şiirin redifi ise “ğam” kelimesidir.

Bu gazelde hurûf-ı imlâdan “elif” harfi yani “â” harfi tekrar ettiği için mürdef kâfiyeye yer verilmiştir.

Mecmuada sayfa 15'te yer alan şiir numarası 69 olan gazeli de mürdef kâfiyeye örnek gösterebiliriz:

G./şiir nu. 69: ħâr/ 'âr/ ħâr/ giriftâr/ zâr (mürdef kâfiye)

Bu gazelin redifi ise “benüm” kelimesidir.

Mecmuada sayfa 19'da yer alan Nefî'ye ait olan gazelde mürdef kâfiye özelliği taşımaktadır:

G. /şiir nu. 73: pāk/ ħāk/çāk/ idrāk/ tiryāk (mürdef kâfiye)

Bu gazelin redifi “ederiz” kelimesidir.

Bu gazelde “â” harfi tekrarlanmakta olup mürdef kâfiye oluşumu sağlanmıştır.

Mecmuada sayfa 33'te şiir numarası 98 olan gazelde de mürdef kâfiye özelliği mevcuttur:

G./şiir nu.98: a'lâm/ nâm/ eyyâm/ cām/ hengâm (mürdef k.)

Bu gazelin redifi ise “tebessüm” kelimesidir.

Mecmuada sayfa 65'te yer alan şiir numarası 189 olan gazelde de mürdef kâfiye vardır:

G./şiir nu.189: ma'mûr/ dūr/ mestûr/ maħmûr/ şûr/ nûr/ yûr (mürdef k.)

Mücerred kâfiye tek ses benzerliği ile oluşan kâfiye çeşididir.

Mecmuada sayfa 5'te yer alan Bağdatlı Rûhî'nin terkîb-i bendinin 5. bendinde mücerred kâfiye bulunmaktadır.

TB. /şiiir nu. 43: yektā/ ‘uḡbā/ bālā/ muşaffā/ eşyā/
müsem mā/ dānā (mücerred k.)

Mücerred kâfiyeye verilebilecek bir örnek de şiiir numarası 218 olan gazel örneğidir;

G./şiiir nu. 218: diyen/çilleden/çemen/şiken/suḡan (mücerred k.)

Bu şiiirin redifi ise “lāle” kelimesidir.

Mecmuada sayfa 33’te yer alan şiiir numarası 99 olan gazel mücerred kâfiyeye örnek teşkil etmektedir:

G./şiiir nu.99: vaḡan/ pīrehen/ kūhen/ üstādān/ suḡan (mücerred k.)

Bu gazelin redifi “bilmez” kelimesidir.

Mecmuada sayfa sayfa 5’te yer alan Bağdatlı Rūhî’nin terkîb-i bendinin 3. Bendinde mücerred kâfiye örneği vardır:

TB./şiiir nu. 43: ādem/ mātem/ ġam/kem/
derhem/dirhem/dem

Mecmuada bulunan bir başka kâfiye özelliği ise **mukayyed kâfiye**dir. Mukayyed kâfiye, asıl kâfiye harfi olan revînin öncesinde ridflerden başka sessiz bir harf ile benzeşiyorsa o harf “kayd” adını alır ve bu kâfiye çeşidine de mukayyed kâfiye denir.

G./şiiir nu. 188: miḡnete/ḡayrete/ zillete (mukayyed kâfiye)

Bu şiiirin redifi ise “düşdüm” kelimesidir.

Mecmuada sayfa 27’de bulunan şiiir numarası 85 olan kıt’a mukayyed kâfiye özelliğini taşıyan bir şiiirdir:

Kıt’a/ şiiir nu.85: şāh-zāde/ sāde/ ziyāde (mukayyed kâfiye)

Bu şiiirin redifi “ola” kelimesidir.

Mecmuada bulunan bir diğerkâfiye özelliği ise **müesses kâfiye**dir. Müesses kâfiye revî ile ridf arasına bir başka harfin girmesiyle yani dâhil harfinin girmesiyle oluşur.

Müseddes/ şiiir nu. 134: külāhını/ āhını/ māhını/siyāhını

Redif, şairlerin mısra sonlarında bulunan görevleri ve manaları aynı olan kelime tekrarlarına denmektedir. Redif kendi içerisinde “ek haline olan redifler ve sözcük halinde bulunan redifler” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ek halinde olan redifler, Türkçedeki yapım eki ve çekim ekleriyle oluşan redif çeşididir. Bu redif çeşidi daha çok görevleri açısından aynı olan kelime tekrarlarından oluşmaktadır. Sözcük halinde bulunan redifler ise tamamıyla anlamı kasteden ve birbiriyle aynı manaya gelen kelime tekrarlarından oluşmaktadır.

Mecmuamızda bu redif çeşitlerine örnekler mevcuttur.

Mecmuada sayfa 33’te yer alan Sünbülzâde Vehbî’ye ait olan gazelde sözcük halinde bulunan redif çeşidine örnek vardır:

G./şair nu.100: **ibtidâ** (sözcük halinde redif)

Mecmuada sayfa 33’ de bulunan şiir numarası 99 olan gazelde bu redif çeşidine uygundur:

G./şair nu.99: **bilmez** (sözcük halinde redif)

Mecmuada sayfa 15’te yer alan ‘Ubeydî’ye ait olan gazelde bu duruma örnektir:

G./şair nu.68: **gidere** (sözcük halinde redif)

Mecmuada sayfa 74’te Diyarbakırlı Halîlî’ye ait olan gazelde de bu durumu görmek mümkündür:

G./şair nu.208: **olur** (sözcük halinde redif)

Mecmuada sayfa 71’de yer alan gazelde de bu redif çeşidi yer almaktadır:

G./şair nu.201: **sıgmazam** (sözcük halinde redif)

Mecmuada diğer redif çeşidi olan ek halindeki rediflere de örnekler vardır.

Mecmuada sayfa 27’deki Emrî’ye ait olan gazelde bunu görmek mümkündür:

G./şair nu.84: **-dür/dur** (ek halinde redif)

Mecmuada sayfa 15’te yer alan iki gazelde de bu redif çeşidi vardır:

G./şair nu.66: **-i** (ek halinde redif)

G./şiiir nu.67: **-dan** (ek halinde redif)

Mecmuada sayfa 65'te yer alan gazelde de yine bu redif çeşidine örnektir:

G./şiiir nu.190: **-a** (ek halinde redif)

2.1.4. Mecmua Metninin Divanlarla Karşılaştırılması

Üzerinde çalıştığımız Ali Emîrî Koleksiyonu Manzum 554 numaralı mecmuada geçen bazı şiiirler, divanı bulunan şiiirler ile karşılaştırılmıştır, mecmua ve divanlar arasındaki farklılıklar dipnotlarda nüsha farklılıkları olarak gösterilmiştir. Divan ve mecmua arasında müstensihden kaynaklandığını düşündüğümüz harf, kelime, mısra, beyit gibi pek çok farklılıklar mecmuanın 1-77 sayfaları arasındaki metinden alınan örnekler ile bu bölümde sıralanmıştır.

2.1.4.1. Bağdatlı Rūhî'de Farklılıklar

2.1.4.1.1. Bağdatlı Rūhî'de Harf Farklılıkları

Ol zāt-ı şerīfe yaraşur da'vī-i himmet

Kim olur ne dūnyā aya maqşūd ne 'uqbā (Ş. nu.43. B. Rūhî / TB. 5.2.)

Mecmuada geçen “ol” kelimesi divanda “o” şeklindedir. Mecmuadaki kelime tercih edilmiştir.

Kim derk ider anı ki ola zātına ma'lūm

Remz-i kütüb-i medrese-i 'ilm-i bālā (Ş. nu.43.B. Rūhî/TB.5. 3.)

Mecmuada geçen “ālem” kelimesi divanda “ilm” şeklindedir ve anlam bütünlüğü bakımından “ilm” kelimesi tercih edilmiştir.

Çarhuy ki ne sa'dinde ne nahşinde beķā var

Dehriy ki ne hāşında ne 'āmunda vefā var (Ş. nu. 43.B. Rūhî / TB. 7.1.)

Mecmuada geçen “ beķā ” kelimesi divanda “vefā” şeklinde geçmektedir. Şairin aynı kelimeyi iki kez tekrarlamayacağı düşünülerek ve beytin anlam bakımından kaynaklı “vefā” kelimesi tercih edilmiştir.

Bir noķtadur sırrı didi çār kitābuy

Ol çārdadur sırrı kütübḥāne-i eşyā (Şiir nu. 43. B. Rūhī / TB. 5.5)

Mecmuada “ki ol” şeklinde olan kelime divanda “ol” şeklinde verilmiştir. Vezin gereği “ ol” kelimesi tercih edilmiştir.

Ol zāt-ı şerīfe yaraşur da’vi-i himmet

Kim olur ne dūnyā aña maqşūd ne ‘uqbā (Ş. nu. 43. B. Rūhī /TB.5.2.)

Mecmuada “olur” şeklinde okunan kelime divanda “oldı” şeklinde okunmuş olup anlam bütünlüğünü desteklemek açısından mecmuadaki okunuş tercih edilmiştir.

2.1.4.1.2. Bağdatlı Rūhī’de Kelime Farklılıkları

Mā’il degülüz kimsenüy āzārına amma

Hātır-şiken-i zāhid-i peymāne-şikestüz (Ş. nu. 43. B. Rūhī /TB. 1.5.)

Mecmuada “kimesne” şeklinde okunan kelime divanda “kimsenüy” şeklinde okunmuş olup vezin gereği divandaki okunuş tercih edilmiştir.

Ol noқта benüm didi dönüp remzini seyr it

Ya’ni ki menüm cümle-i eşyāya müsem mā (Şiir nu. 43. Rūhī /TB.5.6.)

Mecmuada “cümle-i eşyāya” şeklinde okunan kelime divanda “cümleten esmā-yı” şeklinde okunmuştur. Anlam açısından mecmuadaki okunuş tercih edilmiştir.

Her münkir-i keyfiyyet-i erbāb-ı ḥarābāt

Öz ‘aqlı ile Ḥaqqı diler kim bula heyhāt (Şiir nu. 43. B. Rūhī/ T.B. 3.8.)

Mecmuada “bula” şeklinde okunan kelime divanda “bulmağa” şeklinde okunmuştur. Vezin gereği mecmuadaki okunuş tercih edilmiştir.

Ey şāhib-i kudret kanı inşāf ü mürüvvet

Rindān-ı mey āşāma niçün olmaya şefkat (Ş. nu. 43.B. Rūhī /T.B. 6.1.)

Mecmuada “şefkat” şeklinde okunan kelime divanda “rağbet” şeklinde okunmuştur. Anlam bütünlüğü açısından mecmuadaki okunuş tercih edilmiştir.

2.1.4.1.3. Bağdatlı Rūhī’de Divanda Bulunup Mecmuada Bulunmayan Beyitler

Mecmuada bulunan Rūhī'nin terkīb-i bendinde divanda yer alan 8.9.10.11.12.13.14.15.16.17. bendler eksiktir.

2.1.4.2. Bāḳī'de Farklılıklar

2.1.4.2.1. Bāḳī'de Kelime Farklılıkları

Bir gülistān yazdı bir ay içre faşl-ı nev-bahār

Lāle yir yir sürh olupdur sebze haṭ seb-nem nuḳaṭ (Ş.nu.184. Bāḳī/G.3.)

Mecmuada “sürh olupdur” şeklinde okunan kelime divanda “sürh olupdur” şeklinde okunmuştur. Vezin gereği divandaki okunuş tercih edilmiştir.

2.1.4.3. Bursalı Raḥmī'de Farklılıklar

2.1.4.3.1. Bursalı Raḥmī'de Mecmuada Bulunup Divanda Bulunmayan Beyitler

Mecmuada bulunan Raḥmī'nin şiirindeki 4. beyit divanda yer almamaktadır.

Bir gözi biḡ efendiye ḳul olup

Rāh-ı şevḳinde ḥazmuna düşdüm (Şiir nu. 188/Bursalı Raḥmī/ G.4.)

2.1.4.4. Cāmī-i Rūmī'nin Bendindeki Farklılıklar

2.1.4.4.1. Cāmī-i Rūmī'de Yer Farklılıkları

Cāmī-i Rūmī'nin şiirindeki 2. bend ile 3. bend mecmuada yer değiştirmiştir. Divanda 2. bend mecmuada 3. bend sırasında, 3. bend ise 2. bend sırasında yer almaktadır.

2.1.4.4.2. Cāmī-i Rūmī'de Mısra Farklılıkları

Rūmī'nin şiirinde yer alan 3. bendin 3. ve 4. mısralarında divandaki şiire göre yer farklılıkları mevcuttur. Divanda 3. mısra mecmuada 4. mısradaki 3. mısradaki 4. mısradaki 3. mısradaki yer almaktadır.

2.1.4.5. Diyarbakırlı Halīlī'de Farklılıklar

2.1.4.5.1. Diyarbakırlı Halīlī'de Harf Farklılıkları

Her kim ol yāruḡ cemāli ‘ıydına ḡurbān olur

Taḡlitinden ḡurtılır cismüḡ ser-ā-ser cān olur (Ş. nu.208.Halīlī/ N.1.)

Mecmuada “cism-i” şeklinde okunan kelime divanda “cismüḡ” şeklinde okunmuştur. Anlam bakımından divandaki okunuş tercih edilmiştir.

2.1.4.5.2. Diyarbakırlı Ḥalīlī’de Kelime Farklılıkları

Her kim ol yāruḡ cemāli ‘ıydına ḡurbān olur

Taḡlitinden ḡurtılır cismüḡ ser-ā-ser cān olur(Ş.nu.208. Ḥalīlī/Nazīre 1.)

Mecmuada “her kim ol yāruḡ” şeklinde okunan kelime divanda “kim ki ol ṡāhuḡ” şeklinde okunmuştur. Birbirine benzer anlam olmakla birlikte mecmuadaki okunuş tercih edilmiştir. Yine aynı beyitte mecmuada “taḡlitinden” şeklinde okunan kelime divanda “ṡıḡletinden” şeklinde okunmuştur. Anlam bakımından divandaki okunuş tercih edilmiştir.

Ol ḡöḡül kim sırr-ı Ḥaḡ’dan ḡaber dār olmadı

Lā-cerem ehl-i ṡafā cem’inde ser-ḡerdān olur (Şiir nu.208. Ḥalīlī/Nazīre 4.)

Mecmuada “her” olarak okunan kelime divanda “ol” şeklinde okunmuştur. Anlam bütünlüğünü sağlaması açısından divandaki okunuş tercih edilmiştir.

İy Ḥalīlī cānı vır cānān-iḡün ḡavf eyleme

Kim bu yolda cān viren ṡāyeste-i cānān olur (Şiir nu.208. Ḥalīlī/Nazīre 4.)

Mecmuada “ṡāyeste-i” şeklinde okunan kelime divanda “vāṡıl-ı” şeklinde okunmuştur. Vezin gereḡi mecmuadaki okunuş tercih edilmiştir.

2.1.4.5.3. Diyarbakırlı Ḥalīlī’de Divanda Bulunup Mecmuada Bulunmayan Beyitler

Ḥalīlī’nin mecmuada yer alan şiirindeki 3. 5. 6. ve 7. beyitler divanda bulunup mecmuada yer almamaktadır.

Ol gedā kim ḡāk-i dergāhuḡ ḡılır kuḡl-i başar

Rü’yet-i eṡyā kemāḡı ‘aynına āsān olur

Hakdan özge 'ālem-i keşretde nefy iden vücūd

'Ālem-i vaḥdetde adı 'abd-iken sultān olur

Kimde kim vardur hevā-yı dōst 'ışkından eṣer

Sīnesi biryān u dāyim gözleri giryān olur

Zāhidā gel ādem-i ḥākīye inkār itme kim

*Ādem-i ḥākīye inkār eyleyen şeytān olur (Şiir nu. 208./ Ḥalīlī / Nazīre
3. 5. 6. 7.)*

2.1.4.6. Emrī'de Farklılıklar

2.1.4.6.1. Emrī'de Kelime Farklılıkları

Ruḥına kaṭre düşmişdür gül-āb-ālūd zülfinden

Görenler didiler Emrī gül-i ter üzre şebnemdür (Şiir nu.84. Emrī/G.2.)

Mecmuada “zemīne” şeklinde okunan kelime divanda “ruḥına” şeklinde okunmuştur. Anlam bütünlüğü açısından divandaki okunuş tercih edilmiştir. Yine aynı beyitte mecmuada “didiler” şeklinde okunan kelime divanda “sandılar” şeklinde okunmuştur. Beytin anlamına uygun olarak mecmuada okunuş tercih edilmiştir.

2.1.4.6.2. Emrī'de Divanda Bulunup Mecmuada Bulunmayan Beyitler

Mecmuada bulunan Emrī'nin şiirinde 2. 3. ve 4. beyitler divanda bulunup mecmuada yer almamaktadır.

Sipihre tīg-i āhum yara açmışdur beniüm ey meh

Degüldür kehkeşān yā penbe yā kāfūrī merhemdür

Salup gīsūsını ol la'li tiryāk arkası üzre

Göyül tıflını korkıtmış dimiş kim mār arkamdur

Egilmiş öpmege la'lüy anı bildürmemek ister

*Anuñçün dāyimā kadd-i dirāzı zülfüyüñ hamdur (Şiir nu. 84./ Emrī
/G.2.3.4.)*

2.1.4.7. Fehīm-i Kadīm'de Farklılıklar

2.1.4.7.1. Fehîm-i Kadîm 'de Harf Farklılıkları

Bulup dîdâra isti' dâd-ı nazra oldu mevc-engîz

Ki ya'nî işte zencîr ü menem min-ba'd-dîvâne (Ş.nu.71.F.Kadîm /K. 4.)

Mecmuada geçen “kaatre” kelimesi divanda “nazra” şeklindedir. Anlam bakımından divandaki okunuşun daha doğru olduğu düşünülmüştür.

Zihî hikmet ki te'sîr-i lu'âbından be-'aks-i emr

Hayât-î tâze virdi cümleten emvât-ı büstâna (Ş.nu. 71.F.Kadîm/ K. 9.)

Mecmuada geçen “cümleten” kelimesi, divanda “ cümle-i” şeklinde okunmuştur. Vezin gereği “ cümleten” kelimesi tercih edilmiştir.

'Ayândur bunda sırr-ı yuhricü'l hayye mine'l meyyiti

Nazar kıl ejdehadan zâhir olan âb-ı hayvâna (Ş.nu.71.F. Kadîm/K. 10.)

Mecmuada geçen “sırr-ı” kelimesi divanda “ seyr-i” şeklinde okunmuştur. Beytin anlam bütünlüğü bakımından “sırr-ı” kelimesi tercih edilmiştir.

O deylü oldu bâlîde ki sığmaz oldu zarfına

Dırâz itdi zebân-ı ta'nu âhîr Baħr-i 'Ummân'a(Ş.nu.71.F.Kadîm/K. 14.)

Mecmuada geçen “mâlîde” kelimesi divanda “bâlîde” şeklinde geçmektedir ve beytin anlamına “ bâlîde” kelimesi daha uygun olduğu için bu kelime tercih edilmiştir.

Meger deryâ-yı âteşdür ki oldu şu'leden mevcî

Felekler döndi ol baħruy içinde şâh-ı mercâna(Ş.nu.71.F. Kadîm/K. 26.)

Mecmuada geçen “fişekler” kelimesi beytin anlamına pek uygun olmadığı için divandaki şekli olan “ felekler” kelimesi tercih edilmiştir.

Mekârim-perverâ şadrâ 'Utârid-ı tab'u meh-ıadrâ

Ki eyler ħande dâ'im kevebüñ mihr ü dıraħşâna (Ş.nu.71.F. Kadîm /K. 33.)

Mecmuada “ki” şeklinde okunan kelime, divanda “ kim” şeklinde okunmuştur. Vezin gereği ise mecmuadaki şekli tercih edilmiştir.

Felek de olmasa elbetde bir nâdân ider pâmâl

Ezelden resm ü 'âdetdür bu zillet ehl-i 'irfâna (Ş. nu.71.F.Kadîm/K. 46.)

Mecmuada “ ‘adîdür” şeklinde geçen kelime divanda “ ‘âdetdür” şeklinde geçmektedir. Anlam bakımından divandaki kelime tercih edilmiştir.

Bu isti'dād ile olmaz mı istihdāma istihkāk

Dilerseñ imtiḥān it ḥāzır-ı tebyīn-i burhāna (Ş. nu.71.F.Kadîm / K. 56.)

Mecmuada “hāzır-ı” şeklinde okunan kelime, divanda “hāzıram” şeklinde okunmuştur. Anlam bakımından mecmuadaki tercih edilmiştir.

2.1.4.7.2. Fehîm-i Kadîm'de Kelime Farklılıkları

Nigāh it dīde-i 'ibretle ḥüsn-i luṭf-ı Yezdān'a

Getürdi şevk-i dīdārıyla cūy-ı Nil'i tuğyana (Ş.nu.71.F.Kadîm/K. 1.)

Mecmuada “şun” şeklinde okunan kelime divanda “luṭf” şeklinde okunmuştur. Anlamlı bir beyit olması için divandaki okunuş tercih edilmiştir.

Ẓiyā- endūd ideydi cirm-i arzı şaykal-ı re'yüñ

Husūf olmazdı 'arız bir dahı hiç māh-ı tābāna(Ş.nu.71.F.Kadîm/ K.36.)

Mecmuada “şafā” şeklinde okunan kelime divanda “ ziyā” şeklinde okunmuştur. Beytin alam bütünlüğü açısından divandaki okunuş tercih edilmiştir.

Cihān 'adlünje ṭoldı ḥavf yokdur cünd-i āfetden

Ebed-memnū' 'aded gelmez fiten ser-ḥadd-i imkâna (Ş.nu.71.F. Kadîm/K. 38.)

Mecmuada “cünd” şeklinde okunan kelime divanda “ceyş” şeklinde okunmuştur. Her iki kelimedede aynı anlamda olup mecmuadaki okunuş tercih edilmiştir.

N'ola ğurbetde gelse cān u dil feryād u efğāna

Felek bī-rahm u külfet āşinā vü 'ayş bīgāne (Ş.nu.71. Kadîm/K.45.)

Mecmuada “halep” olarak okunan kelime divanda “cān” olarak okunmuştur. Beytin anlam bütünlüğüne bakılarak divandaki okunuş tercih edilmiştir.

Şemîmin sünbüil ü piyāzında nihān eyler

Nesīm-i şubḥ olup girsem eger geşt-i gülistāna (Ş.nu.71. Kadīm/K. 49.)

Mecmuada “biz kes” olarak okunan kelime divanda “sünbül” olarak okunmuştur. Anlam açısından divandaki okunuş tercih edilmiştir.

Hemīşe bende eyler āzmāyīş tīr-i müjgānın

Nişān oldı dilüm ol nāvek-i elmās- peykāna (Ş. nu. 71. Kadīm / K. 51.)

Mecmuada “nevk” olarak okunan kelime divanda “tīr” olarak okunmuş olup beytin anlam bütünlüğü göze alınarak divandaki okunuş tercih edilmiştir.

Fehīm’i bende itdi Mışr’da bir Yūsuf-ı şānī

Irakdan merḥabā Rūm’a du’ālar cümle yārāna (Ş.nu. 71. Kadīm/K. 52.)

Mecmuada “yārāna” şeklinde okunan kelime divanda “ihvāna” şeklinde okunmuştur. Her iki kelimedede aynı anlamı karşılayıp mecmuadaki okunuş tercih edilmiştir.

2.1.4.8. Fuzūlī’de Farklılıklar

2.1.4.8.1. Fuzūlī’de Harf Farklılıkları

Dil düştü dām-i silsile-i müşk-būyına (Şiir nu.134. Fuzūlī Müsed. /5.3.)

Mecmuada “dutdu” olarak okunan kelime divanda “düştü” olarak okunmuştur. Anlam bakımı açısından “düştü” kelimesi tercih edilmiştir.

Veh bu ne ṭurfa serv-i çemendir dedim didi (Şiir nu.134.Fuzūlī Müsed. /6.5.)

Mecmuada “semendir” şeklinde okunan kelime divanda “çemendir” şeklinde okunmuştur. Anlam bütünlüğü bakımından “serv-i çemendir” tamlaması daha uygun görülmüştür.

Dün şubḥ-dem ki lāle vü nesrin şalıp niḳāb (Şiir nu. 134. Fuzūlī Müsed. /7.1.)

Mecmuada “çün” şeklinde okunan kelime divanda “dün” şeklinde okunmuştur. Anlam açısından divandaki okunuş tercih edilmiştir.

2.1.4.8.2. Fuzūlī’de Kelime Farklılıkları

Eğmiş hilāli üstine ṭarf-ı külāhını (Şiir nu.134. Fuzūlī/ Müsed.2.1.)

Mecmuada “almış” olarak okunan kelime divanda “eğmiş” olarak okunmuştur. Anlam bakımından divandaki okunuş tercih edilmiştir.

Seyr ile bağa şaldı güzer ol semen-izār (Şiir nu.134. Fuzūlī/Müsed.4.1.)

Mecmuada “kadem” olarak okunan kelime divanda “güzer” olarak okunmuştur. Vezin gereği divandaki okunuş tercih edilmiştir.

Dökmüş gül üzre sünbül-i gīsū-yi müşg-bār (Şiir nu. 134. Fuzūlī/Müsed.4.3.)

Mecmuada “konmuş” olarak okunan kelime divanda “dökmüş” olarak okunmuştur. Anlam bakımından divandaki okunuş tercih edilmiştir.

Ol lahza kim şataşdı gönyül rüy-ı müyına (Şiir nu.134. Fuzūlī/Müsed.5.4.)

Mecmuda “gönyül rüy-ı müyına” şeklinde okunan kelime divanda “gözüm zülf ü rüyına” şeklinde okunmuştur. Anlam bütünlüğü açısından mecmuadaki okunuş tercih edilmiştir.

2.1.4.8.3. Fuzūlī’de Divanda Bulunup Mecmuada Bulunmayan Beyitler

Mecmuada bulunan Fuzūlī’nin gazelinde divanda bulunan 2.3.4.5.6.7. beyitler eksik verilmiştir.

*Nice şüret bağlasın gönlüm halāş-ı ‘ışktan
‘İşktir bir hāl kim ol hāle gönlümdür maḥal*

*‘İşkima nokşan yetirmez görmemek ol ‘arızı
Cevhre tağyīr-i āsar-i ‘araz vermez halel*

*Eyledi rüsvā gönyül çāk-i giribān-i edeb
Gör ne ehl-i ‘ilmdir ādāb ile eyler cedel*

*Ḥālimi gördükçe men’i ehl-i ‘ışk eyler faḳīh
Ḥucet-i maḳtū‘u yok eyler kıyās ile ‘amel*

*Medrese içre müderris verdiği bin dersten
Yeg durur mey-hānede bir cām vermek bir güzel*

*Ey Fuzūlī men dem urmuştum şafā-yı ‘ışktan
Maṭla‘-i ḥor-şīd icād olmadan şubḥ-i ezel (Şiir nu. 58./G. 2.3.4.5.6.7.)*

2.1.4.9. Habībī’de Farklılıklar

2.1.4.9.1. Habībī’de Harf Farklılıkları

Çekmiş kemāle kıadd ü dem ‘izz ü cāhını (Şiir nu.129. Habībī / Müsed.2.1.)

Mecmuada “kemāl” olarak okunan kelime incelenmiş tezde “cemāl” olarak okunmuştur. Anlam bütünlüğü bakımından mecmuadaki okunuş daha uygun görülmüştür.

Eyler delü bir şīve ile nece ‘akili (Şiir nu.129. Habībī / Müsed. 5.2.)

Mecmuada “bir” şeklinde okunan kelime incelenmiş olan tezde “bu” şeklinde okunmuştur. Mısranın anlam bütünlüğünü mecmuadaki okunuş şekli daha uygun görülmüştür.

Bu ne huceste serv-i çemendür dediüm dedi (Şiir nu.129.Habībī /Müsed.6.5.)

Mecmuada “çemen” şeklinde okunan kelime incelenmiş olan tezde “semen” şeklinde okunmuş olup tamlama bütünlüğü açısından mecmuadaki okunuş tercih edilmiştir.

Sihr eyledi yüzünde görüp çāh-ı bābili (Şiir nu.129. Habībī/Müsed.5.3.)

Mecmuada “eyledi” şeklinde okunan kelime incelenmiş olan tezde “eylemiş” şeklinde okunmuştur. Birbirine benzer anlamlara sahip olan kelimelerden anlam açısından mecmuadaki okunuş tercih edilmiştir.

2.1.4.9.2. Habībī’de Kelime Farklılıkları

Geşt ile çıkdı gülşene ol serv-i gül-‘izār (Şiir nu.129. Habībī/Müsed.4.1.)

Mecmuada “seyr andan” şeklinde okunan kelime incelenmiş olan tezde “geşt ile” şeklinde okunmuştur. Vezin gereği tezdeki okunuş tercih edilmiştir.

Ben gördüm ana piste vü bādām ü sīb ü nār (Şiir nu.129. Habībī/Müsed. 4.3.)

Mecmuada “ya gördüm gibi” şeklinde okunan kelime incelenmiş olan tezde “ben gördüm ana” şeklinde okunmuştur. Vezin gereği tezdeki okunuş tercih edilmiştir.

Bir kuş okurdu ‘arızı bāğında zār zār (Şiir nu. 129. Habībī/Müsed.4.4.)

Mecmuada “kuş” olarak okunan kelime incelenmiş olan tezde “murg” olarak okunmuştur. Her iki kelimedede aynı manayı taşıırken mecmuadaki okunuş tercih edilmiştir.

Bāğ-ı çemende murğ-ı revānuḡ-durur senüḡ (Şiir nu. 129. Habîbî/Müsed.4.6.)

Mecmuada “ruḡunda” şeklinde okunan kelime incelenmiş olan tezde “çemende” şeklinde okunmuştur. Mısranın anlam bütünlüğü dikkate alınarak tezdeki okunuş tercih edilmiştir.

Sihr eyledi yüzünde görüp çāh-ı bābili (Şiir nu.129. Habîbî/Müsed.5.3.)

Mecmuada “görüp” şeklinde okunan kelime incelenmiş olan tezde “yine” şeklinde okunmuştur. Anlam bakımından mecmudaki okunuş tercih edilmiştir.

2.1.4.9.3. Habîbî’de Mısra Farklılıkları

Habîbî’nin şiirinin 7. bendinde 3. ve 4. mısralarında divandaki şiire göre yer değişikliği mevcuttur. Divanda 3. mısra mecmuada 4. mısradaki yer alırken, 4. mısradaki 3. mısradaki yer almaktadır.

2.1.4.10. Hayālî Bey’de Farklılıklar

2.1.4.10.1. Hayālî Bey’de Kelime Farklılıkları

Sīneme şol deylü yaḡdum daḡlar yoḡ şaḡıḡı

‘Āşıkun bu deylü zaḡm ile ḡalur mı saḡ işi (Şiir nu.93. Hayālî Bey/G.1.)

Mecmuada “şabr” şeklinde okunan kelime divanda “zaḡm” şeklinde okunmuştur. Anlam açısından divandaki okunuş tercih edilmiştir.

2.1.4.10.2. Hayālî Bey’de Divanda Bulunup Mecmuada Bulunmayan Beyitler

Mecmuada bulunan Hayālî Bey’in gazelinde 2.3.4.5. beyitler divanda bulunup mecmuada yer almamaktadır.

Mürdeler ihyā ederken la‘l-i rūḡ-efzā-yı yār

Ġamze-i hūn-rīz ile ‘āşıkların ḡırmaḡ işi

*Murğ-ı dil dā'im havā-yı zülfüy ile ey perī
Bāl-ü per açub behişt-i küyuya uçmağ işi*

*Yaşı çoğ olsun o servüñ yaşumuy ırmağını
Gördüğünce gözlerimde kāmetin armağ işi*

Şevk-i ruhsāruyla yanarsa Hayālī gam degül

*Şem'a karşı dōstum pervānenüñ yanmağ işi (Şiir nu.93. Hayālī
Bey/G.2.3.4.5.)*

2.1.4.11. Mantıkī'de Farklılıklar

2.1.4.11.1. Mantıkī'de Kelime Farklılıkları

Sāyesin derviş-i bī berk-i nevāda dūr iden

Şaklasun ārāyiş-i tābūta nahl-ı kāmetin (Şiir nu. 42. Mantıkī /G.1.)

Mecmuda “kāmetin” şeklinde okunan kelime incelenmiş olan tezde “devletin” şeklinde okunmuştur. Anlam bütünlüğüne bakılarak mecmuadaki okunuş tercih edilmiştir.

2.1.4.11.2. Mantıkī'de Divanda Bulunup Mecmuada Bulunmayan Beyitler

Mecmuada yer alan Mantıkī'nin gazelinde 1.2.3.4.6. beyitler divanda bulunup mecmuada yer almamaktadır.

*Şem'-i bezm arturmasun pervānenüñ germiyyetin
Rūzgār eyler perīşān korkaram cem'iyetin*

*Şerbet-i telh-i cefādan hişşe-dār olduk yeter
Bilsek ey şākī mey-i lutfuñ dañi keyfiyyetin*

*Şöyle telh itdi mezāk-ı cānu zehr-i ğuşşa kim
Tuymaz oldı hasta-dil āb-ı hayātun lezzetin*

Gūşına feryād kār itmezse çerh-i zālīmün

Dīde-i bahtuñ biraz uçursa h̄ āb-ı rāhatın

Biz ki ceyb-i hırkaya çekdük seri şimden girü

Başına çalsun felek zıll-ı hümmā-yı himmetin (Şiir nu. 42. Mantıkī /G.1.2.3.4.6.)

2.1.4.12. Nefī’de Farklılıklar

2.1.4.12.1. Nefī’de Kelime Farklılıkları

Şi’rümüzle nola kılsak ğamı şevka tebdīl

Zehri ey Nefī biz efsūn ile tiryāk ederiz (Şiir nu.73. Nefī / G.5.)

Mecmuada “şî’r” olarak okunan kelime divanda “naẓm” olarak okunmuştur. Her iki kelimedede aynı anlama tekabül ederken mecmuadaki okunuş tercih edilmiştir.

2.1.4.12.2. Nefī’nin Beyitlerindeki Yer Farklılıkları

Nefī’nin şiirindeki 2. beyit ile 4.beyit mecmuada yer değiştirmiştir. Divanda 2. beyit mecmuada 4. beyitte yer alırken, 4. beyit 2. beyitte yer almaktadır.

2.1.4.13. Niyāzī-i Mısrī’de Farklılıklar

2.1.4.13.1. Niyāzī-i Mısrī’de Harf Farklılıkları

Ṭayy idüp nāsūt-ı bahri ğarḳ-ı lāhūt olmuşam

Bahr-ı vahdetdür maḳāmım anda mahfī- māhıyım (Ş.nu. 207.N.Mısrī /G.4.)

Mecmuada “vahdetdür” şeklinde okunan kelime divanda “vahdetde” şeklinde okunmuştur. Anlam bütünlüğü bakımından mecmuadaki okunuş tercih edilmiştir.

Bahr-i ‘aşka ğarḳ olupdur Mışriyā ‘āşıklarıuy

Ṭālib-i Ḥaḳḳ’ım diyen gelsün yoluñ āġāhıyım (Ş nu.207. Niyāzī-i Mısrī /G.7.)

Mecmuada “olup ider” şeklinde okunan kelime divanda “olupdur” şeklinde okunmuştur. Vezin gereği divandaki okunuş tercih edilmiştir.

Bahr-i ‘aşka ğarḳ olupdur Mışriyā ‘āşıklarıuy

Ṭālib-i Ḥaḳḳ’ım diyen gelsün yoluñ āġāhıyım (Ş.nu.207. N.Mısrī /G.7.)

Mecmuada “âşıklara” şeklinde okunan kelime divanda “âşuklaruḡ” şeklinde okunmuştur. Anlam açısından divandaki okunuş tercih edilmiştir.

2.1.4.13.2. Niyāzī-i Mısrī’de Kelime Farklılıkları

Ma’rifetden hırka-dār olup edindim ‘aşk-ı tāc

Şūfī-(i) şūret miyim ben şofīyu’llāh mıyım? (Ş.nu.207.Niyāzī-i Mısrī/G.2.)

Mecmuada ”şūfī” olarak okunan kelime divanda “şafḡa” olarak okunmuştur. Anlam bütünlüğü açısından mecmuadaki okunuş tercih edilmiştir.

Ṭayy idüp nāsūt-ı bahri ġarḡ-ı lāhūt olmuşam

Bahr-ı vahdetdür maḡāmım anda maḡfī- māḡıyım (Ş.nu. 207.N.Mısrī /G.4.)

Mecmuada “ḡılup” şeklinde okunan kelime divanda “idüp” şeklinde okunmuştur. Anlama uygun olması bakımından divandaki okunuş tercih edilmiştir. Yine aynı beyitte mecmuada “maḡfī-māḡıyım” şeklinde okunan kelime divanda “ben bī-māḡıyüm” şeklinde okunmuştur. Anlam bütünlüğü bakımından mecmuadaki okunuş tercih edilmiştir.

Bahr-i ‘aşka ġarḡ olupdur Mışriyā ‘âşıklaruḡ

Ṭālib-i Ḥaḡḡ’ım diyen gelsün yoluḡ āġāḡıyım (Ş.nu.207. N. Mısrī /G.7.)

Mecmuada “ḡüsñ” olarak okunan kelime divanda “Mışriyā” olarak okunmuştur. Vezin gereğı ve anlam açısından divandaki kelime tercih edilmiştir. Yine aynı beyitte mecmuada “yoluḡ” olarak okunan kelime divanda “bu ġün” olarak okunmuştur. Anlama uygunluk açısından mecmuadaki kelime tercih edilmiştir.

2.1.4.13.3. Niyāzī-i Mısrī’nin Beyitlerindeki Yer Farklılıkları

Niyāzī-i Mısrī’nin şiirindeki 3. beyit ile 4. beyit mecmuada yer deġiştirmiştir. Divanda 3. beyit mecmuada 4. sırada yer alırken, 4. beyit ise 3. sırada yer almaktadır.

2.1.4.13.4. Niyāzī-i Mısrī’de Mecmuada Bulunup Divanda Bulunmayan Beyitler

Mecmuada bulunan Mısrī’nin şiirindeki 5. ve 6. beyit divanda yer almamaktadır.

Āh-ı ‘uṣṣāḳ ile memlū gerçi kim arz u semā

‘Āṣıḳ-ı ma‘ṣuḳa ‘ıṣḳum cümlesiniüñ ahıym

‘Ālem-i şüretde gerçi rehberümdür Gülşenī

Līk-i ma‘nī ‘āleminde men anuñ (Şiir nu. 207./ Niyāzī-i Mısrī /G. 5-6.)

2.1.4.14. Sünbülzāde Vehbī’de Farklılıklar

2.1.4.14.1. Sünbülzāde Vehbī’de Harf Farklılıkları

Ol şāh-ı hūsne bu dil-i dīvāne ibtidā

Çıkdı tazallüm etmege dīvāne ibtidā (Şiir nu.100. Sünbülzāde Vehbī /G.1.)

Mecmuada “o” şeklinde okunan kelime divanda “ol” şeklinde okunmuştur. Vezin gereği divandaki tercih edilmiştir.

2.1.4.15. Şeyhī’de Farklılıklar

2.1.4.15.1. Şeyhī’de Harf Farklılıkları

Şām-ı şirk ü zalām-i küfri sürer

Seher-i lā ilāhe illa’llāh (Şiir nu.139. Şeyhī / K. 9.)

Mecmuada “zalal” şeklinde okunan kelime divanda “zalām” şeklinde okunmuştur. Mecmuadaki okunuşun anlamı tam olarak bulunamadığı için ve anlam bakımından divandaki okunuş daha uygun olduğu için “zalām” şekli tercih edilmiştir.

‘Ālem ağızına virdi lezzet-i cān

Sükker-i lā ilāhe illa’llāh (Şiir nu.139. Şeyhī /K.13.)

Mecmuada “sükker” olarak okunan kelime divanda “şeker” olarak okunmuştur. Her iki kelimedede aynı manayı taşıırken mecmuadaki okunuş tercih edilmiştir.

Nüreyn-i ‘aynuñun biri hulkun biri Hasen

Biri Hüseyin-i şāh-ı şehīdān-ı Kerbelā (Şiir nu.185.Şeyhī / K. 35.)

Mecmuada “ biri” şeklinde okunan kelime divanda “bigi” şeklinde okunmuş olup anlam açısından mecmuadaki okunuş tercih edilmiştir.

İy h̄ āce kime yalvarayın ben gedāy çün

Sen şāhdan şefā'at umar h̄ āce vü gedā (Şiir nu.185. Şeyhī /K. 37.)

Mecmuada “şeh” şeklinde okunan kelime divanda “şāh” şeklinde okunmuştur. Anlam bakımı açısından her iki kelimedede aynıdır fakat vezin gereği divandaki okunuş tercih edilmiştir.

2.1.4.15.2. Şeyhī'de Kelime Farklılıkları

Ger harīm-i sırruḡa mahrem degüldür hīç dil

Fazlasından feyziñüy mahrūm qalmaz hīç kes (Şiir nu.124. Şeyhī/K.8.)

Mecmuada “faşl” olarak okunan kelime divanda “feyz” olarak okunmuştur. Anlama uygun olarak divandaki okunuş tercih edilmiştir.

‘Aql-ı ‘inān-keşīde ire mi rikābuḡa

Dir ṭarraḡū öñjüñce çün ervāḡ-ı enbiyā (Şiir nu.185. Şeyhī/K.3.)

Mecmuada “enbiyā” olarak okunan kelime divanda “aşfiyā” olarak okunmuştur. Şiirin anlam bütünlüğü göz önüne alınarak mecmuadaki okunuş tercih edilmiştir.

Ṭoḡsan biḡ oldı bir dem içinde saḡa ḡitāb

Şol bahrden ki aḡa yohdur ḡadd ü intihā (Şiir nu.185. Şeyhī/K. 24.)

Mecmuada “ḡitāb” olarak okunan kelime divanda “naşīb” olarak okunmuştur. Anlam bakımından mecmuadaki kelime tercih edilmiştir.

Döndüy çü heft ü penc ile şeş ḡüşe menzile

Didüy yakīn ü çār emīnüñe mā-cerā (Şiir nu.185. Şeyhī/K.27.)

Mecmuada “ṭutdun” şeklinde okunan kelime divanda “döndüy” şeklinde okunmuştur. Anlam bakımından divandaki kelime tercih edilmiştir.

Nā-çār çār rükni şerī'at sarāyınuy

Dest urmayan bu etegine ola çār-pā (Şiir nu. 185.Şeyhî/K.28.)

Mecmuada “ bu etegine” şeklinde okunan kelime divanda “bu çār etegine” şeklinde okunmuştur. Vezin gereği mecmuadaki okunuş tercih edilmiştir.

İy h̄ āce kime yalvarayın ben gedāy

Sen şāhdan şefā‘at umar h̄ āce vü gedā (Şiir nu.185.Şeyhî/K.37.)

Mecmuada “gedāy” şeklinde okunan kelime divanda “ben gedāy” şeklinde okunmuştur. Vezin gereği divandaki okunuş tercih edilmiştir. Yine aynı beyitte mecmuada “çeşme-i sehā” şeklinde okunan kelime divanda “h̄ āce vü gedā” şeklinde okunmuştur. Anlam bakımından divandaki okunuş tercih edilmiştir.

2.1.4.15.3. Şeyhî’ de Kelimelerdeki Yer Farklılıkları

Şeyhî’nin şiirinde mecmuada 16. beyitte yer alan divanda ise 21. beyitte yer alan “çünkü hālīk” kelimeleri mecmuada yer değiştirmiştir. Divandaki diziliş anlamca daha uygun görülerek “çünkü hālīk” şeklinde yazılmıştır.

Şeyhî’nin şiirinde mecmuada 18. beyitte yer alan divanda ise 24. beyitte yer alan “emrūne n’ola” kelimeleri mecmuada yer değiştirmiştir. Divandaki diziliş anlamca daha uygun görülerek “emrūne n’ola” şeklinde yazılmıştır.

Şeyhî’nin şiirinde mecmuada 24. Beyitte yer alan divanda ise 31. Beyitte yer alan “yoğdur aña” kelimeleri mecmuada yer değiştirmiştir. Divandaki diziliş vezin gereği daha uygun görülerek “yoğdur aña” şeklinde yazılmıştır.

2.1.4.15.4. Şeyhî’de Divanda Bulunup Mecmuada Bulunmayan Beyitler

Mecmuada yer alan Şeyhî’nin şiirindeki 7. 9. 10. 12. 16. beyitler divanda bulunup mecmuada yer almamaktadır.

Şevk yazısında yandılar zülāl-i vaşl için

Teşne-diller gözlerinden dökdi Ceyhūn u Aras

Bī-niyāz iseñ ne var luţfuñ hevāsı cezbesi

Gösterür cān murğına dünyā gülistanın kafes

*Hırmenüñden k'enbiyā vü evliyādur hūşe-çîn
Âdem umar dāne-i gendüm Halîlu'llāh 'ades*

*Kime kim sulţān-ı dîn dünyā düninde yol açā
Olmaya telbīs ile iblis-i nefis aya 'ases*

Zāt-ı bî-çünü bigi vaşfi yoludur bî-kerān

*Hîç kes bulmadı ol şahrāya haddi sözi kes (Şiir nu. 124 / Şeyhî / K. 7. 9. 10. 12.
16.)*

Şeyhî'nin yine mecmuada yer alan şiirindeki 5. 14. 15. 19. 21. beyitleri divanda bulunup mecmuada yer almamaktadır.

*'Âlem ü âdemüñ zuhūru nedür
Mazhar-ı lā ilāhe illa'llāh*

*Dü cihān bende cāndan olanadur
Çāker-i lā ilāhe illa'llāh*

*Gerden-i çarh u püşt-i 'arşı büker
Çenber-i lā ilāhe illa'llāh*

*Eyle Şeyhî ki hoş ticāretdür
Sefer-i lā ilāhe illa'llāh*

Ki göñül fethine vire nuşret

Zāfer-i lā ilāhe illa'llāh (Şiir nu. 139. / Şeyhî / K. 5. 14. 15. 19. 21.)

Şeyhî'nin mecmuada yer alan bir diğeri şiirindeki 10. 11. 12. 14. 19. 23. 29. 44.
45. 47. beyitler divanda bulunup mecmuada yer almamaktadır.

*Şol kimse(y)i ki çekdi kabülüñ kılıc bigi
Gerçi bürehnedür güheri toludur şafā*

*Ol nā-kesi ki reddiyy eli atdı oqlayın
‘Uryān u ağızı kan yiri toprak yolu hevā*

*Gerçi ki toprak eyledi müdbirleri debūr
Sen bir çerāğsın ki irer nuşret-i şabā*

*Kiş-i “vemā- rameyte”den atsay kazā okın
Hayl-i “müsevvimîn” ide dîn düşmenin hebā
Kesdiyy külîçe-i mehi tennūr-ı çarhda
Çün h̄ān-ı mu‘cizātuğa germ oldı iştiha*

*Seyrüñ nihāyetinde çü bulduñ düniüv-i hāş
Sen didiñ “eyne enzilü” Hāq didi “hāhünā”*

*Şeyhî ‘amelden ire çü ‘uryān işigüñe
Kaddine hāk-i āl-i ‘abādan buyur kabā*

*Lutfuydan it meded bu günehkāra anda kim
Füccāra dön dinile vü ebrāra merhabā*

Men’ itme teşneden kaşerāt-ı terahhumi

*Çün menba‘-ı keremsin ü ser-çeşme-i sehā (Şiir nu. 185. / Şeyhî /K. 10. 11. 12.
14. 19. 23. 29. 44. 45. 47.)*

2.1.5. Mecmuanın Muhteva Yönüyle İncelenmesi

2.1.5.1. Mecmuada Yer Alan Şairler ve Kısa Biyografileri

Mecmuada yer alan şair kadrosu geniş olmakla birlikte 1-77 sayfaları arasında tespit edilen 17 şair bulunmaktadır. Bu şairler hakkında bilgiler aşağıda şu şekilde verilmiştir:

Bağdatlı Rûhî

Adı Osman olup Bağdat’ta doğdu. Bağdâdî nisbesi kendisine “Rûhî” mahlasıyla şiir yazan on kadar şairden ayırmak için sonradan verilmiştir. Yakın

arkadaşı, tezkire sahibi Ahdî'nin verdiği bilgiye göre babası, Ayas Paşa maiyetinde Kanûnî Sultan Süleyman'ın ordularıyla Bağdat'a giderek orada yerleşen Rumelili bir sipahi idi. Esrar Dede, Rûhî'nin Mevlevî olduğunu, seyahati sevdiğini, İstanbul'a giderek bir müddet Galata Mevlevîhânesi'nde kaldığını, daha sonra Konya'da Mevlânâ Türbesi'ni ziyaret edip Hicaz'a ve Şam'a gittiğini yazmaktadır. Rûhî kalenderâne bir hayatı çeşitli zorluklar içinde geçirerek Şam'da vefat etti. Ölümüne Buhûrîzâde Mustafa İtrî Efendi, "Gitti Rûhî adem iklimine âh" mısraını (1014) tarih düşürmüştür. Vahdet-i vücûd anlayışını benimseyen Rûhî tasavvufu şiirine bir malzeme olarak kullanan kalender, hoş edalı, derviş gönüllü bir şairdir. Divanındaki ifadelerine dayanarak onu Mevlevî, Bektaşî ve Hurûfî sayanlar olmuşsa da bir tarıkata intisap ettiği bilinmemektedir. Rûhî'ye göre asıl hüner hayatta "rengîn-edâ" sahibi olabilmektir. Bilhassa şiir ve şair hakkında gazellerinde sık sık tanımlamalar yaparken nazımda sözün kudretini ön planda tutar. Rûhî'nin günümüze ulaşan eseri *Külliyyât-ı Eş'âr-ı Rûhî-i Bağdâdî* adıyla 1287'de (1870) İstanbul'da basılan divanıdır.¹²

Bâhâyî Mehmed Efendi

İstanbul'da doğdu, doğum tarihi için kaynaklarda 1595 ve 1601 yılları verilmekte ise de birincisi daha doğru görünmektedir. Baba ve anne tarafından tanınmış bir ilmiye ailesinden gelmektedir. Şeyhülislâm Hoca Sâdeddin Efendi'nin torunu, Kazasker Abdülaziz Efendi'nin oğludur. Anne tarafından ise Ebüssuûdzâde Mustafa Efendi'nin torunudur. Tahsilini babasından ve aile çevresindeki tanınmış hocalardan yaptı. İstanbul'da doğdu, doğum tarihi için kaynaklarda 1595 ve 1601 yılları verilmekte ise de birincisi daha doğru görünmektedir. Baba ve anne tarafından tanınmış bir ilmiye ailesinden gelmektedir. Şeyhülislâm Hoca Sâdeddin Efendi'nin torunu, Kazasker Abdülaziz Efendi'nin oğludur. Anne tarafından ise Ebüssuûdzâde Mustafa Efendi'nin torunudur. Tahsilini babasından ve aile çevresindeki tanınmış hocalardan yaptı. Dili mâna ve ses bakımından doyurucu ve zarif olan şairin şiirleri ancak küçük bir divan dolduracak kadardır. Buna sebep olarak da az ve öz yazma isteği, üslûp bakımından titiz oluşu ve yaratılışı itibariyle verimsizliği gösterilebilir. Ancak devrinde ve sonraları şiirlerinin çok beğenilmiş olduğu, divanının sadece

¹² Coşkun Ak, "Rûhî-yi Bağdâdî" *TDVİA*, C.35. İstanbul 2008. s. 205-206.

İstanbul kütüphanelerinde 20'den fazla yazma nüshasının bulunmasından anlaşılmaktadır. Bahâî Efendi divanı önce Sadeddin Nüzhet Ergun tarafından yayımlanmış (İstanbul 1933), daha sonra da Harun Tolasa bu neşirle İstanbul kütüphanelerindeki yedi yazmaya dayanarak divanını, şiirlerinin büyük bir kısmını içine alan bir seçme halinde, hayatı ve sanatı hakkında dikkate değer bir girişle birlikte açıklamalı olarak tekrar neşretmiştir.¹³

Bâkî Efendi

Asıl adı Mahmud Abdülbâkî'dir. 933'te (1526-27) İstanbul'da doğdu. Babası Fâtih Camii müezzinlerinden Mehmed Efendi adında bir zat olup 1566 Haziranında hac yolculuğu sırasında vefat etmiştir. Fakir bir ailenin çocuğu olan Bâkî gençliğinin ilk yıllarında çirak olarak saraçlık mesleğine girmiştir. Yaratılışındaki okuma ve öğrenme arzusu onu medreseye yöneltti. Uzun zaman Karamânîzâde Mehmed Efendi'den okudu. Ders arkadaşları arasında Nev'î, Üsküplü Vâlihî, Edirneli Mecdî, Hoca Sâdeddin, Karamanlı Muhyiddin gibi ileride şair ve âlim olarak ün kazanacak gençler vardı. Tahsilinin yanı sıra şiirle de iyiden iyiye uğraşan Bâkî, zamanının edebî şöhretleriyle tanışıp onlara nazîreler yazarak değer ve kabiliyetini göstermeye çalışıyordu.

Bâkî, kendi çağında ve sonraki yüzyıllarda gelen sanat ve edebiyat adamlarının çoğunun belirttiği gibi, şiirde söyleyiş tarzında yenilik yapmış, imâle ve zihaf denilen dil kusurlarını asgariye indirmiştir. Ahmedî'den Bâkî'ye kadar gelen şairler, Türkçe'yi aruza uydurmak için yapılan, hecelerde uzatma ve kısaltma şeklinde özetlenebilecek olan bu kusurları belli nisbette gitgide azaltmışlardı. Bâkî'nin şiirlerinde bunlar okuyanın dil zevkini incitmeyecek dereceye düşmüştür. Bâkî'nin şiirlerinde tabiat ve İstanbul'dan çizgiler sık sık akis bulmuştur. Onun manzumelerinde devrinin zengin hayatı ve haşmeti kolaylıkla hissedilir. Bâkî yaşadığı tabiat ve cemiyet çevresinden şiirine yer yer canlı levhalar vermeyi bilmiştir. Divan şiirine İstanbul Türkçesi'ni yerleştirmek gibi bir rolü olan Bâkî zaman zaman halk söyleyişinden gelen ifade malzemesine de açılır. Bâkî tabiata ve zevk hayatına açık yönü ve üslûbu ile Şeyhülislâm Yahyâ ve Nedîm'e bir öncü sayılmıştır. Temiz ve âhenkli bir üslûba sahip

¹³ Mustafa İpşirli, Mehmet Uzun, "Bahâî Mehmed Efendi", *TDVİA*, C.4. İstanbul 1991.s. 463-464.

olan Bâkî divan şiirine bir söyleyiş kudreti ve rahatlığı kazandırmıştır. Asırlarca bir üstat olarak benimsenen Bâkî'nin şiirlerine kendi zamanından başlayarak her devirde başta büyük mümessiller ve şöhretler olduğu halde çeşit çeşit nazîreler söylenmiş, manzumeleri ayrıca tahmîs vb. yollardan da bir özeniş konusu olmuştur. Bâkî'nin özellikle Kanuni Sultan Süleyman'a duyduğu bağlılık ve samimiyet ile onun ölümü üzerine yazmış olduğu mersiye kendisine büyük ün kazandırmıştır. Eserleri ise “*Divan, Fezâilü'l-cihâd, Meâlimü'l-yakîn fî sîreti seyyidi'l-mürselîn, Fezâil-i Mekke*” şeklinde kaynaklarda yer almaktadır.¹⁴

Bursalı Rahmî

Bursa'da doğdu. Asıl adı Pîr Mehmed'dir. Babası nakkaş olduğundan Nakkaş Bâlîzâde Pîr Mehmed Çelebi olarak anılır. Kaynaklara göre önce Defterdar İskender Çelebi ile tanışmış ve onun aracılığı ile Sadrazam İbrâhim Paşa'ya takdim edilerek genç yaşta Kanûnî Sultan Süleyman'ın şehzadelerinin 936 (1529-30) yılındaki sünnet düğününde padişaha şiirlerini sunmuştur. Ölümüne Bursalı Cinânî, “Bâdâ rahmet-i Rahmî mezîd” (975) tarihini düşürmüş, ayrıca “Cân-ı Rahmî'ye rahmet” tarihi söylenmiştir. Mezarı Bursa Yenişehir'dedir. Tezkirelerde genç yaşta şiir yeteneğiyle tanındığı ve şiirleri rağbet gördüğü belirtilerek nakış sanatındaki mahareti övülmüştür. Güzelliğiyle meşhur olduğundan Taşlıcalı Yahyâ Bey'in Şehrengîz-i İstanbul'u ile Lâmiî Çelebi'nin Şehrengîz-i Bursa'sında tavsif edilmiştir. Kaynaklarda eserleri olarak divanı yer almaktadır.¹⁵

Câmî-i Rûmî

Gelibolulu Âlî'nin asıl adını Ahmed olarak bildirdiği şair, Molla Câmî (ö. 898/1492) ile karıştırılmaması için Câmî-i Rûmî, uzun süre Mısır'da bulunduğu için dolayı da Câmî-i Mısırî olarak anılmıştır.

Câmî-i Rûmî hakkında en doğru bilgi Saâdetnâme adlı kendi eserinin mukaddimesinde bulunmaktadır. Buna göre sipahi oğlanları zümresine mensup olan şair Kanûnî devrinde Mısır'da Hazîne-i Âmire kâtipliği yapmıştır. Kaynaklarda ölüm tarihine rastlanmamakla beraber Mısır'da vefat ettiği bilinmektedir. Mürettep bir

¹⁴ Mehmed Çavuşoğlu, “Bâkî” *TDVİA* C. 4. İstanbul 1991, s. 537-540.

¹⁵ Fatih Tıgılı, “Rahmî” *TDVİA*. C.34. İstanbul 2007. s. 421-422.

divanı bulunmayan, şiiirlerine çeşitli mecmualarda rastlanan Câmî'nin kaside, gazel ve müseddeslerinden güçlü bir şair olduğu ve divan şiiirine her yönüyle vâkıf bulunduğu anlaşılmaktadır. Bazı tezkirelerde yer almaması, İstanbul dışında yaşamasına ve divan tertip etmemesine bağlanabilir. Bir kısım şiiirleri, Câmî mahlasını kullanan diğer şairlerin manzumeleriyle karışmıştır. Câmî'nin en tanınmış eseri, *Saâdetnâme* adıyla yaptığı *Ravzatü 'ş-şühedâ'* tercümesidir. Daha önce Fuzûlî'nin *Hadîkatü 's-süadâ'* da büyük ölçüde faydalandığı bu eserin tercümesinde gösterdiği başarı şaire asıl şöhretini sağlamıştır.¹⁶

Diyarbakırlı Halîlî

Aslen Diyarbekirlidir. Hayatıyla ilgili bazı olaylara bakılarak 810 (1407) yılı civarında doğduğu tahmin edilmektedir. *Fürkatnâme*'sinde, tahsilini Acem diyarında tamamladıktan sonra tasavvuf yolunu seçerek bilgisini arttırmak için bir arkadaşının ısrarı üzerine Diyârırûm'a geldiğini söyler. Kaynaklarda da Fâtih Sultan Mehmed döneminde Diyarbekir'den veya "diyâr-ı şark"tan devrin önemli bir ilim merkezi olan İznik'e geldiği ve bu şehirde ikamet ettiği kaydedilmektedir. Latîfî, Halîlî'nin sanatlı kafiye kullanmakta mahir bir şair olduğunu söyler (*Tezkire*, s. 147). Arapça-Türkçe mülemma'lar da yazmış olmakla beraber onun en güzel şiiirleri terkihibend, terciibend ve murabbalarıdır. Tasavvufî, hikemî, âşıkane şiiirlerin yanı sıra her beytinde bir başka fikrin işlendiği konu birliğinden uzak manzumeler de kaleme almıştır. Yetiştigi muhit bakımından eserlerinde Âzerî Türkçesi'nin dil özellikleri görülen Halîlî daha çok Seyyid Nesîmî'nin tesirinde kalmıştır. Bazı şiiirlerinin kafiyeleri bile Nesîmî'ninkilerle aynıdır. Bununla beraber kendisi de Habîbî gibi bazı Âzerî şairleri üzerinde etkili olmuştur. Mehdî, Sâfî, Sirozlu Sa'dî ve Melîhî ile karşılıklı şiiirler yazan Halîlî'nin şiiirlerine XVI ve XVII. yüzyıllarda birçok şair tarafından nazîreler yazılmıştır. Halîlî asıl şöhretini samimi bir dille kaleme aldığı *Fürkatnâme* adlı tasavvufî mesnevisiyle sağlamıştır.¹⁷

Emrî

¹⁶ Mustafa İsmet Uzun, "Câmî-i Rûmî" *a.g.e.* C.7. İstanbul 1993. s. 102-103.

¹⁷ Mustafa Özkan, Mustafa İsen, "Halîlî" *TDVİA*. C.15. İstanbul 1997. s. 329-330.

Edirneli olduğu bütün kaynaklarda ittifakla belirtilmektedir. Ailesi hakkında bilgi bulunmayan Emrî'nin tahsil hayatıyla ilgili sadece Sehî Bey tezkiresinde, “*İlm-i zâhire sa'yederken feragat etti*” ifadesi yer almaktadır. Önceleri bazı imaretlerin kitâbet vazifesiyle meşgul olurken Kınalızâde Ali Çelebi'nin Edirne kadısı olmasından sonra onun himayesiyle Yıldırım Bayezid Medresesi'nin tevliyeti hizmetinde bulunmuş, daha sonra buradan azledilmiştir. Kaynaklar ömrünü tevliyet hizmetleriyle geçirdiğini, Edirne ve İstanbul dışında herhangi bir yerde bulunmadığını ifade ederler.

Emrî'nin edebî şahsiyetinden çağdaşları çok geniş şekilde bahsetmektedir. Şiiri hakkında hüküm verilirken tahayyül gücü ve kullandığı teşbihlere dikkat çekilir. Daha önce hiçbir şairin kullanmadığı mazmunlar ve ince fikirlerle şiirlerini ördüğü belirtilen Emrî'nin sanat devrinde takdir edilmiştir. Muamma ile fazla meşgul olması gazellerini de muamma gibi yazmasına ve birtakım kelime oyunlarına rağbet etmesine yol açmış, bu durum yer yer şiirinin anlaşılmasına sebebiyet vermiştir. Nitekim bu husus onun tenkit edilen belli başlı yönü olmuştur. Ta'likîzâde, padişahın Emrî'nin şiirlerini kapalı bulduğunu ve beğenmediğini nakleder. Bununla birlikte onun şiirlerinde bir sanatkâr titizliğiyle güçlü bir hayal dünyası ve yer yer bir lirizm bulunmaktadır. Emrî'nin dinî, tasavvufî, tarihî ve efsanevî unsurlara fazla yer vermemesi şiirinin arka planının zayıf kalmasına yol açmışsa da muhayyilesi ve tasvir gücü bu eksikliği hissettirmemektedir. Emrî'nin bugüne ulaşan eserleri divanı ile muammalarıdır. Divanı ölümünden sonra tertip edilmiştir. 983 (1575) yılında Edirne'de vefat eden Emrî'nin ölüm tarihini Hasan Çelebi, Gelibolulu Mustafa Âlî ve daha sonra Bursalı Mehmed Tâhir 982 (1574) olarak vermişlerse de doğru değildir.¹⁸

Fehîm-i Kadîm

Asıl adı Mustafa, mahlası Fehîm'dir. Ailesi hakkında fazla bilgi bulunmayan Fehîm'in babasının muhtemelen Halep asıllı olduğu, İstanbul'da Tahtakale'de veya Parmakkapı'da unculuk yahut kurabiyecilik yaptığını bilinmektedir. Fehîm'e bu sebeple “Uncuzâde” denildiği gibi XIX. yüzyılda hoca olarak büyük şöhrete sahip bulunan ve Fehîm'e hayranlığı dolayısıyla aynı mahlası kullanan Süleyman Fehîm Efendi ile karıştırılmaması için “Kadîm” sıfatıyla anılmaktadır. Doğum tarihi kaynaklarda 1037

¹⁸ M.A. Yekta Saraç, “Emrî, Emrullah” *TDVİA*. C.11. İstanbul 1995. s. 164.

(1627) olarak gösterilmektedir. Tahsili ve yetişmesi hakkında da fazla bilgi bulunmayan Fehîm'in Arapça'yı muhtemelen ailesinden ana dili olarak öğrendiği, düşürdüğü Farsça bir tarihe göre pek genç sayılabilecek bir yaşta Örfî-i Şîrâzî divanını istinsah etmesinden (*Fehîm-i Kadîm*, s. 718-719) ve kendi şiirlerinden Farsça'yı da iyi bildiği anlaşılmaktadır. Bir divan şairi olarak Fehîm'in en büyük özelliği kendine has bir üslûp sahibi olmasıdır. Divan şiirinde genellikle kalıplaşmış biçimde tasvir edilen çevre bile onun gazellerinde pitoresk tasvirler ve günlük vak'alarla oldukça tabii bir şekilde yer alır. Bunda, Sebki Hindî'nin yeni anlatım şekilleri ararken halk yaşayış ve söyleyişini şiire sokan ifade tarzının da tesiri vardır. Pek çok şiirinde görülen ıstırap terennümleri, divan şiirinin genel olarak benimsediği bir tutum veya Sebki Hindî'ye has bir özellik değil mizacının ve kendi hayatının şiire aksetmesi şeklinde görülmektedir. Ayrıca şiirlerinde esas olarak kendi iç dünyasını anlatan şair düşünce yerine muhayyileyi, dış dünyadan çok insanın heyecan ve kederlerini esas temalar tarzında benimseyen Sebki Hindî'nin de divan şiirindeki ilk büyük temsilcilerindendir. Eserleri ise "*Divan, Şehrengîz, Bahr-i Tavîl, Tercüme-i Letâif-i Kümmelîn, Durûb-ı Emsâl-i Türkî*" şeklinde kaynaklarda geçmektedir.¹⁹

Fuzûlî

Hayatıyla ilgili bilgiler çok azdır. Asıl adının Mehmed, babasının adının Süleyman olduğu bilinmekle beraber hangi tarihte ve nerede doğduğu hakkında kesin bilgi yoktur. Mevcut kaynaklar onun Bağdat civarında doğduğunu kaydederse de belli bir yer üzerinde birleşemezler. Latîfi, Ahdî, Sâm Mirza, Âlî Mustafa ve Âşık Çelebi, bazı şiirlerinde geçen "Bağdâdî" ifadesinden ve genellikle Fuzûlî-yi Bağdâdî diye anılmasından hareketle onun Bağdat'ta doğduğunu söylerler. Fuzûlî tahsil hayatı sırasında, muhitin de uygun oluşu sayesinde Arapça ve Farsça'yı bu dillerde kusursuz eser yazabilecek ve şiir söyleyebilecek derecede öğrenmiştir. Şah İsmâil 914'te (1508) Bağdat'ı ele geçirip Müşâ'saî Devleti'ni ortadan kaldırdığı zaman Fuzûlî bilhassa edebiyat alanında oldukça gözde ve çevresinde tanınmış genç bir şairdi. Âlim bir şair olan Fuzûlî şiir hakkındaki görüşlerini Türkçe divanının önsözünde şu şekilde açıklamıştır: "İlimsiz şiir esası yok dîvar olur ve esassız dîvar gâyetle bî-i'tibâr olur."

¹⁹ Tahir Üzgör, "Fehîm-i Kadîm" *TDVİA*. C.12. İstanbul 1995. s. 295-296.

Mukaddimedede daha sonra aşk şiirleri yazdığını, fakat bunların uzun ömürlü olmayacaklarını anlayınca gece gündüz çalışarak bütün ilimleri öğrendiğini söyler. Fuzûlî'ye göre şiir insanı yücelten ilâhî bir lutuftur. Allah şiir kabiliyetini çok az kuluna nasip etmiş, süse ihtiyaçları olmadığı için peygamberlerine bile vermemiştir. Fuzûlî'yi Türk edebiyatının en büyük simalarından biri yapan husus samimiyeti, coşkunu, sadeliği, duyarlılığı ve ifade kudretidir. Fuzûlî aşkı, ıstırabı, dünyevî zevk ve zenginliklerin boşluğunu ve hiç kimsenin pençesinden kurtulamayacağı ölüm düşüncesini olağan üstü bir lirizm ve sanat gücüyle ifade etmiştir. Eserleri ise Divan, Leylâ vü Mecnûn, Beng ü Bâde, Hadîs-i Erbaîn Tercümesi, Sohbetü'l-esmâr, Hadîkatü's-suadâ, Heft-câm, Rind ü Zâhid gibi daha birçok eseri mevcuttur. Fuzûlî 963'te (1556) Bağdat ve çevresini kasıp kavuran büyük veba salgını sırasında vefat etmiştir. “*Geçti Fuzûlî*” sözü de bu tarihi vermektedir. En sağlam rivayetlere göre ölüm yeri Kerbelâ'dır.²⁰

Habîbî

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Sâm Mirza, Azerbaycan'ın Bergüşâd kasabasında doğan ve fakir bir ailenin çocuğu olan Habîbî'nin küçük yaşlarda çobanlık yaparken Akkoyunlu Hükümdarı Yâkub Bey'le karşılaştığını, zeki bir çocuk olduğunu anlayan sultanın onu himayesine alarak sarayında yetiştirdiğini nakleder (*Tuḥfe-i Sâmi*, s. 340). Bu rivayet doğru ise Habîbî'nin Yâkub Bey'in hükümdar olduğu 883'ten (1478) sonra Akkoyunlu sarayına girdiği ve bu sırada muhtemelen yedi sekiz yaşında bulunduğu göz önüne alınarak 875 (1470) yılı civarında doğduğu kabul edilebilir. Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Sâm Mirza, Azerbaycan'ın Bergüşâd kasabasında doğan ve fakir bir ailenin çocuğu olan Habîbî'nin küçük yaşlarda çobanlık yaparken Akkoyunlu Hükümdarı Yâkub Bey'le karşılaştığını, zeki bir çocuk olduğunu anlayan sultanın onu himayesine alarak sarayında yetiştirdiğini nakleder (*Tuḥfe-i Sâmi*, s. 340). Bu rivayet doğru ise Habîbî'nin Yâkub Bey'in hükümdar olduğu 883'ten (1478) sonra Akkoyunlu sarayına girdiği ve bu sırada muhtemelen yedi sekiz yaşında bulunduğu göz önüne alınarak 875 (1470) yılı civarında doğduğu kabul edilebilir. Tezkirelerde Yavuz Sultan Selim'in hükümdarlığı döneminde öldüğü kaydedilen Habîbî'nin (Latîfi,

²⁰ Abdülkadir Karahan, “Fuzûlî” *TDVİA*. C.13. İstanbul 1996. s. 246.

s. 127; Kınalızâde, I, 280) vefat tarihi bilinmemektedir. Evliya Çelebi onun Sütlüce'de Câferâbâd Tekkesi'ne defnedildiğini kaydeder (*Seyahatnâme*, I, 411). Habîbî'nin bugüne kadar herhangi bir eserine rastlanmamıştır. Yaşadığı dönemdeki yaygın şöhreti göz önüne alınarak Anadolu'ya gelmeden önce divan sahibi olduğu, Eğridirli Hacı Kemal'in *Câmiu'n-nezâir*'e aldığı şiirleri bu divandan aktardığı söylenebilir. Murat Erden'in Habîbî'nin divanı üzerine bir yüksek lisans çalışması vardır. Habîbî, Âzerî sahasında yetişen şairleri Nesîmî'den sonra en çok etkileyenlerden biridir. Onun şiirindeki en önemli unsurlar aşk, âşık, mâşuk, harâbat, meyhâne, câm, Hz. Âdem'e secde, vahdete erme gibi tasavvufî kavramlardır. Yer yer Anadolu Türkçesi'ni hatalı olarak kullanmakla beraber şiirin dış yapısına, özellikle kafiyelerin düzgün olmasına dikkat eden Habîbî, nazım tekniğine hâkimiyet bakımından Osmanlı şairlerinin seviyesine ulaşamamıştır. Habîbî üzerine ilk defa İsmail Hikmet Ertaylan dikkatleri çekmiş ve şairin Azerbaycan'da yeniden tanınmasını sağlamıştır. Daha sonra Âzerî araştırmacılarından Selman Mümtaz ve M. Ali Terbiyet şairle ilgili ilk çalışmaları yapmışlar, son yıllarda da Hamit Araslı ile Muhammed Kulızâde bu konuda eserler yazmışlardır.²¹

Hayâlî Bey

Vardar Yenicesi'nde doğdu (1497-1499?). Asıl adı Mehmed, lakabı Bekâr Memî'dir. Yetişme çağında esaslı bir öğrenim göremeyen şair, o sıralarda Yenice'ye uğrayan Kalenderî şeyhi Baba Ali Mest-i Acemî (*Sicill-i Osmânî*, III, 493) ve müridlerinin cazibesine kapılarak onlara katıldı. Bunlarla birlikte seyahat ederek birkaç defa İstanbul'a gidip geldi. İstanbul'a geldikten sonra Hayâlî'nin hayatında yeni bir dönem başladı. Bir yandan kendini yetiştirirken diğer yandan söylediği güzel şiirler onun adını etrafa yaymaktaydı. Kabiliyetiyle Defterdar İskender Çelebi'nin dikkatini çeken Hayâlî daha sonra da Sadrazam İbrâhim Paşa'nın teveccühünü kazandı ve çok geçmeden Kanûnî'nin musâhipleri arasında yer aldı. Hayâlî'nin edebî şahsiyetinin gelişmesinde Vardar Yenicesi'nin rolüne dikkat çekmek gerekir. "*Mecma-ı şuarâ ve menba-ı zürefâ*" diye anılması yanında "*gaziler ocağı ve ârifler durağı*" olarak nitelendirilen bu küçük Rumeli kasabası başta Şeyh Abdullah-ı İlâhî olmak üzere

²¹ S. Cengiz Sadıkoğlu, "Habîbî" *TDVİA*. C. 14. İstanbul 1996. s. 374-375.

Hayretî, Usûlî, Garîbî ve Evrenos Bey gibi şair, mutasavvıf ve evlâd-ı fâtihândan gazilerin meydana getirdiği bir mânevî havaya sahipti. Canlı ve kuvvetli bir üslûpla yazılmış kasideleri de olan Hayâlî'nin asıl şahsiyetini yansıtan şiirleri gazelleridir. Bunlarda Rumeli şairlerinde görülen samimiyet, ilham kudreti, gurur ve istiğnâ, mahallî renklere itina gibi özellikler dikkati çeker. Hayâlî, divan edebiyatında yaygın olarak kullanılan “*müşebbehün bih*”lerdeki benzetme unsurlarını şahsî heyecanı ve lirizmi içinde eriterek ifade etmesini bilen bir şairdir. Şiirlerinde tasannu zaman zaman ruhundan doğan şiddetli ilhamın heyecanı içinde kaybolur. Hayâlî'nin tek eseri divanıdır. Bazı kaynaklar kendisinin divanını bizzat tertip etmediğini, hatta Kanûnî bir defasında divanını görmek istediğinde divanın onun şiirlerini toplamış olan Vefalî Şeyhzâde Ali Çelebi'de bulunabildiğini kaydederler. Bununla beraber bazı şiirlerinde bizzat divan tertip ettiğini belirten ifadeler bulunmaktadır. Hayatının son yıllarına dair fazla bilgi bulunmayan Hayâlî Bey Edirne'de öldü.²²

Mantıkî Ahmet Efendi

17. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Mantıkî 1003/1594-95 tarihinde Şam'da doğmuştur. Babası Zeynüddîn Nahcivânî adında bir âlimdir. Çok genç yaşta ders olarak bir âlim olarak yetişen Mantıkî, ders vermeye başladığında çeşitli zümrelerden insanlar bir araya gelmiş böylece şairin şöhreti artmıştır. Mantıkî manzum tek eseri Divançe'sidir. Eserde dini şiir yoktur.²³

Nefî

Âlî Mustafa Efendi'nin *Mecmau'l-bahreyn* adlı eserindeki bilgilerden ve Hâfız Ahmed Paşa'nın 1034'te (1625) sadarete gelişi üzerine ona yazdığı kasidesinde kendi hayatına dair düştüğü kayıtlardan hareketle 980 (1572) yıllarında doğduğu tahmin edilmektedir. Asıl adı Ömer olup Erzurum'un Pasinler (Hasankale) ilçesindedir. Genç yaşta şiirle ilgilenen Nefî eğitim hayatına Pasinler'de başladı, Erzurum'da devam etti, bu arada Farsça öğrendi. Önceleri “Darrî” mahlasını kullanan şaire Gelibolulu Âlî tarafından “Nefî” mahlası verildi. Defterdarlık göreviyle Erzurum'da bulunan Âlî'ye olan yakınlığı dikkate alınırsa Nefî'nin şiir sanatı ve edebî bilgiler

²² Cemal Kurnaz, “Hayâlî Bey” *TDVİA*. C. 17. İstanbul 1998. s. 5-7.

²³ Bilge Kaya, “17. Yüzyıl Divan Şairi Mantıkî Ahmet Efendi ve Divançesi” Hacettepe Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1991. s. 7-13.

yanında Fars kültürüyle alâkalı gelişimini de Âlî aracılığı ile sağlamış olduğu düşünülebilir. Nitekim onun kendi üzerindeki tesirini “sühan” redifli kasidesinde yansıtmış, tezkire yazarı Riyâzî de bir hiciv kıtasında bu ilişkiyi dile getirmiştir. Nefî sanatına güvenen, bildiğini açıkça söylemekten çekinmeyen bir kişiliğe sahipti. İfadelerinde sert, acımasız, hatta isyancı tavırlar sezilir. Hayatı bir savaş meydanı olarak gören mücadeleci şahsiyeti gerilimli bir ömür sürmesine yol açmış ve Nefî zaman zaman hırçın, tutarsız, saldırgan olmuştur. Bunda bir bey soyundan gelişi ve yaşadığı çağın karmaşık hadiselerinin de etkisi olmalıdır. Nefî'nin sanatkâr kişiliğinde sosyal çevre ve gelenek kısılcından kurtulma endişesinden söz etmek gerekir, o sanat çevresinde kendini ispat çabasını aşmıştır. Şiirinde tasannua yer vermez. Eserleri kaynaklarda şu şekilde geçmektedir: “ *Türkçe ve Farsça Divan, Sihâm-ı Kazâ, Tuhfetü'l-uşşâk.* ”²⁴

Niyâzî-i Mısri

12 Rebülevvel 1027'de (9 Mart 1618) Malatya'nın Aspozi kasabasında doğdu. Asıl adı Mehmed'dir. Şiirlerinde, ilim tahsili için bir süre Mısır'da kaldığından “Mısri” mahlasıyla “Niyâzî” mahlasını kullanmış, bu ikisinin birleşiminden meydana gelen Niyâzî-i Mısri, Mısri Niyâzî ve Şeyh Mısri diye tanınmıştır. Niyâzî-i Mısri, Halvetiyye'nin dört ana kolundan Ahmediyye'nin Mısriyye şubesinin pîri olarak kabul edilir. Tarikatın Bursa Ulucamii'nin güney kısmında Niyâzî'nin sağlığında inşa edilen âsitanesi XX. yüzyılın başlarına kadar faaliyetini sürdürmüş, daha sonra bakımsızlıktan yıkılıp yerine bugünkü postahane binası yaptırılmıştır. Niyâzî-i Mısri'nin büyük bir kısmı birkaç yapraklık risâlelerden oluşan otuzu aşkın eseri bulunmaktadır. Bunlardan başlıcaları şunlardır: “*Mevâ'idü'l-irfân, ed-Devretü'l-arşîyye fî ahkâmi'l-ferşîyye (Devre-i Arşîyye), Tesbî'-i Kaşîde-i Bürde, Tefsîru Fâtihati'l-Kitâb, Divan, Tuhfetü'l-uşşâk, Mecmua, Risâle-i Devriyye, Şerh-i Esmâü'l-hüsnâ* şeklinde sıralanmaktadır.”²⁵

Sünbülzâde Vehbî

²⁴ Metin Akkuş, “Nefî” *TDVİA*. C.32. İstanbul 2006. s. 523-525.

²⁵ Mustafa Aşkar, “Niyâzî-i Mısri” *TDVİA*. C.33. İstanbul 2007. s. 166-169.

Eserlerinden 1131'den (1719) önce doğduğu anlaşılmaktadır. Maraşlı bir ulemâ ailesi olan Sünbülzâdeler'e mensuptur. Babası Râşid Efendi ve dedesi Maraş müftüsü Mehmed Efendi de eserleri bulunan birer âlimdir. İlk eğitimini Maraş'ta alan Vehbî, daha sonra İstanbul'a giderek yazdığı kasideler ve tarihler sayesinde devrin önde gelenlerinin meclislerine girdi.

Hayatı hakkında birçok bilgi de özellikle kasidelerinden çıkarılmaktadır. Ayrıca şiirleri mahallî kelime ve deyişler açısından çok zengindir. Şiirlerinde Nedîm ve Sâbit etkisi açıkça görülmektedir. Çağdaşı Keçecizâde İzzet Molla, Vehbî'yi asrının reîsü'ş-şuarâsı kabul ederken Ziyâ Paşa onu çölde yetişen kokusuz güle benzetmiş, Muallim Nâci ise Vehbî'yi orijinallik özentsisiyle şiirselliği kaybettiği için eleştirmiştir. Ali Canip Yöntem, Vehbî'nin şiirleri arasında divan edebiyatı estetiğine uygun ve başarılı pek çok örnek bulunduğunu belirtmektedir. Seksen yaşlarında iken nikrise yakalandı ve görme yeteneğini kaybetti, bir rivayete göre bilincini de yitirdi. 29 Nisan 1809'da vefat eden Sünbülzâde Vehbî Edirnekapı dışında defnedildi. Kaynaklarda eserleri “*Tuhfe-i Vehbî, Divan, Lutfiyye, Nuhbe-i Vehbî, Şevkengîz*” şeklinde geçmektedir.²⁶

Şeyhî

Kaynaklarda hakkında yer alan bilgiler karışık ve yetersizdir. Germiyanogulları Beyliği'nin merkezi olan Kütahya'da doğdu. Latîfi'ye göre I. Murad zamanında dünyaya geldi. Adı divanındaki bazı şiirlerinde, kaynaklarda ve yeni çalışmalarda ise Sinan, Yûsuf Sinan ve Yûsuf Sinâneddin şeklinde gösterilmekte, *Sicill-i Osmânî*'de ise yanlış olarak Şeyhî Senâi diye verilmektedir. Babasının adı Ahmed Mecdüddin'dir. İlköğrenimine Kütahya'da başladı; divan şairi Ahmedî'den ve diğer âlimlerden ders aldı. Daha sonra İran'a giderek Seyyid Şerîf el-Cürcânî ile ders arkadaşı oldu. Burada edebiyat, tasavvuf ve tıp alanlarında tahsil gördüğü anlaşılan Şeyhî memleketine döndükten sonra göz hekimliği yaptı. Kaynaklarda mahir bir göz hekimi olduğu anlatılır. Latîfi, Şeyhî'nin İran'dan Kütahya'ya dönerken Ankara'ya uğradığını ve Hacı Bayrâm-ı Velî'ye intisap ettiğini, Bursa'da Seyyid Nesîmî ile buluştuğunu söylemektedir (*Tezkiretü'ş-şu'arâ*, s. 337).

²⁶ Selim Sırrı Kuru, “Sünbülzâde Vehbî” *TDVİA*. C. 38. İstanbul 2010. s.140-141.

Daha sonraki çalışmalarda şairin bu sebeple “Şeyhî” mahlasını aldığı ileri sürülmüş ve görüş kabul görmüştür. Onun şeyhlik yapıp yapmadığı bilinmese de eserlerinde tasavvufî unsurlara sıkça rastlanmaktadır. Kaynaklarda “Hüsrev-i şuarâ, pîşterîn-i şuarâ-yı Rûm, şeyhü’ş-şuarâ, emlahu’ş-şuarâ” gibi sıfatlarla anılan Şeyhî ününü daha çok mesnevi alanında kazanmıştır. Eski edebiyatın kurucularından biri olduğu kabul edilen şair, *Hüsrev ü Şîrîn* ve *Harnâme* adlı eserleriyle Türk edebiyatında mesnevi sahasının önemli simaları arasında yer almıştır. Mesnevi yazmayı bir şehir kurmaya benzeten Şeyhî eserlerinde oldukça akıcı bir dil kullanmış, tasvirlerinde ve konuyu işleyişinde başarılı kabul edilmiştir. M. Fuad Köprülü, Şeyhî’nin çağdaşlarına göre zarif bir dile, zengin bir hayale ve canlı bir tasvir kabiliyetine sahip bulunduğunu, dinî ilimler yanında İran edebiyatına da vâkıf olduğunu, Hâfız-ı Şîrâzî, Nizâmî-i Gencevî, Senâî, Ferîdüddin Attâr, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî gibi şair ve mutasavvıflardan etkilendiğini belirtir. Eserleri ise “*Divan, Hüsrev ü Şîrîn, Harnâme*” şeklinde kaynaklarda geçmektedir.²⁷

Ubeydî

Kaynaklarda Ubeydî’nin doğum tarihi ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Tezkire sahipleri, Ubeydî mahlasını seçen şairin asıl adının Abdurrahman ve memleketinin Edirne olduğunu bildirmektedirler. Ubeydî, Nebi Halife isimli bir vaizin çocuklarının en büyüğüdür. Gelibolulu Âlî, şairin babasının veli zümresinden olduğunu yazarken Ahdî ondan, büyük zahitlerden biri olup evliyaların kutbu ve keramet sahibi bir kimsedir diye bahseder. Gelibolulu Âlî, Ubeydî’nin çocukluktan itibaren tahsiline başladığı, çeşitli fenlerden başka musiki ilmi ile ilgilendiğini ve muamma fenninde Emrî’yi takip ettiğini yazar. Şair daha danışmend iken Kanuni’ye sunduğu bir gazelle padişahın dikkatini çekmiştir. Ubeydî, Kadızade Efendi’den mülazım olduktan sonra kadılık mesleğine başlamıştır. Lofça ve Zağra’da kadılık görevini yerine getirmiştir.

Ubeydî birçok divan şairi gibi kendi şairliğini ve eserlerini benzersiz olarak nitelemiş ve gazellerinde bu durumu ifade eden beyitlere yer vermiştir. Ubeydî de tüm şairler gibi herkesin şiirini anlayamayacağını, ancak ince düşünenlerin anlayabileceği

²⁷ Halit Biltekin, “*Şeyhî Divanı*” T.C. Kültür ve Bakanlığı, Ankara 2018, s.3-8.

fikri vardır. Ubeydî'nin şiir dili sadedir. Terkibleri özellikle iki kelimelik olup uzun terkipleri kullanmamıştır. Üslubu da gösterişten uzak ve samimidir. Devre ait kaynaklarda şairin şiirlerinin beğeni topladığı, şairâne bir tabiate sahip olduğu belirtilmiştir. Onun en başta göze çarpan ve teslim edilen özelliği, şiirinin âşığın âhlarına benzer bir şekilde yakıcı bir üsluba sahip olmasıdır. Her harften bir münacaat ve bir naat bulunması, Allah'a yakarışları ve Peygamber'in şefaati için yardım istemesi divanın geneline tesirli, yakıcı bir yalvarış havası getirmiştir. Ubeydî kendisi de şiirini tarif ederken onun ateş gibi gönül yakıcı olduğunu söyler. Ölümü hakkında Hasan Çelebi, Hac vazifesini yerine getirmek için gittiği Mekke'de vefat ettiğini yazarken Tuhfe-i Nâilî'de Zağra kadısı iken H. 981 tarihinde (M. 1573) vefat ettiği zikredilir ve Beyânî, Hibrî ve Hasan Çelebi'nin verdiği H. 980 tarihi ile Âlî'nin verdiği H. 982 tarihinin yanlış olduğu iddia edilir. Fâizî, tezkiresinde Ubeydî'nin ölümü için düşürülen şu tarih de H. 981 senesini göstermektedir.²⁸

2.1.6. Şiirlerin Bazı Muhteva Hususiyetleri

2.1.6.1. Divan Şiirinde Şarap ve Beraberinde Kullanılan Mefhumlar

2.1.6.1.1. Şarap / Bâde

Şarap, klâsik edebiyat metinlerinde, imal edilmiş şekli, sarhoşluk verici etkisi, rengi, kokusu ve içerisine katılan çeşitli maddeler bakımından birbirinden çok değişik adlar almış ve bu adlandırmada birçok estetiğe benzetmeye (teşbih) konu olmuştur. Şarabın divan şiirinde aldığı isimlerden bazıları şunlardır: Bâde, câm, mey, dem, ünnâb(kırmızı, güzel kokulu şarap), sâgar, ayak, piyâle, peymâne, ratl, âb-ı engür (üzüm suyu), sırf, ukâr (kırmızı şarap), ümmü'l-habâis (kötülüklerin anası, bir hadisten kinaye) Şarabın divan şiirinde en fazla aşk, muhabbet ve sevdâyı anlatmak için kullanıldığı, çokça bilinen bir gerçektir. Bunun böyle oluşu; aşkın insanı kendinden geçirici özelliği, mest ediciliği ve dünyada hiçbir şerde bulunmayacak derecede keyif vericiliği sebebi ile şarap gibi insanı kendinden geçiren bir etki uyandırmasından dolayıdır.²⁹

²⁸ Ömer Arslan “*Ubeydî Dîvânı (Metin-İnceleme)*” İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013. s. 5-8.

²⁹ Muhammed, Nur Doğan; “*Divan Şiirinde Şarap Metaforları*” İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. 38, Sayı 38, s. 65-67.

Sanmay bizi kim ŧire-i engür ile mestüZ

Biz ehl-i ħarābātdanız mest-i Elestüz (ŧiir nu.43./ Bağdatlı Rūhî / TB.1.1.)

(Bizi üzüm suyu ile sarhoş olmuş sanmayın! Biz meyhane denen aşk ve ŧevk âleminin sakinleriyiz ve ezel ŧarabı ile sarhoşuz.)

Bu beyitte ŧarap metaforu olarak “ŧire-i engür” adlandırması yapılmıştır. Burada içki içilen yer manasına gelen meyhane aslında ŧiirin özünde dünya hırslarının bir kenara bırakıldığı aşk ve ŧevk âlemi manasını taşıyan yer ŧeklinde ifade edilmiştir. ŧarap ise aşk ve ŧevk âlemi içerisinde ilahi aşk ile sarhoş olanları sembolize etmektedir.

2.1.6.1.2. Câm / Kadeh

“İçki bardağı” mânasında olup kadeh, ritl, peymâne, piyâle, sâgar, sağrak, ayak, dolu kelimeleri de aynı anlamda kullanılır. Yapıldığı maddeyi ve rengini ifade eden kelimelerle cām-1 zerrîn, cām-1 zernigâr, cām-1 la‘lîn, cām-1 yâkutî, cām-1 billûr, cām-1 mînâ, cām-1 musaffâ, cām-1 rûŧen, cām-1 âteŧ-reng, cām-1 gül-gûn (gül-fâm, gül-reng) gibi terkipler içinde yer alır. ŧeklinden dolayı at kulağı, devetabanı, dostkânî, hilâlî, ritl-i girân gibi adlarla tanınan çeŧitleri de vardır.³⁰

Divan ŧiirinde kadeh, “ŧarap içmek için kullanılan çeŧitli araçlara verilen isim” olarak tanımlanabilir. Kadeh, kùltürlere göre farklı ŧekil ve maddeden yapılır. Divan ŧiirinde sözü edilen kadehler de bugünkü örneklerden farklıdır. Divan ŧiirindeki kadeh, bugünün kâsesine daha çok benzer. Kadeh; yayvan 4-5 cm yüksekliğinde toprak, cam, çelik gibi maddelerden mamul kaptır. Eski meclislerde kurulan halkadaki herkes aynı kadehten ve birbirinin içtiğı yere dudak değirmeden içerdi. “Ritl-1 girân” kadehin ortaya çıkma sebebi de muhtemelen budur. ŧarabın icadıyla birlikte kadeh de kullanılmaya başlanmıştır. ŧarap gibi kadehin mucidinin de Cem olduğuna inanılır. Yaşanılan döneme bağılı olarak kadehin imalinde kullanılan maddeler de değışmiştir. Zamanla kadeh sıradan bir eŧya olarak algılanmaktan çıkmış ve Hz. İsa’nın son akşam yemeğinde içtiğı kadeh, “gardal” gibi kutsal kabul edilmiştir. Doğı geleneğinde de kadehe bir nevi kutsallık atfedilmiştir. Meclislerde kadehin hiç yere konulmaması, sâkînin kadehi hürmetle sunmasının bu kutsal saymayla ilgili olduğu düşünülebilir.

³⁰ Cemal Kurnaz “Câm” TDV DİA, 1993. C. 7. s. 41.

Kadeh yerine en çok Farsça “câm” kelimesi kullanılır. Kelimenin pek çok eş anlamlısı vardır: “âb-gîne, ayak, bat, çanak, peymâne” vb. gibi. Divan şiirinde “câm” genellikle tamlama yapılmış hâliyle yer alır: “câm-ı billûr, câm-ı lebrîz, câm-ı mey, câm-ı şarab” vb. örneklerdeki gibi. Kadehi bulan kişi Cem olduğu için “câm-ı Cem” şeklinde kullanımı da yaygındır. “Câm” sevgilinin dudağı, ağzı gibidir. İçi dolu sırça kadeh, dudak rengindedir. Bûse, şarap gibi sarhoş eder. Âşık böylece derdini unuttur. Sevgilinin ağzı şarap gibi acı sözlerle doludur. “Câm” parlaklığı ve renginden dolayı gonca, gül ya da laledir. Şekil ve renk olarak en çok laleye benzer. Bazen pırıltılı ve kıvılcıklı olduğu için güneşe benzetilir. Bazen de göz olarak hayal edilir. Âşığın gözü kıvılcıklı kan ağlayarak adeta bir kadehe dönüşür. Kadehlerin işlenip süslenmesi gibi âşığın gözü de sevgilinin hayaliyle işlenip süslenmiştir.³¹

Ter-dâmen olanlar bizi âlûde şanur lîk

Biz mail-i bûs-ı leb-i câm-ı kef ü destüz (Şiir nu.43. Bağdatlı Rûhî TB. 1.2.)

“Taze, yeni eteği olanlar bizi kirlenmiş sanırlar lakin biz ancak sevgilinin dudağının değdiği kadehi ve (şeyhin) elinin ayasını öpmeğe düşkünüz.” Şair bu beyitle sevgilinin dudağının değdiği kadehin ne derece önemli olduğunu vurgulamaktadır.

2.1.6.1.3. Meyhâne /Harâbât /Bezm

Divan şiirinde meyhane mefhumu, genel olarak mey-gede (meykede), harabat ve bezm terimleri ile birlikte kullanılmıştır. Bunun yanında humhane, hane-i hammar, der-i mugan, kuy-ı mugan, seray-i duhter-i rez, sahn-ı harabat, dergâh-ı Cem ve Cihan-

32

abad gibi terimler de meyhane anlamında kullanılan remizlerdendir. Divan şairleri için, sevgilinin kırmızı şarabı andıran tatlı dudakları bir harabattır. Meyhanenin toprağı âşığın gözüne sürme olur. Orada sırlar ortaya dökülür. Eskiden meyhanelerin izbe, rutubetli, mahzen ve bodrum katları gibi ve gizli işletilen yerler olması da çok zaman söz konusu edilir. Divan şairi mest olduğu için meyhane üzerinde çok durmuştur.

³¹ H. Dilek Batislam “*Divan Şiirinde Kadeh ve Kadeh Redifli Gazeller*” Divan Edebiyatı Araştırması Dergisi, C.18, İstanbul 2017. , s.4-5.

³² Cemal Kurnaz (Haz.) “*Ahmet Talat Onay Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*”, H. Yayınları, İstanbul 2009, s. 220-221.

Adeta orada ikinci bir hayâl âlemi kendini beklemektedir. Hayatın zorluklarını, gamlarını ve kederlerini unutturmak için meyhane bir sığınaktır.³³

Biz mest-i mey-i mey-gede-i 'âlem-i cānuz

Ser-ħalka-i cem'iyet-i peymāne-keşānuz (Şiir nu.43. Bağdatlı Rûhî TB. 1.8.)

Bu şiirde meyhane metaforu, can âleminin meyhanesi olarak vurgulanmıştır. Burası maddeden kurtulup, manaya erişenlerin ruhlarının büyük sevinç içinde olduğu bir âlemdir. Şair de bu can âlemi yani meyhanesinin içinde kadeh çekenlerin en başında geldiğini dile getirir.

2.1.6.1.4. Sâkî

Kadeh sunan, içki veren manasına gelmektedir. Divan şiirinde bezm âleminin en önemli unsurlarından biri sâkîdir. Meclise neşe ve canlılık veren odur. Ortada dolaşarak içki dağıtmak onun görevidir. Şairin gözünde sevgili, bir sâkî sayılır; yahut bizzat sâkî sevgili mesabesinde. Bazen sâkî mutrıb olarak da görev yapar. Bütün bu hallerde sâkî mutlaka güzelliği ile dikkat çeker. Hatta âşık, içkiden değil sâkînin güzelliğinden sarhoş olmalıdır. Sâkîden içki dışında dilekte de bulunabilir. Mesela şair ondan vuslat veya dudağının içkisini sunmasını isteyebilir. Sâkî'nin sâid-i sîmîni daima görülmelidir. O Hızır'a benzer ve bereket dağıtıp herkesin gönlünü yapar, hazırlar, içki sunar, meclise neşe ve parlaklık sunar.³⁴

Sākî getir ol bâdeyi kim dāfi'-i ğamdur

Şaykal ur o mir'āta ki pür jeng-i elemdür (Şiir nu.43. Bağdatlı Rûhî TB. 2.1.)

Şair burada Sâkî'nin bâdeyi getirmesini ister ki böylece içinde bulunduğu gamı, kederi kendisinden uzaklaştırabilsin.

2.1.6.1.5. Gam/ Keder

Keder, tasa, dert, gussa, bela. Divan şiirinde bu kelime ile anlamdaşları çok kullanılır. Çünkü divan şairi ve âşık daima gamlıdır. Âşık gözüyle sevgilisini görünce

³³ İskender Pala, “*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*,” (13. Basım), Kapı Yayınları, İstanbul 2004, s. 192.

³⁴ İskender Pala, “*a.g.e.*”, s. 387.

gam esiri olup canında ve gönlünde gam hisseder. Bu gam, vuslata erememenin verdiği ızdırıp olup sınırı yoktur. Sevgilinin saçı ne kadar uzun ve çok ise âşık da o saç yüzünden o derece gam çeker. Bu bakımdan gam geceyi mekan edinir ve âşık özellikle geceleyin daha çok dertlenir. Gam, âşık için bir mihenk taşı gibidir, onun âşıklık yolunda ne derece istekli ve dayanıklı olduğunu ölçer. Bu yüzden âşık daima gam ister, adeta onsuz olamaz.³⁵

Elden kıomasun gül gibi cām-ı mey-i bir dem

Her kim ki bu gam-hānede dil-şād olayım der (Şiir nu.43. / B.Rûhî / TB.4.3.)

Bu şiirde gam kelimesi şairimiz tarafından gam evi olarak kullanılmıştır. Şair bu gam evinde mutlu olmayı amaçladığından sözlerine şu şekilde devam etmektedir: “ Her kim ki o güle benzeyen şarap dolu kadehi bir an bile olsun elden bırakmasın zira herkes bu gam evinde sevinçli olayım” demektedir.

2.1.6.2. Divan Şiirinde Aşk ve Aşk İçin Kullanılan Üç Tip

2.1.6.2.1. Aşk

Aşk, şiddetli sevgi. Gerek Divan edebiyatının gerekse Tasavvufî Türk edebiyatının belkemiğini aşk oluşturur. Aşk, insan yaratılışındaki güzellik ve varlığın temelini oluşturur. Yani Allah, insanı kendine ayna olsun diye yaratmıştır. İnsan “ahsen-i takvîm”, Allah ise “ hüsn-i mutlak”tır. Öyleyse aşkların temelinde güzellik vardır. Güzelliğin kaynağı ise Allah’ın üstün güzelliğidir. Bu durumda Allah’tan başkası sevilmez, tıpkı Allah’tan başkasına ibadet edilmediği gibi. Mutasavvıflar, Yüce Allah’ın "Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi diledim, bunun için (beni bilmeleri için) yaratıkları yarattım." (Yılmaz 2013: 396) keliminden ötürü aşkı varlık âleminin yaratılma sebebi olarak görmüşler ve bu âlemi Mutlak güzelliğin tecelli ettiği yer olarak düşünmüşlerdir. Bu Hadîs-i Kutsî’den dolayı nazarî ve estetik esaslarını İslamiyet’ten ve tasavvuftan alan klasik Türk edebiyatında aşk, mukaddes bir değer sayılmış ve klasik şiirin temelini oluşturmuştur. Tasavvufî edebiyatta aşk her şeyin özüdür, varlık âleminin yaratılış sebebidir. Bu nedenle kâinatta aşkı yok sayacak bir zerre dahi bulunmaz. Mutasavvıfların nazarında aşk, mâsivâyı terk ederek tüm

³⁵ İskender Pala, “a.g.e.”, s. 161.

benliğini yalnızca Rahman'a teslim etmektir. Mutlak gerçeğe ancak aşk vasıtasıyla ulaşılabilir, diğer yollar bu sırta erişmede aciz kalır. Klasik şairler, aşkı kimi zaman ilahi boyutta ele almış, kimi zaman da doğrudan aktarmışlardır. Bazı metinlerde de aşk, bu iki boyutla sentezlenmiş ve beşerî duygulardan soyutlanarak ilahi aşka geçiş için bir köprü gibi düşünülmüştür. Esasında Allah'ın insanlara bahşetmiş olduğu beşerî aşk da, ilahi aşkın dünya âleminde bir tezahürüdür.³⁶

Aşk, edebiyatta âşık ile maşuk arasında daha çok aşığı ilgilendiren bir durumdur. Aşk, sevende haddinden fazla, sevilende ise yok denecek kadar azdır. Seven için aşk sonsuzdur. Âşığın gönlünde tecelli eden bu duygu onu ölüme götürür. Yani daha aşkın başında sevilen uğruna can vermek gerekir. Bu durumdan şikayet ise yersizdir. Aşkın yüceliği gizli tutulmasındandır. Aşkın açtığı yaralar asla kapanmaz. Aşk ile üzüntü birlikte vardır.³⁷

Eşk ile sînedeki şerhayı nemnâk ederiz

‘Âşıkız mihr ü muhabbet yolunu pâk ederiz (Şiir nu. 73./ Nefî/G.1.)

Şair Nefî de bu beyitte aşk ile gönüldeki yarayı ıslattığını, nemlendirdiğini ifade ederken aynı zamanda âşıklığı sayesinde muhabbet yolunu da tertemiz ve parlak yaptığını anlatmıştır. Aslında aşkın ne denli güçlü olduğunu vurgulamaya çalışmıştır.

2.1.6.2.2. Âşık

Aşk, İslamî literatürde, daha çok mutasavvıfların dilinde, birçok tarif ve tanımla anlatılmıştır. Temelde ise ilahî aşk ve beşerî aşk olmak üzere iki şekilde ifade edilmiştir. İlahî aşka genellikle hakikî aşk, beşerî aşka da mecazî aşk denilmiştir. Edebiyatımızda çokça şiiirlere konu olmuş bu özel aşk kurgusu içerisinde Âşık, Mâşuk (sevgili), Rakip şeklinde tipler yer almaktadır. Bu özel aşk kurgusunda âşığın kavuşmaktan ziyade acı çekmek suretiyle olgunlaşmasına rastlarız. Âşık kaçınılmaz olarak bu sistem içinde olgunlaşmak ve kemale ermek durumundadır. Onda görülen tam bir sadakat ve teslimiyettir. Kayıtsız şartsız bir bağlılıkla sevgilinin kapısında/kûyunda bekler durur. Âşığın sadakati yanında dikkat çeken özelliği iradî

³⁶ Fatma Kola, “Aşka Dair Bazı Tasavvurlar (16. Yüzyıl Divanlarındaki Aşk Redifli Gazellerden Hareketle)” Journal of Turkish Language and Literature Volume:2, Issue: 2, Spring 2016, s. 68.

³⁷ İskender Pala, “a.g.e.”, s. 38-39.

olarak sıkıntılara göğüs germesidir. O kendini fena ve mahviyet hissiyle sevgili karşısında konumlandırır.³⁸

Âşığın şairler tarafından belirtilen özelliklerinden biri de kanlı gözyaşı döküp, âh çekmesidir. Kanlı gözyaşı âşıklık işaretlerinden biridir. Âşık, durmadan ağlar ve göz pınarları ağlamaktan kurur buna rağmen ağlamaya devam ettiği için artık gözlerinden gözyaşı yerine kan akmaya başlar. Âşık, sevgilinin yokluğunda âh ile feryat eder. Sevgilinin yokluğundan ve cefasından âşığın yüreği yanar bu bir ateştir. Bu ateşin dumanı sevgilinin ağzından çıkar ve bu duman siyah renklidir. Siyah acının, hüznün ve yasın simgesidir. Bu üç unsur âşığı âşık yapan özellik olan âh motifini meydana getirir.³⁹

Nūr-ı Hâkdur cümle eşyâdan tecellî eyleyen

‘Âşık-ı şâdık bu remzi anlayup hayrân olur (Şiir nu. 208./Halîlî/Nazîre 3.)

Bu şiirde şair, “âşık-ı sâdık” tamlaması ile âşığın âşıklık özelliklerinden birine işaret etmiştir. Ve beytin genelinde ilahi aşk ifade edilirken tüm kainatta Allah’ın tecellisinin mazhar olduğunu, sadık olan âşığın da bu işareti anlayıp hayranlık içerisinde kaldığı izah edilmiştir.

2.1.6.2.3. Sevgili / Mâşuk

Divan şiirinin olmazsa olmaz teması olan aşk; teorik ve estetik esaslarının, şekil ve muhtevasının dışına çıkılamaz biçimde bu edebiyatın geleneği tarafından belirlenmiş olması nedeniyle diğer edebiyatlardakinden kimi farklılıklar gösterir. Aşkın tarafları açısından bakıldığında divan şiirindeki aşkın en temel özelliği, tek taraflı (platonik) olmasıdır. Burada koşulsuz seven ve bu aşk uğruna yaşanacak her türlü cefaya, mihnete gönülden razı olan, kul köle olmaktan yüksünmeyen, hatta canını vermekte en ufak tereddütü olmayan hep âşıktır. Sevgili ise âşığın söz konusu

³⁸ Hüseyin Gönel, “*Divan Şiirinde Sevgiliye Dair*” Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/3 Summer 2010. s. 210.

³⁹ Funda Bujan, “*Divan Şiirinde Âşığa Dair*” International Social Research Congress, İstanbul 2017. s.5-6.

duyguları karşısında daima naz, istigna (ihtiyaçsızlık) ve tegafül (bilmezden ve görmezden gelme) davranışıyla temayüz etmiş bir tiptir.⁴⁰

Estetik hususların daima ön planda tutulduğu divan şiirinde, sevgilinin dillere destan bir güzelliği bulunmaktadır. İdealize edilmiş bir tip olan sevgilideki her bir özellik onun kusursuz güzelliğini tamamlayıcı bir rol oynamaktadır. Sevgilinin saçı, kaş, gözü, kirpiği, ağzı, burnu, dudağı, dişleri, yanağı, gerdanı ve hatta çene çukuru divan şiirinde aşığın meftun olduğu ve olağanüstü nitelikleriyle ön plana çıkan vasıflardır. Maşuktaki bu unsurlardan her biri onun güzelliğini arttırmada adeta birbiriyle yarışır hâdedir. Divan şiirinde sevgilinin eşsiz olmasının en büyük nedeni de ondaki bu güzelliklerin âlemde başka hiçbir kimsede bulunmayışı yani bu bakımdan tek olmasıdır.⁴¹

Her kimüñ koynunda yok bir dilber-i cânānesi

Cism-i bî-cāndur anuñ kim gövdesinde cānı yok (Ş.nu. 53./Hâşimî/Müfred)

Bu beyitte sevgili “dilber-i cânân (gönlü kendine çeken sevgili) ” şeklinde tanımlanmıştır. Şair, sevgiliye duyduğu hissiyatı, önemi şu ifadeler ile anlatmıştır. “Kiminki koynunda gönlünü kendisine çeken bir sevgilisi yoksa işte o kişi cansız bir cisme benzer.” Sevgilisi olmayan bir kişinin halinin ne denli vahim olduğunu açıklamıştır.

2.1.6.2.4. Rakip / Ağyâr

Rekabet; aynı amacı güden kimseler arasındaki çekişme, yarışma, yarış anlamındadır. Rakip ise herhangi bir işte, bir yarışta, birbirini geçmeye çalışan, aynı şeyi elde etmeye uğraşan (kimse), hasım anlamına gelmektedir.⁴²

Klasik Türk şiirinde ise rakip, âşık-maşûk ikilisi arasında âşık ile yarışan ve ona ortak olan bir tiptir. Âşığın nazarında kötü vasıflara sahip olan rakip, âşığa sevgili

⁴⁰ Ülkü Çetinkaya Karakoyun, “Âşık ve Sevgiliye Dair Birkaç Söz ve Nâbî'nin Kendini Anlatan Sevgilisi” Türk Dili, 2018. s. 68-69.

⁴¹ Halil Sercan Koşık, “Divan Şiirinde Sevgilinin Güzellik Unsuru Olarak Püskürme Ben” Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi, Sayı 12, 2020. s. 115.

⁴² Yasemin Şen, “Divan Edebiyatında Rekabet” Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı- Eski Türk Edebiyatı Programı Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2014. s. 3

kadar eziyet eder (Pala, 1989: 408). Ayrıca divanlarda rakiple ilgili tasavvurlara bakıldığında arada fesatlık yapan, bekçi, gözeten anlamında kullanışı da yaygındır. Bu bağlamda rakip yerine engel, ağyar kavramları metinlerde sıklıkla kullanılmıştır (Çavuşoğlu, 2006: 68-69). Sevgiliye ulaşma yolunda kendisine engel olanları rakip olarak gören şairler, rakip ile ilgili tasavvurlar için canlı bir varlık (insan, hayvan) seçebileceği gibi, cansız bir varlık ya da doğa gücü ve olayı ile başka şeyleri de seçebilir.⁴³

Aldılar ol şem'-i bezm-ārāyı ağyār ortaya

Zāhir oldı nükte-i lā hayre illā fi'1-vasaṭ (Şiir nu.184./Bâkî Efendi/G.4.)

2.1.6.3. Kuşlar

2.1.6.3.1. Bülbül

Divan edebiyatının gözdesi, şiirimizin âşık kuşu olarak kabul edilen bülbülün çiçeklere ve güle olan düşkünlüğü onu karşılıksız ve riyâsız aşkın bir timsâli kılmıştır. Doğu edebiyatlarında önemli bir yeri olan bülbül güllerin açtığı günlerde daha canlı öttüğünden gül ile arasında muhayyel bir aşk ilişkisinin var olduğu kabul edilmiş, bülbül âşığa, gül de mâşuk veya mâşukaya benzetilmiştir.⁴⁴

Özellikle bülbülün güle olan özleminden dolayı ötüşü, âşığın sevgilisine duyduğu hasrete, feryada benzetilmiştir. Bu misalde edebiyatımızda yer alan âşığın kanlı gözyaşları tabiri, bülbülün güle olan özleminden akan kanıyla da ilişkilidir.

Bülbül-i bâğ-ı gam-ışıkına yüzüñi düriüp

Rüzgâra açılan gonca-dehâni gidere (Şiir nu. 68/ 'Ubeydî /G. 4.)

Burada gam bahçesinin bülbülü ile rüzgârda açılan gonca arasında zıt bir ilişki kurulmuştur. Bu duruma edebiyatımızda sıkça rastlanmaktadır. Bülbül güle duyduğu özlemlerle sabahlara kadar öter durur ancak sabah vakti uykusuna yenik düşer ve sabahın

⁴³ Hasan Ekici, "Kâmi Divanında Rakip Tipi ve Rakip İle İlgili Tasavvurlar" Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 7/2, 2018. s. 877.

⁴⁴ Özlem Güneş, vd. "Hüsni Aşk'ta Anlam Çeşitliliği Yönünden Kuşlar" Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, Ağustos 2019, s. 244.

erken saatlerinde açılan goncanın güzelliğine mazhar olamamaktadır. İşte bu yüzden bülbül âşık, gül/gonca da mâşuk olmuştur.

2.1.6.3.2. *Tāvûs*

Türklerde alakuş, gelin kuşu ya da Tanrı kuşu olarak bilinen tavus kuşunun kökeni Hindistan olarak gösterilir. Sülüngiller familyasındandır. Cennet kuşu olarak da bilinir. Rengarenk kanatları, başındaki sorgucu ile diğer kuşlardan hemen ayrılır. Pek çok şairin bahsettiği tavus; iffet, renk, gösteriş, ihtişam, güzellik, itibar, kendinin beğenme ve böbürlenme sembolüdür. Divan şiirinde öncelikle güzelliğiyle bilinir.⁴⁵

Tavus kuşları, özellikle erkek tavus kuşları kur yapma döneminde açarak sergilediği kuyruklarıyla kendilerini sergilerler. Bu durum tıpkı âşığın, sevgilisine kendini sevdirmeye, beğendirme çabasıdır.

Düm-i tāvûs-veş iki 'arüse eyledi cilve

İki hürî behişt içinde gūyâ geldi cevîlâna (Ş.nu. 71./ F Kadîm/K. 23.)

Fehîm-i Kadîm bu şiirde gelinin ihtişamını, tavus kuşunun görkemli kuyruğuna benzetmiştir. Tıpkı tavus kuşlarının bahçede kuyruklarını göstererek dolaşması gibi iki huri de cennet içerisinde gezintiye çıkmıştır.

2.1.6.4. Dini Ögeler

2.1.6.4.1. *Allah*

Edebiyatta Allah, İslami inançlara uygun olarak da çok vasıflarıyla zikredilmektedir. Allah, ezeli ve ebedidir. Âlem ile hadis (sonradan yaratılmış) ve fanidir. Allah'ın sıfatları, zâtı, kudreti, kuvveti ve bilgisi, âlemi kuşatmıştır. O birdir; eşi ve benzeri yoktur. Cihetlerden münezzehtir, mekâna sığdırılmaz. Sûret, şekil ve renkten uzaktır. Korku, keder ve hastalık çekmez. Âciz değildir. Hiçbir şey yokken o vardı. Her şey O'na muhtaç olduğu halde O'nun bir kimseye ve bir şeye ihtiyacı yoktur. İstedğini anında var veya yok eder. Bunun için “kün (ol)” demesi yeterlidir.⁴⁶

Bir tâ'ifeyüz ki rûz u şeb âh iderüz

⁴⁵ Özlem Güneş, vd. “*Hüsni Aşk'ta Anlam Çeşitliliği Yönünden Kuşlar*” Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, Ağustos 2019, s.254.

⁴⁶ İskender Pala, “*a.g.e.*” s. 21.

Āh etmeyene nedür bu kim āh iderüz

Burc-ı dile rāyet ferāğat diñmezüz

Zîrā yürüdükçe Allāh Allāh derüz (Şiir nu. 14./ Hâletî/ R.14.)

Şair, bu beyitle her an Allah'ın ismini zikrettiğinden ve O'nun ismi olmadan hiçbir şey yapmadığından, yürürken bile daima ismini andığından bahsetmektedir.

2.1.6.4.2. İslâm

İslâm ya da İslâmiyet, tek tanrı inancına dayalı olup Allah'ın Kur'an-ı Kerîm ile vahyettiği ve esasları Allah'ın elçisi olan Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından bildirilen dindir. Bu dine mensup olan kişilere de Müslüman adı verilmektedir.

Āyet-i hüsnüñ berāat-ı da'vet İslâm ider

Zülf ü hālün 'ākıbet ihlāl ider deccāl-veş (Şiir nu. 199. /Mürşidî / G. 3.)

Şair bu beyitle, sevgilinin güzelliğinin ayetlerinin İslam'ın davetçisi, çağıranı olduğundan bahseder yani İslam'ı açıklayan, onun güzelliğini, hakikatini ortaya çıkaran en güzel delildir şeklinde açıklamaya çalışmıştır.

2.1.6.4.3. Kur'an-ı Kerîm

Allah tarafından ayetleri Cebrail meleği ile Hz. Muhammed'e vahyedilen kutsal kitap olup aynı zamanda İslam dininin de temel kitabıdır. Kur'an, 114 sure, 6666 ayet ve 30 cüzden oluşmaktadır. Günümüze kadar değişmeden gelen tek kutsal kitaptır.

Ādem-i ma'nî olaldan duydum İblîs kışşasun

Aylayup nefs-i kelâmı okudum Kur'ân hû (Şiir nu. 200./ G. 4.)

2.1.6.4.4. Mescid

Müslümanların vakit namazlarını ve ibadetlerini yerine getirmek suretiyle gittikleri bir ibadet meskenidir. İslam âlemi için mescidin, caminin büyük bir yeri ve önemi vardır. Bu durum dolayısıyla şiiirlerde de kendini göstermektedir.

Bir hilāl ebrü-yı gördüm hatt-ı gülşen tazece

Mescidi yıkılmış ammā bir güzel mihrābı var (Şiir nu. 88/ Müfred)

2.1.6.4.5. Cennet

Ahret inancı, iman esaslarından biri olduğundan âhret hallerinden olan; kıyâmet, ba's, mahşer, amel defteri, mîzân, havz-ı kevser, şefâat, sırat, Cennet ve Cehennem'e de inanmak gerekir. Cennet, bütün dinî inanışlara göre mü'minlerin ölümden veya kıyametin kopmasından sonra sonsuz mutluluk içinde yaşayacakları yerdir.⁴⁷

Zâhidâ cenneti öğüb göğe çıkarmayken

Ķūy-ı dilberce yok imiş bize âdem geldi (Şiir nu. 87./Müfred)

2.1.6.4.6. Cehennem

İnsanların fani dünya için işledikleri günahlarının yüzünden öldükten sonra ahirette azap görecekleri, cezalandırılacakları yerdir. Bu yer Kur'an-ı Kerim'de de oldukça fazla geçmektedir ve genellikle ateşlerin, lavların bulunduğu bir yer olarak ifade edilmektedir.

Hūy bed-hūy beraber koyudur

Doğru yoldur cehennem o kuyu (Şiir nu. 86./ Kıt'a 2)

Bu beyitte şair, aslında bir önceki beyitte geçen şeytanın nerede olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Şeytan ilim ile amel etmezse onun için tek yol cehennemin en dip kuyusudur demek istemektedir.

2.1.6.4.7. Şeytan /İblis

Şeytanın varlığı hakkında İslamî öğretiyeye gelince, Kur'an'da şeytanla ilişkili olması bakımından üzerinde durulması gereken temelde iki kavram bulunmaktadır. Bunlardan ilki İblis, diğeri de şeytandır. Kur'an'da on bir âyette yer almaktadır. Bu âyetlerdeki ana tema İblis'in Allah'ın emrine karşı gelerek Hz. Âdem'e secde etmeyi, yani boyun eğmeyi ve tazimde bulunmayı, önünde saygı ile eğilmeyi ve selamlamayı reddetmesi ve kibirlenmesi yüzünden İlahî huzurdan kovulan, kıyamete dek lanetlenen ve kâfirlerden biri olmasıdır.⁴⁸

Etmedi 'ilm ile 'amel şeytân

⁴⁷ Osman Oral, "Muhammed Zâhid El-Kevseri'nin Hulûd/Cennet ve Cehennemin Ebedîliği Konusuna Yaklaşımı" Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 3, 2015. s. 88.

⁴⁸ Harun Işık "Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'an'a Göre Şeytan" Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2018. s. 41-42.

Neye irdi gör okuyı okuyı (Şiir nu. 86./ Kıt'a 1)

2.1.6.5. Tasavvûfî Ögeler

2.1.6.5.1. Nefs / Nefis

Nefs kelimesi; insanın kendisi, özü, duyuları, içindeki mânevî gücü, becerileri, heves ve ihtiyaçları, istekleri anlamındadır. Bu kelime kalp, topluluk, can, hayat, kan, benlik, rûh ve zat manalarına da gelir. Tasavvufî bir terim olarak ise nefis, insanda var olan kötü huylara kaynaklık eden arzular, güdüler, eğilimler, duygular bütünü ve insanın bizzat kendisi demektir. Kur'ân'da nefis kavramı, kalp, rûh, insanın kendisi, aynı dinde olanlar, birbirinden olan insan, can ve hayat anlamlarıyla 298 âyette, yedi farklı manada geçmiştir. Bunlar içinde en çok kullanılanlar, insanın kendisi, özü, zatı gibi manalardır. Tasavvufta nefis, maddi haz ve şehvetlerin, arzuların, günahların ve şerhlerin barındığı yer olarak kabul edilir. Bu arzuların en tehlikelisi tasavvuf erbabınca makam sevgisidir. Nefis ile mücadele eden, onu zayıflatarak öldüren kimse, ruhunu müşahede ve marifet ile ihya eder. Hevâsı peşinden giden, nefsin isteklerine boyun eğen kimse ise ruhunu kötü hasletlerle kirletir.⁴⁹

Bir tã'ifeyüz ki cismüümüz cãn iderüz

Halvet-geh-i ğamda maħv-ı ebdãn iderüz

Sönseydi bu meclis içre şem'-i hırşîd

Himmet-i nefîisle biz furûzân iderüz (Şiir nu. 1 / Hâletî / Rubâ'î 1.)

Bu rubâ'ide nefis kelimesi himmet kelimesi ile birlikte kullanılarak aslında güzel bir manada kullanılmıştır. Nefs kelimesi genel kullanımlarda daha çok kötü manaları temsil ederken bu şiirde ise bu durumun tam aksine meclis içerisindeki ışığın sönmesinde kurtarıcı olarak görev alır.

2.1.6.5.2. Derviş

Derviş, bir tarikata bağlı kimse. Kelimenin asıl anlamı Allah yolunda alçak gönüllülüğü ve fakirliği kabul eden kimse demektir. Dervişlerin manevi yücelikleri

⁴⁹ Hasan Bulut, "Tasavvufî Bir Bakış Açısıyla Nefis" Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi, 2020. s. 167-168.

daima imrenilecek bir durumdur. O, feragat köşesinde, kanaat hazinesini bulan kişi olarak ele alınır. Bu bakımdan aşığa çok benzer.⁵⁰

Sāyesin derviş-i bî berk-i nevāda dūr iden

Şaklasun ārāyiş-i tābūta naḥl-ı kāmetin (Şiir nu. 42./ Mantıkî / G. 3.)

2.1.6.5.3. Sûfî

Tasavvuf yolunda olan kişi. Kelimeyi yün manasına gelen “sûf” ile ilgili görenler yanında Peygamberimiz zamanında Mescid-i Nebevî’nin avlusunda yatıp kalkan, yedirilip içirilen ve Ehl-i Suffe denilen fakir sahabeyle ilgili olarak gösterenler de vardır. Yine bazıları sûfî sözünün temiz, arınmış anlamlarına gelen “sâf” kelimesinden türediğini ileri sürerken; bir kısım âlimler de Grekçe hikmet manasına gelen “sophos” sözünden bozma olarak görürler. Sûfî adıyla anılan ilk kişi Şam’da ilk zâviyeyi kuran Ebû Hâşimü’s-Sûfî’dir.⁵¹

Şûfî ki şafāda geçinür mālîk-i dīnār

Bir dirhemini alsay olur ḥaṭır-ı derhem (Şiir nu. 43. / B.Rûhî / TB. 3./5.)

2.1.6.5.4. Zâhid

Zâhid ise, Arapça zühd (zhd)kelimesinden ism-i fail olup; dünyadan yüz çeviren, dünyayı terk edip dinin emirlerine titizlikle riayet eden, zühd ve takva sahibi, zühd ve salah ile muttasıl olan sofû, perhizkâr kimse anlamlarına gelmektedir. Divan edebiyatımızda ise Zâhid ham sofunun hüviyetidir. Rintliği şiar edinen divan şairi, zahitten hiç hoşlanmaz. Her hadiseye çatık kaşla bakan, her mubahı haram sayan, her hükmü kafası ile denk olan kara kaplı kitaptan çıkararak ham ve kaba sofû onun menfurudur (düşmanıdır). O bilir ki, her tabii harekete gûnahtır diye şahadet parmağını kaldıran zahidin hususi hayatı kitabın kabı gibi karadır.⁵²

Zâhidā cenneti ögüb göğe çıkarmayken

⁵⁰ İskender Pala, “a.g.e.” s. 112

⁵¹ İskender Pala, “a.g.e.” s. 408.

⁵² Hüsrev Derviş Uğur, “Türk İslam Edebiyatında Âşık ve Zâhid” Selçuk Üniversitesi Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya-2010. s. 5-7.

Ķūy-ı dilberce yok imiş bize ādem geldi (Şiir nu. 87./Müfred)

2.1.6.5.5. Rind / Rindâne

Dîvân şairleri çoğu kez rind tipiyle kendilerini özdeştirmişlerdir. Dîvân şiirinde rind ve rindlikle ilgili pek çok beyit bulunmaktadır. Rind, dîvân şiirinde örnek tutulan, kâmil, olgun kişidir. Kendi değer yargıları ile yaşayarak başkalarının düşüncesine önem vermeyen rind, geniş görüşlü bir kimsedir. Birçoklarının ömürleri boyunca peşinden koştukları mal, şöhret, mevki gibi şeyleri umursamaz. Din karşısında hoşgörölü, yaşam ve geçim kurallarına boş vericidir. Kimsenin kınamasına aldırmayarak riyasız ve yalansız olmaya çalışır. Hikmete, hakikate düşkündür.⁵³

Ey şāhib-i kudret kamı inşāf ü müriüvvet

Rindān-ı mey āşāma niçün olmaya şefkat (Şiir nu. 43./B.Rûhî/ TB. 6.1.)

Bu beyitte de şarap içen rind kimselerden söz edilmektedir. Ve bu kimselere de şefkat gösterilmesi, anlayışlı olunmasına dikkat çekilir.

2.1.6.5.6. Dergāh

Dergāh, tasavvufi bir terim olarak tarîkatin önde gelen büyüklerinin, şeyhlerinin içerisinde ikamet ettiği, irşad faaliyetlerini sürdürdüğü meskendir. Tarîkatlar aynı zamanda dervişlerin zikir ve ibadet ettikleri yer olup tarîkatin getirdiği biçimde yaşadıkları yerin adıdır.

Ger lāyık-ı dergāh iseş iy ehl-i sa'ādet

Rahmetle olur haşre deşin kabriş içi nūr (Ş.nu. 189./ Mürşidî /G.6.)

Şair, burada ehl-i saadet sahibi olan kişilere seslenerek dergāha layık olan kişilerin daima kıyamete kadar kabirlerinin içinin nur ile dolacağını ifade etmeye çalışmaktadır.

2.1.6.5.7. Tarîkat

Sözlükte “gidilecek yol, izlenecek usul, hal ve gidiş” anlamındaki tarîkat (çoğulu tarâik) terim olarak “Allah’a ulaşmak isteyenlere mahsus

⁵³ Gülay Durmaz, “Dîvân Şiirinde Rind” Uludağ Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 8, 2005. s. 58.

âdet, hal ve davranış” demektir. Tarikatı “sâliki hakikate götüren yol” şeklinde tanımlayan sûfiler, dinin zâhirî ve şeklî kısmı olan şeriatın kurallarına uyulmadan tarikatla hakikate ulaşamayacağını vurgulamıştır. Bunu ifade etmek için meselâ şeriatı gemiye, tarikatı denize, hakikati inciye; şeriatı cevizin dış kabuğuna, tarikatı iç kabuğuna, hakikati meyvesine; şeriatı çembere, tarikatı çemberden merkeze giden yarıçaplara, hakikati merkeze; şeriatı meşaleye, tarikatı bu meşale ile yol almaya, hakikati maksada ulaşmaya; şeriatı bakırı altın yapmaya yarayan simya ilmine, tarikatı bu ilmin kullanılmasına, hakikati altının elde edilmesine benzetmişlerdir.⁵⁴

Egerçi Hakk'ı Hak söyler hakikat

Degül Hak'dan cüdâ ehl-i tarikat (Şiir nu. 140./M. 2.)

Şiirde şair, Hakk'ın hakikati söylediğini ve tarikat ehlinin de bu hakikatten ayrı duramayacağını ifade etmektedir.

2.1.6.5.8. Vahdet-Kesret

Kesret/çokluk ve vahdet/birlik tezat olarak ele alınır. Kesret, Hakk'ın isim ve sıfatlarıyla tecelli ederek çokluk halinde görünmesidir. Bir oluşu ifade eden vahdetin zuhûrudur. Aslında kesret yoktur yahut vahdetten başka bir şey değildir. Zira var, tek ve vücut sahibi olan Hak, kendini kesret perdesi altında gizlemektedir. Çokluk, sadece bir görüntüden ibarettir. Hakikat yolundan giderek marifetin en yüksek derecesine erişen dervişler, vahdet âleminde kendilerinden geçerek coşarlar. Çünkü birlik âlemi, kuralların, sözlerin ve şekillerin olmadığı çok başka bir âlemdir.⁵⁵

İçüb mey-sâkî-(i) vahdet elinden

Bu keşret bezmine mestâne geldiüy (Şiir nu. 193./Mürşidî/G. 3.)

2.1.6.5.9. Kâmil/İnsan-ı Kâmil

Kimi tarikat ve cemaatlerde de insan-ı kâmil diye bir kavram vardır. Onlara göre insan-ı kâmil, hakikat-ı Muhammediyye'yi temsil eder ve maddi-manevi bütün kemal mertebelerini kapsar. Her tarikat, kendi şeyhini insan-ı kâmil bilir. Maddi

⁵⁴ Reşat Öngören, “*Tarikat*” TDV İslâm Ansiklopedisi C. 40. 2011. s. 95.

⁵⁵ Kaplan Üstüner, “*14. ve 15. Yüzyıl Divanlarında Tasavvuf*” Tübar Dergisi, 2008. s. 280.

manevi bütün kemal mertebeleri yalnız Allah'ta bulunabileceğinden onlara göre tarikat şeyhi, Allah'ın ete kemiğe bürünmüş hali olarak değerlendirilir.⁵⁶

Kâmil olmak ister isey hizmet it kâmiller

Kim baya bildürdiler bu 'aciz ile taqşîrûmi (Ş.nu.197./Mürşidî/G.4.)

Bu şiirde şair, kâmil olmak isteyenlere bir tavsiyede bulunarak kâmillere hizmet etmesi gerektiğinden bahseder.

2.1.6.5.10. Tevhîd

İslam inancında “tevhid”, Allâh'ın zâtında, sıfatlarında, mâbud oluşunda bir ve tek olduğunu zihin ve kalp yoluyla kabul etme anlamında kullanılan bir terimdir; Allah zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde birdir, eşi ve benzeri yoktur. Kurân-ı Kerim kâinatı yaratan ve yöneten yüce bir varlığı kabul etmenin bozulmamış tabiatın/selim fitratın bir özelliği olduğunu dile getirir: “*O halde yüzünü, Allâh'ı bir tanıyarak dine, Allâh'ın insanları üzerine yaratmış olduğu fitratına doğrult. Allâh'ın yaratışında değişiklik bulunmaz. Dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler.*” Bu çerçeveden bakıldığında, tevhid inancının zihnin ve kalbin bir bütün halinde işleme ve hayatı aynı doğrultuda yaşama fırsatı tanıdığını söylemek gerekmektedir. Birey aşamasında bir tutum haline gelen birlik ve bütünlük duygu ve düşüncesi, bu tür bireylerin oluşturduğu toplum yaşamında da aynı şekilde birlik ve bütünlüğe yol açar.⁵⁷

'Âlem-i tevhîde aldı buldı şirketden amân

Anlaruy kim dilde zikri dâ'im illallâhdur(Ş.nu.213./Mürşidî/G.3.)

2.1.6.5.11. Vecd Hâli

Yüce Allah'ın ilahî isim ve sıfatlarının yansımalarını kâinatta ve varlıkta gören bir insan, iç ferahlığı duyar ve o hâlin verdiği zevk ile kendinden geçer. Gerçek vecd, ileri derecedeki Allah sevgisinden meydana gelir. Nefsinin sesini duyan kişi, Yüce Allah'a yönelince derin bir ferahlık veya hüznün hâli yaşamaya başlar. Bunun

⁵⁶ Abdülhamit Sinanoğlu, “İslam Düşüncesinde “İnsan-ı Kâmil” Anlayışı ve Allah İle İlişkilendirilmesinin Teolojik Değeri” Kelam Araştırmaları, 2008. s. 96.

⁵⁷ İbrahim Işıtan, “Sûfîlerin Tevhid Anlayışı ve Boyutları” İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi C. 16. Sayı 5. 2017. s. 3209.

sonucunda vecd, sahibini kendi doğal durumundan uzaklaştırır ve onu Allah'ın isim ve sıfatlarıyla bütünlük kurmaya yönlendirir. Allah'ın sevdiğine gösterdiği ve daha çok namaz ve secde anında hissedilen vecd hali, Yüce Allah'ın kuluna ikram ettiği bir anda gerçekleşen heyecan, coşku, âşk duygusu, ürperme, titreme ve tüylerin diken diken oluvermesi durumudur. Zikrin tatlılığı hissedildiğinde ise ruh, manevî coşkunun ve heyecanın yoğun olarak etkisi altına girer.⁵⁸

Bula zâtında eyle vecd ü hâlet

Ki kendüdür müdebbir halk âlet (Şiir nu. 132./M. 6.)

2.1.6.5.12. Gaflet /Gaflet Uykusu

Gaflet kelimesi “Bir şeyi yeterli ölçüde dikkat ve özen göstermediği için unutmak, dalgınlıkla veya unutmadığı halde terk ve ihmal etmek, aldanmak, fark etmemek, boş bulunmak, habersiz olmak” manalarıyla Kur’ân’da otuz beş yerde kullanılırken, hadislerde de çokça zikredilmiştir. Gaflet, Hakk’ı tanımamadır: Hak’tan habersizlik, âlemi Hakk’ın tecelli aynası olarak görememe aymazlığıdır. Gaflet, kendini tanımamadır: İnsanın kendi mahiyetinden ve kulluk vazifesinden haberdar olmamasıdır. Yani, mahlûk olduğunu, sonsuz aciz olduğunu, tüm ihtiyaçlarının Rabbi tarafından karşılandığını, O’na doğru giden bir yolcu olduğunu, bu yolculuğun kabirde son bulmayıp ebede kadar devam edeceğini unutmaması, tüm hakikatlere kapadığı gözünü sadece dünyaya çevirmesi ve nefsinin tatmin için çalışmasıdır. Gafletin, ruhuna işlediği insanı sarıp sarmalayan bir uyku haline benzetilmesi gafilin gaflet uykusuna dalmış biri gibi tasavvur edilmesine neden olmuştur. Uyku, dış uyaranlara kayıtsız, dış dünyanın hakikatinden, uyanıkların görüp yaşadıklarından habersiz, rüyanın sunduğu hayal dünyasını hakiki âlem olarak algılayan insanın, gerçekliğe karşı nisbi olarak kapalı bilinç haliyse, gaflet de maddi dünyaya dalıp giden, Hakk’ın ve hakikatin cümle eşyadaki mevcudiyetini bilmeden, görmeden yaşayan insanın kapalı şuurudur. Gafletin uyku haline benzetilmesinin diğer bir sebebi de dünya hayatının bir rüya olduğuna inanılmasıdır.⁵⁹

⁵⁸ Esmâ Sayın, “*Vecd Duygusunun Tasavvufî ve Psikolojik Etkileri*” Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi C. 16. Sayı 31. 2021. s. 55.

⁵⁹ Gülçiçek Akçay, “*Divan Şiirinin/Şairinin Hâb-ı Gafletten İkaz Vazifesi*” Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, C.4. Sayı 1. 2020. s. 61.

Uyanup h' āb-ı ğafletden eyā miskīn-i bīdār ol

Saña mesken yeter vīrāneler dūnyāda bī-dār ol (Ş.nu. 195./Mürşidî/G.1.)

2.1.6.6. Peygamberler

2.1.6.6.1. Hz. Yâkûb

Yakûp peygamberin lakabı "İsrâîl"dir. Onun soyundan gelenler "Benî İsrâîl (İsrâiloğulları)" diye anılmıştır. Yakûp ile Peygamberimiz arasında gelen bütün peygamberler onun zürriyetindedir. Kur'ân-ı Kerîm'de onunla ilgili 15 kadar âyet-i kerime vardır (msl. Bakara/132-136, Âl-i İmrân/84, 93, Nisa/ 163). Hz. İbrahim'in yanında gömülüdür. Edebiyatta daima Yûsuf ile ilgili olarak anılır. Gözlerinin görmez oluşu, yıllarca ağlaması, külbe-i ahzân'ı, gözlerinin açılışı vs. telmih konuları ile ele alınır. Âşık bu çileleri yüzünden kendini veya gönlünü Hz. Yakûb'a benzetir. Yakub Peygamber oğlu Yusuf kuyuya atılıp ondan ayrı düşünce "külbe-i ahzan" olarak anılan bir kulübeye kapanıp yıllarca gözyaşı dökerek acısını dindirmeye çalışmıştır. Bu denli gözyaşı dökünce gözlerinden de olan Hz. Yakup, ancak Mısır ülkesinden gelen Yusuf'un gömleğini gözlerine sürerek tekrar görme yetisini kazanmıştır.⁶⁰

Seng-i āzām iken bende-i nāçār olduy

Hazne-yi Yâkûb çeküp hasretle zār olduy

Göz açup Hâb-ı 'adenden yine bīdār olduy

Rahım-ı māder gibi zindāna giriftār olduy

Mālik idince Hüdā Yūsuf-ı 'irfāna seni (Şiir nu. 64./Beyânî /Muhammes 6.5.)

Bu şiirde şair, Hz. Yâkûb peygamberin oğlu Hz. Yusuf'a olan hasretini, özlemine dile getirmiştir.

2.1.6.6.2. Hz. Yûsuf

⁶⁰ Ahmet Selman Yiğit, "Nailî Divânı'nda Peygamberler" Mavi Atlas Araştırma Makalesi, 2019. s. 239.

Divân şiirinde adı en çok anılan peygamberlerden biri Yûsuf'tur. Harikulâde güzelliği ile çok zaman sevgili ona benzetilir, hatta sevgili, Yûsuf-ı sâni (ikinci Yûsuf) olarak nitelenir. Ay ile güneşin ona secde etmeleri, kuyuya atılması, terazi ile tartılıp ağırlığınca altın karşılığı satılması, Züleyhâ ile olan maceraları, zindana atılması, güzel rüyâ tabir etmesi, Yakûb'dan ayrı oluşu, köle iken Mısır'a sultân oluşu vs. kıssalar nedeniyle birçok beytin konusunu oluşturur.⁶¹

Fehîm'i bende itdi Mışır'da bir Yûsuf-ı şânî

İrağdan merhabâ Rûm'a du'âlar cümle yârâna (Ş.nu. 71./F. Kadîm /K.52.)

Hz. Yûsuf'un Mısır'a sultan oluşuna bir atıf yapılmıştır.

2.1.6.6.3. Hz. İsâ / Mesih

Hz. İsa Peygamber Divân edebiyatında birçok yönleriyle ele alınır. Meryem'in İsâ'ya gebe kalışı, doğumu esnasında ve bebekken gerçekleşen olağanüstü haller, peygamberlik mucizeleri, özellikle elle dokunması (mesh) ve nefesi ile körleri gördürüp hastaları iyi etmesi, ölüleri diriltmesi, dünyaya değer vermemesi, bir merkep sırtında gezmesi, kendi söküğünü kendisi dikmesi, ölmeyip göğe çekilmesi, dördüncü kat gökte bulunması, maddeden arınmış olması ve hiç evlenmemesi vs. birçok yönlerden eski şiirimizde çeşitli hayal ve sembollere konu olmuştur. Rivâyete göre Hz. İsâ'nın üzerinde dünya eşyası olarak bir tas, bir tarak ve bir iğne varmış. Birinin eliyle su içtiğini, bir başkasının da parmaklarıyla sakalını taradığını görünce tası ve tarağı bırakmış. Göğe çıkarıldığı zaman üstünde dünya nimeti olarak yalnızca bu iğne bulunmuş ve bu yüzden sorguya çekilmiştir. Onun için de dördüncü kattan ileri geçememiştir. "Mesih" lakabıyla bilinir ve kendisine Rûhui-Kudüs denir. Şiirlerde çok defa bir hayat emaresiyle birlikte "Dem (nefes)" kelimesiyle yanyana anılır. Sevgilinin dudağı can başışlamakta İsâ'ya benzer. Bazan şâirin şiiri, sevgiliden gelen sabâ yeli de diriltici özellikleriyle İsâ'ya benzerler.⁶²

Görüp emvâc-ı Nîl'i cümle dihkân oldı tohm-efşâna

Şikâra murğ-ı 'İsâ hâzır oldı dâmla dânanâna (Ş.nu.71./F.Kadîm/ K.13.)

⁶¹ Ahmet Selman Yiğit, "a.g.e." s. 240.

⁶² Ahmet Selman Yiğit, "a.g.e." s. 235.

Bu şiirde de şair, Hz. İ̇sâ'yı bir kuşa benzeterek aslında çarمیha gerilme olayına atıfta bulunmuştur.

2.1.6.6.4. Hz. Süleymân

Hz. Süleyman kuşkusuz Divân edebiyatında en çok adı geçen peygamberlerin başında gelir. Kıssasının ihtiva ettiği ilgi çekici hadiseler ve dünya saltanatı ile ahiret saltanatını birleştirmesi bu durumun başlıca sebeplerindendir. Süleyman Peygamberden doğrudan ve dolaylı olarak elli üç ayet bahsetmektedir. Edebiyatımızda hem peygamber hem hükümdar olması, elindeki yüzük aracılığı ile rüzgâra, hayvanlara, cinlere ve diğer tüm mahlûkata hükmetmesi, yüzüğünün çalınması, Belkıs ile arasında geçen olaylar, hüdhüd kuşu, karınca ile olan macerası gibi vesilelerle adı geçmektedir. Süleyman Peygamber ordusu ile bir gün giderken karınca beyi ile karşılaşması, onunla sohbet edip ondan nasihatler alması, karınca beyinin hediye verdiği çekirge butunun yarısı ile tüm ordunun karnını doyurması meşhurdur.⁶³

'Azîz-i taht-ı Mısr-âtıfet Eyyûb Pâşâ kim

Vücûdıyla o zevrağ beyzedi taht-ı Süleymân'a (Ş.nu. 71. /F. Kadîm/ K.17.)

Bu şiirde de Eyyûp Paşa'nın tahtına ve kendisine övgüde bulunarak Hz. Süleymân'ın tahtına bir teşbih söz konusudur.

2.1.6.6.5. Hz. Hızır / Hızır

Peygamberliği hususunda ihtilaf bulunan Hz. Hızır Divân şairlerince en çok ölümsüzlük suyunu bulması ve kıyamete kadar yaşayacağı konuları ile işlenmiştir.⁶⁴

Bu tîh-i 'acz içinde Hızır-ı lutfuy reh-nümâ eyle

Mesîh-i himmetiyy gönder dil-i bîmâra dermâna (Ş.nu. 71./F. Kadîm/ K.55.)

2.1.6.6.6. Hz. Muhammed

Divân edebiyatının beslendiği ana kaynaklardan biri de şüphesiz Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s.m.)'dir. Ef'ali, ahvali ve akvali ile ortaya koyduğu yaşam tarzı, insanlığın büyük bir kısmını teşkil eden müslümanlar için ideal

⁶³ Ahmet Selman Yiğit, "a.g.e." s. 237-238.

⁶⁴ Ahmet Selman Yiğit, "a.g.e." s. 234.

bir hedef; bir rol model olmuştur. Bu durum Divân şairleri için de geçerli olmuştur. Türklerin İslam dinini kabul etmeleriyle yeni bir çehre kazanan edebiyatta Hz. Muhammed temel kaynaklardan biri olmuştur. İslam medeniyeti dairesinde başlangıçtan itibaren meydana getirilen her tür ve biçimdeki edebî eserde, mutlaka Hz. Peygamber'e duyulan sevgi, aşk ve bağlılığın ifadelerini bulmak mümkündür. Aslında Peygamber sevgisi, İslam milletlerinin hemen hepsinin işlediği ortak bir temadır. Denebilir ki, dünyada Hz. Muhammed kadar övülmüş, hayatının her safhası bir edebî türe kaynaklık etmiş başka bir kimse yoktur. Hz. Peygamber'in doğumu, büyümesi, evlenmesi, mi'racı, savaşları, mucizeleri ve vefatı asırlar boyunca sürekli günümüze kadar işlenegelmiştir. Eski Türk edebiyatında, sanat amaçlı olsun olmasın, yazılan her eserde Allah'a hamd ve senadan sonra büyük bir ekseriyetle Hz. Peygamber'e salat ve selam getirilmiş, övgülere yer verilmiştir. Manzum eserlerde ise, özellikle mesnevilerde ve divânlarda, tevhid ve münacattan sonra na'te yer verilmiş; Hz. Peygamber, çeşitli güzel yönleri ve sıfatlarıyla anılmış şefaati dilenmiştir.⁶⁵

Çü rahmetden yaratdı enbiyâyı

Güzîn itdi bulardan Muştafâ'yı (Şiir nu. 181./K.1.)

Bu şiirde de şair, Allah'ın bütün peygamberleri rahmetten yarattığını ve bunlar içerisinde de Hz. Muhammed'in Allah'ın seçilmiş kulu olduğunu ifade etmektedir.

2.1.6.6.7. Hz. Mûsâ

Edebiyatta Hz. Musa'nın, Allah ile konuşması, Firavun'un sihirbazlarını âciz bırakması, ejderha olabilen, denizi yaran âsası, Yed-i beyzâ'sı, Firavunla mücadelesi ve onu suda boğması gibi mucizevi yönleriyle ele alınır. Tûr Dağı'nda Allah ile konuşmasından dolayı Kelîm veya Kelîmu'llâh sıfatlarıyla da hatırlanır. Hz. Musa tasavvuf atmosferi içinde yetişen şair için duygu ve heyecanlarını dile getirme bakımından önemli bir ilham kaynağıdır. Hatta Hz. Musa'nın hayatı şairin düşüncelerini somutlaştırarak örneklendirmesi bakımından da ilgi çekicidir. Bu nedenle Klasik edebiyat şairleri Hz. Musa'nın hayatı ile ilgilenmişler; çeşitli kesitler alarak tasavvufi düşüncelerini ifade ederken şiirlerinde yer vermişlerdir.⁶⁶

⁶⁵ Ahmet Selman Yiğit, "a.g.e." s. 241.

⁶⁶ Ahmet Selman Yiğit, "a.g.e." s. 236.

Ne maṭlab buldı(y)sa Mûsâ vü Harûn

Hem andan oldı māl-i genc-i Kârun (Şiir nu. 140. / Mesnevî 82.)

Bu şiirde de Hz. Mûsâ ve Harûn' a karşı çıkartılan isyanda başı çeken kişi olan Kârun ve bu üç şahsiyete ait olan kıssaya atıf yapılmaktadır.

2.1.6.6.8. Hz. Âdem

Hz. Âdem daha çok topraktan yaratılışı, Havva ile beraber yasak meyveyi yemeleri, cennetten çıkarılırken yanına buğday alması ile Divân şiirinde yer alır. Şeytanın kendisine secde etmemesi ve bunun üzerine lanetlenmesi de yine işlenen başka mevzudur. Hz. Âdem Peygamberin mucizelerinden biri de “talim-i esma” diye adlandırılan Kur’an’da bahsi geçen bütün eşyanın ismiyle beraber hakikâtlarının da ilhâmen kendisine öğretilmesidir.⁶⁷

İriip gencîneye İblîs ü Âdem

İkisi dahı oldı gence hemdem (Şiir nu. 140./ Mesnevî 85.)

Bu şiirde de Hz. Âdem’in şeytana uyup ilk günahı işlediği kıssaya atıf yapılmıştır.

2.1.6.6.9. Hz. Nûh

Hz. Nûh insanları doğru yola döndürmek için dokuz yüz elli yıl çabalamış olmasına rağmen oğlu Ken’an da dâhil halkın çoğunluğu ona iman etmemiştir. Bunun akabinde Hz. Nûh “Rabbim yeryüzünde kâfırlardan hiç kimseyi bırakma.” diyerek dua etmiştir. Akabinde Allah, Nûh’a bir gemi yapmasını, inananları ve her hayvandan dişi ve erkek olmak üzere birer çift gemiye almasını vahyetmiştir. Gemi tamamlanınca yeryüzünü sular kaplamış ve bütün insanlar ve hayvanlar yok olmuştur. Hayat hikâyesi kısaca bu şekilde özetlenebilecek Hz. Nuh, ömrünün uzunluğu, gemi yapması, tufan, insanlığın Hz. Âdem’den sonra ikinci babası sayılması yönleriyle Divân edebiyatında işlenmiştir.⁶⁸

Şafîyullâh Âdem şafvetiçün

Necîyullâh Nuhıy da’vetiçün (Şiir nu. 164. / Mesnevî 58.)

⁶⁷ Ahmet Selman Yiğit, “a.g.e.” s. 233.

⁶⁸ Ahmet Selman Yiğit, “a.g.e.” s. 237.

Bu şiirde de Hz. Nûh'un insanları doğru yola davet etmeye çalışması ve ne yazık ki çok az kişinin onun sözüne inanıp gemiye bindikleri kıssaya atıf yapılmıştır.

2.1.6.6.10. Hz. Eyyûb

Hz. Eyüp Peygamber Divân Edebiyatında daha çok sabrı ile işlenmiştir.⁶⁹

Eyû şabr için Eyyûb'uy belāya

Rızā virdügi için ibtilāya (Şiir nu. 164. /Mesnevî 62.)

Bu beyitte de Hz. Eyyûb'un sabrından söz edilmektedir.

2.1.6.7. Efsânevî Karakterler

2.1.6.7.1. Kays / Mecnûn

Leylâ ile Mecnûn hikâyesi İslâm milletlerinin edebiyatlarında önemli yer tutmuştur. Araplarda doğup, Arap çöllerinde halk arasında dilden dile söylenegelen hikâye menkıbe ve rivayetlere dayanmaktadır. Leylâ ve Mecnûn hikâyesinin geçtiği yer coğrafi bölge olarak Necd çöllerinden Ürdün'ün doğusuna, oradan da İran körfezi kıyılarına kadar uzanır. Aşkları ile cihanda ün yapan Kays bin Müvallah ve Leylâ binti Mehdi'nin hayatları hakkında bazı şüphelerde bulunmaktadır. Asıl adı Kays olan Mecnun, Emevîler döneminde Abdülmelik b. Mervân'ın hilâfeti zamanında yaşamıştır. Zengin bir kabile olan Amiroğulları içinde babasının saygın bir yeri vardır. Mecnun aynı zamanda şairdir. Hemen hemen bütün şiirlerini Leylâ için yazmıştır.⁷⁰

Biz nakş-ı nigâr dehr-i meftun degülüz

Vādî-yi fenâda Kays'dan dūn degülüz

Ammâ ki olup şâh-ı ğama köşk-zâr

Bülbül gibi ref-i şavte-i degülüz (Şiir nu. 15 / Hâletî / Rubâ'î 15.)

⁶⁹ Ahmet Selman Yiğit, "a.g.e." s. 233.

⁷⁰ Kemal Yavuz, "Leylâ ile Mecnûn Hikâyesinin Edebiyattaki Yeri" Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, Sayı 4, 2005. s. 58-59.

Şairler genellikle efsanevi karakterler ile kendilerini kıyaslama yoluna girerler. Bu şiirde de bunu görmekteyiz. Şair kendisini aşk ve teslimiyet konusunda Kays'dan alçakta görmediğini dile getirmektedir.

2.1.6.7.2. *Vâmık*

Vâmık u Azrâ, iki kahramanlı aşk hikâyelerindedir. Leyla vü Mecnûn ve Yûsuf u Züleyhâ hikâyeleri kadar yaygın değilse de, Eski Türk Edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Yunan asıllı bir hikâye olan Vâmık u Azrâ, Eski Türk Edebiyatına İran'dan gelmiştir. Pek çok şairin kaleme aldığı – Sehl b. Hârûn El-Desteysâni, Unsûrî, Ebu Reyhân Bîrûni, Cürcânî, Sulhî, Esirî, Mu'iniddin, Kirmânî, Behiştî Sinan, Camî, Lâmi'î, vb.- bu hikâye Unsûrî'den sonra en güzel Lâmi'î Çelebi tarafından yazılmıştır. Lâmi'î, Vâmık u Azrâ'yı Kanunî Sultan Süleyman'ın emriyle 6 ayda yazmıştır. 5879 beyitlik bu hikâyenin sonunda 102 beyitten oluşan Kasîde-i Gül-i Sad-Berg vardır. Böylece eser 5981 beyit olmuştur. Lâmi'î hikâyeyi İslâmî unsurlarla geliştirmiş; dönemin âdetleri, gelenekleri, yaşayışı, mûsiki ve kozmik âleme ait kültürleri burada sergilemiştir.⁷¹ Vâmık karakteri bu hikâyede erkek kahramanımızdır.

Biz naqş-ı vefâda gırret-i mâniyüz

Vādî-i belâda Vâmık-ı şâniyüz

Geldikçe melâl-i secde-i şükr ederiz

İşk içre 'aceb küşâde-i pîşâniyüz (Şiir nu. 21 / Hâletî/ Rubâ'î 21.)

Bu şiirde de efsânevi karakterlerden biri olan Vâmık karakteri ile şair kendisinin de onun gibi şanlı, azametli olduğunu vurgulamaktadır.

2.1.6.7.3. *Ferhâd*

İslami doğu ve klasik Türk edebiyatında Hüsrev ü Şîrîn yahut Ferhâd ü Şîrîn adları ile meşhur mesneviler kaleme alınmıştır. Adı geçen mesneviler en çok sevilen, okunan ve anlatılan mesnevilerdendir. Hüsrev, bir İran hükümdarı; Şîrîn kaynaklarda kendisinden fazla ayrıntılı olarak bahsedilmemekle beraber hükümdar Hüsrev'in sevgilisi ve Ferhâd da bir taş ustası olarak görülmektedir. Ancak Hüsrev dışında Şîrîn

⁷¹ Şerife Akpınar, "Lâmi'î'nin Vâmık u Azrâ Mesnevîsinde Astrolojik Unsurlar" Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 12, 2002. s. 176.

ve Ferhâd'ın tam olarak kim olduğu, yahut devirlerindeki fonksiyonlarının ne olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Hüsrev ü Şîrîn yahut Ferhâd u Şîrîn mesnevilerine bakıldığında üçlü bir aşk hikâyesi ile karşılaşılır. Hüsrev ü Şîrîn hikâyesinde asıl kahramanlar Hüsrev ve Şîrîn'dir. Ferhâd Şîrîn'e âşık olup Hüsrev tarafından düzenlenen bir oyunla kendini öldürmüş Şîrîn'in aşkı ile kendi canından geçmiştir.⁷²

Her kâh-ı hazîn hemîşe nâ-şâduz biz

Guyâ dil-i Kays u tab'-ı Ferhâduz biz

Her bâr yakup bugüne giryân oluruz

Her lahızada şanki tıfl-ı nevzâduz biz (Şiir nu. 38./ Hâletî/R.38.)

Şair burada da kendisini efsanevi karakterler olan Kays ve Ferhâd'a benzetmektedir.

2.1.6.7.4. Cemşîd

İlk kez İranlı şair Selmân-ı Sâvecî tarafından yazılan Cemşîd ü Hurşîd mesnevisi, Türk edebiyatında dört ayrı şair tarafından tekrar ele alınmıştır. Bunlardan ilki XIV. yüzyıl şairlerinden Ahmedî'nin eseridir. Ahmedî'den sonra sırasıyla Sultan Cem, 'Abdî ve 'Aişe-i Hubbî birer Cemşîd ü Hurşîd mesnevisi yazmışlardır. "Cemşîd ü Hurşîd mesnevisi, romantik bir aşk hikâyesidir, Cemşîd ile Hürşîd arasında doğan, büyüyen, gelişen, mutlu sonla noktalanmış bir aşkın hikâyesidir." Olaylar Cemşîd ile Hurşîd'in aşkı etrafında gelişir ve her olay bu aşkın gerçekleşmesi amacına hizmet eder.⁷³

Bu feyz ü cûd ile takrîb buldı itmege taklîd

Kef-i dür-pâş-ı şâhib-devlete Cemşîd-ı unvâna (Şiir nu. 71./F. Kadîm / K. 15.)

2.1.6.7.5. İskender / Sikender

Eski kültürümüz iki İskender tanır. Bunlardan birincisi İskender-i Zülkarneyn, diğeri de İskender-i Yunanî (yani Makedonyalı Filip'in oğlu İskender)'dir. Rivayete göre İskender, ordusu ile zulûmât ülkesine âb-ı hayâtı aramaya gitmiş ama veziri olan

⁷² Sibel Üst, "Hüsrev, Şîrîn ve Ferhâd Kahramanları Üzerine" Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 2014. s. 62-63.

⁷³ Sedat Kardeş, " Cem Sultan 'ın Cemşîd ü Hurşîd Mesnevisinin Edebi Tarzlar Açısından Değerlendirmesi" Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/1 Winter 2013. Ankara-Turkey, s. 1900-1901.

Hızır, suyu bulup içtiği halde ona nasip olmamıştır. İskender'in Ye'cüc ve Me'cüc kavmi üzerine sed yapması da zaman zaman ele alınır. Ayrıca övülen kişileri İskender'e benzetmek gelenektir.⁷⁴

Sikender-veş kesüp ol seddi tufân şaldı Mısr içre

Cihân Kaydāfa-veş garç oldı lîkin bahır-ı ihsāna (Ş.nu. 71./ F. Kadîm / K. 19.)

Bu beyitte de yukarıda bahsettiğimiz gibi şair, övülen kişiyi İskender'e benzetmiştir.

2.1.6.7.6. Leylâ

Edebiyatımızda Leylâ ve Mecnun hikâyesi çok fazla işlenen, kaleme alınan bir hikâye olmuştur. Özellikle şairlerimiz, Mecnun'un Leylâ'ya olan aşkıdan o kadar etkilenmişler ki şiirlerinde bu hikâyenin başkarakterlerinden olan Leylâ'yı kendi sevgilisini, aşkını anlatırken kullanmayı tercih etmişlerdir. Bu yüzden Leylâ ismi şiirlerde çokça kullanılan bir isim olmuştur.

Hüsn-i Leylâ'dan nişāndur gülşen içre gül degül

Murğ-ı rûh-ı Kays'dur feryād eden bülbül degül (Ş.nu.114./Müfred)

Şair bu beyitte, Leylâ'nın güzelliğini o denli övmüştür ki gül bahçesinin içerisindeki gülün gül değil, Leylâ'nın güzelliğinin bir işareti olduğundan söz etmektedir.

2.1.6.8. Önemli Şehirler /Merkezler

2.1.6.8.1. Bağdâd / Bağdat

Klâsik Türk Edebiyatı'nda Bağdat şehri Türkler tarafında iki defa fethedilmesi sebebiyle yer aldığı gibi çeşitli benzetmelere de konu olmuştur. Dicle ve Fırat nehirlerine yakın topraklarda kurulmuş olduğundan aşkın gözlerinden akan yaşlar bu iki nehre benzetilmiş, şehrin güneyinde Basra yakınlarında birleştikleri ve daha coşkun aktıkları için Şat adını alan bu nehirlerle gözyaşı arasında ilgiler kurulmuştur. Bağdat'ın adaletle, ve hâkimlerinin meşhur oluşuyla, sevgilinin güzelliğine ya da güzellik ülkesine benzetilmesiyle ya da sevgilinin yüzü/ yanağı gibi düşünülmesiyle,

⁷⁴ İskender Pala, " a.g.e. ". s. 236-237.

aşığın gönlü yerinde kullanılmasıyla, sevgilinin eşiği veya mahallesine teşbih edilmesiyle Türk kültür ve edebiyatında geçtiği görülmektedir.⁷⁵

Gezdi yürüdi bulmadı bir eglenecek yer

Min-ba'd yine 'āzim-i Bağdād olayım der (Ş.nu. 43./B.Rûhî / TB. 4./7.)

Bu beyitte şair Bağdat şehrini azimli sıfatıyla övmektedir.

2.1.6.8.2. Necef

Irak'ın başkenti Bağdat'ın güneyinde bulunan bir kenttir. Hz. Ali'nin türbesi bu kenttedir. Bu sebepten Hz. Ali'nin lakaplarından biri de “dürr-i Necef”tir.⁷⁶

Bağdād şadefdür güheri dürr-i Necef'dür

Yanında anuñ dürr ü güher seng-i hazefdür (Ş.nu. 43. /B.Rûhî / TB. 4./8.)

Bu beyitte şair, Bağdat'ın bir istiridye, cevherinin ise Necef incisi olduğundan söz etmektedir. Burada Necef incisinden kasıt ise Hz. Ali'nin türbesinin bu kentte yer almasıdır.

2.1.6.8.3. Tebrîz

İran'ın kuzeybatısında yer alan bir ildir. Tahran'dan 515 km uzaklıktaki Sahend tepesinin eteklerinde kurulmuştur. Ülkenin dördüncü büyük kenti olan Tebrîz, Farsçada “ateş akıtan” manasına gelmektedir. Kentin bu adını, etrafındaki meşhur kaplıcalardan aldığı tahmin edilmektedir. Meşhed Müslümanlarının kutsal saydıkları şehirdir. 15. yüzyıldan kalan çinileri ile meşhur Mavi Camii, şehirdeki önemli tarihi eserler arasındadır. Ayrıca şehir, kendi adıyla bilinen halılarıyla tanınmaktadır.⁷⁷

Çıra yağıdur yek biliür gelse deri dil-dârı

Herkesiñ saña ne Bağdād[ı]lla ne Tebrîz neden (Şiir nu. 65./2.)

2.1.6.8.4. Nil Nehri

⁷⁵ Ali Ahmetbeyoğlu, vd., “*Irak Dosyası 1- Klasik Türk Edebiyatı 'nda Bağdat*” Tarih ve Tabiat Vakfı Tatav Yayınları, İstanbul 2003. s. 238-239.

⁷⁶ Osman Kufacı, “*Coğrafyanın Bâkî Divanı'na Aksi: Şehir Adları*” Ekev Akademi Dergisi, Sayı 78, 2019. s. 476.

⁷⁷ Osman Kufacı, “*a.g.e.*” s. 478.

Nil, az yağış alan, kurak ve önemli bir kısmı çöllerle kaplı olan Mısır'ın su ihtiyacını Ogidermesi bakımından önemli bir kaynak olmanın yanında ülkenin dinî, siyasî, ekonomik ve sosyo-kültürel hayatında da büyük bir yere sahiptir. Heredotos'un "Mısır Nil'in armağanıdır" sözü bu önemi antik çağlardan günümüze taşıması bakımından hatırlanmalıdır.1 Dünyanın en uzun nehri (6648 km.) olarak kabul edilen Nil'in ismi Yunanca "nehir vadisi" anlamındaki "neilos"tan gelir. Öte yandan "nîl" kelimesi Farsçada çivit rengi, laciverte yakın koyu maviyi ifade eder. Nil'in sularının yılın belli bir döneminde yükselmesi ve bunun her yıl düzenli olarak tekrar etmesi tarih boyunca bu kurak ve susuz bölgede tarım yapılmasına imkân tanıyarak hayatın rahat ve bereketli bir şekilde devam etmesini sağlamıştır. Bu bakımdan eski Mısırlılar Nil'e ilahi bir vasıf yükleyerek Hapi adında bir tanrı yaratmışlar ve ona ilahiler bestelemişlerdir. Şairlerin dilinde Nil nehri ve "tatlı dil" kavramlarının birlikte anılması Nil'in suyunun tatlı ve içimi hoş olduğuna işaret etmek içindir.⁷⁸

Nigāh it dīde-i 'ibretle hüsn-i lutf-ı Yezdān'a

Getürdi şevk-i dīdārıyla cūy-ı Nil'i tuğyana (Ş.nu. 71./F.Kadīm/ K. 1.)

Şair, bu beyitte sevgilinin şevki ile Nil nehrinin coşkuya, taşmaya geldiğini ifade etmektedir.

2.1.6.8.5. Tûr Dağı

Kur'an-ı Kerîm'de dağlar genel anlamda "cebel" ve "cibâl" kelimeleri ile karşılanmıştır. Özel isim olarak zikredilen dağlar tespit edebildiğimiz kadarıyla; Arafat, Cudi ve Tûr'dur. Arafat, hac ibadetiyle ilgili olarak zikredilir (Bakara 2/198). Cudi, Hz. Nuh'un gemisinin tufandan sonra üzerine oturduğu dağdır (Hûd 11/44). Özel olarak en çok konu edilen dağ, Tûr'dur. "Tûr, Süryanice 'dağ' demektir. Veya 'icadın zirvesinden maddenin çukuruna veya gayb âleminden şehâdet âlemine tayeran eden' demektir" (Kâdı Beydâvî 2011: 4/273). Yaygın görüşe göre Tûr ismi tek başına Tûr-i Sînâ'yı karşılamaktadır. Tûr Sûresi onun ismin taşımaktadır. Bu sûrenin birinci, Tîn Sûresi'nin ikinci ayetinde ona yemin vardır. Bir ayette, üzerinde yetişen hem yağ hem katık veren ağaçla birlikte zikredilmiştir (Mü'minûn 23/20). En yaygın şekilde ise Hz.

⁷⁸ Esma Şahin, "Klasik Türk Edebiyatı Metinlerinde Nil Nehri" Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, İstanbul 2017. s. 276-283.

Musa ile ilgili kıssalarda söz konusu edilmiştir. Hz. Musa burada Allah ile konuşarak vahiy almış ve ilahi tecelliye mazhar olmuştur.⁷⁹

O serv-i şu'le bārı ben nihāl-i Tûr'a bezzetdüm

Ki âteşler ola pîçide hep evrāk u ağsana (Ş.nu. 71./ F.Kadîm / K.29.)

Bu beyitte şair, ışık saçan, alev yağdıran serviyi Tûr dağının fidanına benzettiğinden söz etmektedir.

2.1.6.8.6. Mısır

Mısır, klasik şiirimizde adı çokça geçen ülkelerden biridir. Genellikle kelimenin, “ülke, memleket” anlamındaki sözlük karşılığı ile tevriye yapılarak ya da Hz. Yusuf ve Züleyha'nın hikâyesi konu edilerek ele alınır. Mısır hükümdarlarına “azîz” denilmesi, Hz. Yusuf'un güzelliği, Mısır'da zindana atılması, rüya tabirindeki ustalığı, Mısır'a sultan olması gibi konular dile getirilir.⁸⁰

Fehîm'i bende itdi Mışr'da bir Yūsuf-ı şānî

İrağdan merhabā Rūm'a du'ālar cümle yārāna (Ş. nu.71./F. Kadîm /K.52.)

Bu beyitte Mısır, Hz. Yusuf ile birlikte kullanılmıştır.

2.1.6.8.7. Irak

Irak, kelime anlamı olarak “uzak” manasına gelirken hem coğrafi bir bölge olarak hem de Türk musikinde yer alan bir makam olarak şiirlerde karşımıza çıkmaktadır. Edebiyatımızda özellikle Irak ülkesinin sınırları içerisinde bulunan Kerbelâ ve Hz Hüseyin'in şehit edilmesi olayı ile şiirlerde karşımıza çıkmaktadır.

Fehîm'i bende itdi Mışr'da bir Yūsuf-ı şānî

İrağdan merhabā Rūm'a du'ālar cümle yārāna (Ş.nu. 71./F. Kadîm /K.52.)

⁷⁹ Abdullah Eren, “Klasik Türk Şiirinde Tasavvufî Açından Tûr-i Sînâ” Rumeli’de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 4. 2018. s. 198-199.

⁸⁰ Emine Yeniterzi, “Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhur Özellikleri” Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Klasik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı- Prof. Dr. Turgut Karabey Armağanı, s. 322.

Bu beyitte Irak ülkesinden selam olduğunu bildiren şair, aslında Hz. Hüseyin'in olayına vurgu yapmaya çalışmıştır.

2.1.6.8.8. *Rûm*

Eskiden Doğu Roma imparatorluğu, Anadolu'yu da içine aldığı için Anadolu'ya Rûm, Anadolu'da yaşayan halka da Rûmî denilirdi. Klasik şiirde Diyâr-ı Rûm, beyazlık, parlaklık, gündüz, ay (devr-i kamer), güzellik, güzellerin bolluğu, eğlence, şarâb, harâmîlerin, esirlerin, tacirlerin ve kâfirlerin çokluğu, peyniri gibi unsurlarla ele alınır.⁸¹

Fehîm'i bende itdi Mışır'da bir Yûsuf-ı şânî

Irağdan merhabâ Rûm'a du'âlar cümle yârâna (Ş.nu.71./F. Kadîm /K.52.)

Bu beyitte üç ülke ismi yer almaktadır. Ve bu ülke isimleri de meşhur olduğu, övüldüğü kişilerce ya da sıfatlarla birlikte kullanılmıştır. Rûm beldesi de dualar ile birlikte anılmıştır.

2.1.6.8.9. *Şîrâz ve Şîrvân*

Şîrâz, İran'ın güneyinde yer alan bir bölge olup önemli bir ticaret merkezi ve aynı zamanda büyük bir şehirdir. Sa'dî, Hâfız ve Örfî gibi büyük İran şairleri Şîrâzlıdır. Klasik şiirimizde bu şairler, bahçeleri ve gülleri ile meşhur şehrin bülbülleri olarak nitelendirilir. Ayrıca şehirde cam işçiliği gelişmiştir.

Şîrvân, Kafkasya'nın üç büyük bölgesinden biridir. Halen halılarıyla meşhur şehir, şiirimizde Hakânî-i Şîrvânî (ö. 595/1199) dolayısıyla ve geçmişte ipek üretim merkezlerinden biri olmasıyla konu edilir.⁸²

Ya 'Örfî'yem ya Hâkânî disem bu tab' ile câ'iz

Ki itdüm Rûm u Mışır'ı ğıbta-geh Şîrâz u Şîrvân'a (Ş.nu. 71./ F.Kadîm/K.58.)

Bu beyitte Şîrâz ve Şîrvân ülkeleri, bu ülkelerin meşhur şairlerinin isimleri ile birlikte anılmıştır.

⁸¹ Emine Yeniterzi, "a.g.e." s. 324.

⁸² Emine Yeniterzi, "a.g.e.", s. 327.

2.1.6.8.10. Yemen/ Yemân

Arabistan yarımadasının güneyinde yer alan Yemen, Süheyl yıldızı ve akikle birlikte anılır. Bu yıldız Yemen'den çok parlak görüldüğü için en değerli kırmızı akik taşları Yemen'den çıkarılmıştır. Yemen, Hz. Peygamber zamanında yaşamış, Peygamber aşığı olmasına rağmen O'nu görememiş olan Veysel Karanî'nin de memleketidir.⁸³

Dendânın anıup ağlamadan çeşm-i eşk-bâr

Ağardı nite kim şadef-i dürr-i şâhvâr

Beşzetmek için aya binâgüşm ol nigâr

Takındı güşvâre-i rengîn u tâbdâr

Yâ Rab bu ne 'akîk-i Yemen'dür didüm didi

Kirpüklerüñ ucundaki kanuñ durur senüñ (Ş. nu. 122. / C. Rûmî / Müsed. 2.)

Bu şiirde Yemen, akik taşı ile birlikte anılmıştır. Yemen'den çıkarılan kırmızı akik taşını şair, aşığın kirpiklerinin ucundaki kan ile özdeşleştirmiştir.

2.1.6.9. Av/Avcılık İle İlgili Unsurlar

2.1.6.9.1. Sayyâd

Av ve avlanma anlamında Arapçada “sayd ve tardiyye/tarâdiyye” kelimeleri kullanılmaktadır. Türk edebiyatında ise av ve avcılıkla ilgili bu iki kelimedenden tardiyye/tarâdiyyeden ziyade sayd kelimesi kullanılır. Divan şiirinin en temel duygusu olan aşk ile ilgili tasavvur ve mazmunlara baktığımızda “ av istiâresi”nin önemli bir yer tuttuğunu görürüz. Beyitleri okuduğumuzda sevgili genellikle sayyâd yani avcıya benzetilir. Sevgili sayyâd olunca karşısındaki âşık da av olur.⁸⁴

Şayyâd-ı rızâya beste- karârıñuz

Teslîm-i yolunda şâbit olmuş hâküñz

⁸³ Emine Yeniterzi, “a.g.e.”, s. 330.

⁸⁴ Enes Yıldız, “Klasik Türk Şiirinde Şikâriyyeler/ Saydiyyeler” Türklük Bilimi Araştırmaları, Sayı 49, 2019. s. 178-183.

Zāhirde görüp sükūnumuz aldanma

Zinhār ki hākister-āşināyuz (Şiir nu. 29./ Hâletî /Rubâ'î 29.)

Bu beyitte avcı, “rıza avcısı” şeklinde nitelendirilmiştir.

2.1.6.9.2. Silah

Düşmanı ortadan kaldırmak, öldürmek ve kendini savunmak için kullanılan bir alettir. Divan edebiyatında da silah sevgiliye ait bir alet olarak nitelendirilir. Sevgili bazı güzellik unsurlarını aşıklar için silah olarak da kullanabilmektedir.

Ey 'ilim-efrâz-ı nâz kırmağičün 'âlemi

Fitne silâhuş midur ğamze sipâhuş midur (Şiir nu. 49./ G. 1.)

Bu beyitte fitne silah olarak, sevgilinin yan bakışları da asker olarak kullanılmıştır.

2.1.6.9.3. Şikâr

Divan edebiyatında sevgili, güzellik unsurlarını av aleti olarak kullanırken âşık da sevgilinin avı yani şikârı olmaktadır. Sevgili bu durumu aşığın gönlünü avlamak için kullanmaktadır.

Görüp emvâc-ı Nîl'i cümle dihkân oldu tohm-efşâna

Şikâra murğ-ı 'İsâ hâzır oldu dâmla dānāna (Ş. nu. 71. /F. Kadîm/ K. 13.)

2.1.6.9.4. Tîr /Ok

Günümüzde spor aracı olarak kullanılan ok, çok eski savaş ve av aletidir. Genellikle kamaştan yapılan okların en değerli ve sağlam olanı abanoz ağacından yapılanıdır. Silah olarak kullanılan okların ucuna temren veya peykân ismi verilen sivri bir demir parçası takılır. Takılan bu demir parçası sayesinde ok, havada oldukça uzağa uçarak çarptığı yere derinlemesine girer.⁸⁵ Divan şiirinde de sevgilinin güzellik unsurlarından olan kirpiklerin siyah renginden ve dik görüntüsünden dolayı sevgilinin, aşığın gönlünü yaralamak maksadıyla ok yerine kullandığı görülmektedir.

⁸⁵ Emel Nalçacıgil Çopur, “ *Divan Şiirinde Savaş Aletleri: Hançer, Kılıç, Ok*” Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, Sayı 1, 2020. s. 72.

Çekmesin diyü te'ab girmede peykānı dile

Tîriye karşı tûrup sînemizi çāk ederiz (Şiir nu. 73. /Nefî /G. 3.)

Bu beyitte de şair, sevgilinin kirpiklerini ok olarak kullanmış olup aşğın gönlünü de bu kirpik oklarının yaralayıp, parça parça ettiğini ifade etmektedir.

2.1.6.9.5. Dâm

Avcılık geleneğinde kuş avlamak için ip veya kıl, halkalar şeklinde düğümlenir ve tuzak kurulur. Tuzak olarak kurulan düğümlerin ortasına da yem, hububat tanesi yani dâne konulur. Bu noktadan sevgilinin kıvrım kıvrım saçları tuzaklardaki ip veya kıla benzetilmiştir. Konulan tane ise şekil benzerliğinden sevgilinin yüzündeki ben olur.⁸⁶

Seyl-i sirişkim oldı revan hāk-i kūyına

Cān vālih oldı lā'l-i leb ü güft-ü-gūyına

Dil düştü dām-i silsile-i müşk-būyına

Ol lahza kim şataşdı göyül rüy-ı müyına

'Akrēb meh-i münîre vaţandur dedim didi

Vehm eyle kim haţarlı kırānuş durur senüñ (Şiir nu. 134. / Fuzûlî /Müsed. 5.3.)

Bu şiirde de aşğın gönlü, sevgilinin saçlarının misk kokusunun tuzağına düşmüştür.

2.1.6.10. Çiçekler

2.1.6.10.1. Gül

Klasik Türk şiirinde en sık kullanılan çiçek şüphesiz güldür. Gül, daha çok sevgiliyle birlikte düşünülmüş; aynı zamanda peygamber efendimizin göstereni olarak şiire konu edilmiştir. “Yûnus Emre'nin, ‘Çiçek eydür ey derviş gül Muhammed teridir’ mısraında ifade ettiği gibi gülün kokusunu Resûl-i Ekrem'in terinden aldığına inanılır. Halk arasında, ‘Gül koklamak sevaptır’ sözü de daha çok bu çiçeğin Hz. Peygamber'in sembolü olmasından kaynaklanmaktadır. Gül aynı zamanda, sevgilinin yanağı, yüzü, dudağı; kimi zaman şarap ve kadeh olarak da beyitlerde kullanılmıştır. Bunun nedeni

⁸⁶ Enes Yıldız, “ a.g.e. ”, s. 184.

gülün renk, şekil ve koku açısından sevgilinin mezkûr uzuvlarına teşbih edilmesidir. Şekil itibariyle yüz, renk itibariyle yanak ve dudak ile müşabehet ilişkisi içinde olan gül, şekil bakımından kadeh, koku ve renk açısından da şarapla ilişki içinde düşünölmeye müsaittir.⁸⁷

*Büy-ı gül nâzı dirmeyenler bilmez
Gülzâr-ı niyâzı ırmeyenler bilmez
Kâdrin zülal-i hoş-güvâr-i vaşluy
Sermâye hicre girmeyenler bilmez (Şiir nu. 18./Hâletî/R.18.1.)*

Bu şiirde gülün kokusundan söz edilmektedir.

2.1.6.10.2. Nergis

Nergis, şekil ve renk bakımından göze benzediği için daha çok sevgilinin gözüyle teşbih ilişkisi içinde kullanılır. “[Nergis] hasta, sarhoş ve âşık; eşya arasından tâc, külâh, kadeh, altın ve gümüş; kozmik öğeler arasından da yıldızlar”la birlikte düşünöür. Klasik Türk şiiri açısından nergisin estetik önemi, beyitlerde onun mitolojik kökenine de vurgu yapılmak yoluyla telmihe konu olması ve gözle ilişkisinden dolayı şiire kattığı estetik hususiyet olarak zikredilebilir. Bu yüzden divanlarda maşukun mestâne, mahmur, sâhir bakışı; âşıkın hasta, uykusuz bakışı nergisle temsil edilebilir.⁸⁸

*Gördüm çemende seyr ider ol sero-i büilend
Yanunca sâyeveş sürünür nice derdmend
Nergis gözinden ırmemek için aja gezend
Rengîn lebinde hâli komuş âteşe sipend
Ol la'l u bu ne müşk-i Hıten'dür didüm didi
Cânuyda tâze dâğ-ı nihānuş durur senüy (Şiir nu.122./Câmî-i
Rûmî/Müsed.1.3.)*

Câmî'nin bu şiirinde nergis göz ile ilişkilendirilmiştir.

⁸⁷ Berat Açıl, “Klasik Türk Şiirinde Estetik Bir Unsur Olarak Çiçekler” FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 2015. s.11.

⁸⁸ Berat Açıl, “a.g.e.” s.16.

2.1.6.10.3. Sünbül

Klasik Türk şiirinde gül ve lâleden sonra en sık kullanılan çiçeklerden biri olan sünbülün “Klasik Türk şiirindeki temel işlevi; sevgilinin saçı, zülfü, kâkülü vs. için doğal bir benzetmelik ögesi olarak değerlendirilmesine dayanır” Sevgilinin saçına, zülfüne ve kâkülüne benzetilmesinin nedeni koyu rengi ve güzel kokusudur. Sünbülün İstanbul’dan Avrupa’ya giden bir çiçek olduğu düşünülmektedir.⁸⁹

Sünbüllerüñ ki bād-ı şabā itdi tār u mār

Kıldı beni hevāyıla āşüfte rūzgār

Yine dönüp olunca girih-gîr u tâbdār

Baht-ı siyehden oldı nice ‘uğde āşkār

Cân riştesinde bu ne şikendür didüm didi

Göñlüñ şınuğluğına nişānuñ durur senüñ (Ş. nu.122./Câmî-i Rûmî/Müsed. 4.1.)

Şair burada sünbülleri, sevgilinin saçları ile özdeşleştirerek sabah rüzgarı ile sünbül gibi olan saçlarının kendisini nasıl perişan ettiğinden söz etmektedir.

2.1.6.10.4. Lâle

Klasik Türk şiirinde ilk zamanlarda taşralı bir çiçek addedilen lâle, estetik bir unsur olarak kabul gördükten sonra en çok kullanılan çiçeklerden biri olmuştur. Klasik Türk şiir estetiği içinde kendine muhkem bir yer edinmiş olan lâle, çoğunlukla renginden ve şeklinden dolayı teşbihlere konu olmuştur. Örneğin Hayâlî Bey Dîvânı’nda “*renginden dolayı âşık, gönül, kan, yara, yüz, yanak, gelin, kanlı göz ve gözyaşı, kanlı kefen, ateş, çerağ, şafak, şarap*” gibi unsurlara teşbih edilmişken “*şeklinden dolayı kadeh, çadır, asker, sancak beyi, kırmızı fânûs, etfâl, külâh, dil*” gibi unsurların müşebbehi olarak kullanılmıştır. Bazen lâle ve elif harfi arasında da ilişki kurulduğuna rastlanmaktadır. Bu durumda lâle, sevgiliyi/Allah’ı temsil eden bir kavram halini almaktadır. Âşığın gönlü de lâle gibi kırmızıdır çünkü aşktan dolayı yanmıştır. Lâlenin ortasındaki yanık ile âşığın yanık gönlü arasındaki müşabehet de lâlenin söz konusu estetik hususiyetini takviye etmektedir. Kadeh ve içindeki şarap,

⁸⁹ Berat Açı, “a.g.e.” s. 15.

lâlenin hem şekil hem de renk açısından çokça kullanılan iki hususiyetini kendinde cem etmiş bir hayal olarak şiirde kendine yer bulmuştur.⁹⁰

Göreldeñ gün yüzüñ gülşende ey gönca diyen lâle

Beyâbâna düşüp hayretden içmişdür diyen lâle (Şiir nu.218./
Mestî/G.1.)

Bu şiir “lâle” redifli olmakla beraber aynı zamanda lâlenin ağzından betimlemeler yapılmaktadır.

2.1.6.11. Mûsikî Aletleri

2.1.6.11.1. Nây /Ney

Edebiyatımız içerisinde mûsikî aletleri arasında adı en çok zikredilenlerden biri ney sazıdır. Ney, özellikle Mevlânâ'nın mesnevisinin ilk 18 beyitinde yer almasından dolayı edebiyatımızda ayrı bir yere ve öneme sahip olmuştur. Mevlânâ'nın mesnevisinde ney insan-ı kâmilî ifade eder. Sazlıktan ayrılan neyin feryadı tıpkı insanın öz vatanından (ruhlar âlemi) ayrılışının ve bunun üzüntüsünün bir yansıması halini almıştır. Bu yüzden ney sazından çıkan her ses aslında insanın kendi ağlayışıdır.

Girye eyler cūylar eşk-i revânımdan yana

Nâle eyler nâylar da fiğânımdan yana (Şiir nu. 61 /G. 1.)

Bu beyitte de anlatıldığı üzere ney sazının inleyip feryat ettiği ve aslında şiirin özünde de aşığın sevdasının sözcüsü olduğu vurgulanmaktadır.

2.1.6.11.2. Def

Türk mûsikî aletleri içerisinde def, bir usul vurma aletidir. Kasnak şeklindedir ve ele alınacak kadar küçük bir davula benzemektedir. Kasnak, parmak ve tırnaklarla fiskelenmek suretiyle vurulur.

⁹⁰ Berat Açıl, “a.g.e.” s. 13-14.

İnleyüp kânûn gibi kaddüm gamıyla çeng idem

Def gibi sînem dögüb feryâda âheng idem (Şiir nu. 191/Mürşidî/G. 1.)

Şair, burada def ile sinesini bağdaştırarak sinesine tıpkı defe vurmuş gibi vurduğunda feryat ettiğinden söz etmektedir.

2.1.6.11.3. Mutrib

Divan şiirinde musikî terimleri sıkça kullanılmaktadır. Bunlardan biri de musikî aleti çalan kişi ya da ilahi, gazel okuyan kimse manalarına gelen “mutrib” kelimesidir.

Muṭrib-ı şevkı eyleme dâhil-i bezm-gâh- dil

Aya taḥammül eylemez nâzik olur mizâc-ı gam (Şiir nu. 40. / Bahâiyâ /G. 4.)

Bu beyitte de “mutrib” kelimesi “şevk” kelimesi ile tamlama yapılarak kullanılmıştır.

Tablo 3: Şair ve Şiirler Tablosu

Şair	Nazım Şekli	Sayfa Numarası
‘Azmī-zāde H̄āletī	Rubā‘i	1-3
Bahāyī	Gazel	4
Sultān Aḥmed Peçevī- zāde Efendi	Gazel	4
Manṭıķī Efendi	Gazel	4
Rūḥī-i Bağdādī	Terkīb-i bend	5-7
Ḥayālī-zāde	Müfred	11
Hāşimī	Müfred	11
Şānī	Gazel	11
Fuzūlī	Gazel Müseddes Müfred	11 44-45 53
Beyānī	Muhammes	13-14
Maḳālī	Gazel	15
Fā’izī	Gazel	15
‘Ubeydī	Gazel	15
Maḥremī	Gazel	15
Fehīm-i Qādīm	Ḳaşīde	17-18
Nefī	Gazel	19
Emrī	Gazel	27
Ḥayālī Bey	Müfred	27
Fāriğ	Gazel	33
Sünbül-zāde Vehbī	Gazel	33
Bāķī	Gazel	34
H̄āletī	Müfred	35
Vaḥdet	Müfred	37

Cāmī-i Rūmī	Müseddes	39-40
Şeyhī	Kaşide	41-42
	Kaşide	47-48
	Kaşide	60-62
Kıyāsī	Nazīre	41
Habībī	Müseddes	43
Hākī	Gazel	46
Şabūhī	Müfred	52
Şafī	Müfred	52
Sā'ī	Müfred	52
Bezmī	Müfred	52
Nevāī	Müfred	53
Kāmī	Müfred	53
Cemāli	Müfred	53
Ġazāli	Müfred	53
Süvārī	Müfred	53
Helāki	Müfred	53
Ġubāri	Müfred	53
‘Alī	Müfred	54
‘Aşık	Müfred	54
Hızrī	Müfred	54
Baba Maḥmūd	Müfred	54
Cināni	Müfred	55
Şerīf	Müfred	55
Ġulām	Müfred	55
Feridī	Müfred	55
Mestī	Müfred	55
‘Alī	Müfred	55
Bezmī	Gazel	56

Bākī Efendi	Gazel	60
Bursalı Raḥmī	Gazel	62
Mürşidī	Gazel	65-70
	Gazel	75-77
Gülşenī	Gazel	71
Yahyā	Mesnevī	73
Niyāzī-i Mıṣrī	Gazel	74
Diyarbakırlı Ḥalīlī	Nazīre	74
Zātī	Müfred	77
Mestī	Gazel	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. METİN

3.1. MECMUADA TAKİP EDİLEN YÖNTEM

1-77 sayfaları arasındaki çalışmada takip edilen yöntem:

- Mecmuanın 1-77 sayfaları arasında yer alan şiirler transkripsiyonlu metin haline getirilmiştir.
- Mecmuada yer alan şiirler yayımlanmış eserlerdeki şiirler ile karşılaştırılmıştır. Yayımlanmış olan eserlerdeki şiirlerin sayfa numaraları da eser ile birlikte dipnotta gösterilmiştir.
- Yayımlanmış divanlar, tezler, makaleler ve şiirlerin bulunduğu diğer kaynaklar mecmuadaki şiirler ile karşılaştırılarak nüsha farklılıkları dipnotta verilmiştir. Divanda bulunmayan beyitler –D ile gösterilirken divanda yer alıp mecmuada bulunmayan beyitler –M şeklinde dipnotta eklenmiştir.
- Mecmuada şiirler içerisinde yer alan Arapça ibareler dipnotta açıklanmıştır.
- Mecmuada okunamayan kelimeler “.....” şeklinde çalışmamızda yer alıp dipnotta da ifade edilmiştir.
- Vezin gereği eklenmesi gereken yerlere köşeli parantez “[]” konurken vezin gereği çıkarılması gereken yerlere ise sadece parantez “()” konulmuştur.
- Metin tamiri gerektiren yerlere de köşeli parantez “[]” konulmuştur.
- Dipnotta mısraları göstermek için beyit numarasıyla beraber ilk mısra için “a”, ikinci mısra için “b” harfi kullanılmıştır.
- Mecmuada yer alan şairlerin mahlasları koyu renk ve italik bir şekilde yazılmıştır.
- Vezinler şiirlerin başına yazılmıştır.
- Sayfa numaraları her sayfanın ilk şiirinin en başında köşeli parantez “[]” ile sol üst tarafta belirtilmiştir.

3.2. TRANSKRİPSİYONLU METİN

[Sayfa 1]

Rubā'ıyyāt-ı 'Azmī-zāde Hāletī

1

mef'ülü / mefā'ılün / mefā'ılün / fa'ül
baḥr-i ahreb: (_ _ ./ _ _ _ ./ _ _ _ ./ _)

Bir ṭā'ıfeyüz ki cismümüz cān iderüz
Ḥalvet-geh-i ğamda maḥv-ı ebdān iderüz
Sönseydi bu meclis içre şem'ı hürşīd
Himmet-i nef[i]sle biz furūzān iderüz

2

Velehū

mef'ülü / mefā'ılün / mefā'ılün / fa'ül
baḥr-i ahreb: (_ _ ./ _ _ _ ./ _ _ _ ./ _)

Biz ğuşe-i ğamda āh-ı şeb-ḥīz iderüz
Dūd-ı dilümüz şerāre-engīz iderüz
Fi'l-cümle şafāmız olmasa cām-ı dili
Ḥūn-ābe-i ḥayret ile lebrīz iderüz

3

Velehū

mef'ülü / mefā'ılün / mefā'ılün / fa'ül
baḥr-i ahreb: (_ _ ./ _ _ _ ./ _ _ _ ./ _)

Biz kâleb-i cismi ser-be-ser cān iderüz
Sühān-ı ğam ile maḥv-ı ebdān iderüz
Atsun ne iderse kūh-ken ammā biz

Küh-1 emeli figān-1 harman ideriz

4

Velehū

mef'ulü / mefā'ilün / mefā'ilün / fa'

baħr-i ahreb: (_ _ ./ . _ . _ / . _ _ _ / _)

Dil-ħaste-i ğam-1 cānda bī-derd olmaz

Āħir-i nefis irince dem-serd olmaz

Evķāt-1 ħayāt-1 vaşlla geķse eger

Erbāb-1 niyāz ü nāz pür-derd olmaz

5

Velehū

mef'ulü / mefā'ilün / mefā'ilün / fa'

baħr-i ahreb: (_ _ ./ . _ _ _ / . _ _ _ / _)

Āmed ü şüd ile devr fenā-bāz olmaz

Her kimse o bezme maħrem-i rāz olmaz

Mīzān-1 niyāzı ũutmayan destünde

Nizām-1 ğamda rīsmān-bāz olmaz

6

Velehū

mef'ulü / mefā'ilün / mefā'ilün / fa'

baħr-i ahreb: (_ _ ./ . _ _ _ / . _ _ _ / _)

Vīrāne-i reşk hergiz ābād olmaz

Mazlûm-1 melâl-i mazhar-1 dâd olmaz
Vay ol dil-i zâra kim ola üftâde
Bir kâfire kim esîr-i âzâd olmaz

7

Velehû

mef'ulü / mefâ'ilün / mefâ'ilün / fa'

baħr-i ahreb: (_ _ ./ _ _ _ ./ _ _ _ / _)

Kâm-1 dil-i ehl-i faħr-1 ŧîrîn olmaz
Bîmâr-1 fenâ ħarîf-i bâlîn olmaz
Ĥâcet-i ħalebân dehre düşmez ğam-1 'ıŧk
Der yüze-girân çerâğı semiz olmaz

8

Velehû

mef'ulü / mefâ'ilün / mefâ'ilün / fa'

baħr-i ahreb: (_ _ ./ _ _ _ ./ _ _ _ / _)

'ıŧk ehl-i ħarîf-i bezm-i cânân olmaz
Erbâb-1 herze baħt-1 çendân olmaz
Etvâr-1 sehv kimesne-yi güldürmez
Gülzâr-1 fenâda derd-i ħandân olmaz

9

Velehû

mef'ulü / mefâ'ilün / mefâ'ilün / fa'

baħr-i ahreb: (_ _ ./ _ _ _ ./ _ _ _ / _)

Bāzār-ı fenāda kāle-(i) su'āl olmaz
Hamūn-ı 'ademde zıll-ı memdūd olmaz
Āsiyāb-ı ümīdi virmeyin nādāna
Manşūbe-i vaşl-ı yāre meşhūr olmaz

10

Velehū

mef'ūlü / mefā'īlün / mefā'īlün / fa'

baħr-i ahreb: (_ _ ./ _ _ _ / _ _ _ / _)

'Ārif ğam ile mükedderü'l-bāl olmaz
Hicrānına vaşl-ı yār pāyān olmaz
Çak āħir olunca kār cānbāz-ı 'ışk
Hengāme-i şarf-ı perīşān olmaz

11⁹¹

Velehū

mef'ūlü / mefā'īlün / mefā'īlün / fa'ül

baħr-i ahreb: (_ _ ./ _ _ _ / _ _ _ / _)

'ışk ile āh ü efgān bilmeyüz
Dīvāneler olsa sīne-güyān bilmeyüz
Biz zevk-i elemde bulmuşuz hāşā kim
Derd-i ser 'ışkı serler yeksān bilmeyüz

⁹¹ Bu rubā'ının ilk ve son mısrasında vezin aksamaktadır.

12

Velehū

mef'ūlü / mefā'īlün / mefā'īlün / fa'ül

baħr-i ahreb: (_ _ ./ _ _ _ ./ _ _ _ ./ _)

Dil-nağdini dil-berāna önden ğomuşuz

Dāğ-ı ğamı cāna bī-te'emmul ğomuşuz

Biz başka bir iştilāhı peydā itdük

Ķan yutmanuğ adını taħammül ğomuşuz

[Sayfa 2]

13⁹²

Velehū

Erbāb-ı 'ışğ elinde rubā'ilerüm benüm

Bezm-i şafāyı *Hāletiyā* çār-pāredür

Kimdür anuğ ile kıt'a-i elmas bir pāre

Noğşanı hūr yanında iken āşikāredür

14

Velehū

mef'ūlü / mefā'īlün / mefā'īlün / fa'ül

baħr-i ahreb: (_ _ ./ _ _ _ ./ _ _ _ ./ _)

Bir řā'ifeyüz ki rüz u şeb āh iderüz

Āh etmeyene nedür bu kim āh iderüz

Burc-ı dile rāyet-i ferāğat diñmezüz

Zirā yürüdükçe Allāh Allāh derüz

⁹² Bu rubā'inin vezni tespit edilememiştir.

15

Velehū

mef'ūlü / mefā'īlün / mefā'īlün / fa'ül

baħr-i ahreb: (_ _ ./ _ _ _ ./ _ _ _ / _)

Biz naqş-ı nigār dehr-i meftun degülüz
Vādī-yi fenāda Qays'dan dūn degülüz
Ammā ki olup şāh-ı ğama köşk-zār
Bülbül gibi ref'-i şavte-i degülüz

16

Velehū

mef'ūlü / mefā'īlün / mefā'īlün / fa'

baħr-i ahreb: (_ _ ./ _ _ _ ./ _ _ _ / _)

Bir zerre-i mihr-i tāb-dār-ı hüsñüz
Fermān-ı ber şāh kām-kār-ı hüsñüz
Bir tāze civāne olmuşuz dil-beste
Sevdā-zede dükkān nev-[i] bāhār-ħüsñüz

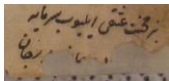
17⁹³

Velehū

mef'ūlü / mefā'īlün / mefā'īlün / fa'

baħr-i ahreb: (_ _ ./ _ . _ ./ _ _ _ / _)

⁹³ Bu rubā'ide vezin aksamaktadır.

Bu mısra tahrir olduğundan dolayı okunamamıştır.

‘Aklı gider rāha derd-i cānān aluruz
Hakḳā o metā‘-ı ḥaylī erzān aluruz
Biz miḥnet-i ‘aşkı eyleyüp sermāye
.....

18

Velehū

mef‘ülün/ fā‘ilün/mefā‘ilün/fa’

baḥr-i ahrem (_ _ _ / _ . _ / . _ _ _ / _)

Büy-ı gül nāzı dirmeyenler bilmez
Gülzār-(1) niyāzı ırmeyenler bilmez
Ḳadrin zülal-i hoş-güvār-i vaşluḡ
Sermāye hıcre girmeyenler bilmez

19

Velehū

mef‘ülü / mefā‘ilün / mefā‘ilün / fa’ül

baḥr-i ahreb: (_ _ . / . _ . _ / . _ _ _ / .)

Her dīde-i eşk-bāra giryān dimezüz
Her sīne-i dāḡdāra sūzan dimezüz
Mıkrāz-ı belā zebānımız kaḫ‘itse
Dermān-[1] ḫalebāna derd-ḳirān dimezüz

20

Velehū

mef'ülü / mefā'ilün / mefā'ilün / fa'ül

baḥr-i ahreb: (_ _ ./ _ _ _ ./ _ _ _ ./ _)

Biz meyl-i metā'-ı rüzigār eylemezüz
Sevdā-ger-i fikri herze-kār eylemezüz
Ġamdan ki gülümüz olmaya zehr aḡı
Enfās-ı ḡayāta reh-güzār eylemezüz

21

Velehū

mef'ülü / mefā'ilün / mefā'ilün / fa'

baḥr-i ahreb: (_ _ ./ _ . _ ./ _ _ _ / _)

Biz naḡş-ı vefāda ġırret-i māniyüz
Vādī-i belāda Vāmıḡ-ı şāniyüz
Geldikçe melāl-i secde-i şükr ederiz
'Işḡ iḡre 'aceb küşāde-(i) pīşāniyüz

22

Velehū

mef'ülü / mefā'ilün / mefā'ilün / fa'ül

baḥr-i ahreb: (_ _ ./ _ . _ ./ _ _ _ ./ _)

Her dil ki rāh-(ı) belāda pūyān olamaz
Meydān-ı fenāda hiç feres-dān olamaz
Bir şem'-i ümīdi çoḡdan itdük mürde

Himmet-i tef ile ol fürüzân olamaz

23

Velehū

mef'ülü / mefā'ilün / mefā'ilün / fa'ül

baḥr-i ahreb: (_ _ ./ . _ . _ ./ . _ _ _ ./ .)

Hem dest-i melāli kıldım ümīd-i tirāş
Hem nāḥ-ı şabrı eyledüm sīne-ḥırāş
Hiç şīb ü firāz bī-sütün-ı yārda
Bir ḫāş mı kaldı urmayım ben aḫa baş

24

Velehū

mef'ülü / mefā'ilün / mefā'ilün / fa'

baḥr-i ahreb: (_ _ ./ . _ . _ ./ . _ _ _ / _)

Olmazdı nazīr-i bār hiç pür mehveş
Çün 'ar'ar-ı kuh olmasaydı serkeş
Zīr- şūḥ-ı cihān ki eylemekdür kārı
Çeşm ü dili birbiriyle āb u āteş

25

Velehū

mef'ülü / mefā'ilün / mefā'ilün / fa'

baḥr-i ahreb: (_ _ ./ . _ . _ ./ . _ _ _ / _)

Ey vay ki oldı nāgehān bir mehveş
Mülk-i dile hayli işveden leşker-keş
Bir nīm nıgeh ile itmege māderdir
Cān u dil-i ehl-i aşkı āb u āteş

26

Velehū

mef'ulü / mefā'ilün / mefā'ilün / fa'

baħr-i ahreb: (_ _ ./ _ . _ ./ _ _ _ / _)

Mestāne-i aşk ile olup dūş-be-dūş
İtdürme belā-yı reşkle cūş u ħurūş
Sulţān-ı serir ħüsnüsün aġyāruş
Ĥar-mühre-[i] pendin itme āvīze-gūş

[Sayfa 3]

27

Velehū

mef'ulü / mefā'ilün / mefā'ilün / fa'

baħr-i ahreb: (_ _ ./ _ . _ ./ _ _ _ / _)

Biz ħum-ı fetāya eylerüz yekdem nūş
Her rıtl-ı girāndan olmazuz hem-ħurūş
Hiçe şataruz cihānı aña şonra nola
Her na'ra olsa na'ra ħāne fūrūş

28

Velehū

mef'ulü / mefā'ilün / mefā'ilün / fa'

baḥr-i ahreb: (_ _ ./ _ _ _ ./ _ _ _ / _)

Erbāb-ı ḥünerde görmedik şād olmuş
Bend-i sitem-i felekden āzād olmuş
Bir derece-cāmın ehl-i dil görmeyecek
Ḥum-ı mey-i huft etmiş ya heftād olmuş

29

Velehū

mef'ūlü / mefā'ilün / mefā'ilün / fa'

baḥr-i ahreb: (_ _ ./ _ . _ ./ _ _ _ / _)

Şayyād-ı rızāya beste- kararūğuz
Teslīm-i yolunda şābit olmuş ḥāküz
Zāhirde görüp sükūnumuz aldanma
Zinhār ki ḥākister-āşināğuz

30

Velehū

mef'ūlü / mefā'ilün / mefā'ilün / fa'ül

baḥr-i ahreb: (_ _ ./ _ . _ ./ _ _ _ / _)

Der yüze ki recāda dā'im lālüz
Ḥayrān-ı şedde-i nümāyiş āmālüz
Eflāke 'aceb mi atmasak seng-i cünün
Biz ḥum-(1) şükürān-ı bāde-i iḳbālüz

31

Velehū

mef'ūlü / mefā'ilün / mefā'ilün / fa'

baħr-i ahreb: (_ _ ./ . _ . _ / . _ _ _ / _)

Hem barķa-i yār-i küşte-yi āmālüz
Hem seyl-i resān-ı ħırmen-i iķbālüz
Ĥāŝā ki niŝār-ı çerĥa dāmen ŧutaruz
Biz mevhibe-yi fetā ile ĥoŝ ĥālüz

32

Velehū

mef'ūlü / mefā'ilün / mefā'ilün / fa'

baħr-i ahreb: (_ _ ./ . _ . _ / . _ _ _ / _)

Çün murĝ-ı çemen hemişe fāriĝ-bālüz
Düşdükçe maķām-ı 'arz-ı ĥālet-lālüz
Peymāne-i fikri itmedük ālüde
Biz ĥum-(ı) ŝükürān-ı bāde-i āmālüz

33

Velehū

mef'ūlü / mefā'ilün / mefā'ilün / fa'

baħr-i ahreb: (_ _ ./ . _ _ _ / . _ _ _ / _)

Biz ĥān[1]gāh-fenāda ŝāhib-ĥālüz
şu bende-i ĥaħħ-ı defter-i āmālüz

Ḥayret viremez felek bize zirā biz
Zānū-yı rızāya ser omuş abdāluz

34

Velehū

mef'ūlü / mefā'ilün / mefā'ilün / fa'

baḥr-i ahreb: (_ _ ./ . _ _ ./ _ _ _ / _)

Biz ḥāşıl-ı bāğ-ı 'ālem-i 'irfānız
Gül gibi küşāde rüyular-ḥandānız
Hiç şehir-i vücūda etmezüz vaz'- kıdem
Hep bāde-i fenāda ser-gerdānız

35

Velehū

mef'ūlü / mefā'ilün / mefā'ilün / fa'

baḥr-i ahreb: (_ _ ./ . _ _ ./ _ _ _ / _)

Biz āh-ı keşān-ı mihnet-i hicrānuz
Gencine-küşā-yı gūşe-i virānız
Görmez bizi kārban erbāb- ümīd
Āzāde revān-ı mülk-i ḥırmanuz

36⁹⁴

Velehū

mef'ūlü / mefā'ilün / mefā'ilün / fa'ül

⁹⁴ Bu rubā'inin ilk mısrasında vezin aksamaktadır.

baħr-i ahreb: (_ _ ./ _ . _ ./ _ _ _ / _)

Pervāne-i mişāl yanmadur her ŧeb āteŧimüz
ŧūfīlere benzemez bizim gerdiŧimiz
Endūh-ı ğamıyla sīne- kūyuz dā'im
Çokdan çalınur bu ŧabl-ı āsāyiŧimüz

37

Velehū

mef'ulün / fā'ilün / mefā'ilün / fa'

baħr-i ahrem: (_ _ ./ _ . _ ./ _ _ _ / _)

Teb-lerze-i firķat ile bī-tābız biz
Ğam bisteri iĉre ğarķa-i ābız biz
Enfāsım āteŧin idüp bī-der mi
Zulmetünde cihānda ŧitābuz biz

38

Velehū

mef'ulü / mefā'ilün / mefā'ilün / fa'

baħr-i ahreb: (_ _ ./ _ . _ ./ _ _ _ / _)

Her kāh-ı ħazīn hemīŧe nā-ŧādüz biz
Guyā dil-i Kays u ŧab'-ı Ferhādüz biz
Her bār yaķup bugüne giryān oluruz
Her laħzada ŧanki ŧıfl-ı nevzādüz biz

.....

Bahāyī Raḥimallāh

müfte' ilün/ mefā' ilün/ müfte' ilün/ mefā' ilün

bahr-i recez (_.._ / _.._ / _.._ / _.._)

1. Böyle kalursa ey gönül cān ile imtizāc-ı ğam
Māye-i inti'āş olur 'illet-i-bī-'ilāc-ı ğam
2. 'Ar iderler etmege sūde-i reng-i imtiḥān
Naḳd-i revān-ı 'āşığı şayraftyān bāc-ı ğam
3. Hāne-i teng-dil degül bām-ı sipihre şığmaya
Şüle-zemīn-i sīneden ḥāşıl oldu ḥarāc-ı ğam
4. Muṭrıb-ı şevkı eyleme dāḥil-i bezm-gāh- dil

⁹⁵ Bu şiir özensiz yazıdan dolayı okunamamıştır.

⁹⁶ Bu şiir, Erdoğan Uludağ'ın "Şeyhülislām Bahāyī Divanı" Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Erzurum- 1992, s.87) çalışmasındaki metin ile karşılaştırılmıştır.

Aña taḥammül eylemez nāzik olur mizāc-ı ğam

5. Mülk ü dü-kevne püşt ü pā urmaz iseñ *Bahāyiyā*
Olmaya hergiz āşinā farq-ı serünle tāc-ı ğam

41⁹⁷

Sulṭān Aḥmed Peçevī-zāde Efendi

1. ‘Āşıka ṭa‘n itmez idi müftī dil-sitārimda
Ger fūnūn-ı ‘aşqdan biliser miqdārimda
2. Şeyḥ selāmım vire bir ṭıfl ebced-ḥān olur
Mekteb-i ‘aşkında ol yār idicek izhārıma

42⁹⁸

Mantıķī Efendi

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

baḥr-i remel (_._ _ / _._ _ / _._ _ / _._)

1. Sāyesin derviş-i bī berk-i nevāda dūr iden
Şaklasun ārāyiş-i tābūta naḥl-ı kāmetin

⁹⁷ Bu şiirin vezni tespit edilememiştir.

⁹⁸ Bu şiir Bilge Kaya'nın "17. Yüzyıl Divan Şairi Mantıķī Ahmet Efendi ve Divançesi" (Ankara 1991, s.135) adlı yüksek lisans tezindeki metinle karşılaştırılmıştır.
(1b) kāmetin: devletin T.

Rūhī-i Bağdādī Terkīb-i Bend

mef'ūlü / mefā'īlü / mefā'īlü / fe'ūlün

baħr-i hecez (__ ./. __ ./. __ ./. __)

1.

1. Şanmañ bizi kim şīre-i engūr ile mestüz

Biz ehl-i ħarābātdanuz mest-i Elestüz

2. Ter-dāmen olanlar bizi ālūde şanur līk

Biz mail-i būs-ı leb-i cām-ı kef ü destüz

⁹⁹ 5. Sayfa çekim esnasında 7. Sayfa ile birlikte çekilmiştir.

¹⁰⁰ Bu şiir Coşkun Ak tarafından hazırlanan “Bağdatlı Rūhī Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divan’ından Seçmeler” (Gaye kitabevi, s. 51-66) adlı eserdeki metin ile karşılaştırılmıştır.

(1.b.5a) kimsenür: kimesne M.

(5.b.2a) ol: o D.

(5.b.2b) olur: oldı D.

(5.b.3b) ‘ilm :‘ālem M.

(5.b.5b) ol: ki ol M.

(5.b.6b) cümle-i eşyāya: cümleten esmā-yı D.

(5.b.7b) añla bil ey: bil anı ey M.

(2.b.8.) –D

(3.b.6b) muħtāc ola mālīk -ı dirhem: mālīk ola muħtāc-ı dirhem M.

(3.b.8b) bula: bulmağa D.

(6.b.1b) şefkat: rağbet D.

(7.b.1b) vefā: beķā M.

(7.b.2a) alınma: üşenme M.

(7.b.3a) alınma: üşenme D.

3. Biz ‘ālem-i fānīde ne mīr ü ne gedāyuz
Ā‘lālara ā‘lālanuruz pest ile pestüz
4. Şadrın gözedüp neyleyelim bezm-i cihānuñ
Pāy-ı mey-i ħumdur yerimüz bāde-perestüz
5. Mā’il degülüz kimsenüñ āzārına amma
Ĥātır-şiken-i zāhid-i peymāne-şikestüz
6. Erbāb-ı ġaraz bizden ırāġ olduġı yeġdür
Düşmez yere zīrā okımız şāhib-i şaştuż
7. Hem-kāse-i erbāb-ı dilüz ‘arbedemiz yoķ
Meyĥānedeyüz gerçi dil-i ‘aşķ ile mestüz
8. Biz mest-i mey-i mey-gede-i ‘ālem-i cānuż
Ser-ĥalka-i cem‘iyyet-i peymāne-keşānuż

5.

1. Ol gevher-i yektā ki bulunmaz aña hemtā
Gelmez şadef-i kevne bir öyle dūr-i yektā
2. Ol zāt-ı şerīfe yaraşur da‘vi-i himmet

Kim olur ne dünyā aña maqşūd ne ‘uqbā

3. Kim derk ider anı ki ola zātına ma’lūm
Remz-i kütüb-i medrese-i ‘ilm-i bālā
4. Ol zāhidüñ ağlar yer ü gök hālüne yārin
Kim içmeye destünden anuñ cām-ı muşaffā
5. Bir noqţadur sırrı didi çār kitābuñ
Ol çārdadur sırrı kütübhāne-i eşyā
6. Ol noqţa benüm didi dönüp remzini seyr it
Ya’ni ki menüm cümle-i eşyāya müsemmä
7. Çün hişşe imiş kışşadan ehl-i dile maqşūd
Maqşūd nedür bil anı ey ‘ārif-i dānā
8. Hep mađlaţadur laqlaqa-yı bāţın ü zāhir
Bir noqţa imiş aşl-ı sūhan evvel-i āhir

[Sayfa 6]¹⁰¹

2.

1. Sāķī getir ol bādeyi kim dāfi‘-i ğamdur
Şaykal ur o mir’āta ki pür jeng-i elemdür

¹⁰¹ 6. Sayfa çekim esnasında 4. Sayfa ile birlikte çekilmiştir.

2. Dil-bestelerüz bizden ırāğ eyleme bir dem
Ol bādeyi kim nūr-ı dil ü dīde-i Cem'dür
3. Ey h̄ āce fenā ehline zinhār ululanma
Dervīşi bu mülküñ şeh-i bī-ḥayl ü ḥasemdür
4. Ḥāk ol ki Ḥudā mertebeni eyleye 'ālī
Tāc-ı ser-i 'ālemdür o kim ḥāk-i ḳademdür
5. Gel ṭoğrılalum meygedeye rağmına anuñ
Kim bād-ı riyādan ḳad-i bergeştesi ḥamdur
6. Mey şun bize sākī bizüz ol ḳavm ki dirler
Rindān-ı şabūḥī-zede-i bezm-i ḳıdemdür
7. Bu nazmı Peyāmī'den işit ḥāle münāsib
Kim zübde-i yārān-ı süḥandan-ı 'Acem'dür
8. Mā rind-i şabūḥī-zede-i bezm-i mestīm
Pīş ezheme dürd-i keş ü bīş ezheme hestīm

3.

1. Ḥoş gūşe idi zevḳ ü şafā ehline 'ālem

Bir hāl ile sürseydi eger ‘ömrini ādem

2. Şihhat şonu derd olmasa vuşlat şonu hicrān

Nūş āhiri nīş olmasa sūr āhiri mātem

3. Bu ‘ālem-i fānīde şafāyı ol ider kim

Yeksān ola yanında eger zevk ü eger ğam

4. Dā’im ola hem-şohbet-i rindān-ı kadeh-nūş

Varın kıoya meydāna eger pīş ü eger kem

5. Şūfī ki şafāda geçinür mālīk-i dīnār

Bir dirhemini alsañ olur hātır-ı derhem

6. Zāhir bu ki āhir yeri hāk olsa gerekdür

Ger dirheme muhtāc ola ger mālīk-i dirhem

7. Mey şun bize sākī içelüm raĝmına anuñ

Kim cehli ile bilmedüĝi yirden urur dem

8. Her münkir-i keyfiyyet-i erbāb-ı harābāt

Öz ‘aklı ile Hākkı diler kim bula heyhāt

[Sayfa 7]

1. Gör zāhidi kim şāhib-i irşād olayım der
Dün mektebe vardı bugün üstād olayım der
2. Meyhānede ister yıkılıp olmaya vīrān
Bīçāre hārābātda ābād olayım der
3. Elden kıomasun gül gibi cām-ı mey-i bir dem
Her kim ki bu ğam-hānede dil-şād olayım der
4. Bir serv-ķadūñ bende-i efgendesi olsun
‘Ālemde o kim ğuşşadan āzād olayım der
5. ‘Ömrin geķürüp kūh-ı belāda dil-i şeydā
Ber-hem-zen-i hengāme-i ferhād olayım der
6. Vaşl istemeyüp hicr ile hoş geķdüĝi bu kim
Miskin ğam-ı cānāneye mu‘tād olayım der
7. Gezdi yürüdi bulmadı bir eglenecek yer
Min-ba‘d yine ‘āzim-i Bağdād olayım der
8. Bağdād şadefdür güheri dürr-i Necef’dür
Yanında anuñ dürr ü güher seng-i hāzefdür

6.

1. Ey şāhib-i kudret kanı inşāf ü mürüvvet
Rindān-ı mey āşāma niçün olmaya şefkat
2. Kısmetleri dersen ezeli cevri ü cefādur
Cevri ola niçün zevki ü şafā olmaya kısmet
3. Dirsene ki bugün eylemeyen yarım ider zevki
Çok mu iki gün bendelerün eyleye işret
4. Hācetlerimiz kadir iken kılmağa hāşıl
Şalmağ keremünden bizi ferdāya ne hācet
5. Nācār çeker halk bu zahmetleri yoğsa
Ādem kara tığ olsa āetürmez buğa tākāt
6. Hālün kime açsan saña der hikmeti vardır
Öldürdü bizi āh bilinmez mi bu hikmet
7. Beyhūde dönüp neyle ola başımız üzre
Halkun bu felek didüğü dolāb-ı meşakkat
8. Beyhūde yeter döndi hemān terkini kılsa
Kim aksine devri eylemedin yegdi yıkılsa

7.

1. Çarhuñ ki ne sa'dinde ne naħsinde beķā var
Dehrüñ ki ne ħāşında ne 'āmunda vefā var
2. Aldanma anuñ sa'dine naħsinden alınma
Naħsinde dime miħnet ü sa'dinde şafā var
3. Cehd eyle hemān ğayr eline baķmayı gör kim
Benden ne saña fa'ide senden ne baña var
4. Meyl etme anuñ 'āmuna ħāşından utanma
'Āmunda dime ħisset ü ħāşında beķā var
5. Egninde görüp ğayrilerüñ aţlas ü dībā
Ġam çekme ki egnimde benüm köhne 'abā var
6. Geç cümle bu efkārdan ü 'ārif-i vaķt ol
Sergeşte bil añı ki serinde bu hevā var
7. Ferdā elemin çekme mey iç baķ ruħ-ı ħūba
'Āşıklara ferdāda daħı va'd-i liķā var
8. El virse şafā fırsatı fevt eyleme bir dem
Dünyā aña degmez ki cefāsın çeke ādem

44

Mu‘ammā

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

baħr-i remel (_._._ / _._._ / _._)

1. İş bu hāṭır kim oķursa āferīn
Bir avuĉ ṭār vire yirler iki baṭ

[Sayfa 8]

45¹⁰²

Mu‘ammā

1. Pāyīne bu mu‘ammānuĉ hayālī
2. Gülüĉ ortasına Şu gelse ey cān
Olur anda bir dilber adı pinhan
3. Fā vü ķāf ‘ayn lām lām mim
Pes miyān-ı ‘ayn lāŐ fā’isem
4. Lālenüĉ beline Őoķucaķ dūduĉ
Anı bir dilberüĉ adıdır direk
5. Su’al itmeĝe ismüĉi baĝıŐla
Didi bir noķta ile zāħir olur

¹⁰² Bu Şiirin son beytindeki mu‘ammānın cevabı “ṭāħir”dir. Bu Şiirin vezni tespit edilememiştir.

46¹⁰³

.....

47

Müfred

mefā'īlün/ mefā'īlün/ fe'ülün

baħr-i hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Ĥudā evrād-ı hud 'ālī- merātib

Necātī fātihādır ĥaĥķ-ı kātib

[Sayfa 9]¹⁰⁴

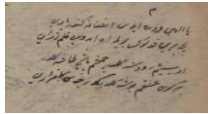
[Sayfa 10]¹⁰⁵

48¹⁰⁶

.....

[Sayfa 11]

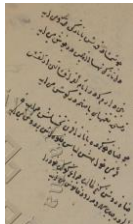
49

¹⁰³ Bu şiir yazı şeklinden dolayı okunamamıştır.

¹⁰⁴ Bu sayfada yazı bulunmamaktadır.

¹⁰⁵ Bu sayfa içerisinde Arap, Kürd, Acem, Arnavud, Efrenc, Rum, Bulgar, Çağatay, Türkmen dillerinde mısralar ve ibarelerden oluşan şiirler yer almaktadır. Özellikle şiirlerin ikinci mısraları bu dillerde yazılmıştır.

¹⁰⁶ Bu yazı Siyakat hattına benzer olmakla birlikte okumakta güçlük çektiğimiz bir hat ile yazıldığı için okunamamıştır.

müfteilün /fā'ilün/ müfteilün/ fā'ilün

baħr-i münserih (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _)

1. Ey 'ilim-efrāz-ı nāz kırmağičün 'ālemi
Fitne silāhuñ mıdur ğamze sipāhuñ mıdur
2. Ğamze midür el koyan naqd-i şekibe yā ğod
Kise tehī sāz-ı dil düzdi nigāhuñ mıdur
3. Mest-meyin āzādı bāliş-i ğamdan göñül
Sāye-i ikbāl cem yoħsa penāhuñ mıdur

50

Ħayālī-zāde

Müfred

fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün

baħr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _)

1. Ferruħ-ı ğayret başum üşdi ne çäre neyleyem
Döndüm ol Mecnün'a kim öz başuna dermānunu

51

fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün

baħr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _)

1. Her diyārın bir metā'ı hāşı var lā-büdd-kār

Ḥāk ü āb [kim] bir ğam-ı maḥbūb ile şā'ır qopar

52

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

baḥr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _)

1. Ben nice teşbīh idem qaddine yāruḡ serv kim

Bustanından bir o yoḡtur başına dermānı yoḡ

53

Hāşimī

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

baḥr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _)

1. Her kimüḡ qoynunda yoḡ bir dilber-i cānānesi

Cism-i bī-cāndur anuḡ kim gövdesinde cānı yoḡ

54

Tāriḡ

Bikri şāh ile pehlevānları fikrī

55¹⁰⁷

Şānī

mefā' ilün / mefā' ilün / mefā' ilün / mefā' ilün

¹⁰⁷ Manzumenin birçok mısrasında vezin aksamaktadır.

baḥr-i recez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _)

1. Bu çeşm ü zülf-i kāfir-kışle ol mim-fem bir gün
Vücūdum itmek isterler ‘adem bir gün
2. Ḥarābātun öñünden geçdi dün bir hū didi şūfī
Yine ol tekyeye şeyḫ olmak mı vardır didüm
3. Revānī yazmış ‘İşret-nāmesinde vaşf-ı sāğarda
Bu ma‘nāyı ki mest olup demiş meclisde cem

56¹⁰⁸

Velehū

mefā‘ilün /mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

baḥr-i recez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _)

1. Beni bir ‘āleme irgürdüñ ey cām-ı surūr-encām
Ḥaṭṭu yaratmış degildür ḥāṭıra ‘ālemde ğam
2. Ḥişār-ı cismünjī ṭop-ı kazā bir gün yıķup *Şānī*
Diker ceyş-i ecel burc-ı beden üzre ‘alem

¹⁰⁸ Manzumenin birçok mısrasında vezin aksamaktadır.

57¹⁰⁹

.....

58¹¹⁰

Fuzûlî

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

baħr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _)

1. Öyle müstesna güzelsen kim saña olmaz bedel
Senden ey cân munkaṭı' kılmaz beni illâ ecel

59¹¹¹

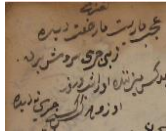
.....

60¹¹²

.....

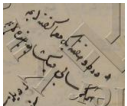
[Sayfa 12]

61¹¹³

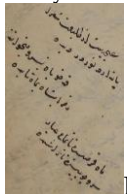

¹⁰⁹ Bu şiir yazı şeklinden dolayı okunamamıştır.

¹¹⁰ Bu şiir, Kenan Akyüz, Süheyl Beken, Sedit Yüksel ve M. Cunbur'un hazırlamış olduğu "Fuzûlî Divanı" (Akçağ yay., s.214) adlı eser içindeki metin ile karşılaştırılmıştır.

¹¹¹ Bu yazı Siyakat hattına benzer olmakla birlikte okumakta güçlük çektiğimiz bir hat ile yazıldığı için okunamamıştır.

¹¹² Bu yazı Siyakat hattına benzer olmakla birlikte okumakta güçlük çektiğimiz bir hat ile yazıldığı için okunamamıştır.

¹¹³ Bu şiirde vezin aksamaktadır.

Der maḳām-ı mähūr

fā'ilatün/ fā'ilatün/ fā'ilatün/ fā'ilün

baḫr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _)

1. Girye eyler cūylar eşk-i revānımdan yana
Nāle eyler nāylar da fiğānımdan yana
2. Zehr-i ḳahrımdan uşandım ḫatlu cānumdan yana
Ayrı düşdüm āh kim nev- civanımdan yana

62

Uşul-i Muḫammes

fā'ilatün/ fā'ilatün/ fā'ilün

baḫr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _)

1. Ölmeden vaşluḡa irme mi 'aceb
Ḥāk-i pāy(e) yüzüm sür[ü]me mi 'aceb
2. 'Andelīb-i göñl[ü] görüp kūyuḡ
Didi bu gülşende yürme mi 'aceb

63

'Azīm Allāh celle celālühü Ḳurb-ı Muḫammed (şallallāhu 'aleyhi ve sellem)

Vaḫşet-i Ādem ('aleyhisselām) 'Ömr-i Nūḫ (a.s.) Şabr-ı Eyyüb (a.s.)

Hüzni Ya'küb Hüsn-i Yüsuf Sofra-i Hâlîl 'İzzet-i Yüş Âvâz-ı Dâvûd
 Salţanat-ı Süleymân 'Aşâ-yı Mûsâ Seyâhat-ı 'İsâ Girye-yi Yahyâ
 Zecr-i Circîs Şıdk-ı Ebübekr 'Adl-i 'Ömer Hâyâ-i 'Osmân Şecâ'at-i
 'Alî
 Hikmet-i Loqmân Reml-i Dâniyâl 'Aql-ı Aristo 'İlm-i Eflâţun Tıbt-ı
 Câlînûs
 Tılsım-ı Belinâs Raşad-ı Baţlamyûs Câm-ı Cemşîd Seyr-i Sikender
 Benâlî-Şeddâd Kuvvet-i Rüstem Nâr-ı Nemrûd Mekr-i Keyhüsrev
 'Adl-i Nüşirevân Heybet-i Hamza Mâl-ı Kârun Hatt-ı Yâkût Nakş-
 i Mânî
 Saţranc-ı Leclâc Nerd-bizer..... Sehâ-yı Hâtem Sihr-i Bâbil Bâğ-ı
 İrem
 'Aşk-ı Mecnûn Tab'-ı Eş'ab Hamak-ı Hebnağ Zehr-i Barşış
 Feşâhat-ı İmru'ül Kays Ve Şâfî-i Firdevs Kaşâyid-i Enverî Gâzel-i
 Şeyh- Sa'dî
 Hamse-i Nizâmî Söz-i Hüsrev Elfâz-ı Hâfız Mu'aşşer-i Kemâl
 İsfahân-ı Hâyâlet Kemâl-i Hucendî Selâset-i Zuheyri Hicv-i Süzenî
 Mağta'at-ı İbn-i Yemen Rubâ'iyât-ı 'Ömer Hâyâm Emsâl-i Tus
 Nağl-i bende-i Hucuv Mağla'- Hây-ı Dehlî Hezliyât-ı Beyâzî
 Mu'ammâ-yı Mîr Hüseyn Kadirşinâs-ı Hüseyn Baykara Zûlm-i Haccâc
 Enbiyâ-yı Şâm Evliyâ-yı Bağdâd Pîrân-ı Horasan Civânân-ı Hulh
 Şâl-ı Keşmir Abdâlân-ı Rûm Hâciyân-ı Yemen Hükemâ-yı Yûnân
 'Ulemâ'-yı Tatar Hâk-i Hind Âb-ı Nîl Hevâ-yı Şîrâz Nâr-ı Dûzah
 Nezâket-i ehl-i Dürr-ü Hürmüz 'Aķîķ-i Yemen Lâ'l-i Bedaşşân
 Beşm-i Haţâ Müşk-i Çin İbrişim-i Ester-i Âbâd Hurmâ-yı Medîne

Herise-yi Mekke Kalem-i Râsaṭ Mekk-i Şeyṭān

[Sayfa 13]

64 ¹¹⁴

Muḥammes Beyānī Ğazel-i Şāfī

fe'ilatün/fe'ilatün/fe'ilatün/fe'iliün

bahr-i remel (.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _)

1. Tob idüp atdı felek 'arşa-yı meydāna beni
Dest-i çevgān қаза şaldı bu meydāna beni
Kimse yoқdur ki varup aṅlada yārāna beni
Kim bilür atmayalardı қatı yābāna beni
Таş тоғuraydı тоғurmaқdansa ana beni
2. Eyledi ta kim ezel gevher-i yekdāne seni
Viridi ḥifz etmek için ḥāzin-i devrāna seni
Getürünce ne bilecekdi bu meydāna seni
Beled bir dür degül atmadı yābāna seni
Тоғduғuғ gibi şarup şarmaladı ana seni
3. Yoқ durur ḥāşıl hiç Ḥaққ'a yarar bende 'amel
Cümle beyhüde durur māzī eger müstakbel
'Acaba kim ide bu mes'ele-yi müşkil-ḥāl

¹¹⁴ "Lā yūis'el 'ammā yūif'al" bu ibāre Enbiyā Süresi'nin 23. āyetinde "O, yaptığundan dolayı sorgulanamaz fakat onlar sorgulanırlar" şeklinde geçmektedir.

Bilmezem Һazret *lā yūs'el 'ammā yūf'al*

Ne için Һopdı ola hey'et-i insāna beni

4. Evvelā buña vücūd-'ālemine gelmek için
Hizmetinde çū şabā şubh-ı mesā bilmek için
Sa'y idüp Ka'be-yi kūyına varup irmege
Hıopu bilmez gelse kim kendüyi bildürmek için
Hıoydı Hıallāk- ezel-i sūret-i insāna seni
5. Benim ol vālih-i rüsvā-yı cihān-ı deb-i dil
Pāyimāl-i reh-i mihneten-i zille- lā ya'ğıl
Gelmezse bu vücūd 'ālemine velhāşıl
Hıā'il idim ki yanam hıāb-ı 'ademde nice bil

[Sayfa 14]

Mālik idince Hıüdā Yūsuf-ı 'irfāna beni

6. Seng-i āzām iken bende-i nāçār olduñ
Hıazne-yi Yākūb çeküp Һasretle zār olduñ
Göz açup Hıāb-ı 'ademden yine bīdār olduñ
Raħm-ı māder gibi zindāna giriftār olduñ
Mālik idince Hıüdā Yūsuf-ı 'irfāna seni
7. Eyle dūşmān baña kimseyle benim yok Һarbim
Hıok diye dest-i sitem birle cefā-yı Һarbim

Bunca derdim var iken bir de bunu mużtaribem
Yalıñuz buna belālar ki şafāyla alayım
Bā'is- Hā'da ased eyleye yārāna beni

8. Gūn gibi virdi şeref-i dehre ziyā- albūñ
Vāsi' olsa nola her demde ziyā- albūñ
Şek ider ehl-i ased gōrse ğnā-i albūñ
Sūkker- nazm ile mir'āt-ı şafā-yı albūñ
Dilledürse nola būlbūl gibi yārāna beni

9. Kūnc-i miħnetde Beyānī günüm oldu şeb-i tār
Rūzġār ise gelip geçmededür leyl-i nehār
Gūn gibi rif'ate irgürse sipihr-i ğaddār
omasa mahlas-ı Şāfī gibi ayakda ne var
Bāri fi'l-cümle arīn eylese yārāna beni

10. Diñle pendini *Beyāni'*nūñ ilet başa işi
İtmese kendüye himmet ılur ayakda kişi
Gitse jeng- āyīneden reviş olur kül- āteşi
Maħlaşuñ Şāfī ise terk ide gör ğadr-ı nişi
İr göre himmet-i 'Ālī daħı iħsāna seni

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

baḥr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ / _ . _)

1. Yāre bakmaz dimeseñüz zāhid-i pür-hîzine
Ḥavf ider olsa sanmañ ğamze-i ser-tîzine
2. Kıra yaqdur yek bilür gelse deri dil-dārı
Herkesün saña ne Bağdād[1]la ne Tebrîz neden

[Sayfa 15]

66¹¹⁵

Maḳālî

mef' ulü/ fā' ilātü/ mefā' ilü/ fā' ilün

baḥr-i muzārî (_ _ . / _ . _ . / _ . _ . / _ . _)

1. Zülfünden istedi kese bir 'anberin teli
Miḳrāz şındı ditredi meşşātanuñ eli
2. Zülfün yazılsa ḥaṭṭ-ı ḥak üzre veçhi var
Mergüb olur nazara ğubār üstüne celî
3. Ta'rif-i ḳaddüñe ğülşende bād-ı şubḥ
Her bir nihāl iki büküdüp didiler beli

¹¹⁵ Bu şiirin son beyitinde vezin aksamaktadır.

4. Kimdür ki boynı bağlu ıulun olmaya görüp
Rüyuğda ĥalka ĥalkamüsellesi
5. Oldı *Mağalı* Őafĥa-yı Őinem kitāb-ı ‘aÇı
Her mü- sirişk-i ıeŐmüm iki serĥ-i cedveli

67¹¹⁶

Fā’izi

fā’ilātün/ fā’ilātün/ fā’ilātün/ fā’ilün

baĥr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _)

1. Mest olan sāđar-ı ‘aŐııı mey ser-ĥoŐānından
Şor hezār- bāb-ı đamuı ıāk-ı girībānından
2. Őorma āvāre-yi la’lüm ‘aŐıla mānend-i đubār
Bil hemān ĥüblaruı cünbüŐ-i dāmānından
3. Dime bir dād iderin ıahr ile ĥākisterini
Őaıın erbāb-ı dilüı āteŐ-i pinĥānından
4. Ser-ĥüzni derd ü belā görünce ŐoymuŐ ıaysı
Ser-āĥ- ‘aŐııı ĥazer et deşt- beyābānından

¹¹⁶ Bu manzumenin bazı mısralarında vezin aksamaktadır.

5. Çarh-ı bed- mihre niçün baş egerür *Fā'iziyā*
Yoħsa Şermende miyüz ittügi iħsānından

68¹¹⁷

'Ubeydī

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

baħr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ / _ . _)

1. AŐinādan kaçan ol āfet-i cānı gidere
Yādlarla Őalınan serv-i revānı gidere
2. Bin niyāzile ŐaŐa gelmeye de ğayrilere
Bir ħalīle bedelin mūy-miyānı gidere
3. Keç naŐar eyliyene māyil olup el içe
Toĝrulardan çekilen ħaŐı kemānı gidere
4. Būlbūl-i bāĝ-ı ĝam-ıŐıŐına yūzūŐi dūrūp
Rūzgāra aŐılan ĝonca-dehānı gidere
5. İy 'Ubeydī ŐaŐa ĝündüz ĝörinūpde ĝiceler
ĝayr yerlerde olan mihr-i cihānı gidere

¹¹⁷ Bu Şiir, Ömer Arslan'ın "*Ubeydī Dīvānı (Metin- İnceleme)*" (İstanbul-2013, s. 491) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tez çalışmasındaki metinle karşılaştırılmıştır.

Maḥremī*fā 'ilātün/ fe 'ilātün/ fe 'ilātün/fa'lün**baḥr-i remel (_ _ _ / . _ _ / . _ _ / _ _)*

1. Gice şubḥa degin nāle ile zār benüm
Gündüzün külbe-yi miḥnetde yatan ḥār benüm
2. Şīşe-yi nām̄la nām̄sı çalup taşlara
Rind-i rüsvā-yı cihān bī delü bī 'ār benüm
3. Ḥaste-yi bī kes ü dil-besteyi zincīr-i belā
Güşte-yi ğamze-yi ḥaṇçer-keş-i ḥün-ḥār benüm
4. Ḳanḳı çāh-ı zeḳān-ı dilberi kim seyr idesin
Anda biḡ miḥnet ile derd-i giriftār benüm
5. *Maḥremī* rāh-ı muḥabbet olup pīr- za'if
Rüz-ı şeb dirlik iden derd ile zār benüm

[Sayfa 16]

Ḳadir Efendi Der Ḥaḳḳ-ı Seyyidü'l Kevneyn

¹¹⁸ Bu şiir, mecmuada tamamlanamadan yarım bırakılmıştır. Şiirin bazı mısralarında vezin aksamaktadır.

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

baħr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _)

1. Һamdülillāh zihī ṭālī'-i baht-ı ikbāl
Oldı bīdār bu ŧeb-i kevkeb-i çeŧm-i āmāl
2. Nice ŧeb serme-yi āhū-yı ğazālān-ı ħuten
Nice ŧeb serme-yi ebrū-yı 'arūsān-cemāl
3. Nice sūnbül ħoŧ-būy-ı nigār-ı erjeng
Nice turre-yi ğīsū-yu-būd-i ferruħ bāl
4. Һāb ammā nice hāb 'āṭifet-i raħmānī
Һāb ammā nice hāb āyīne-yi ŧun'-ı kemāl
5. Düşdi ol ŧeb ser-endīŧeme sevdā-yı suħan ŧemmi aldı dili

[Sayfa 17]

71¹¹⁹

¹¹⁹ Bu ŧiir, Tahir Üzgör'ün "*Fehīm-i Kadīm Hayatı, Sanatı, Dīvān'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*" (Ankara-1991, s. 138-148) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır. Mecmuanın kısaltması "M" , Divanın kısaltması "D" olarak verilmiştir.

(1a) luṭf: ŧun' M.

(4a) nazra: ḳaṭre M.

(9b) cümleten: cümle-i D.

(10a) sırr-ı: seyr-i D.

(14a) bālīde: mālīde M.

(26b) felekler: fiŧekler M.

(33b) ki: kim D.

(36a) ziyā: ŧafā M.

(38a) cünd: ceyŧ D.

(45a) cān: halep M.

(46b) 'ādetdür: 'ādīdür M.

Neylî'ye

Kaşîde-i Fehîm Çelebi Berây-ı Eyyüb- Pâşâ

mefâ'îlün /mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün

baħr-i hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _)

1. Nigāh it dīde-i 'ibretle ħüsn-i luṭf-ı Yezdān'a
Getürdi ŧevk-i dīdārıyla cūy-ı Nil'i tuġyāna
2. Nice eyyām idi seyr-i tecellī iŧtiyākıyla
Dönerdi kendi mir'āta ħabāb-ı çeŧm-i ħayrāna
3. Biħamdillāh düŧüp miķyāsa nokṭa kil-k-i ħudretten
Misāl-i merdüm-i çeŧm oldu ol müŧtāk-ı giryāna
4. Bulup dīdāra isti'dād-ı nazra oldu mevc-engīz
Ki ya'nī iŧte zencir ü menem min-ba'd-dīvāne
5. Derünī cezbe- ŧevķi ile bu cūs u ħurūŧ oldu

(49a) sünbül: biz kes M.

(51a) nevk: tīr D.

(52a) yārāna: iħvāna D.

(56b) ħāzır-ı: ħāzıram: D.

"Yuhricul hayye minel meyyiti" bu ibâre Rum suresi 19. Ayette " O, ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarıyor ve yeryüzünü ölümünün ardından canlandırıyor. İşte siz de böyle diriltiip çıkarılacaksınız" şeklinde geçmektedir.

‘Aceb mi bī-muḥāba düşse şaḥra vü beyābāna

6. Egerçi şüretā dīvāne-veş ālūdedür cismi
Dilin āyīne-āsā maḥzar itdi zevk-ı vicdāna
7. O deñlü itdi tuğyān kim nice tūfān-ı feyz-āşār
Süvār oldı mişāl-i nāka her yer mevc-i ğalṭāna
8. Çıkup ejder gibi pür-piç-i ḥam genc-i İlähī’den
Lu‘āb-efşān olup girdi ḥıyābāndan ḥıyābāna
9. Zihī ḥikmet ki te’şīr-i lu‘ābından be-‘aks-i emr
Ḥayāt-ī tāze virdi cümleten emvāt-ı büstāna
10. ‘Ayāndur bunda sırr-ı yuḥricü’l ḥayye mine’l meyyiti
Naẓar kıll ejdehādan zāhir olan āb-ı ḥayvāna
11. Ḥalās oldı seḥābuñ girye rüyın görmeden büstān
İderler ḥande güller şimdi feyz-i ebr-i bārāna
12. Miyān-ı Nīl’de her naḥl-i ḥurmā berzedi güyā
Şināverlik iden bir dilber-i kākül –perīşāna
13. Görüp emvāc-ı Nīl’i cümle dihḫān oldı toḥm-efşāna

Şikāra murğ-ı ʿİsā hāzır oldı dāmla dānāna

14. O denlü oldı bālīde ki sığmaz oldı zarfına

Dırāz itdi zebān-ı ʿtaʿnı āhır Baħr-i ʿUmmān'a

15. Bu feyz ü cūd ile takrīb buldı itmege taklīd

Kef-i dūr-pāş-ı şāhib-devlete Cemşīd-ʿunvāna

16. Yaħod bir şūh māʿī mevci hārā kıldı pā-endāz

Çudūm-zevrāk-ı Pāşā-yı ʿālī-cāh-ı zī-şāna

17. ʿAzīz-i taħt-ı Mışr-ʿāṭıfet Eyyüb Pāşā kim

Vücūdıyla o zevrāk beşzedi taħt-ı Süleymān'a

18. O ħükmi itdiyse bāda āba cārīdür bunun ħükmi

Ki ebr-āsā olup şāmil ʿumūmī lutfı insāna

19. Sikender-veş kesüp ol seddi ʿtufān şaldı Mışr içre

Cihān Çaydāfa-veş ğarkı oldı līkin baħr-ı iħsāna

20. Çıkup ʿizzetle teşrīf eyledi ol kaşr-ı vālāyı

Şeref virdi ħuceste mağdemiyle kāħ-ı eyvāna

21. O şevk ile Züleyhā gibi Nīl'e virdiler zīnet

Temāşā için ol şāhib- serīr-i māh-ı Ken‘ān‘a

22. İdüp meşşātelüg herkes ‘arūs-u Nīl‘i zeyn itdi

Ki gūyā oldı keştī şāne vü mıķzāf dendāne

23. Düm-i řāvūs-veş iki ‘arūse eyledi cilve

İki ħūrī behişt içinde gūyā geldi cevlāna

24. Behiştüñ nüshasın gelsün mufassal bunda seyr itsün

Ĥaber virsün bir ādem ravza-i cennetde Rıđvāna

25. Meyānı oldı nilüfer-sitān eşrafı nergis-zār

Nazar kııl Nīl içinde ceste ceste ol çerāgāna

26. Meger deryā-yı āteşdür ki oldı şu‘leden mevcī

Felekler döndi ol baħruñ içinde şāĥ-ı mercāna

27. Olup āteş-gede Nīl ü semender oldı baħrīler

Hevāyīler hevāyı eyledi pür-şem‘ ü pervāne

28. Nice kaķnūs idermiş cismini sūzān nigāh ile

Derūn-ı şu‘lede raķşān ĥurūs-ı āteş-efşāna

29. O serv-i şu‘le bārı ben nihāl-i řūr‘a benzetdüm

Ki âteşler ola piçide hep evrāk u ağşāna

30. Suhan fark itmez oldu sāmī'a tutdı cihānı hep
Şadā-yı tōp-ı āh-ı 'āşık u feryād-ı mestāne

31. Hased ol pāk-meşreb rind-i deryā-nūşa bī-bāk
Gezüp Nīl üzre 'işret eyleye dilberle rindāne

32. Bu sūr u pür-sürūr-ı 'işreti nevrüz-ı firūzı
Mübārek ide Hāk Pāşā-yı şāhib-re'y ü fermāna

33. Mekārim-perverā şadrā 'Utārid-ṭab'ı meh-ḳadrā
Ki eyler ḳande dā'im kevkebün mihr ü dıraşşāna

34. Sen ol deryā-yı gevher-zāysın kim eyledi keffün
Cevāhir-pāşluk ta'līm dest-i ebr-i nīsāna

35. Görünce ḳüsn-i ḳaṭṭuḳ kātībān-ı ḳōş-nüvīs-i dehr
Mübeddel eylesün hep ḳaṭṭarını ḳaṭṭ-ı buṭlāna

[Sayfa 18]

36. Ziyā- endūd ideydi cirm-i arzı şayḳal-ı re'yün
Ḳusūf olmazdı 'arız bir daḳı hiç māk-ı tābāna

37. Yeter ruşsār u zülf-i şāhid-i ḳulḳuḳ dimāğ-efrüz

Nesīm itsün yine teslim bŷyın verd ŷ reyḫāna

38. Cihān ‘adlŷnde ʘoldı ḫavf yokdur cŷnd-i āfetden
Ebed-memnŷ ‘aded gelmez fiten ser-ḫadd-i imkāna
39. ‘Adŷyı kavm-i ‘Ad-āsā idersin ḫāk ile yeksān
Semend-i bād-ı pāyuḫ ḫıḫm ile ḫalduḫça meydāna
40. Olurdı ūle-i cevvale gibi āteḫin-hey’et
Ĝazabla bir nigāḫ itseḫ eger gerdŷn-ı gerdāna
41. Nesīm-i luḫf-ı ḫıfzuḫdan olur gŷlḫen ḫalil-āsā
Eger pervāne urisa kendŷyi ūem’-i fŷrŷzāna
42. Senŷŷ ‘ahdŷnde nālān yok meger ‘uḫḫāk nāḫıḫdan
Ki āb-efḫān olur pend ile dā’im cān-ı sŷzāna
43. O deḫlŷ fiteneden maḫfŷzdur devrŷnde ehl-i dil
Ki bekler tiĝ-i gamzeyle dil-i ‘uḫḫākı cānāne
44. ḫıdīvā dād-kārā ḫāl-i zār-ı ūevke mazmŷnum
Olur ‘arz-ı cenābuḫ bir ĝazelle mŷstemendāne
45. N’ola ĝurbetde gelse cān u dil feryād u eḫĝāna

Felek bī-raḥm u külfet āşinā vü ‘ayş bīgāne

46. Felek de olmasa elbetde bir nādān ider pāmāl
Ezelden resm ü ‘ādetdür bu zillet ehl-i ‘irfāna

47. Baña şimden gerü çarḥuḡ libası sūd-mend olmaz
Cünūn-ı ğamla mu‘tād olmuşam çāk-i girībāna

48. Girībānumla dāmānum ‘acā’ib āşinālardur
Gider çāk girībāndan ḥaber her laḥza dāmāna

49. Şemīmin sünbül ü piyāzında nihān eyler
Nesīm-i şubḥ olup girsem eger geşt-i gülistāna

50. Bu da zaḥm-ı ziyād oldı ki iflās ile ğurbetde
Esīr oldı göñül bir bī-terahḥum nā-müselmāna

51. Hemīşe bende eyler āzmāyiş tīr-i müjgānūn
Nişān oldı dilüm ol nāvek-i elmās- peykāna

52. *Fehīm*’i bende itdi Mışır’da bir Yūsuf-ı şānī
İraḡdan merḥabā Rūm’a du‘ālar cümle yārāna

53. Yegāne dil-nevāzā ḳayd-ı miḥnetden ḥalāş eyle

Teraḥḥum kıl esīr-i pāy-ı bende çāh-ı ḥırmāna

54. Ḥudā'dur şāhidüm kim ḥāne-zād-ı himmetem himmet
Revā mı güm-sürāğ olmağ düşüp vādī-i ḥızlāna

55. Bu tīh-i 'aciz içinde Ḥızr-ı luṭfuñ reh-nümā eyle
Mesīḥ-i himmetüñ gönder dil-i bīmāra dermāna

56. Bu isti'dād ile olmaz mı istiḥdāma istiḥkāk
Dilersen imtiḥān it ḥāzır-ı tebyīn-i burhāna

57. Ne lāzım eylemek tebyīn-i burhan kim sözüüm ḥaḫdur
Yeter da'vāma ḥucet bu ḫaṣīdem her suḫandāna

58. Ya 'Örfi'yem ya Ḥākānī disem bu ṭab' ile cā'iz
Ki itdüm Rūm u Mıṣr'ı ğıbṭa-geh Şīrāz u Şīrvān'a

59. Düşen her ḫaṭre çeşm-i girye-nāk-i kilik-i şuhumdan
Mişāl-i toḫm-ı gül-ābisten olur verd-i ḫandāna

60. Budur ancağ günāhum rāst-gūyam yok sözüüm aşlā
Ḥasūd-ı kec-ḫayāl ü kec-suḫan kim fehm-i nādāna

61. Belā-yı kürbet-i ğurbet firāk-ı gülşen-i aşlī

Yine eydür bu nağme bülbül-i tab‘-ı hōş-elhāna

62. ‘Aceb vaşşafsın inşāf besdür bu güzāf u lāf

Yeter pür-gūyluğ ey dil yeter taṭvīl-i efsāne

63. Qadīmī de‘b-i üstādān-ı sihr-āmūz-ı ‘ālemdür

Du‘āya ibtidā eyler qaşīde irse pāyāna

64. Hemīşe tā ki hük-m-i cezr ü medd-i feyz-i Haq Nīl’i

Takāzā eyleye gāh izdiyāda gāh noqşāna

65. Hudā ‘ömrin ziyād idüp ‘adūsı kem-bekā olsun

Budur dā’im du‘āmuz Hazret-i zū’l-fazl-ı ihsāna

72

mefā‘ilün /mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün

bahr-i hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _)

1. Zālām-ı hālişiyem dergehinde ol şeh-i hüsnün

Cihānda hālişilik ta ki anuñçün ‘ilim kıldı

[Sayfa 19]

73¹²⁰

Nefī

¹²⁰ Bu şiir, Metin Akkuş’un hazırladığı “Nefī Divanı” (Ankara-2018, s. 257) adlı eserdeki metin ile karşılaştırılmıştır.

(5a) şiir: nazm D.

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

baħr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _)

1. Eşk ile s̄inedeki ŧerħayı nemnāk ederiz
‘Ăŧıķız mihr ü muħabbet yolunu pāk ederiz
2. Yine sen istedigün yerde gezersin güzelim
Cismimiz yok yere yolunda hemen ħāk ederiz
3. Çekmesin diyü te‘ab girmede peykānı dile
T̄irüġe karşı turup s̄inemizi çāk ederiz
4. Kendimizden ne kadar b̄i-ħaber etse bizi ‘aşķ
Ol kadar zevķ-i ġam-ı firķati idrāk ederiz
5. ŧi‘rümüzle nola kılsak ġamı ŧevķa tebd̄il
Zehri ey *Nefi* biz efsün ile tiryāk ederiz

74

Gülistāncı geçüp Kıra Yūsuf bāġda öğredirdi Nu‘mān’a ŧāħ-ı gül üzre dirdi bir bülbül ķarġa bilmez begim gülistānı Niġdevi merħüm Viŧāl̄i Efendi raħimallāhu ‘aleyh, māŧuķı olan Nu‘mān Çelebi kendü tilmizinden iken Kıraġa Sinān dimekle ma‘rūf olan ŧaħŧ elinden alup her gün baġlarında gülistān-ı nām-ı kitābdan ders ta‘ȳin idüp ta‘l̄ime mübāŧeret eyledikde vehüm Viŧāl̄i Efendi ol maħallde diyüp Kıraġa Sinān Efendi’ye irsāl eylemişlerdir.

75

MıŖrā

fā'ilatün/ fā'ilatün/ fā'ilatün/ fā'ilün

baħr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _)

Ėoncenüñ düŖdi külāhı baŖı mevzun oldu

76¹²¹

MıŖrā

KaŖlar belādur gözlerüñ aldatı

[Sayfa 20]¹²²

[Sayfa 21]

77

Āl-i 'OŖmānuñ zemānlarında olan vuzerā vü 'ulemā vü meŖāyiħ vü sā'ir 'azizān vü fütühātuñ yılındadır. Vuzerā vü mır-i mırān Ĥayreddin PāŖā Cizrelüdür. Ŗaruca PāŖā, 'Alı PāŖā, Lālā Ŗāhin Ĥara muħbil Ĥara TimurŖāŖ mır-i mırān Ĥutlu Beg, mır-livā vü İnce Beg mır-livā İncecik mır-livā vü Ĥacı İlbeyi vü Ĥacı Ornos vü Ŗunca Balabān vü İlyās Beg vü müstecāb subaŖı vü Aħmed ĤāvuŖ vü Fırüz Beg vü Ĥutlu Sefā Ŗāħib-i mü'ellif 'ulemā vü meŖāyiħ bunlardır. Monlā Dāvūd-ı Ĥayserı ki fuŖuŖa Ŗerħ yazmıŖdur. İznik'de yapılan medresenüñ ibtidā' müderrisi olmuŖdur. Monlā Tāceddin gördi 'ālim vü fāzıl müderris idi soħra vezir olup Ĥayreddin PāŖā didiler. Monlā Ĥara Ĥalil Cizrelidür. Vü Monlā Ĥara 'Alı ki viķāyeye Ŗerħ yazmıŖdur. Monlā Muħsin'ül-Ĥayserı Ŗāħib vilayet kimesnedür. ŖuĖlu Baba meczüb kimesnedür. Ĥaraca

¹²¹ Bu kelime okunamamıŖtır. Bu mısranın vezni tespit edilememiŖtir.

¹²² Bu sayfada yazı bulunmamaktadır.

Ahmed Sultān ‘Acem diyārundan gelmişdür, Karahışār’da medfündür kabrinde du‘ā müstecāb olur. Geyikli Baba Hoy’dandır. Bursa fethinde ‘asker ile bile idi. Geyikli kendüye musahhar olmağla Geyikli Baba dirler, İnegöl’dedür. Şeyh Ahī-evrān müstecāb ol da‘ve ‘azīzdür çok kerāmātı zāhir olmuşdur. Abdāl Mūsā meczüb kimesnedür. Bursa’dadır. Abdāl Murād meczüb kimesnedür, o dağı Bursa’da medfündür. Zemānında fütūhāt olan bu kaşabalardur. Koyunhışārı vü İznikmid(tārīh 731), vü İznik köyünü (tārīh 732), Bālikesrī vü Karasī vü Bergama vü Urumid vü Kirmasti vü Ulubād vü İdincik (tārīh 735), şu şıgırı derisinden şāl peydā Kızılca, Tuzla(tārīh 736), Kütahya vü Simav vü Egrigöz vü Tavşanlı (tārīh 738), idüp Rum ili yaķasına geçüp feth olunan Ʒal’alar bunlardur. Çemini Ayaşlı’ya urduguñ vü Kogerhışārı vü Ece evesi vü Dükür (tārīh 757), Gelibolı vü Ferecik vü Tekfurdağı vü Hayrabolı (tārīh 759), Sultān Murād zemānında olan şahib-i te’līf ‘ulemā vü sār ‘ulemā vü meşāyih vü vüzerā feth olunan vilayetler bunlardur ki maħalline yazılmışdur.

[Sayfa 22]

78

Vüzerā bunlardur: ‘Alī Pāşā vü Timur Pāşā ‘ulemā bunlardur. Monlā Cemāleddin Muħammed Aķsarāyī ķāyet fāzıl kimesnedür. Dört derecede imām faħr-ı rāzidür.

Monlā Fenārī ‘Acem’den Rūm vilāyetine gelecek medrese-i silsilede Monlā dānişmend olmuşdur. Monlā Maħmūd ki Koca Efendi demekle meşhürdur, Bursa kādīsı olmuşdur. Anuñ Mūsā Çelebi nāmında bir oğı var idi. Şuğl için diyār-ı ‘Acem’e götürüp taħşil-i kemāl idüp kādī-zāde demekle ‘Acem mevālīleri içinde işini bulmuşdur. Monlā Burhāneddin Ahmed ‘ālim kimesnedür, Telvīhe hāşiyeye yazmışdur. Adını “Terci” koymuşdur. Şeyh Hacı Bektāş-ı Velī ehl-i vilāyet kimesnedür, Kırşehri’nde medfündür.

Zemānında feth eyledüğü vilāyetler bunlardur.

Edirne, İpşala vü Mağlıkara vü Biğa, Heresis vü Gümülcine (tārīh 761), Qal'a Baṭnus vü Çorlu vü Misin Vü Boğāz-ı keşān vü Eskiḥisār (tārīh 759), Simāv vü Egrigöz vü Tavşanlı vü Kütāhya (tārīh 783). Yıldırım Bayezid Ḥān 'a Girmiyān kızını nikāh ile virdiklerinde bīşkeş nāmıyla virilen vilāyetlerdür ki bilinmek için yazıldı. Ḥamīd ili vü Yalvāç vü Yenişehir vü Akşehir vü Seydī bu beş pāre şehri Ḥamīd'lüden şatun aldılar bundan mā'adā feth olunan bunlardur.

Devletlü Kabağāç yanında Poline nām Ḥisār ki ḥāliyānāsuḡ dilinde "Tanrı yaqduğı" (tārīh 792) dirler. Ol se'yir-i feth olunan bunlardur:

Terkoz vü Sirūr, İskene vü Drāma vü Karaferya vü Kavāla vü Kabasız (tārīh 792), ceng-i 'azīmdür Qasvede (tārīh 792), Gāzī Murād Ḥān 'asker ile Laz oğlu Despūt ile muqābele olup kāfirleri kırup vü Despūt'ı tutup qatl etdiler dilveş nām bir kāfirüni iṭā'at şüretinde pādşāhuḡ elin öpmek isteyüp yaqın geldikde ḥançer ile urup şehīd sene-i mezbürede vāqı' olmuşdur.

79¹²³

[Sayfa 23]

80

Tevāriḡ-i Āl-i 'Osmān

Cülüs-ı Sulṭān 'Osmān fī-sene 641

Ḥükümet: 60

Cülüs-ı Sulṭān Orḡān fī-sene 701

Ḥükümet: 21

Cülüs-ı Sulṭān Murād Ḥān fī-sene 722

Ḥükümet: 62

Cülüs-ı Sulṭān Yıldırım Bayezid Ḥān fī-sene 784

Ḥükümet: 12

Cülüs-ı Sulṭān Meḡmed Ḥān fī-sene 840

Ḥükümet: 20

Cülüs-ı Sulṭān Murād Şānī fī-sene 826

Ḥükümet: 31

¹²³ Bu metin yazı şeklinden dolayı okunamamıştır.

Cülüs-1 Sulţān Meĥmed
Ĥan Ebu'1 Fātih fī-sene
784

Ĥükümet: 31

Tāriĥ-i Ķoştantīniyye: 857

Cülüs-1 Sulţān Bayezid
Velī fī-sene 868

Ĥükümet: 32

Cülüs-1 Sulţān Selim
Ĥan Fātih-i Mışr 918

Ĥükümet: 9

Tāriĥ-i Mışr: 922

Cülüs-1 Sulţān Süleymān
Ĥan fī-sene 926

Ĥükümet: 48

Cülüs-1 Sulţān Selim Şānī
fī-sene 974

Ĥükümet: 9

Cülüs-1 Sulţān Murād
Ĥan Ķelebi 982

Ĥükümet: 21

Cülüs-1 Sulţān
Muĥammed Ĥan Fātih
fī-sene 1003

Ĥükümet: 9

Cülüs-1 Sulţān Aĥmed
Ĥan fī-sene 1012

Ĥükümet: 14

Cülüs-1 Sulţān
Muřţafā Velī fī-sene
1026

Ĥükümet: 3

Cülüs-1 Sulţān 'Ořmān
Ĥan fī-sene 1028

Cülüs-1 Sulţān Murād
Ĥan Fātih Baĥdād
..... fī-sene 1320

Cülüs-1 Sulţān İbrāhim
Ĥan fī-sene 1049

Ĥükümet: 9

Cülüs-1 Sulţān
Süleymān Ĥan
.....

fī-sene 1099

Salţanāt

Cülüs-1 Sulţān Meĥmed
Ĥan Ťālī 'ömre İbn-i
Sulţān fī-sene 1058

Ĥükümet: 41

Cülüs-1 Sulţān Muřţafā
fī-sene 1031 şehriřţān
feth 'Ořmān merĥūm

81¹²⁴

[Sayfa 24]

Sulţān Selim birāder
Sulţān Bayezid ile
Ķonya'da muĥārebe
966

Ķara Muřţafā Pāřā
Şirvān'a sefer eyledi.
986

Muřţafā Pāřā Ķaresi
feth eyledi.
978

¹²⁴ Bu metin yazı şeklinden dolayı okunamamıştır.

Hâfız Aḥmed Pâşâ Bağdād'ı muḥâşara eyledi. 1035	Feth-i Koşantiniyye 857	Bağdād'ı muḥâşara 1040	
Sulṭân Süleymân Bağdād'ı feth eyledi. 941	Ṭavîl-i 1005	Ḥasan Pâşâ 1006	
Ḳara Ḳâş 1008	Ḳarayazıcı 1010	Şavran Beg 1011	Ḳara Sa'îd 1017
Fâtiḥ Murâd Pâşâ 1018	Sulṭân Murâd 'Acem'e sefer idüp Revân-ı feth 1048	Feth-i Bağdād Ayâza 1033	Bayram Pâşâ Mevlid-ḥân'a binâ eyledi 1047

[Sayfa 25]¹²⁵

[Sayfa 26]¹²⁶

[Sayfa 27]

82

Türki

mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ fe'ülün

baḥr-i hecez (. _ _ / . _ _ _ / . _ _)

¹²⁵ Bu sayfada yazı bulunmamaktadır.

¹²⁶ Bu sayfada yazı bulunmamaktadır.

1. Degülseñ mār-māhī hū nifākı
Ya māhī ol ya mār ol ittifākı
2. İki yüz yā olursañ tabl-ı girdār
Senüñdür nevbet-i let hātır ol var

83¹²⁷

mefā'īlün/ mefā'īlün/ fe'ülün

baħr-i hecez (. _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Degül 'aynumda biñ kez varsa düşmen
Zarar yok māha kelbüñ 'av 'av nedür
2. Göze göstermese ħurşid ħuffāş
Kim olmaz zerre mihrüñ pertev nedür

84¹²⁸

Emrī

mefā'īlün/ mefā'īlün/ mefā'īlün/ mefā'īlün

baħr-i hezec (. _ _ / . _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Göñül ey sīm-ten şarrāf-ı şehr-i miñnet ü ğamdur

¹²⁷ Bu şiirin bazı mısralarında vezin aksamaktadır.

¹²⁸ Bu şiir, Mehmet A. Yekta Saraç'ın "Emrī Divanı" (Kültür ve Turizm B. s.98) adlı eserindeki metin ile karşılaştırılmıştır.

(2.3.4.)-M.

(2a) ruħına: zemīne M.

(2b) didiler: sandılar D.

Gözüm aqça terāzūsı sirişküm aña dirhemdür

2. Ruḥna qaṭre düşmişdür gül-āb-ālūd zülfinden
Görenler didiler *Emrī* gül-i ter üzre şebnemdür

85¹²⁹

Qıṭ'a

fe' ilātün mefā'ilün fe' ilün

baḥr-i cedīd (.. _ _ / . _ . _ / . . _)

1. Ḥor baqma ğarīb ü dervişe
Ne bilürsün ki şāh-zāde ola
2. Nemed içre meşel-i rāyına ol
Zihī rūşen şab[1]r-ı sāde ola
3. Şaḡın eksik gözetme düşmenüñi
Nāgehān senden ol ziyāde ola

86¹³⁰

Qıṭ'a

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün

baḥr-i remel: (_ . _ / _ . _ / _ .)

¹²⁹ Bu şiirin bazı mısralarında vezin aksamaktadır.

¹³⁰ Bu şiirin bazı mısralarında vezin aksamaktadır.

1. Etmedi 'ilm ile 'amel şeytān
Neye irdi gör oꞑuyı oꞑuyı
2. Hūy bed-hūy beraber  oyıdır
Togru yoldur cehennem o  uyı
3. Yüz atıyla hem-dem olsa kūyda
Alur anu  hūynı g re g re
4. Olma hem-dem yavuzlarla  a ın
Ki  ararur  z m  z mi g re
5. 'Aleml y fazlı deg ld r cāh ile
Cāhile gelmez fazilet cāh ile
6. Cāhil olan p r-i nā-bāliĝ olur
Cehl gitmez cehle bin cāhil olur

[Der-kenār]

87

M fred

fe'ilat n/fe'ilat n/fe'ilat n/fe'il n

ba r-i remel (.._ _ / .._ _ / .._ _ / .._)

1. Zāhidā cenneti ögüb göğe çıkarmayiken
Kūy-ı dilberce yok imiş bize ādem geldi

88

Müfred

fā'ilatün/fā'ilatün/fā'ilatün/fā'ilün

baħr-i remel (_._._ / _._._ / _._._ / _._)

1. Bir hilāl ebrūyı gördüm haṭṭ-ı gülşen tazece
Mescidi yıkılmış ammā bir güzel mihrābı var

89¹³¹

Müfred

fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

baħr-i remel (.._ _ / .._ _ / .._ _ / .. _)

1. Gülerak açılarak geldi çemen şahnına gül
Nağmeler ile anı hayli kızartdı bülbül

90

Müfred

fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilātün/fe'ilün

baħr-i remel (.._ _ / .._ _ / .._ _ / .. _)

¹³¹ Bu şiirde vezin aksamaktadır.

1. Çünkü ben bülbülünü ol gül-i ter hâk ister
Yanayım nâr-ı gamıyla olayım hâkister

91

fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilün

baħr-i remel (.._ _ / .._ _ / .._ _ / .._)

1. 'Ar[1]zuñ cān ise al derd ile inçletme beter
Bene virdüñ alamazsuñ baña ey dehr-i deniz

92¹³²

Hayālī Bey

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

baħr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ .)

1. Sīneme şol deñlü yaqđum dāğlar yođ sağışı
'Āşıkun bu deñlü zaħm ile qalur mı sağ işi

93

fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün

baħr-i remel (.._ _ / .._ _ / .._ _ / .._)

1. Çekmedük meclis-i insünđe senünj cām-ı murād

¹³² Bu şiir, Ali Nihat Tarlan'ın "Hayālī Bey Dīvānı" (İstanbul 1945, s. 415) adlı eserdeki metinle karşılaştırılmıştır.
(1b) zaħm: şabr M.

Sürmedük zevk-i şafāya bize fāsīd-dünyā

94

fā'ilātün/fā'ilātün / fā'ilün

baḥr-i remel (_._ _ / _._ _ / _._)

1. Her ki ḥüsn-i ḥulḳla mevşūf ola

Devlet-i kevneyn aḡa ma'ṭūf ola

95¹³³

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

baḥr-i remel (_._ _ / _._ _ / _._ _ / _._)

1. Rāh-ı ğamda ben ğubārī ḥākden ḳaldırmayan

Rūzigār eksükligidür rūzigār eksükligi

[Sayfa 28]

96

Hāzā derün-nāme ḥāzret-i şeyḡ Vefā raḥmetu'llāh-i 'aleyh

¹³³ Bu şiir, Ali Nihat Tarlan'ın "Hayālī Bey Dīvānu" (İstanbul 1945, s. 397) adlı eserindeki metinle karşılaştırılmıştır.

Hāzā dā'ire-yi sāl-i kebīseyi bilmek dilerseñ yirminci sāla biñ elli 7okuz diyü 'aded şayışı 7anda nihāyet bulursa ol sāl-i kebīsādur.

Ve eger sāl cedvel zāyi' olunsa bilmek dilerseñ on ikinci sāl biñ elli sekiz diyü 'aded virüp şayışı 7anda nihāyet bulursa ol yıllaruñ sāl cedvel oldur. Ğaflet olunmaya ve bālādan zıkr olunan sāl-i kebīsānuñ 7esābı 7anda nihāyet olursa tahtında olara 7urūf u yekşebih 7arfdür ğaflet olunmaya Vallāh u 'ālem bi'ş-şavāb.

[Sayfa 29]

97

Hāzā dā'ire-yi Nevruz-i sultānī budur deger olundı

Dā'ire-yi Nevruz-i sultānī budur ki 7ānun üzerine zıkr olundı. Dā'ire-yi sāl nevruz her sālun tahtında vāqi'olan rüz şeb ve sābit ve da7ı7a ol yılun nevruzuna işāretdür ve da7ı her bir 7āne birbiriyle 7ükm ider bu da7ı sāl kebīsā dā'iresi 7esāb üzerine yinedür ol şevvāl üzerine 7esāb olunup sāl bu da7ı şevvāl üzerine 7esāb olunursa bu da7ı şevvāl üzerine 7esāb olunur ğaflet itmeye.

[Sayfa 30-31]¹³⁴

[Sayfa 33]

98¹³⁵

Fāriğ

mef'ülü / mefā'ülü / mefā'ülü / fe'ülün

baħr-i hezec (_ _ ./ _ _ ./ _ _ ./ _ _)

1. Her gūşe-i çeşmünde var ihām-ı tebessüm
Hiç la'l-i lebün itmesün a'lām-ı tebessüm
2. Dil muntazır-ı ħande-i luṭf olmada ammā
Gelmez dehen-i şūhuḡa hiç nām-ı tebessüm
3. Tek luṭf ile aġyār yanında nigeħ eyle
Cānlar virin ġamzeḡe eyyām-ı tebessüm
4. Dest-i nigeħün sāķī olup bāde-i şevke
Virmekde piyālī dile biḡ cām-ı tebessüm
5. Güftār iderek bir nigeħ it *Fāriğ'*a kim ta
Ḳurbān dehānuḡ ola hengām-ı tebessüm

¹³⁴

Bu sayfalar silik ve karışık olduğu için okunamamıştır.

¹³⁵ Bu şiirin bazı mısralarında vezin aksamaktadır.

Fāriğ

mefā'īlün / mefā'īlün / mefā'īlün / mefā'īlün
baħr-i hezec (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _)

1. Gül-i ruhsāra meyl eyler gönül zevk-i zeķān bilmez
 Mişāl-i tāze bülbül beççedür daħı vaţan bilmez
2. Gönül şirīn-dehānum cāme-yi 'işmetle kalmışdur
 Çü Kays ol kūh-ı 'aşkuñda kaba vü pīrehen bilmez
3. Dem-a-dem sine cāna tāze rāğ ile müzeyyendür
 Senüñ abdāl-ı 'aşkuñ olalı rāğ-kūhen bilmez
4. Dilim ol bāğbāndur sinesin gülzār-ı derd itmiş
 Recā eyler ki ta'īm ide üstādān-ı lütfundan
5. Müdāmī rāğ-ı ğam pür derde eyler ğayr-i fen bilmez
 Ki zīrā nev-hevesdür *Fāriğ* ol deñlü suħan bilmez

Sünbül-zāde Vehbī

mef'ūlü / fā'īlātü / mefā'īlü / fā'īlün

¹³⁶ Bu şiir, Ahmet Yenikale'nin "Sünbülzāde Vehbī Dīvānı" (Ankara-2017, s. 341) eserindeki metin ile karşılaştırılmıştır.
 (1a) ol: o M.

baħr-i mużārī (_ _ ./ _ . _ ./ . _ _ ./ _ . _)

1. Ol şāħ-ı hūsne bu dil-i dīvāne ibtidā
Çıkdı tazallüm etmege dīvāne ibtidā
2. Gülden varağ varağ sabağ aldı hezārımız
Etdi edeble ders-i Gülistāna ibtidā
3. Dem-sāzī-yi nevā-yı cihān-süz-ı ‘ışk ile
Nāy-ı kalem de eyledi efgāna ibtidā
4. Evvel edā-yı şükrü görülsün bu ni‘metin
Etmek revā mı besmelesüz hāna ibtidā
5. *Vehbī* bu ‘arşanū nice çābük-suvārı var
Çıkma semend-i ṭab‘ ile meydāna ibtidā

[Sayfa 34]

101

Bāķī

fe‘ilātün/ fe‘ilātün/ fe‘ilātün/ fe‘ilün

baħr-i remel (.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _)

1. Ḳadd-bālā ki eger öykünür ise ‘ar ‘ar
Sen üşenme güzelim bād anı silker şar şar

2. Tāğlar sīnesini yaqdı ğamuñla nice tağ
Şanma âteş görünen her gice cāna yir yir
3. Pāy-ı büseñ aña ħammāmda el virmez idi
Kātı yüz beñligini itmişe beñzer mermer
4. Meded öldürdü [ki] bī-derd ile meriḥ-i şıfat
Tīğ-i ser-tiz ile başlar kesici bir berber
5. Şi'r-i inşa ile **Bāḳī** ele girmez maḳşūd
Ḥüblar vaşfına bir çāre dilersenñ zer zer

[Sayfa 35]

102¹³⁷

mefā' ilün/mefā' ilün/ mefā' ilün/mefā' ilün
bahri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _)

.....

1. Virüp miḳraşla pīru raḥne ḥatt-ı 'ayn-ı efşāna
Yeniden şızıdan çıkma müzellef oldı cānāna

103¹³⁸

1. Bir an yüzünden irmeyem çeşmim n'ola ey sīm-ten
Rāḥat şāh rūḥdur nezzāre-yi vech-i ḥasen

¹³⁷ Bu şiirin başlığı yazı şeklinden dolayı okunamamıştır.

¹³⁸ Bu şiirin vezni tespit edilmemiştir.

104¹³⁹

1. Ol hıızr-ı sımā ki dehrün Ğīsā vü devletdür
Leb degül la'l-i hayāle ifrāh-ı la'lüm hātür

105¹⁴⁰

Hāletī

mef'ülü /fā'ilātü/mefā'ilü /fā'ilün

baħr-i muzāri' (_ _ ./ _ . _ ./ . _ _ ./ _ . _)

1. Kõnmuş degül lebünde meges gibi hāller
Urulam ehl-i 'ıřķ uş bir dilde geldi

106¹⁴¹

1. Her bir ayda yapıdı gönder ey kişı
Maħzūr oddan işlemek anda işi
2. Üç ü beş ü on üç on āleti
Hem yeñir mi biri vurdu başı

107

fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün

baħr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ / _ . _)

¹³⁹ Bu şiirin vezni tespit edilmemiştir.

¹⁴⁰ Bu şiirde vezin aksaması vardır.

¹⁴¹ Bu şiirin vezni tespit edilmemiştir.

1. Ne kadar gevher zeri kısmet ise bî-devletün
Bir pāyesidür kūyuña neden elmās

108

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün
baħr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ / _ . _)

1. Ey gönül bugün ki işün kıoma zinhār yarına
..... devlet-(i) 'āşıķa kim bunda irer yārına
2. Bu cihānuñ yok beķāsı 'ömre daħı yok sebāt
'Ākil olan i'tibār etmeye şimdi var yine

109

Müfred

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün
baħr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ / _ . _)

1. Bunca güzel(ler) arasında dest-i yār idem seni
Ey güzeller pādişāhı bilmiş ol sevdim seni

110¹⁴²

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün
baħr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ / _ . _)

1. İstiķāmet şanduğun ey serv-i kıad hep lāf mı

¹⁴² Bu şiirde silik olan yerler okunamamıştır.

Yā varup aġyār ile şalınmalar inşāf mı

2. Oğ gibi bu didigüm hep lāf mı

Bağuşuñ yābānlara atmak bizi inşāf mı

3.
.....

111¹⁴³

.....

112¹⁴⁴

.....

[Sayfa 37]

113¹⁴⁵

mefā'īlün/mefā'īlün/fe'ūlün

bağri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Çamu 'ālemlerüñ sulţānı sensin

Çamu dertlülerüñ dermānı sensin

¹⁴³ Bu şiir silik olduğu için okunamamıştır.

¹⁴⁴ Bu yazı silik olduğu için okunamamıştır.

¹⁴⁵ Bu şiirin bazı mısralarında vezin aksamaktadır.

2. Kemāl-i lütfuyla meşhūr olan sen
Ser-ā-ser kāyināta nūr olan sen
3. Ađışnā yā ğiyāse'l müsteğiysin
Ecirnā yā ecir el'müstecirin

114
Vahdet

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün
bahr-i remel (. _ _ / _ . _ / . _ _ / . _)

1. Hüsni Leylā'dan nişāndur gülşen içre gül degül
Murğ-ı rüh-i Kays'dur feryād eden bülbül degül

115¹⁴⁶

.....
mefā'ilün/mefā'ilün/ mefā'ilün/mefā'ilün
bahri hecez (. _ _ / _ _ _ / . _ _ / . _ _)

1. Tutuşdu bir kul oğlanuğ ruğ[u] bir tāneye dünyā
Ocağdan böyle yaluğ yüzlü çoğdan olmadı bī-dil

116

mef'ülü / fā'ilātü/mefā'ilü /fā'ilün
bahr-i muzāri' (_ _ ./ _ . _ ./ . _ _ ./ _ . _)

¹⁴⁶ Bu şiirin başlığı okunamamıştır.

1. Cürm-i haṭāya bakma kabul it niyāzımı
Ey kullarına kendü özünde raḥīm olan
2.Allāh ide gelse ḳapusuna bir faḳīr
Boş gönderir mi kulları ancak kerīm olan

117¹⁴⁷

.....

118¹⁴⁸

.....

119¹⁴⁹

.....zāde

1. Emrine görüp bezm-i pelāvın emrānuḡ
Ḥun çekersen eşīridür faḳrānuḡ
2. Emrine görüp cürb pelāvın emrānuḡ
Kim yüzüñi bāğıyla beşidür faḳrānuḡ
3. Emrine görüp dirhem ü zerrīn emrānuḡ
Kim gözi başı elin derbeder faḳrānuḡ

[Sayfa 38]

¹⁴⁷ Bu şiir özensiz yazıdan dolayı okunamamıştır.

¹⁴⁸ Bu şiir özensiz yazıdan dolayı okunamamıştır.

¹⁴⁹ Bu şiirin başlığı okunamayıp vezni de tespit edilememiştir.

mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ulün

baḥri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Bi-ḥamd el-vāhid el-eḥad el-kaḍīm
Ve bismillāh zī el-menna (el)-'aẓīm
2. Selāmullāh yā ḥayr el-enām
'Aleyke ve 'ale'n-nebiyyi el-kirām
3. Ḥudā yā bize tevfiḳi refīk it
Maḳāmı Ḥaḳḳ'a taḥḳīḳi ṭarīḳ it
4. Açıḳ dört ḥikmet-i tevḥīd-i bābın
Gözümüzden gider taḳlīd-i bābın
5. Yaḳīnün nūrını cāna cırak it
Gönjülden zulmet ü şekki berāḡ it
6. Sivā (ü) ḡayr ü şıfatdan ārā kııl
Muḥīṭ-zātuḡda ile āşınā kııl
7. Yolum kuhsār u deryā merkebim lenk
Yerüm aḡyār u a'dā mehrebim neng

8. İlāhī ‘āciz-i ḥor ü naḥīfem
 Ḳavī dermānda za‘īfem
9. Belī her zerrenūḡ var bir vücūdu
 Ki ider mihr-i şevḳıyle sücūdu
10. Benim ol zerre kim miḳdār yoḡdur
 Ne yüzün gözler isem vār yoḡdur
11. Vücūdum evvelā boynumda yükdür
 Ki her bir zerresi taḡdan büyükdür
12. Çü senden ire bir zerre ‘ināyet
 Ola her ḳatre baḡri bī-nihāyet
13. Heyülā ḡal[ı]mıḡdan aḡl-ı nāsūt
 Ne şüretde göre ervāḡ-ı lāhūt
14. Mücerred ḳıl bu zūlmānī ḳafesden
 Ḥalāş eyle hevāyiyle hevesden
15. Ki ḳudsīler yüzünden berḳ urup nūr
 Gözüme keşf ola her sırr-ı mesnūr

16. Derūnum addūn ile rūşen eyle

Birūnum zikrūn ile gūlşen eyle

17. Dilūmi saqlađıl sehv ü zeleden

Belūmi āri ıl haşv ü halelden

[Sayfa 39]

18. Feşāhat vir şafāyı Muşţafā'dan

Meded irür revān-ı aşfiyādan

121¹⁵⁰

mefā'īlūn/mefā'īlūn/fe'ūlūn

bahri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Çü bismillāhdur her fetħa miftāħ

Fütūħ ebvābın açar dense fettāħ

2. Çü fetħ oldu bu Hāķ tevħīdine rāh

Zihī cūş-Fātiħa elhamdülillāh

3. Sipās-ı şükr-i minnet evvel āħir

Aŗa ki oldur amu pinhān u zāhir

4. amunuŗ ulu illā ki öŗi yok

¹⁵⁰ Bu şiirde vezin aksamaktadır.

Düñünüñ āhirünüñ sonı yok

5. Zihī mevcūduñı yaratdı kıdemden
Nehāri ‘ālemi leyl-i ‘ademden
6. Zihī hayy kim kim özündendür hayātı
Çamu fānī vü bākī pāk u zātī
7. Zihī kâdir ki aña halk-ı kevneyn
Ola ehven ki saña çarfetü'l-‘ayn
8. ‘Alīm ol resmdür ol berr ü baħre
Ki bilür kâyinâtı zerre zerre
9. Semī‘ü'l-ilâ ki da‘vâta hafıyyât
Fitende ilâ ki eşvât-ı refi‘ât
10. Başı̄r ol ħadde kim kem mūr ayagın
Gice ile görür kim gün çerâgın
11. Mürīd ol kim murādından dü-‘ālem
Degül bir zerre deñlü piş ü yâ kem
12. Kelām anuğdur kim nün u kâfi

ılıpdur k yinat emrinde k f 

13.   mevc d eyledi kevineyn-i c d 
Del l-i vahdet itdi her v c d 

14. Devir r 'arş   k rs  direks z
Durupdur bunca biş 'alem emeks z

15. Y rid r gice g nd z m h u mihri
Y rid r atlas-ı arھا sipihri

16. Geh  g m g n ider ھاadd   hev y 
Geh  p r ھا n ider ھاas-ı sem y 

17. Geh  t z ider aşl-ı ھا f n 
Geh  n r  ılır b r' ile bust n 

[Sayfa 40]

18. Ki ider 'ankeb t  perde-d r ol
Ki ider h dh di c s s-k r ol

19. Ki  yeti hem-ser ider m rde derdi
Ki  yetden beter ider ş r-i merdi

20. Gehi d ve vir r taht-ı S leym n

Çalur ki mür-ı merdâne-sühandân

21. Ki ider ‘aşıye şubân-‘aşâyı

‘Aşâya yutdurur ki ejdehâyı

22. Ki eyler kûbbe-i mînâ duĥânı

Düzer ki gülşeni mîve cihânı

23. Ki ider lâlenüĥ tacın muraşşa‘

Gülüĥ ki ĥırkasın kılur muraĥka‘

24. Leb-i la‘l-i şekerden nüş virdi

Deri nuĥka şadef-veş güş virdi

25. Zeberced şekl bir dulâba kıldı

Anı pür kevne-yi sîmâb kıldı

26. Bu dulâb içre bu ĥalkuĥ ‘acebdür

Kimi sîr-âb kimi teşne-lebdür

27. ‘Uĥûl ĥudretidür ĥikmet-i âmûz

Laĥvun raĥmetidür ma‘şiyet-i söz

[Der-Kenār]

Terkīb-i Bend Cāmī-i Rūmī

mef'ulü / fā'ilatü/mefā'ilü /fā'ilün

baḥr-i muzāri' (_ _ ./ _ . _ ./ . _ _ ./ _ . _)

1.

1. Gördüm çemende seyr ider ol serv-i büleñd
2. Yanınca sāyeveş sürünür nice derdmend
3. Nergis gözinden irmemek için aña gezend
4. Rengīñ lebinde ḥālī ḳomıř āteře sipend
5. Ol la'l u bu ne müşk-i Ḥoten'dür didüm didi
6. Cānuñda tāze dāğ-ı nihānuñ durur senüñ

2.

1. Dendānın añup ağlamadan çeşm-i eşk-bār
2. Ağardı nite kim şadef-i dürr-i řāhvār
3. Beñzetmek için aña bināgūřın ol nigār
4. Ŧađındı gūřvāre-i rengīñ u tābdār
5. Yā Rab bu ne 'ađıķ-i Yemen'dür didüm didi
6. Kirpüklerüñ ucundaki řanuñ durur senüñ

3.

1. Ḥızr-ı zemāne var ise ḥađđ-ı 'izārıdur
2. Āb-ı ḥayāt-ı lebleri cān çeřmesārıdur
3. Yā ḥavz-ı dil-güřā yiri gülşen kenārıdur

¹⁵¹ Bu şiir, Kadir Uzun'un "Cāmī Divanı İnceleme-Metin-İndeks" Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Ankara-2019, s. 93) yüksek lisans tezi ile karşılaştırılmıştır. Bu şiirin nazım biçimi mecmuada "Terkīb-i Bend" olarak geçerken tezde "Müseddes" olarak geçmektedir. Kafiye düzenine baktığımızda müseddes daha uygun olarak görülmüştür. (4.5.6.B.)-M.

4. Çāh-ı zekān yanında anuñ pınarıdır
5. Yā āşiyān-ı mürğ-i çemendür didüm didi
6. Bāğ-ı cinān içinde mekānuñ durur senüñ

[Sayfa 39]

4.

1. Sünbüllerüñ ki bād-ı şabā itdi tār u mār
2. Kıldı beni hevāyla āşüfte rüzgār
3. Yine dönüp olunca girih-gīr u tābdār
4. Baht-ı siyehden oldı nice ‘uqde āşkār
5. Cān riştesinde bu ne şikendür didüm didi
6. Göñlüñ şınuqluğına nişānuñ durur senüñ

5.

1. Cāmı lebüñ ki top̄tolı şāfī şarābdur
2. Bu dāne dāne beñlerüñ anda hābābdur
3. Yā şehd ü şekker üstüne konmuş zübābdur
4. Yā gıncadur ki jaleleri mişk-i nābdur
5. Ol gıncada bu jāle nedendür didüm didi
6. ‘Ayn-ı sevād-ı dīde-i cānuñ durur senüñ

6.

1. Dil-bend olalı kākül-i ‘anber-feşān ile
2. Gelmez beyāna ‘uqde-i hālüm zebān ile
3. İllāki Hızır olup haţţ-ı sebz ol dehān ile
4. Ğamdan emān virür bağa mihr ü nişān ile
5. Bu nice haţţdur ol ne resendür didüm didi
6. ‘İqd-i lisān u hırz-ı emānuñ durur senüñ

7.

1. Ol ıfl-ı nāzenīn ki daḥı nā-resīdedür
2. Bu ḥüsn ü letāfet ile nūr-ı dīdedür
3. Terlükde tazelükde semenden güzīdedür
4. İllā n'idem ki serv gibi ser-keşīdedür
5. Ol ḳadd ne ḳadd ü bu ne bedendür didüm didi
6. 'Ömr-i dırāz u baḥt-ı civānuḡ durur senüḡ

8.

1. Seyr ide sebze-zāra gelüp itdi çün ḳarār
2. Ḥayretde ḳaldı anı görüp serv-i cūybār
3. Şol denlü dökdi varını yolında şāḥsār
4. Oldı şükūfezār ḳamu ḥāk-i reh-güzār
5. Ey gül yaḡaḳlu bu ne semendür didüm didi
6. Şol ḳatre ḳatre eşk-i revānuḡ durur senüḡ

9.

1. *Cāmī* bu devr içinde eyā ḥüsrev-i cemal
2. Vaşf-ı miyānuḡ eylemede 'arz idüp kemal
3. Cān riştesine söz diyü nazm eylemiş le'āl
4. Başdan ayaḡa nükte-i bārik ü pür-ḥayāl
5. Yā Rab bu nice nazm-ı ḥasendür didüm didi
6. Dürr-i ḥayāl ü silk-i beyānuḡ durur senüḡ

[Sayfa 40]

123¹⁵²

mefā'īlün/mefā'īlün/fe'ülün

¹⁵² Şiirde geçen "Lā aḥşā senâen" ibâresi "Lā aḥşā senâen 'aleyke ente kemā eşneyte 'alā nefsik" hadisinde şu şekilde aktarılır: "Senin hakkındaki övgüleri sayamam." şeklindedir. (Müdessir 74/3) Bu şiirin bazı mısralarında vezin aksamaktadır.

balrı hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Gelüşüdür adıyla cümle ıarık
Tanıkdur varlığına kamu varlık
2. Ne hergiz [ki] öniye irdi efkār
Ne kimse āhiretdendür haberdār
3. Buṭūn-ı nevk beyānı nūr-ı hāndur
Zuhūrundan nişān mülk-i cihāndur
4. Öñü şon iç ü taş ü şāğ eger şol
Kamu andan kamu anuñ kamu ol
5. Münezzeh-zāt evşāf-ı beşerden
Muberrā vaşf-ı āfāt-ı haṭardan
6. Ne dil kılsun beyān māhiyyet andan
Çü bulmaz hiç [bu] cān keyfiyyet andan
7. Nişānı bī-nişān ü vaşf-ı çün
Mekān-ı lā-mekān-[ı] sırr-ı meknūn
8. Bu ʿālemden bulur ʿālim tehayyür

Ki 'ālim hem tehi andan vü hem pür

[Sayfa 41]

9. Celālinden ki olur zehreler çāk
Şunupdur dest-i fehm ü pāy-ı idrāk
10. Eger Cibrīl olursa 'aqla rehber
Yıķar dehşetten (ol) eşigin[i] şeh-per
11. Veger biñ nuţķ bula rūḥ-ı a'zam
Kılur ol ḥayretten ḥāzretde ebkem
12. Yaķınlar ildür 'ilmünde ḥayrān
Ki ide efraġı (bir) ḥayvān u nā-dān
13. Ki zīr aķup akrep ba'd-ı eb'ad
Aña nisbet 'ibāretdür mücerred
14. Cinānīden ki 'ālem kim bigidür
Ezelden tā ebed bu dem begidür
15. Ne vardur 'ilm-i baḥrine nihāyet
Ne buldı mülk-i perī ḥadd ü ġāyet
16. Kāmu fānī vü bākī vechedür pes

Zihī varlık-ı te‘ālā teḳaddis

17. Şināsından kimünj ḥadd (ü) birdür ‘add

Çü “*Lā ulḫşi şenāen*” didi Aḫmed

18. Yüriyen ma‘rifet yolun ṭarī-nāk

Çağırır ḫayretinden mā ‘abd-nāk

19. Bilür şol cān ki ‘irfānı şıfatdur

Ki ‘ilm ü ‘acz-i ‘ālī ma‘rifetdür

20. ‘İbādet dem urur cüst ü çālāk

Kemāl ‘acz ile ider mā ‘abd-nāk

124¹⁵³

Şeyḫī

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

baḫr-i remel (. . . / . . . / . . . / . .)

1. İy kemāl-i ḳudretünj nefḫinde ‘ālem bir nefes

V’iy celāl-i ‘izzetünj baḫrinde dünyī keff ü ḫas

2. Saṭvetünjünj yiline biḫ biḫ Süleymān mürçe

¹⁵³ Bu şiir, Halit Biltekin’in “*Şeyḫī Dīvānu*” (Ankara-2018, s.23) metni ile karşılaştırılmıştır.
(7.9.10.12.16.)-M.
(8.b) feyz: faşl M.

Raḥmetünjün ḥānına ṭāvūs-ı ḳudsīler meges

3. Ṭā‘at-i kevneyn istiḡnāñ ile bād-ı hevā
Cennet-i Firdevs dīdāruñ ile berg-i heves
4. Kibriyāñuñ kārvānından ḥaber virmez ‘uḳūl
İrmez andan cān ḳulaḡına meger bāñ-ı ceres
5. ‘Aḳl ṣem‘i nice idrāk itsün envār-ı cemāl
Çünki yetmiş biñ ḥicāb ardından olur muḳtebes
6. Ma‘rifet yolında ol oldum şananlar müntehi
Göre (ki) öñ menzildedür gitdükde altından feres

[Sayfa 42]

7. Şeş cihetden sen münezzehsin velī senden ṭolı
‘Arş u ferş ü fevk ü taḥt ü şaḡ u şol u pīş ü pes
8. Ger ḥarīm-i sırruña maḥrem degüldür ḥiç dil
Fazlasından feyziñün maḥrūm ḳalmaz ḥiç kes
9. Mücrīm (ü) ‘aşīlere dergāhuñ olmuşdur penāh
Mübtelā vü bī-kese yāduñ durur feryād-res
10. Zıkr-i mecdün olmasa rūḥ-ı melek olur helak

Fikr-i hamdün kılmasa nefis nefis urmaz nefes

11. Kesme *Şeyhî* havf ile ol baħr-i raħmetden recā
Kim olur bir kaħresi biğ biğ cihān cürmine bes

[Sayfa 41]

[Der-kenār]

125¹⁵⁴

Nazīre-yi Kıyāsī

mef'ulü / fā'ilatü / mefā'ilü / fā'ilün

baħr-i mużāri (_ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _)

1. Dün geldi geçdi naz ile bir tāze şeh-levend
Kāş-ı kemān vü kirpigi oğ sünbül-i kemend
2. Elinde reşk-i bād-ı şabā bir güzel sipend
Yürür yanınca bir kişinüñ gerdeninde bend
3. Kimdür bu ādem ol ne resenddür didim [didi]
Bütuna bağlu rişte-i cānuğ durur senüñ
4. Dīdār-ı vasfını idemez degme dil-beyān
Kimse dāmānın ögemez açamaz dehān

¹⁵⁴ Bu kısım silik olduğu için okunamamıştır. Bu şiirin bazı mısralarında vezin aksamaktadır.

5. Ditrer lebini görse nice hāletiyile cān
Bāğ-ı ruḥunda ḥālī çıkup yıķılmış mekān

6. Bu beg ne beg durur ol ne didim didi
Uçmaq içinde rūḥ-ı revzenüñ durur senüñ

126¹⁵⁵

.....
mef'ülü / fā'ilātü / mefā'ilü / fā'ilün
baḥr-i muzāri (_ _ / _ . _ / . _ _ / _ . _)

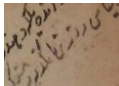
1. Gördüm düşümde ḥüsn ilinüñ padişāhını
Binmiş şikāre yanına dizmiş sipāhını

2. Almış eline nāz ile bir yüri şāhını
Şalmış cemāli üstüne zülf-i siyāhını

3. Zülfüñ yüzüne tıtdı nedendür didim [didi]
Örten felekde māhı duḥānuñ durur [senüñ]

4.

¹⁵⁵ 4. Ve 5. Beyitler silik olduğu için okunamamıştır.

9. Beyitdeki bu kısım silik olduğu için okunamamıştır.

.....

5.

.....

[Sayfa 42]

6. Neyler lebünde haṭṭ ne dikendür didim didi
Dest-i ecelde cān-ı cevānuḡ durur senüḡ

7. Çünkim bu deḡlü nāz ile ol şūh u şīvekār
Ānide geldi kıldı dil ü cānı bī-ḡarār

8. Baḡup yüzüne iḡler idüm nitekim hezār
Bir zerre oldı gün yüzün üstünde āşikār

9. Şübhemdür anda mülke dehendür didim [didi]
İçme *Ḳıyāsī'* dür durur senüḡ

127¹⁵⁶

mefā'īlün/mefā'īlün/feülün

bahri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Gel ey cān maṭlabın a'lā dilerseḡ
Bil ey dil maḡsadı aḡşā şorarsaḡ

¹⁵⁶ Bu şiirde geöen " 'ammā yeḡülün" ibaresi İsrā sūresi 43. āyetinde "Allah, her türlü eksiklikten uzaktır, onların söylediklerinin ötesindedir, yücedir" şeklinde geçmektedir.

2. Ki tevḥīd(i) oldı a‘lā-yı maḳāmāt
Budur aḳṣā-yı ğāyāt-ı kerāmāt
3. Dimiş her ṭā‘ife ‘aḳl irdügünce
Başiret nūrı ḳuvvet virdügünce
4. Anuḡ vaşfında çok remz-i işāret
Kimi zevk (ü) kimi ‘ilm (ü) kimi ‘ibādet
5. Ve-līkin Ḥaḳ tevḥīd-i ḥaḳīḳat
Yol ider hādī aşḫāb-ṭarīḳat
6. Ki zīre baḫr kim pāyān yoḳdur
İḥāṭa itmegün imkān yoḳdur
7. İrem bāğın ne bilsün berg-i terre
Güneş cürmün nice şerḫ ide zerre
8. Te‘ālā şān u hū ‘ammā yeḳülün
Tenezzüh-(i) zāta [ol] mim mā yeşrün
9. ‘Aceb bu baḫruḡa ider(ler)beyānı
Daḡı mestür olur Ḥaḳḳ’un ‘ayānı

10. Ki z̄ire perde nūrıdur ziyāsı
Zuhūrundan durur ğāyet hafāsı

11. Velī keşf ehlinüñ tenbihüñe ğāh
İder t̄alibleri menzilden āġāh

[Sayfa 43]

12. İşāret kim olur vicdānı zevķi
Getürür vecd-i hāle ehl-i şevķi

13. Nitekim didi nefy iden muzāfāt
Ki et'tevhīd işķātü'l aşāfāt

14. Hem ider kimse kim şābit kademdür
Ĥadīs-i nefy ile işbāt kıdemdür

15. Dimiş kırķ ilin[in] haķķı 'abeşden
Ki tenzīhidür illāhuñ hādeşden

16. Ķamunuñ hāşılı oldur muvecceh
(Ki) muħaddişdür hevādişden münezzeħ

balri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Egerçi yokdurur vahdetde kısmet
Beyān ol resme kılmıŝ ehl-i hikmet
2. (Ki) olur üç mertebe tevḥīd-i muṭlak
Biri ‘ilm ü biri ‘ayn ü biri Ḥaḳḳ
3. Sözi ‘ilm ehlinüñ burhānulādur
Velī zevḳ isteseñ vicdānulādur
4. Olur tevḥīd-i Ḥaḳḳ maḥşüş-ı vāhid
Ne ḳā’il yol bulur aña ne vācid
5. Hem olur ‘ilmününñ bir kısm naḳli
Kibir (ü) bir kısm istidlal-i ‘aḳlı
6. Biri taḳlīddür tevḥīd-i ‘āmuñ
Biri tahḳīḳ-i ḥāş ehl-i kelāmuñ
7. Ve-līkin bulan ol tevḥīd-i ḥāşşı
Bulunmaz şebh bedenden ḥalāşı
8. Çi ger tahḳīḳ geldi gitdi taḳlīd

Bu ‘ilmiyle bulunmaz ‘ayn-ı tevḥīd

9. Te‘alluḡ-(1) cism ḥisse olsa muḥkem
Degüldür nefse ṣekk ü ṣebhler kem

10. Dürişkim ref‘ idesin keyf ānı
Ki tā ḥāşıl ola tevḥīd-i ‘aynı

11. Pes ol tevḥīd-i ‘ayn ki oldı tefrik
Müşāhid-(i) zāta ya‘ni ‘ayn-ı taḥḳīḳ

12. Eger [ki] bir olur maḥlūb-ı ḡalib
Bulupdur sālīk anda üç merātib

[Sayfa 44]

13. Biri ef‘āli vü biri şifātı
Üçüncü mertebe (bu) tevḥīd-i zātı

[Sayfa 43]

[Der-Kenār]

129¹⁵⁷

¹⁵⁷ Bu şiir, Murat Erden’in “15. Yüzyıl Şairi Habîbî ve Dîvânı” Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstisüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, yüksek lisans tez çalışmasındaki metin ile karşılaştırılmıştır. Mecmua’nın kısaltması “M”, Tezin kısaltması “T” şeklinde verilmiştir.

(2.B.1) kemāl: cemāl T.

(4.B.1) geşt ile: seyr andan M.

(4.B.3) ben gördüm anda: ya gördüm gibi M.

(4.B.4) kuş: murğ T.

(4.B.6) çemende: ruḥunḡda M.

(5.B.2) bir: bu T.

Ḥabībī

mef'ulü / fā'ilātü / mefā'ilü / fā'ilün

bahr-i muzāri (_ _ ./ _ . _ ./ . _ _ ./ _ . _)

1

1. Dün gördüm ol nigāri ʔarab-nāk ü ercümend
2. ʔāfur eliyle destelemiş 'anberin kemend
3. Baqdum Őikenc-i ʔurrasına zār ü müstemend
4. Bir Őaᐁ-ı nā-tüvān oturur gerdeninde bend
5. Kimdir bu miskin ol ne resendür didim didi
6. Zülfüm kemendi ʔutsağı cānuᐁ durur senüᐁ

2

1. ʔekmiş kemāle ʔadd ü dem 'izz ü cāhını
2. 'Anberle doldurup başa geymiş külāhını
3. Ebrin yüzünden aldı ve 'arz itdi māhını
4. Gördüm yüzünde dāne-yi ᐁāl-i siyāhını
5. Şol müşk lāle üzre nedendür didim didi
6. Cānuᐁda 'aks-i dāğ-ı nihānuᐁ durur senüᐁ

[Sayfa 43]

3

1. La'l-i güher diŐiyle yapıŐmış dudāğına
2. Müşk-i ᐁoten hevesden ulaŐmış yaᐁağına
3. Dürr-i necef hevādan aŐılmış ʔulağına
4. ʔoᐁ dāne dāne nesne tökülmüş ayağına
5. Hey hey bu ne 'aᐁıᐁ-ı Yemendür didim didi

(5.B.3)eyledi: eylemiş T.

(5.B.3) görüp: yine T.

(6.B.5) çemen: semen T.

6. Gözden akan cigerdeki kanuñ durur senüñ

4

1. Geşt ile çıkdı gülşene ol serv-i gül-‘izār
2. Elvān meyve dānenine tökdü şāh-sār
3. Ben gördüm ana piste vü bādām ü sīb ü nār
4. Bir kuş oğurdu ‘arızı bāğında zār zār
5. Bu kuş ne kuşdur ne çemendür didim didi
6. Bāğ-ı çemende murğ-ı revānuñ-durur senüñ

5

1. Göz gördüğünce gönlüm olur hüsni māyili
2. Eyler delü bir şīve ile nece ‘aķili
3. Sihr eyledi yüzünge görüp çāh-ı bābili
4. Bend olmuş anda bir nece şāhib-nazar dili
5. Çin söyle bu ne çāh-i zekandur dedüm dedi
6. Ey çok haķālu kendü mekānuñ-durur senüñ

6

1. Yaşum yürüdi su kimi ol serv sūyına
2. Göz baħa-ķaldı zülf ü ģat u rüy u mūyına
3. Pīrāne-ser göñül aķup ol ķaddi cūyına
4. Aldandı tıfl tek dil anuñ reng-i rüyuna
5. Bu ne ģuceste serv-i çemendür dedüm dedi
6. Baħt-i sa‘īd-i ‘ömr-i cüvānuñ-durur senüñ

7

1. Nergis oyandı ez-çemen ü lāle (vü) cāme-h āb
2. Gül çıkdı pirehen yaħasından aķup niķāb
3. Şol dem ki toğdı sīne-i maşrıķdan āfitāb

4. Teb tüştü cāna cümle-i āfākı tütüdü tāb
5. Bir zerre gördüm anda dehendür dedüm dedi
6. Bu söz yakīn *Habībī* gümānuḡ-durur senüḡ

[Sayfa 44]

130

mefā'ülün/mefā'ülün/fe'ülün

baḡri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Nedür tevḡid-i ef'āl ol ki ḡālib
Güne her şeyde fa'l Allāh-ı ḡālib
2. Ne derlü keşret ile görse ef'āl
Bilā şübhe bile Allāh-ı fa'āl
3. Ḳoma yā ḡayre hergiz fā'iliyyet
Meger ancak ḡabüle ḡābiliyyet
4. Bu ol sā'at olur kim şun'-ı Mevlā
Ḳula ef'āl [i]le ḡile tecelli

131

mefā'ülün/mefā'ülün/fe'ülün

baḡri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Kelā lev m idi tevḡid-i şifāta
Ki ef'äliden akrep ola zāta

2. Budur kim bula(n) tevḥīde irşād
Şıfāt-ı Hakk ider ğayrıdan efrād
3. Bilür ma'nā şıfāt-ı kāyinātı
Kılur Allāh şābit her şıfātı
4. Bu hem ol dem olur kim kula Allāh
Şıfāt (ile) olur tecelli ide nā-gāh

132¹⁵⁸

mefā'ülün/mefā'ülün/fe'ülün
baḥri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Nedür tevḥīd-i zāt üçüncü faşlı
Ki oldur ṭālib-i maqşūd aşlı
2. Budur efrād idüp zāt-ı kudsi
'Alīm ü kādır u ḥayy maqşimī
3. 'Alel ıtlāk ḥaqqıñ bile zātı
Göre lā şey' zevāt-ı Muḥammed şānī

[Sayfa 45]

¹⁵⁸ Bu şiirde bazı mısralarda vezin aksamaktadır.

4. Bu tevḥīd onda olur cāna maḡrūn
Ki zātiyle tecellī kıla bīḡūn
5. Çün ola ḡalib ol maḡlūba vāşıl
Kıble kevneyn-i maḡşūdını ḡāşıl
6. Bula zātında eyle vecd ü ḡālet
Ki kendüdür müdebbir ḡalḡ ālet
7. Zevāt-ı vaşf-ı ef‘āl-i cihānuḡ
Ḳamu maḡv ola envārında anuḡ
8. Şana ki anda der tedbir-i eşyā
Göre kendüye maḡlūḡāt a‘zā
9. Ne şey kim irişe [ne] şer eger ḡayr
Şana kim kendü ‘uzvundan kılor ser
10. Ḳoyup farkı ḡola cem‘iyyet-i zāt
Bula nakī vücūd içinde işpāt
11. Ḳaḡīḡat ol olur insān-ı kāmīl
(Ki) olur her ḡāl ‘ālem-i ḡalḡa ‘āmīl

12. Anuḡdur ‘azl ü naṣb her vazife
Hem oldur uṭb-u āfāk-ı ḡalīfe
13. ılan tevḡīd-i ḡāṣı bu eḡaṣṣdur
Eger ir ıldı ḡātem bu faṣṣdur
14. Beṣer ḡaddinüḡ ancaḡdur kemāli
Bulımaz māverāsına mecāli
15. Gider her kime keṣf olsa bu tevcīd
ḡulül-ı ṣıbhe vü ta‘līl vü teṣbih
16. Ṣular kim ma‘rifetden ola ‘aṭıl
İderler ehl-i ḡaḡḡ’a vehm-i bāṭıl
17. Zihī cāmıd (kim) ıramaz gözgüsün pāk
Ki ide kevnden izḡār-(ı) ḡaḡḡ idrāk
18. Bu tevḡīdüḡ olar kim mā’ilidür
ḡulül-ı ittiḡāduḡ ḡābilidür
19. omayanlar vücudı ḡayra ṣāni
Niye teṣbih ide ol bī-niṣānı

mefā'īlün/mefā'īlün/fe'ülün
baḥri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Üçüncü merteye tevḥīd-i Ḥaḳḳ'dur
 Anı şanma ki insāna sebaḳdur

[Sayfa 46]

2. Ne burhān ile olur ol ne vicdān
 Anuḡün didiler maḥşūş- ı Raḥmān
3. Beşer Ḥaḳḳ'ında yokdur ol müşeyyid
 Ki ma'lūm eyleye Ḥaḳḳ-ı hüviyyet
4. Nice fehmi eyleye ḥādiş-(i) ḳadīmi
 İḥāḡa ide mi ḥādiş-(i) muḳassem(i)
5. Bu 'ilmi şanma her āgāh bilür
 Nedür Allāh pes Allāh bilür

[Sayfa 44]

[Der-kenār]

134¹⁵⁹

¹⁵⁹ Bu şiir, Kenan Akyüz, Süheyl Beken, Sedit Yüksel ve M. Cunbur'un hazırlamış olduğu Akçağ yayınlarına ait "Fuzūlī Divanı" (s.286-288) adlı eser içindeki metin ile karşılaştırılmıştır.

Bu şiir mecmuada "Terkīb-i Bend" şeklinde geçerken divanda "Müseddes" olarak geçmektedir. Kafiye düzenine baktığımızda müseddes nazım biçimine daha uygundur.

(5a) meger – M.

(2.b.1a) eḡmiş : almış M.

(4.b.1a) güzer: ḳadem M.

Terkīb-i Bend Fuzūlī

mef'ülü / fā'ilätü / mefā'ilü / fā'ilün

baḥr-i muzāri (_ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _)

1

1. Dün sāye şaldı başuma bir serv-i ser-bülend
2. Kim kıaddi dil-rübā idi reftāri dil-pesend
3. Güftāre geldi nā-geh açup lā'l-i nüş-ḥand
4. Bir piste gördüm anda döker rīze rīze kıand
5. Şordum meger bu dürc-i dehendür didüm didi
6. Yoḥ yoḥ devā-yı derd-i nihānuḡ durur senüḡ

2

1. Egmiş hilāli üstine ṭarf-ı külāhını
2. Çok dil-şikestenüḡ göge yetürmiş āhını
3. Zülfin ṭaḡıtdı gizledi ebr içre māhını
4. Gördüm yüzinde ḥalka-i zülf-i siyāhını
5. Ol piç ü tābi çoḡ ne resendür didüm didi
6. Devr-i ruḡumda rişte-i cānuḡ durur senüḡ

3

1. Vermiş fürüḡ şem'ci ruḡu gün çerāḡına
2. Kıonmuş şikest serv-i kıaddi gül budaḡına
3. Dün serv tek başanda kıadem göz bulaḡına
4. Bir nice ḥārdan elem irmiş ayaḡına
5. Gül bergine batan ne dikendir dedim dedi

(4.b.3a) dökmüş : kıonmuş M.

(5.b. 3a) düştü: dutdu M.

(5.b.4a) göñül rüy-ı müyına: gözüm zülf ü rüyına D.

(6.b.5a) çemendir: semendir M.

(7.b.1a) dün: çün M.

6. Müjgān-ı çeşm-i eşk-feşānuḡ durur senüḡ

[Sayfa 45]

4

1. Seyr ile baġa şaldı güzer ol semen-izār
2. Enva-i zīb ü zīnet ile fasl-i nev-bahar
3. Dökmüş gül üzre sünbül-i gīsü-yi müşg-bār
4. Yağmış [ki] lātif ayaġına gül-berg tek nigār
5. Nesrīne reng-i lāle nedendir dedim dedi
6. Ğamzem ḡadengi dökdüġü ḡanın durur senüḡ

5

1. Seyl-i sirişkim oldu revan ḡāk-i kūyına
2. Cān vālih oldu lā'l-i leb ü güft-ü-gūyına
3. Dil düştü dām-i silsile-i müşk-būyına
4. Ol laḡza kim şataşdı göñül rūy-ı mūyına
5. ‘Aḡreb meh-i münīre vaḡandur dedim didi
6. Vehm eyle kim ḡaḡarlı ḡırānuḡ durur senüḡ

6

1. Düşmüş ‘izārı üzre mu‘anber selāsili
2. Ğşüfte ḡāl idüp nice bī-şabr u bī-dili
3. ‘Aḡlımnı vālih eyledi şekl ü şemā’ili
4. Göz gördü ḡāmetin dil ü cān oldu mā’ili
5. Veh bu ne ḡurfa serv-i çemendir dedim didi
6. Manzūr-ı dīde-i nigerānuḡ durur senüḡ

7

1. Dün şubḡ-dem ki lāle vü nesrin şalıp niḡāb
2. Gül çehresinden aldı şabā perde-i ḡicāb

3. Gül-zāre çıktı seyr ile ol reşk-i āf-tāb
4. Şeb-neb nişārın etti yüküş lülü-hoş-āb
5. Bunlar nedir ne dürr-i Āden'di dedim dedi
6. Epssem Fuzūlī eşk-i revānuş durur senüş

[Sayfa 46]

135¹⁶⁰

mefā'īlün/mefā'īlün/fe'ūlün

baħri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Velākin nefis-i ferdāniyyeten-Ḥaḳḳ
Kemāl-i 'izz ü vaḥdāniyyeten-Ḥaḳḳ
2. Şühūd ider vücūd-(1) izhār ile
Pür eyler 'ālemi envāri ile
3. Çü her mevcūdı bir ḥāsiyyetiyle
Mümeyyiz kıldı Ḥaḳḳ mahiyetiyle
4. Aña hergiz müşārik olmamışdır
Ve illā ḥod te'ayyün olmamışdır
5. Bu vaḥdetdür kamu şey'ün sebīli
Ki vaḥdāniyyetüş oldur delili

¹⁶⁰ Bu şiirde 6. Beyit mecmua içerisinde yarım kalmıştır.

6. “Ve fi külli şey’in lehü ayetün; tedüllü ‘alā ennehü vāhidün”

136¹⁶¹

mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ulün

baḥri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Teferrüd-‘ālemün her vāhidine
Delīl olur
2. Bu kesret içre ḥalk itmek mübeyyen
Gir[e] dehr birine vaḥdet-(i) mu‘ayyen
3. Şehādet şüretidür ol Hüdā’dan
Ki vāhiddür şerīk[i] yoḥ sevādan
4. Velī destür yoḥdur ḥāşşa-‘āma
Çadem başmağa insān bu maḳāma
5. Meger suyu çademden berk-i lāmi‘
Şala sırrına ‘abduḥ nūr-ı sātı‘
6. Velākin zā’il olur ser ‘aḳile
Olunmaz derk ‘ilm ü hikmetiyle

¹⁶¹ Bu şiirin 1.beyitteki ikinci mısra mecmuada tamamlanmamış bir şekilde verilmiştir.

[Sayfa 47]

7. Muḳarreb ger velī ve ger nebīdür
İren bu fıtrata birde biridür
8. Buyurmuş şeyḫ-i ‘arīf ḳuṭb-ı irşād
Bu sırr-(1) vafında ‘Abdullāh enşār

[Sayfa 46]

[Der-kenār]

137¹⁶²

Hākī

mef‘ülü/ mefā‘ilü/mefā‘ilü/fe‘ülün

baḫri hecez (_ _ / . _ _ / . _ _ / . _ _)

1. Yaḳdı ten-i sūzānımı āh- āteş-i firkat
Yıḳdı dil-i vīrānımı seyl-i ğam-ı mihnet
2. Künc-i ğam-ı mihnetde çeker ḳanın idüp mey
Her dem iderüz hicr ile rindānca şoḫbet
3.kefen olsam n’ola ben küşte-i ‘ışḳam
Ġarḳ itdi tenim ḳanlara şemşīr-i maḫabbet
4. urdı ḳara baĝrına dil lāle şıf‘at āh
Dest-i miḫne şaldı anı derdle ḫasret

¹⁶² Bu şiirde özellikle mısraların başlarında bulunan silik olan yerler okunamamıştır.

5. ‘Aql ü dil ü cānı kim idüp bulamazam hiç
..... ola mı *Hāki* baña vādī-i hayret

[Sayfa 47]

138

mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ulün

bahri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Muvahhid kim çağırır vāhid oldur
Girü tevhid açar cāhid oldur
2. Vücudı nefis ile kim dirse tevhid
Anı terdid iderler ehl-i tecrid
3. Bu sözlerden kanı bir kalb-i āgāh
Ki ide lā ilā illā huvallāh
4. Boşalmayınca dil kibr ü riyādan
Nite cān tola nūr kibr ü riyādan
5. Degül Şeyhī bu söz senüñ kelāmuñ
Mağālun bil(i)ne ref‘ ola mağāmuñ
6. Muvaffaq olmayınca fi‘lile kul
Ne hāşıl nazm ü nesr kuvvet-i havl

7. Dimekten aşılımak yol uzaktadır

Bu kâl ü kâl dağı bir tuzaktadır

8. Dilesey atmaya aşılma söz¹⁶³

Er isey işlemek getir dimeksüz

9. Çü dimadı nizâmî bu kelâmı

Dimesün dağı gözlersey nizâmî

139¹⁶⁴

Şeyhî

fe'ilatün/ mefâ'ilün/fe'ilün

baħr-i cedîd (.._ _ / . _ _ / .._)

1. Nedür iki cihânda 'izzet ü câh

Eşer-i lâ ilâhe illa'llâh

2. Kime düşse olur sa'îd-i ebed

¹⁶³ Bu kelime okunamamıştır.

¹⁶⁴ Bu şiir, Halit Biltekin'in "Şeyhî Dîvânı" (Ankara-2018, s.21) metni ile karşılaştırılmıştır.

(5.14.15.19.21.B.)-M.

(9a)Zalâm: zalal M.

(13b)Sükker: şeker D.

Bu şiirde geçen "Li-meni'l mülk" ibâresi Mü'min suresi 16. Ayette şöyle geçmektedir: "Yeome hüm barizun la yahfa alellahi minhüm şey' li menil mülkül yevm lillahil vahudil kahhar" (O gün onlar, (kabirlerinden) meydana çıkarlar. Onların hiçbir şeyi Allah'a gizli kalmaz. Bugün hükümler kimindir? Kahhâr olan tek Allah'ındır.)

Bu şiirde geçen "Ev ednâ" ibâresi Necm suresi 9. Ayette şöyle geçmektedir: "Fe kâne kâbe kavseyni ev ednâ." (Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu.)

Nazar-ı lâ ilâhe illa'llâh

3. İtdi dünyâ dünini nûrânî

Çamer-i lâ ilâhe illa'llâh

4. Töludur 'arş ü ferş ü kevn ü mekân

Çaber-i lâ ilâhe illa'llâh

[Sayfa 48]

5. Kîmiyâdur ki qalb-i hâliş ider

Cevher-i lâ ilâhe illa'llâh

6. Açicağ tayy olur sicill-i vücûd

Mağzar-ı lâ ilâhe illa'llâh

7. "Li-meni'l mülk" huşbesine uralar

Minber-i lâ ilâhe illa'llâh

8. Gözterir rûha qurb-ı "ev ednâ"

Rehber-i lâ ilâhe illa'llâh

9. Şâm-ı şirk ü zalâm-i küfri sürer

Seher-i lâ ilâhe illa'llâh

10. Kıymetinde görür dü 'âlemi hâk

Güher-i lâ ilâhe illa'llâh

11. Hoş penâh oldu tîr-i hâdişeden

Siper-i lâ ilâhe illa'llâh

12. Baħr-i hayretdedür sefîne-i rûh

Lenger-i lâ ilâhe illa'llâh

13. 'Âlem aġzına virdi lezzet-i cân

Sükker-i lâ ilâhe illa'llâh

14. Her ki baġlandı oldu tâc-ı cihân

Kemer-i lâ ilâhe illa'llâh

15. Büridi 'arş ü ferşi beyzâ mişâl

Şeh-per-i lâ ilâhe illa'llâh

16. Nefs ile ger ġazâ kılursaġ çek

Hañcer-i lâ ilâhe illa'llâh

17. Cünd-i Haġ'dur ki şır hevâ çerisin

Leşker-i lâ ilâhe illa'llâh

mefā'īlün/mefā'īlün/fe'ulün

baħri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Gel ey b̄inende-i cūyende-i Ḥaḵ
Ne söyler diñle bu gūyende-i Ḥaḵ
2. Egerçi Ḥaḵḵ'ı Ḥaḵ söyler ḥaḵīḳat
Degül Ḥaḵ'dan cüdā ehl-i ṭarīḳat
3. Dü 'ālem Ḥaḵ söze dildür duṭandur
İşitmez bāṭıl olgım Ḥaḵ ḵulaḵdur
4. Çü her nesne ki bulmuşdur vücūdı
Vücūdına göre vardır sücūdı

¹⁶⁵ Bu şiirde geçen “*Lā uḥibbu'l-āfilīn*” ibāresi En'ām sūresi 76. Ayette şu şekilde açıklanmıştır: “*Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü. “Rabbim budur” dedi. Yıldız batınca da “Batanları sevmem” dedi.*”

Bu şiirde geçen “*Ve in min şey'in*” ibāresi Hicr sūresi 21. Ayette şu şekilde açıklanmıştır: “*Her şeyin hazineleri sadece bizim katımızdadır ve biz oradan indirdiğimizi belirli bir ölçüye göre indiririz.*”

Bu kelime okunamamıştır.

Bu kelime okunamamıştır.

Bu kelime okunamamıştır.

Bu şiirde geçen “*Bel hümm aḍel*” ibāresi A'rāf sūresi 179. Ayette şu şekilde geçmektedir: “*Andolsun, biz cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennem için yarattık. Bunların kalpleri vardır ama onlarla kavrayamazlar; gözleri vardır ama onlarla göremezler; kulakları vardır ama onlarla işitemezler. Onlar hayvan gibidir, hatta daha da şaşkındırlar. İşte asıl gafiller onlardır.*”

Bu şiirin bazı beyitlerinde vezin aksamaktadır.

Bu kelime okunamamıştır.

[Sayfa 49]

5. Eger şüphē var ise etmekte taşdıķ
“Ve in min şey’in” oķu kim vire taķķıķ
6. Ki her bir ger bālā vü ger zır
“Fe enni mā ḥalaķtü bāṭılen” dir
7. Gel imdi ḥor baķma her ğubāra
Ki hemserdir emır-i tācidāra
8. Ḥaķāyık keşf iden bilür bu ḥāyı
Ki nefsünde her nefsüñ kemāli
9. Dün ü ğün büyıdı çarḥ-ı muṭabbak
Göze kan mı döner böyle mu‘allaķ
10. Gice ğündüz bu seyyārāt nürı
Tekin mi ider üstünden ‘ubürı
11. Bu ḥalk ḁemi tertīb-i ‘ālem
..... olmadı vü Allāh-ı a‘lem
12. Anuñün buldı insān ‘aķl-ı idrāk
Ki nefs āyīnesin eyleyüp pāk

13. Göre her nesnenün mâhiyyetini
Bile ʔabʻını ve hâşşiyetini
14. İnen hayruʻl beşer didi ilâhi
Gözüme göster eşyâ-yı kemâli
15. Kılan naʻmâda vâcib şükr ü zikri
Buyurdu itmek illâ sende fikri
16. Ki bu sâʻat-(1) tefekkür cân-ı dil ile
Yek andan kim ʻibâdet eyü bile
17. Anuçün behâʻim-(i) nâkes ü has
Ki hıred (ü) hâ ʻ b olupdur hestî pes
18. Ferište andan ötürü(dür) muqarreb
Ki işi (hayl-i) ʻilm vü ʻamel(dür) zikr-i Yâ Rab
19. Beşer kim mazharıdır her şifâtuş
Şafı vü zîresidür kayinâtuş
20. Olursa ʻaql-ı ʻilmiyle muvaffak
Olur teşrîf-i kerrem-nâya lâyık

21. Geçer rif'atda kadr-i nüh felekden
Teğarrübde gezer kıılır melekden

22. Zihî ikbāl vü 'izz ü kām-rānı
Aña dirler behişt-i cāvidānı

23. Vü ger aldarsa dünyā-yı ğaddār
Ki kıala 'alef hār

[Der-kenār]

141

mefā'iliin/mefā'ilün/ mefā'ilün/mefā'ilün
bağır-i hecez (. _ _ / . _ _ / . _ _ / . _ _)

1. Ne hācet her cefākāruğ bu söze bār-ı ğam çekmek
Ne lāzım bi'-vefāya dil virüp derd-i elem çekmek

142¹⁶⁶

.....

[Sayfa 50]

24. Behāyimden o nūrı temmet ü kem
Anuğ *bel hüim ağeldür* hil'ati hem

¹⁶⁶ Derkenarda bulunan bu şiir silik olduğu için okunamamıştır

25. Kılur renc ü belâlarla giriftâr
Cahîm olur ‘azâb-ı harkat u nâr
26. Ne göz kim bu cihânda bulmadı nûr
Olısar ol cihânda nurdan dūr
27. Nesûñ çün nûrladur nûra idrâk
Kıalur bî-nûr olan zûlmetde ğam-nâk
28. Gel imdi zerrece bulduñsa nûrı
Anuñ nûrıyla kesb it huzûrı
29. Tefekkür kııl bu dünyânuñ işini
Gözet gerdûn-ı gerdân cünbişini
30. Ki hâşıl kııla saña bir şanâyi‘
Vücûdı şâni‘a burhan-ı kaç‘
31. Ne hattı kim çekdi levha boyadı ğayb
Anuñ mañlûkıdur bî-şekk-i bî-reyb
32. Ne ferş ola ki anuñ ferrâşı yoğdur
Ola mı nağş kim nağğâşı yoğdur

33. Eger bildün ise taḥḳīḳ ināyet
Refīḳ oldın ise tevḳīḳ hidāyet
34. Gözetme sırr-ı tekvīn-i vücūdı
Aḡa baḳ kim kemikdür kevn ü cūdı
35. Çü gördün bir bedī'üş-şekl mevcūd
Geç andan kim ola mubdi' saḡa ma'būd
36. Bilindi çün kamu varlık Ḥüdā'dan
Edindi cān u dil sehv-i ḡaḡādan
37. Dime fikr idürem gine vezire
Kimesne vāḳıf olmadı bu seyre
38. Niçe bu bād ü ḡāk u āb u od
Niçe bir kerem ü serd (ü) ḡuḡk ile serd
39. Şular kim himmeti topraḡa şaldı
Yalavarsun ki odu şūd ḳıldı
40. Alur birinden virür birine
Süpürür ḡākī şu şaçar yirine

41. Gehi yağmur u yel ki zelzeleyle

Mür-ı seyl seyr meş'aleyle

42. Güzer kılmaklığısa dūr-i eyyām

Neçe tağlar olur dād-ı serencam

143¹⁶⁷

.....

144¹⁶⁸

.....

[Sayfa 51]

43. Bu ateş-hānenüñ dūd-ı kārı

Ağarlu ki bu birkaç meyl-i bārı

44. Görirsin bir bulut kıpar şitāyān

Geçer tağ [ü] dere deşt-i beyābān

45. Düter ol dağı meyl dūra āhir

Olur girdi diyar-ı hāka da'ir

46. Baqasın hayme bigi kırlu kırmuş

Ṭinābını bu etrāfına urmuş

¹⁶⁷ Derkenarda bulunan bu şiir silik olduğu için okunamamıştır

¹⁶⁸ Derkenarda bulunan bu şiir silik olduğu için okunamamıştır

47. Kimün kim 'aqlı dūr eyler bu hālī
Bilür kim dāyedeyle buldı meyli
48. Ne cevher kim hafīf ola basīṭ ol
Göz eder bellü merkezden muḥīṭ ol
49. Felek kim her bisātuḡdur basīṭi
Cihānuḡ ḡuffaṣındandır muḥīṭi
50. Pes ider merkezine meyl-i nāki
Ṭavāf eyler bu devr-i deyr-i ḡāki
51. Gözedür dūn eḡaff evsaṭ u evci
Bu deryānuḡ nedür kim bile mevcī
52. Tevāfüt olmaz aḡa zīr ü bālā
Felekden yandır elbette i'lā
53. Bu yirden kim göñül i'lālıḡıdır
Fulānı fehmi ü zanndur ḡayr-ı ma'lum
54. Kiṣi görse ıraḡdan ber ḡarārur
Mu'ayyen bilmese ḡ'alur yavārur

55. Ne deñlü kim muḥayyel kıla ezber
Ḥilāfı bulunur gördüğün ekser
56. Bu bu'd ile ki evc-i āsumāndur
Muḥiṭ olması fikr aḡa gümāndur
57. Taḥayyül kıлма gerdün şeklini gel
Ki müşkil olmaz [bu] 'aқılla ḡall
58. Vü ger ḡüd bilmelü olunur ol rāz
Bu eşkālünj biri virmedi āvāz
59. Ne deñlü tiz olursa nür-ı bī-niş
Görülmez sırr-ı kevn āferiniş
60. Hem oldur muḡtezā-yı hikmetü'llāh
Ki bu sırdan kimesne olmaz āgāh

145¹⁶⁹

146¹⁷⁰

[Sayfa 52]

¹⁶⁹ Derkenarda bulunan bu şiir silik olduğu için okunamamıştır.

¹⁷⁰ Derkenarda bulunan bu şiir silik olduğu için okunamamıştır.

61. Bilinse nice düzdügi cihānı
Olaydı ‘aqla düzmek mümkün anı
62. Eger bir yerüñ evcine irse nikbet
Dirilse cümle ehl-i ‘ilm ü hikmet
63. Nita (ki) ol kıadiruñ nihānı yoıdır
Dürüst eylemege imkān yoıdır
64. Eger dirsek řabāyi‘ buldı terkīb
Ne geldi şürete bu nazm u tertīb
65. Bu derdüñ fi‘l ile infi‘āli
Çalur mı bunca biñ biñ dürlü ģāli
66. Yiliyle şuysa aşlı ģayātuñ
Kişiyi ģāk ider nārı memātuñ
67. Kıamış topraıda kıanda buldı şükür
şadeş balçııda neyle buldı geçer
68. Ne şerbet düzdi řāha iıürür āb
Pür eyler ģüze-i emrüd-ı cüllāb

69. Ne cevher olur cezmine kuvvet
Ki enāruḡ dūrcini ḡoldurur yāḡūt
70. Eger ŗerḡ ola aḡvāli nebātuḡ
Ḳuriya döyme yūregi ḡayātuḡ
71. Vü ger ola me‘ādan vaŗf-ı taḡrīr
Eriye cān u dil etmekde takrir
72. Ḳamu ḡayvānla insān ‘ālemini
Ki biḡ dil ŗerḡ idemez bir demini
73. Bula mı ‘aḡl cüz‘i ol makamı
Ki ma‘lūm ola ‘ulviyyāt ḡāli
74. Ḳalursun kendü terkībünḡde ‘āciz
İre mi ‘aḡluḡ ol aḡvāle hergiz
75. Bu evde (ki) oldı sāl ü māh-i gerdān
Mu‘ayyen bir sebedür ḡāl-i gerdān
76. Nedür ḡatuḡda ol ḡab‘-ı ‘azīzi
Beyān it kim budur sūz-ı tilmīzi

77. Sebeb-i seyr-i vasfın şanma taḥkīk
Müsebbeb gözleyendür ehl-i taḥkīk

78. Tılsım oldu cihān-(ı) genç üzre muḥkem
Nedür genc-i ilāhī ism-i ‘āzam

79. Göñülden ger bozarsuñ bu tılsımı
Beşāret kılduñ bulduñ ism-i ‘āzamı

[Sayfa 53]

80. Kime fetḥ oldu(y)sa iş bu ḥazīne
Güher toprakça görünmez gözine

81. Velī bu fetḥ içinde olma bī-baḳ
K’olur gencīneler de zehr-i tiryak

82. Ne maḥlab buldı(y)sa Mūsā vü Harūn
Hem andan oldu māl-i genc-i Ḳārun

83. Belādur nūş luṭ[u]f-ı nīş vü ḳahrı
Şaḳın şerbet diyü nūş itme zehri

84. Velī çün var [idi] aşla ḥilāfı
Buña zehr oldu ol(a)ra nūş-ı sākī

85. İrüp gencîneye İblīs ü Ādem
İkisi dağı oldu gence hemdem
86. Ğazab gözler biri [vü] bir[i] rahmet
Birisi buldı ni‘met biri la‘net
87. Neyi kim isteye ger hayr eger şer
Çalabdan zannına göre bulur er
88. Tolu putdur bu pūthāne hazer kıl
Teferrüc eyle aldanma güzer kıl
89. Hevā vü nefş aşnāmın helāk it
Habişden şahın-ı sīretini pāk it
90. Kō ehline bu dārü’l-ğāfilīn
Okı inni *lā uhibbu’l-āfilīn*
91. Nazar ger bunda kıldı yolda kılduğ
Kadem fevķine başduğ menzil aldun

[Sayfa 52]

[Der-kenār]

147

Şabūhi

mefā' ilün/mefā' ilün/fe'ülün
baḥri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Dünyā [ki] ne de bulmuş [o] fütūḥı
Ḳadeḥ peymā ḳuluḡ ya'ni **Şabūḫi**

148

Şāfī

mefā' ilün/mefā' ilün/fe'ülün
baḥri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Günāḥkār-ı 'ibād-[ı] Rabb u 'āfī
Gemīne 'abd-ı ḥāliş ya'ni **Şāfī**

149

Sā'i

mefā' ilün/mefā' ilün/fe'ülün
baḥri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Devām-ı devlet-i sultāna dā'i
Ṭavāf-ı Ka'be-yi maḳşūda **Sā'i**

150

Bezmī

mefā' ilün/mefā' ilün/fe'ülün
baḥri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Müdām iden şafā bezmine 'azmī

Muḥabbet ‘ays u nūṣ āvāre *Bezmi*

151¹⁷¹

.....

152¹⁷²

.....

153¹⁷³

.....

[Sayfa 53]

154

Nevāī

mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ulün

baḥri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Vefā bostānınuḡ destān-ı serāyı

Feṣāḡat bülbüli ya‘ni *Nevāī*

155

Kāmī

mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ulün

baḥri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Belā meyḡānesinüḡ telh-i kāmī

Cihānuḡ nām adı ya‘ni *Kāmī*

¹⁷¹ Derkenarda bulunan bu şiir silik olduḡu için okunamamıştır

¹⁷² Derkenarda bulunan bu şiir silik olduḡu için okunamamıştır

¹⁷³ Derkenarda bulunan bu şiir silik olduḡu için okunamamıştır

156

Cemālī

mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ulün

bahri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Sühan pervāz u şūḥ u lā-ubāli

Güler yüz 'āşığı ya'ni *Cemālī*

157

Ġazālī

mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ulün

bahri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Gözü āh(u)vāṅ āşufte-[yi] ḥālī

Hevā şūrīdesi miskīn *Ġazālī*

158

Süvārī

mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ulün

bahri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Şafā meydānınuṅ çābuk-süvārī

Midillü bār giri ya'ni *Süvārī*

159

Fuzūlī

mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ulün

bahri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Hücüm maḥabbet-i devrān melūli

Giriftār-ı ğam-ı ‘ālem *Fuzūlī*

160

Helākī

mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ulün

baḥri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Feṣāḥat vādisinüñ sine çākı

Güzeller ḥastası ya‘ni *Helāki*

161

Ġubāri

mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ulün

baḥri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Ser-i kūy-ı zeḳānuñ ḥāk-i rūyı

Ayaqlar toprağı miskīn *Ġubāri*

162¹⁷⁴

.....

163¹⁷⁵

.....

¹⁷⁴ Derkenarda bulunan bu şiir silik olduğu için okunamamıştır

¹⁷⁵ Derkenarda bulunan bu şiir silik olduğu için okunamamıştır

164¹⁷⁶

mefā'īlün/mefā'īlün/fe'ulün

baḥri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Hüdā yā çünki düzdüñ kāyinātı
Beni ıulluġa yazduñ bir bir anı
 2. Olaydı gerçi yoġdur istiṯā'at
Ḳuṣūr-ı 'acze ol hükme itā'at
 3. Çü biz bu za'f ile dil-ḥaste vü zār
Dilerüz ḥizmet etmek çār u nāçār
 4. Sen ey ḥalkuñ ġanī u dest-ġiri
Nite zāyi' ḳoyasın biz faḳīri
 5. Vü ger nī biz ne ṣudan pāk olavuz
Ki ḥizmet ḳapusunda ḥāk olavuz
- [Sayfa 54]
6. Semekden yolına ḳurbet semāḳa
Ne nisbet ḥākdan ol nūr-ı pāke
 7. İdemez cümle cem' olsa ḥalāyık

¹⁷⁶ Bu şiirin bazı mısralarında vezin aksamaktadır.

Buuk satde hizmet saņa layık

8. Ne kılsun ulluğa ger yaresi yok
uluņ ulluğdan artuğ aresi yok

9. Eger crme gre eğaz ola si
Bulmaz kimse ahruņdan ęalsı

10. Velkin sebęat-ı rağmet gazabdan
amuya lezzet aldurdı ęalebden

11. Kerem derysı b-pyn  mevvc
Nice mağrm ola her a  muğt

12. Eger kevnine ęolarsa ibdet
Senn olmaz ęazninden ziydet

13. V ger si olursa cmle lem
Degldr zzetnnden zerrece kim

14. n evvel [ki] sebep ęıldıuę ağyı
İthir zv-ı b-illet ęaęyı

15. Şu satde ki bir cn ęala bir h

Çoma ĩmānda çorhu cānda çaygu

16. Ger ũmĩt kıl bize bahşayışũni
Behĩt ũ ravza var āyişũni
17. Beķāya alınıcak dār-(ı) fenādan
Mũnevver kıl gōzũmi sen bekādan
18. Çamu bu çulũba sendendũr beďā‘at
Mũyesser kıl bize tevfiķ ũ řā‘at
19. ĩlāhĩ bunun ol pejmũrde yaprak
Ki her yıldan alur başına şoprak
20. Heves yilinde(n) ser-gerdān ũ perān
Hevā yolunda nĩ-sāmān ũ řayrān
21. Faķĩr-i dermend ũ şor ũ ğamġĩn
Ĥaķĩr-i mũstemend ũ zār ũ miskĩn
22. Ne ‘ilm ũ fazl ũ ne zũhd ũ diyānet
Ne şabr ũ řũkr ũ ne şavf ũ řıyānet
23. Ne řāhib-(i) ma‘rifet ne ehl-i taķvā

Çü kibri bî-nevâ ne dîn ü dünyâ

24. Eger bir cehd ola biñ sehvladur

Vü ger bir secde-dâr yüz sehvladur

[Der-kenâr]

165

‘Âlî

mefâ‘ilün/mefâ‘ilün/fe‘ülün

baḥri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Zâhîr-i ehl-i dil rûmuñ kemâlî

Ma‘ârif kâni defter-dâr-ı ‘Âlî

166

‘Âlî

mefâ‘ilün/mefâ‘ilün/fe‘ülün

baḥri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Çalurken şehlerüñ dîvân-ı ḥâlî

Bozulmaz rûz-ı şeb-dîvân-ı ‘Âlî

167

‘Âşık

mefâ‘ilün/mefâ‘ilün/fe‘ülün

baḥri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Ezelden vaşf-ı ismine muvaffak

Güzeller mübtelâsı ya'ni 'Âřıķ

168

Hızrî

mefâ'îlün/mefâ'îlün/fe'ülün

baħri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Ser-i zülfün lebi la'lün esîri

Ĥayât âbına teşne ya'ni **Hızrî**

169¹⁷⁷

Baba Maħmūd

1. Bende-i ĥâce-gân şadr-ı şühüd

Ĥāk-i âh-ı rızâ **Baba Maħmūd**

170¹⁷⁸

.....

171¹⁷⁹

.....

[Sayfa 55]

25. Teħayyür-(i) baħr aldı öñüm ardum

¹⁷⁷ Bu şiirin vezni tespit edilememiştir.

¹⁷⁸ Derkenarda bulunan bu şiir silik olduğu için okunamamıştır

¹⁷⁹ Derkenarda bulunan bu şiir silik olduğu için okunamamıştır

Dağı ıalbın doğumca ğarka vardum

26. Kanā‘at istiyü sevdāya düşdüm

Ferāğat gözlüyü ğavğāya vardum

27. Tecerrüd avunduğumca idüp temellük

Dağı berk oldu üş bend-i te‘alluk

28. Hüdā yā hamr hōdbīnlikde mestim

Hüdā yā kanda idüm hōd perestüm

29. Bu serhoşlukdan it cānum[u] huş-yār

Ki cehl-(i) ağyār ola vü ‘ilm hōř-yār

30. Enā dimezven enāniyyet-i sengdür

Enīn bīnem enāniyyet senüñdür

31. Benüm sehv-i haıā cürm ü sitemdür

Senüñ fazl ü ‘aıā luıı u keremdür

32. Çün ĩcād eyledüñ künc-i ‘ademden

Şu deñlü cūd-ı fazl itdüñ keremden

33. Nice evvelde luıı itdüñ ilāhī

Girü āhirde ‘afv eyle günahı

34. Seher sa‘d oldu bu p̄irüz rüzı

Çü virdüñ ni‘meti şükr ile rüzı

35. Belā vaqtinde kıl şābirlerüñden

Şafā devründe it şākirlerüñden

36. Ne yüzden olsa güftārim senüñdür

Yok aqvālüm ki her qavlüm senüñdür

37. Qapuñdur maqşūdum derdüm refiķim

Eger güm-rāhısam göster țariķim

38. Şafā berrindeyim her hāl ile peyk

Țavāf-ı Ka‘be‘ye *lebbeyk lebbeyk* ¹⁸⁰

39. Beķā ‘ıydına cān olmazsa qurbān

Helāk itsün beyābān-ı muğaylān

40. İlāhī hırşım ağızın aç kılma

Ġanī sen ğayruña muhtāç kılma

¹⁸⁰ Bu ibārenin aslı “*Lebbeyk Allāhümme lebbeyk*” şeklinde olup “*Allah’ım emret, emrine hazırım*” anlamına gelmektedir.

41. Nevālünden bulur cümle nevāle

Beni her apuya ılma avāle

42. İřigünden Őevkim merdūd ıldı

İki ālemde nā-maħmūd ıldı

43. Birin oursın ü birin ovarsın

Birine bāl ü per virüp seversin

[Der-kenār]

172

Cināni

mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ulün

baħri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Me'ārif ehlinüj hem yār-ı cānı

Nedīm-i ehl-i dil ya'ni *Cināni*

173¹⁸¹

Őerif

fā' ilātün/fā' ilātün/fā' ilün

baħr-i remel (_ _ _ / _ _ _ / _ _)

1. Şüh-ı meşreb nedim-i rind-i arık

¹⁸¹ Bu Şiirde vezin aksamaktadır.

Mā'il-i dilberān fütāde- Şerīf

174

Ġulām

fā'ilātün/fā'ilātün / fā'ilün

baħr-i remel (_._ _ / _._ _ / _._)

1. Mā'il-i hūş-ān mest-i müdām

Bosnavī-i 'abd- nā-murād-(1) *Ġulām*

175¹⁸²

Ferīdī

fā'ilātün/fā'ilātün / fā'ilün

baħr-i remel (_._ _ / _._ _ / _._)

1. Cān u dilden 'adū ehl-i yezīd

Bende-yi āl hāndān *Ferīd*

176¹⁸³

Mestī

fā'ilātün/fā'ilātün/ fā'ilün

baħr-i remel (_._ _ / _._ _ / _._)

1. Virmeyen ğayr iline hiç destī

Dilberīn perest oldu *Mestī*

¹⁸² Bu şiirde vezin aksamaktadır.

¹⁸³ Bu şiirde vezin aksamaktadır.

177¹⁸⁴

‘Alī

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

baħr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _)

1. Dimeyen āfitāb

Dilberān-ı içre şivekār ‘Alī

178¹⁸⁵

.....

[Sayfa 56]

44. Birine bī-sebep cennet virirsin

Birine dūzaħ-ı la‘net virirsin

45. Cemālünden biri nūr-ı ziyāde

Celālünden biri nār u belāda

46. Biri mağfur u merħūm muħalled

Biri maħhūr u maħrūm mu‘ebbed

47. Ne bunuñ t̄a‘atine var niyāzuñ

¹⁸⁴ Derkenarda yer alan bu şiirin ilk mısrasının son kısmı silik olduğundan dolayı okunamamıştır.

¹⁸⁵ Derkenarda yer alan bu şiir silik olduğu için okunamamıştır.

Ne 'isyānundan anuñ iḥtirāzuñ

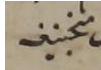
48. amuya 'afv idersüñ 'uubet
Ne zehre kimseye (ki) ide ḥuṣümet
49. Na'imā luṭfunla fazl idersüñ
Diriġā fi'le göre 'adl idersüñ
50. Ne sultānlıkda var kimse vezirüñ
Ne tedbir eylemeklikde müşirüñ
51. İşünde fā'il ü muḥtārsun sen
Cihān-ı mihverdür cabbārsun sen
52. İlāhī kibriyā gök ḥarmaniçün
Celāl 'izzetüñüñ saṭvetiçün
53. amuya raḥmetüñüñ vus'atiçün
Kemāl-i udretüñüñ uvvetiçün
54. 'Ināyet eylesüñ izhār¹⁸⁶

Degüldür zerrece t̄ā'āt īrād

55. Bihār 'afvüniçün kim cihānuḡ
Günāh-ı kaçresine döymez anuḡ
56. Muğarreb cānlaruḡ tevḡid için
Mükerrem dillerüḡ temcīd için
57. Muḡahhar sīret için aşfiyānuḡ
Münevver şūret için enbiyānuḡ
58. Şafiyullāh Ādem şafvetiçün
Neciyyullāh Nūḡuḡ da'vetiçün
59. Ḥalīlün şabr için¹⁸⁷
Ki oldı o dāḡa.....
60. Anuḡ Ḥaḡḡ'ı (ki) olup teslīm-i ferman
Fedā kılduḡ birine kebs-i ḡurbān

¹⁸⁷

59. Beyitteki bu kelime okunamamıştır ve bu beyitin ikinci mısrası mecmuada yarım kalmıştır.

61. Deminde şāh-ı hūbān ‘ismetičün
Ġamında pīr-i Ken‘an ḥasretiçün

62. Eyū şabr içün Eyyüb’uḡ belāya
Rızā virdügi içün ibtilāya

179¹⁸⁸

[Der-kenār]

Bezmī

mef‘ülü/fā‘ilātü/mefā‘ilü/fā‘ilün

baḥr-i muzāri‘ (_ _ ./ _ .-./ _ _ ./ _ .-)

1. Āh(u)vāna dil ki vaḡt-i cānān esīridir
Āzādedir ki serv-i ḥırāmān esīridir
2. İḡlīm-i Mıṣr-ı ḥüsnüḡ o meh-(i) şehriyārdur
Ey nice nice Yūsuf-ı Ken‘ān esīridir
3. ‘Ayb itme ki figānın artarsa murġ-ı dil
Bāġ-ı cihānda bir gül-i ḥandān esīridir
4. Ḳaldı belā-yı firkati(y)le künc-i ġamda dil
Biçāre ḥalīden ġam-ı hicrān esīridir

¹⁸⁸ Bu şiirin bazı mısralarında vezin aksamaktadır.

5. *Bezmi'*ye cām-ı la'l-i lebün şerbetini şun
Derdünle hastedür katı dermān esīridir

[Sayfa 57]

63. Kimide yunsuñ ins ü demi için
Balık karnındağı hōş 'ālemiçün

64. Kelīmün Hakk münācātı Hakkçün
Kelām tūru mīkātı Hakk için

65. Şafā-yı künc için kim buldı Hārūn
Yine geçdi gamından genc-i Kārūn

66. Halīfün Hakk'ı (ki) āvāzında elhān
Demūri mum iderdi tağ-ı nālān

67. Süleymān beni nevk-i 'ilm için
Serīr-i salţanatda hilm için

68. Kanına ğark olan Yahyā Hakkçün
Mest için kılduğı ihyā Hakkçün

69. Habībün Hakk'ı ki hayre'l-beşer
Nihādı 'āleme rūh-ı seherdür

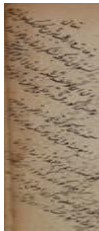
70. Şerîf-(i) ehl-i mükerrerem âl için
Kapıda kurb-ı serr hâl için
71. Mağâm-ı rukn-ı Beytullâh Hâk'ı
Tavâf-ı sa'y derd ü âh Hâk'ı
72. Şafâ vü mürde vü zemzem[i] Hâk'çün
Gözümde zemzem olan nem[i] Hâk'çün
73. Ki ger od ehli isem lu'fî işle
Muhammed yüz[ü] şuyına bağışla
74. Yolumu mu'kedâlardan şaşırma
Gözümde Muşafâ izin yeşürme

180¹⁸⁹

[Der-kenâr]

Mağâlî

.....

¹⁸⁹ Derkenarda bulunan bu şiirin özellikle beyitlerinin son kısımları mecmuada çıkmadığı için ve özensiz bir yazı ile yazılmış olduğu için okunamamıştır.

181¹⁹⁰

mefā'īlün/mefā'īlün/fe'ūlün

baḥri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Çü raḥmetden yaratdı enbiyāyı
Güzīn itdi bulardan Muşţafā'yı
2. Ol üç yüz on üç aḥbāruḥ imāmı
Bu biḡ biḡ 'ālemün şāhı ihmāmı
3. Nübüvvet taḥtunuḡ şāhib-i külāhı
Vilāyet çarḥunuḡ mihriyle māhı
4. Emānet gencünün şāhı emīri
İmāmet baḥrunuḡ dürr-i semīni
5. Emīn-i şer'-i sultān-ı tarīkat
Delīl-i Ḥaḳḳ-ı burhān-ı ḥaḳīkat

[Sayfa 58]

6. Keremde eger mi ḳavm-i kirāmuḡ
Şerefde a'zamı cümle 'izāmı
7. İmām-ı pişvās-ı enbiyānuḡ

¹⁹⁰ Bu şiirin bazı mısralarında vezin aksamaktadır.

Hümām-ı muḳtedāsı aṣfiyānuḡ

8. Muḡammed kim çalabdandur mü'eyyid

Mü'eyyid dīn ü Şer'-i hem muḡalled

9. Ḥamīd'üḡ Aḡmed ü Maḡmūd oldur

Cihānuḡ maḡşadı maḡşūd oldur

10. Ḥaḡīḡat ḡalka bu himmet hemīndür

Ki Ḥaḡḡ'dan raḡmeten li'l 'ālemindür

11. Belī 'ālem anuḡla buldı adı

Cihāndan Ḥaḡḡ'uş ol cāndır murādı

12. Öḡ anı kıldı mevcūdātı andan

Anı ḡalk itdi maḡlukātı andan

13. Yunurken Âdemüḡ ābı vü ḡāki

Nebī olmuşdı anuḡ cān-ı pāki

14. Vücūda geldiçün ol nūr-ı a'zām

Sücūda vārid-i ḡallāḡına (ol) dem

15. Ḳalur çün ol kızan ḡazretde sācid

Olur yıllar rüku' içinde Hâmid

16. Dilim müddet kıyâm eyler hemân ol
Taḥiyyât-ı teşehhüd çok zemân ol

17. Aña kıbleydi Hakk zâtı cihânsuz
Ne fehm etsün bu sözi ma'rifetsüz

18. Geçer rif'atde kadrine felekden
Teğarrübde gezer kıllur melekden

19. Hem âşârından oldı ol niyâzuñ
Bugün farziyyeti bize nemâzuñ

20. Pes açdı Hakk ḥaḳīkat bağrına rāh
Ki bu nūr oldı Hakk sırrından āgāh

21. Bu baħra karşı cüş itdi turābdan
Ki yiri devr kıldı ol sebebden

22. Yidi per-kār devrünj oldı zāhir
Vücūda geldi pes bir bir müzāhir

23. Bu nūra her nazār (ki) iderdi Yezdān

Olurdu her biri bir necm-i t̄ab̄ān

24. Pes idüp aşikāra ol cemālī

Kilīd-(i) kürsī düzdi ‘arş-ı ‘ālī

[Der-kenār]

182¹⁹¹

.....

[Sayfa 59]

25. Vücūd-ı ‘arş-ı kürsī ‘aks-i z̄āti

Firişteler anuñ ba‘z-ı şıfātı

26. Nefisler kim ururlar ol kehribār

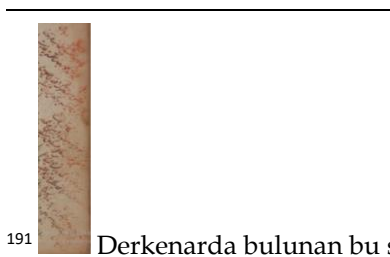
Olurdu ‘ālem-i ervāḥ-ı envār

27. Anuñçün külli meb‘ūs oldı ol şāh

Ki cüz‘i külli andan kıldı Allāh

28. T̄öner kevneyn-i ḥayl-i himmetinün

Ḳamu millet-i ṭufeyl-(i) ümmetinün

¹⁹¹ Derkenarda bulunan bu şiir silik olduğu için okunamamıştır.

29. Ale'd tafsīl anuḡla oldu bu cem'
Cihān-ı pervāzdur rūḡı anuḡ
30. Degül kim ḡaş ider insāna en'ām
Olupdur kāyināta da'vet-i 'ām
31. Nite kim ḡıldı ta'līm inse taḡdīs
Hem eyle ḡıldı daḡı cennetdür pes
32. Cemādāt içre oldu da'vet-i fāḡ
Şehādet virdi avcunda ḡuru ḡāḡ
33. Çü da'vet itdi civanda aḡkāra
İrerdı mār u semāra¹⁹²
34. Ne kim ḡudsiyle vü ehl-i nübüvvet
Var ise eyledi her dūnda da'vet
35. Nidā-yı da'vetin diḡlerdi zerrāt
Anuḡcün söyler idi aḡa her zāt

¹⁹² Bu kelime okunamamıştır.

36. Felek farkında hüküm-i tãc-ı zerdür
Ki bir barmağı hem şakq-ı kamerdür
37. Çün oldu bāṭını vü zāhiri nūr
‘Aceb mi cemm olsa sāyeden dūr
38. Dü ‘ālem iki demdür dostundan
Niçün maḥrūm olalar da‘vetinden
39. ‘İyālin gör [ki] dehr-(i) şāh-ı gedāyı
Görür vācib ‘iyāline şalāyı
40. Bugün bize hidāyet himmetidür
Keremden sūzı yārin ümmetidür
41. Ḥaḳ anuḡ şevḳati vü ḥürmetiçün
Fedā iden keremden ümmetiçün
42. Kemāl ü ‘ilm ü aḥlāḳ ü mürüvvet
Olur zaḥm anda nite kim nübüvvet

43. Çün oldı *ķurretü'l 'ayn-ı cihānu*¹⁹³

'Aceb mi ger ola zeyn-i zemānu

[Der-kenār]

183¹⁹⁴

[Sayfa 60]

44. Uyrken gözlar idi ser-i fāmu

Anuñcün dirdi ķalb-i lāyena mu

45. Önünden dehrüñ añlardı şonıñı

Görür(di) ardını nitekim öñini

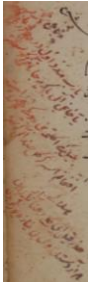
46. Yarıldı maķdeminden řāķ-ı kisrī

Bunuñ fetħi aña hām itdi kisrāyı

¹⁹³ Mehmet Yılmaz'ın "Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)" (Enderun Kitabevi, İstanbul, 1997. s. 96.) adlı çalışmasında da geçen "*ķurretü'l 'ayn*" ibâresi "*Göz bebeği, göz sevinci, gönül açan*" manalarına gelir ve daha çok evlat, çok değer verilen şeyler için kullanılır. Kur'an'da üç yerde geçer. (Furkân, 25/74; Kasas, 28/9; Secde, 32/17)

Bunlardan birinin meâli:

"Onlar ki, Rabbimiz, bize gözler sevinci (gönüller açan) eşler ve çocuklar lütfeyle ve bizi (azabından) korunanlara önder yap, derler. (Furkân, 25/74.)

¹⁹⁴ Derkenarda yer alan bu şiir silik olduğu için okunamamıştır.

47. Çü gösterdi ‘Arab’da hadd-i gül-nār
Bınār iken ‘Acem’de oldugil nār
48. Bıraķ berk var [ise] olduķda menzīl
Har-i ‘İsā ‘aceb mi ķalsa dergil
49. Velī ķamudan öndin bildi ādem
Ki Aħmed der-(i) cihāna öñ [ü] şon dem
50. Bu bāğ içinde ol(a)ğım bī-ħaberdür
Bilür toħm-ı semer ħayre’l beşerdür
51. Bulır her birini bir nūr-ı lāmi‘
Muħammed’dür cem‘-i envāra lāmi‘
52. Ne āyet bulsa her ehl-i ‘ināyet
Ķamusın buldı ol şāħib-(i) hidāyet
53. Bu ‘izzetler degüldi hiç
Der idi dem-be-dem el-faķr-ı faħrī

[Der-kenār]

Bākī Efendi*fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün**baḥr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _)*

1. Şaḥn-ı gülşen mülk-i Bağdād oldı āb-ı cūy şaṭ
Yāsemenler şu yüzinde seyr ider mānend-i baṭ
2. Şaḥn-ı bāğı tıtdı encüm gibi nergis söyle kim
Mestler fark eylemez yirden gögi eyler ğalaṭ
3. Bir gülistān yazdı bir ay içre faşl-ı nev-bahār
Lāle yir yir sürḥ olupdur sebze ḥaṭ şeb-nem nuḳaṭ
4. Aldılar ol şem'-i bezm-ārāyı ağyār ortaya
Zāhir oldı nükte-i lā ḥayre illā fi'1-vasaṭ
5. Ḥaṭṭ-ı la' lin **Bākīyā** ol ğonca-i nev-rüstenün
Seyr idenler didiler ḥandānuḡ olmaḳdur bu ḥaṭ

¹⁹⁵ Bu şiir, Sabahattin Küçük'ün "*Bâkî Dîvânı*" (İstanbul, s.174) çalışmasındaki metin ile karşılaştırılmıştır.

(3b) sürḥ olupdur: sürḥdur M.

Bu şiirde geçen "*lā ḥayre illā fi'1-vasaṭ*" ibâresi Mehmet Yılmaz'ın "*Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözlük (Ansiklopedik Sözlük)*" (Enderun Kitabevi, İstanbul, 1997. s. 101.) adlı çalışmasında şu şekilde açıklanmıştır: "*Hayır ancak ortadadır.*"

¹⁹⁶ Bu şiir, Halit Biltekin'in "*Şeyhî Dîvânı*" (Ankara, 2018, s.29) çalışmasındaki metin ile karşılaştırılmıştır.

Şeyhî

mef'ülü / fâ'ilätü/mefâ'ilü /fâ'ilün

baħr-i muzâri' (_ _ ./_ . _ ./ . _ _ ./ _ . _)

1. Yâ ħâteme'r risâleti yâ eşrefe'l-verâ

Bu şiirde geçen "le-'amrûke" ibâresi Hicr sûresi 72. Ayette şu şekilde açıklanmıştır:
"(Melekler,Lut'a:) "Ömrüne andolsun ki onlar (şehvetten) gözleri dönmüş halde, sarhoşlukları içinde bocalayıp duruyorlar (Bu durumda asla seni dinlemezler)" dediler.

Bu şiirde geçen "levlâke" ibâresi Mehmet Yılmaz'ın "Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük) (Enderun Kitabevi, İstanbul, 1997. s.113.) adlı çalışmasında şu şekilde açıklanmıştır: " Lev-lâke lev-lâk-mâ- halaktü'l-eflâk" yani "Sen olmasaydın felekleri (kainâtı) yaratmazdım." şeklinde olup hadis bilginleri (Sagâni başta olmak üzere) bu sözü uydurma hadisler arasında gösterirler, lafız itibariyle böyle bir kutsî hadis olmadığını savunurlar. Bu bilginlerden bir kısmı, bu söz hadis olmasa bile Deylemî'nin İbn-i Abbas'dan merfûc (senesinde atlama olsun olmasın doğrudan Hz. Peygamber'e nisbet edilen hadis) olarak rivâyet ettiği şu hadise, " Cebrâil bana geldi ve dedi: Allâh u Teâlâ buyuruyor: Yâ- Muhammed sen olmasaydın cenneti yaratmazdım, sen olmasaydın cehennemi yaratmazdım." Başka bir rivâyette "Sen olmasaydın dünyayı yaratmazdım." uydugu için meâl bakımından hadis sayılır derler.

Bu şiirde geçen "ve'd duħâ" Kur'ân-ı Kerîm'de geçen bir sûre olup 11 âyettir. Mushaftaki sıralamada doksan üçüncü, iniş sırasına göre on birinci sûredir. Fecr sûresinden sonra, İnşirâh sûresinden önce Mekke'de inmiştir. Rivayete göre Fecr sûresinin inişinden sonra öncekine nisbetle daha kısa bir sûre vahiy kesilmiş, müşrikler bu olayı kullanarak Hz. Peygamber'e, "Herhalde rabbın sana darıldı ve seni terketti" demişlerdi. Bu sözlerden dolayı Hz. Peygamber'in duyduğu üzüntü üzerine bu sûre inmiştir (Taberî, XXX, 148). Zira "ve'd duħâ" ibâresi de Kur'an'da " Yemin olsun, kuşluk vaktine " şeklinde geçmektedir.

(10.11.12.14.19.23.29.44.45.47.B.)-M.

(3b) enbiyâ: aşfiyâ D.

(16a) çünkü ħâlîk-ı a'zam: ħâlîk çünkü a'zam M.

(18a) emrûġe n'ola: n'ola emrûġe M.

(24a) ħiġâb: naşîb D.

(24b) aġa yoħdur: yoħdur aġa D.

(27a) döndüġ: tutduġ M.

(28b) bu etegine: bu çâr etegine D.

(35a) biri: bigi D.

(37a) ben gedây: gedây M.

(37b) şâh: şeh M.

(37b) ħ âce vü gedâ : çeşme-i şehâ M.

Bu şiirde geçen "ve'n-necmi izâ hevâ" ibâresi Necm sûresi 1. Ayette şu şekilde geçmektedir:
"Battığı zaman yıldızla andolsun ki, arkadaşınız (Muhammed haktan) sapmadı ve azmadı."

Bu şiirde geçen "dâllîn" ve "ihdinâ" ibâreleri Fâtîha sûresi (6-7) ayetlerinde şu şekilde açıklanmıştır: " Bizi doğru yola kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil."

Ente'llezī teferrede bi'l-fazli ve'l- 'ulā

2. İy fahr-ı halk kimde ola zehre medhüñe

Çün Hâk didi "le-^samrüke" "levlāke" "ve'd duhā"

3. 'Aql-ı 'inān-keşīde ire mi rikābuña

Dir țarraķū öñüñce çün ervāh-ı enbiyā

4. Seyr-i semend-i sırruña meydān-ı 'arş teng

Pervāz-ı murğ-ı fikretüñe lā-mekān fezā

5. Nuțkuñ mu'allimi şübeh-i 'aqladur necāt

Lafzuñ müferrihi marāz-ı rühadur şifā

6. Luțfuñ demi ider nefes-i nefsi dil-pezīr

Hulkuñ yili kıur harem-i rüh-ı hoş-hevā

7. Raḥmān iken mu'allimüñ Ümmī kođuñ adın

Sulțān iken dü kenve kabāçeñ durur 'abā

[Sayfa 61]

8. Sayeñ ḥakīr toprağa şalsayidi şeref

Her zerre gün gözine olur idi tütüyā

9. Taḥte'l-livāña Ādem ü men dūnehü muṭī'

Faḥr anlara ki eylediler saḅa iḳtidā

10. Ğavvāş-ı rûḅ-ı ḳudsiyile baḥr-ı vaḥdete
Dürr-i kelām-ı Ḥaḳḳ'a lisānuḅdur āşinā
11. Ḳaḳdı nübüvvetüḅ eli dīn ḫablın eyle kim
Uş şarḳ u ğarb ḫoldı ol āvāzeden şadā
12. Cem' eyleyüp cemī'-i kemālātı luḫf-ı Rab
Bir zāt-ı ekmel içre adın ḳodı Muştafā
13. Hem ḫırmen-i şefā'atüḅüḅ ḫüşe-çinidür
Ādem ki dāne ḫırşiyile eyledi ḫaḫā
14. Yek-dānesin cihān şadefinde güher bigi
İy-bī-bedel yetīm anuḅ için dinür saḅa
15. Aduḅuḅ iki ḫarfine eyler işāreti
Anda ki yidi yirde Ḥuzā anđı mīm ü ḫā
16. Ḥulḳuḅa çünki ḫālıḳ-ı a'zam didi "aẓīm"
Lāyık ḫalāyık eyleye mi ḫulḳuḅa şenā
17. İrdi nebāt u ma'den ü ḫayvāna da'vetüḅ

Kim oldu şāhidün şecer ü üstür ü haşā

18. Bağlansa emrüne n'ola şems ü kamer kemer
Nūruñla buldı neşv ü nemā bir (i)ki ħod-nümā

19. Ger nerdübān idinse toköz çarĥ-ı 'aql-ı küñ
Bir pāyesine irmeye mi'rācuñuñ şehā

20. İsrā gicesi sırruñı seyr itse sidrenün
A'lā-yı müntehāsıdur ednā-yı mütekkā

21. Çün ol seferde maqşada tiz eyledün nazār
" Mā-zāğ" oldu 'aynuñ u kalbün "vemā-ṭağā"

22. Gıtdün hezār kerre hezārān hezār mīl
Anda ki "lā-ḥalā" didiler "bel vemā melā"

23. Gördün anı ki göriniser lāyıkı göze
Ḥalvet-sarāy-ı ḥāşda bī-çün u bī-çirā

24. Toğsan biñ oldu bir dem içinde saña ḥitāb
Şol baħrden ki yoħdur aña ḥadd ü intihā

25. 'Āşilere nevāle-i 'afv alduñ armağan

Buldı nevālen ile k̄amu bī-nevā nevā

26. Rāh-ı dālāla varmamağa degme bü'l-heves

Görindi nūr-ı sūre-i "ve'n-necmi izā hevā"

186¹⁹⁷

[Der-kenār]

[Nazīre]

.....

[Sayfa 62]

27. Döndüñ çü heft ü penc ile şeş gūşe menzile

Didüñ yaķın ü çār emīnūne mā-cerā

28. Nā-çār çār rükni şerī'at sarāyınūñ

Dest urmayan bu etegine ola çār-pā

29. Şiddīķ kim t̄adurduñ anuñ k̄albi h̄alkına

Her h̄ān-ı ni'meti ki saña kıldı H̄aķ 'aṯā

30. Fārūķ kim olur idi lāyık nübüvvete

Ger h̄azretüñ degül misedi h̄atm-i enbiyā

¹⁹⁷ Derkenarda yer alan bu şiir silik olduğundan dolayı okunamamıştır.

31. ‘Osmān ki eyledüñ anı nūreyn şāhibi
Bulmuş idi hayāt anuñile dem-i hayā
32. Hāydar ki ‘ilm-i hikmetüñe vāris itdi Hāq
Maḥbūb-ı evliyā idi maḥşūş-ı “lā-fetā”
33. ‘Ālī menākıbını ‘Alī’nüñ kim ide şerḥ
Hāy u ‘Alīm didi çü vaşında “hel-etā”
34. Dürreyn-i ezhereynidi necmeyn-i envereyn
Cān u dil-i Betül ü dem-i kalb-i Murtażā
35. Nūreyn-i ‘aynuñuñ biri ḥulkuñ biri Hāsen
Biri Hüseyn-i şāh-ı şehīdān-ı Kerbelā
36. Her dem saña vü ālüñe Hāq’dan hezār bār
Cān u cihān ḫolusı şalāt u selām ola
37. İy ḥāce kime yalvarayın ben gedāy çün
Sen şāhdan şefā‘at umar ḥāce vü gedā
38. Şarḫ-ı şefā‘at ümmete cürm ü günāh ise
Çoқdur bu derd bizde demidür ire devā

39. Yā Rab be-Ḥaḫḫ-ı nūr-ı Muḥammed ki pertevi

Ṭoldurdı yir ü gögi ḫamu nūr ile ziyā

40. Ḳoma bizi cihān ḫulümātında “ḫāllīn”

Nūr ile müstakīm şırāṭuḫa “ihdinā”

187¹⁹⁸

[Der-kenār]

‘Ulvī

.....

188¹⁹⁹

Bursalı Raḫmī

fe‘ilātün/ mefā‘ilün/ fe‘ilün

baḫr-i cedīd (.._ _ /._ ./ .._)

1. Yārdan ayru ğurbete düşdüm

Vādi-i derd ü miḫnete düşdüm

2. Dür-i maḫşūd içün şadef-mānend

Ka‘r-ı deryā-yı ḫayrete düşdüm

3. Ḳavs-ı taḫdīr idüp beni pertāb

¹⁹⁸ Bu şiir derkenarda olup silik olmasından dolayı okunamamıştır.

¹⁹⁹ Bu şiir Mustafa Erdoğan’ın “*Bursalı Raḫmī Dîvânı*” (Kültür ve Turizm Bak. Ankara 2017, s.234.) çalışmadaki metin ile karşılaştırılmıştır.
(4.B.)-D.

Tîr-veş hâk-i zillete düşdüm

4. Bir gözi biñ efendiye kul olup
Râh-ı şevkinde hâzımına düşdüm

[Sayfa 65]

189

Mürşidî

mef'ülü/ mefâ'ilü/mefâ'ilü/ fe'ülün

baħr-i hecez (_ _ ./ . _ _ ./ . _ _ ./ . _ _)

1. Ey dil hâzer it olma cihân mülküne mağrūr
Ger isteriseñ âhîretüñi ola ma'mūr
2. Ğafletden uyan aç gözüñi hâzır-ı vaķt ol
Kim raħmet-i Ğaķ'dan özüñi itmeyesin dūr
3. Cehd eyle düriş setr ide gör kendü 'ayubıñ
Tâ eylemedin hâk-i siyeh cismüñi mestūr
4. Bir hamr ile maħmūr olı gör bezm-i şafâda
Kim irteye dek çekmeyesin sıklet-i maħmūr
5. Ğayrât ile iħsânı idin kendüñi 'âdet
Tâ görmiyesin şol [ki] kıyâmetde şer(r) ü şūr

6. Ger lāyık-ı dergāh isen iy ehl-i sa'adet
Raḥmetle olur ḥaşre degin ḳabriñ içi nūr
7. Gel ḳalbünji ḳıl ḥāzır-ı tevḥīde düriş sen
K'anuñ ḳarasın *Mürşidiyā* zā'il idüp yūr

190²⁰⁰

Mürşidī

mef'ülü/fā'ilātün/mef'ülü/fā'ilātün

baḥr-i muzāri' (_ _ . / _ . _ _ / _ _ . / _ . _ _)

1. Bu köhne dār-ı fāni beşzer bir āsiyāba
Çün āsiyāba geldik kendünji virme ḥāba
2. Kendünji virme ḥāba ğafletden olma ğāfil
Ġāfil oturma ğāfil dünyā döner ḥarāba
3. Dünyā döner ḥarāba ḳalmaz kimesne bāḳī
Bāḳī ola mı şanduñ urma bināyı āba
4. Urma bināyı āba bünyādı yoḳ durur bil
Bil kim bu çarḥ-ı duvar beşzer hemān ṭolāba
5. Beşzer hemān ṭolāba bir laḥza yoḳ ḳarāri

²⁰⁰ Bu şiirin son beyiti mecmuada sayfanın yan tarafına yazılmıştır.

Yokdur kararı dehrün ĩmān getir kitāba

6. ĩmān getir kitāba dñnyāya olma mā'il
Mā'il olanlar āhir Şaldı öziñ 'azāba

[Sayfa 66]

191

Mürşidī

fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilātün/fā'ilün

bahr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _)

1. İñleyüp kånün gibi kaddüm ğamıyla çeng idem
Def gibi sīnem dögüb feryāda [ol] āheng idem
2. Bū ya hānedir cihān çarḥ-ı sitem ger reng-i rüz
Ol baña reng etmemişken kendümi bī-renk idem
3. Zāhidā peymāne ile Őandı peymānım benim
Rind-i rüsvāyam daḥı Şanma ki nām u neng idem
4. Cām-ı vaḥdetden içüp mest ü melāmet olmuşam
İsterüm cāmım Őarāb-ı 'aşk ile yek renk idem
5. Örtünüp yokluk liḥāfın varlığı Őaldım giri
Döşegim yār işigin den ḥāk ü bāliš seng idem

6. Oldum ūş cümle me‘āsiyden menāhiden yiri
Şanem-i şemden girü ey dil-i meyl şūḥ (u) şeng idem
7. Rind ü rüsvāyı ḥarābāt-ı fenāyım *Mürşidī*
Mest olup meyḥānede yāhu diyü gülbeng idem

192²⁰¹

Mürşidī

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün
bahr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ / _ . _)

1. Yā ilāhī vuşlatuḡa oldı çün bu ten hicāb
Anuḡ içün murḡ-ı rüḡım çıḡmaḡa eyler şitāb
2. ‘Alleme’l-esmā nikātın neydügin derg eyledim
Eylesem n’ola ger luḡfuḡ derinde intisāb
3. Yā ilāhī bu ne ḥāletdür ki ehl-i ḥāl olan
Ḳalbini dünyāya meyl ettirmez eyler ictināb
4. Ḥālet-i şevḡım yıkaydı iş bu mülk-i fānī
Maḡş-ı nūr olup çıḡardım çarḡa mişl-i āfitāb

²⁰¹ Bu şiirde geçen “‘alleme’l-esmā” ibâresi Bakara sûresi 31. Âyette şu şekilde geçmektedir: “Ve ‘alleme ‘ādeme’l-esmā” şeklinde olup manası ise şu şekilde açıklanmıştır: “Allah, Adem’e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklerle göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi.”

5. Țalibiseŋ ‘ālem-i kübrāya var maṭlūba ir

‘Ālem-i olur Țalibi ‘ayn-ı ‘azāb

6. Ḥayy u bākī ‘āşıkı ol koy bu fānī ‘aşkı kim

Zā’il olur ‘ākıbet ey dil bilā- şebīh-i ḥ’āb

[Sayfa 67]²⁰²

7. Münkeşif oldı rumūz-ı leylete’l-isrā bugün

Mürşidī pendüñi oğur āyāt- ‘ışkuñ (bāb) bāb

193

Mürşidī

mefā’lün/mefā’lün/fe’ülün

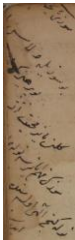
baḥri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Göñül yanķım cihāna yāne geldün

Canuñdan korķar iseñ yā ne geldün

2. Ezel bezminde olduñ mest ü bī-hoş

Eren dīvānına dīvāne geldün

²⁰² Bu sayfanın derkenarındaki yazı özensiz yazımdan ve sayfanın kenarına yazılıp gözükmeyişinden dolayı okunamamıştır.

3. İüb mey-sākī̄-(i) vaḥdet elinden
Bu keşret bezmine mestāne geldün
4. Buḡa dil virme kim yoḡdur beḡası
Bu ḡatı mülke sen seyrāne geldün
5. Deründen yāne yāne aḡla ey dil
İşitsün çün der-i sulṡāna geldün
6. Şaḡın aldamasun rubāh-ı dünyā
Felek meydānına şīrāne geldün
7. Metā^ç-ı zeri tebdīl it şevāba
Ki sende çünki(m) bu dükkāna geldün
8. Ğurūr idüp yürü şād olma ḡāfil
Ne şādi yiridür zindāna geldün
9. Fedā ḡıl *Mürşidī* cānuḡ ki yārün
Vişāl-i ‘ıydına ḡurbāna geldün

mefā'īlün / mefā'īlün/ mefā'īlün/ mefā'īlün

baħr-i hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _)

1. Cihād şayyādı giyurup başa üsküf belādur bu
Göñül murğını avladur elimden ne hevādur bu
 2. Bu 'ömrüm kişt-zārından vefā taḥşīl idem derdüm
Ḥaḳīḳati nazar ḳıldım ne ḥāşıl kim fenādur bu
- [Sayfa 68]
3. Ne pīr u ne cevāndur dir ne bāy u ne gedā gözler
Ecel cellādı ḳatlı eyler dimez şāh u gedādur bu
 4. Ferīd-i 'aşr olursaḅ ki Süleymān gibi 'ālemde
Fenādur 'āḳıbet şorı fenā şanma beḳādur bu
 5. Bu tertīb u bu erkānı düzen sultān-ı 'ālemler
Ḳoyup gittiler āhıyla hebā ender hebādur bu
 6. Şaḳın dil virme dünyā şöhretine tövbe it tövbe
Zünūbuḅ derdüne ey *Mürşidī* Ḥaḳ'dan devādur bu

195

Mürşidī

mefā'īlün / mefā'īlün/ mefā'īlün/ mefā'īlün

baħr-i hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _)

1. Uyanup h̄ āb-ı ğafletden eyā miskīn-i bīdār ol
Sağa mesken yeter vīrāneler dünyāda bī-dār ol
2. Nedür (bu) fānī-i dünyādan beķāyı bulmaķ istersen
Olursan ʔālibā ʔālib-(i) likā'ullāh dīdār ol
3. H̄abīr ol kendü mālunđan taşavvur eyle emvālün
Nolasider [ki] h̄ ātemde yiter halka sitemkār ol
4. Den-i dünyā yıķma dilā bir kimsenün gönlin
Dil-i vīrāneler yapmađa cehd it yūri mi'mār ol
5. Cihānda *Mürşidī* şaķın sağa yār etme aĝyārı
Eger sen gerçek 'āşıkşan yūri var H̄aķ ile yār ol

196

Mürşidī

fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün

baħr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ / _ . _)

1. İstikāmet Kā'be'sin idem dirisen gir ʔavāf
H̄aķķ-(ı) ʔarīķa sa'y idüp getürme hergiz inħirāf
2. ʔālibā ermek dilersen şūrete āyīne var
Şayķal-ı tevħīd ile cehd eyle ķalbün eyle şāf

[Sayfa 69]

3. Meskenet ehli olı gör ey gönül derviş isen
‘Acze vir kendü vicüduñ kimse ile urma lāf
4. Vākı‘ā esrār-ı ma‘nī keşf olur ru’yā ile
Künc-i hālvat hāne-i dilde idersen i‘tikāf
5. Tövbe-yi gel koma dilden *Mürşidī* ihlāş ile
‘Ākıbet olam dir isen ger günāhuñdan mu‘āf

197

Mürşidī

fā‘ilatün/ fā‘ilatün/ fā‘ilatün/ fā‘ilün

baħr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ / _ . _)

1. Şafha-yı ruhsārum üzre derk iden taħrīrūmi
Naqş-(ı) muqadder diyü taşdıķ etdiler taşvīrūmi
2. Tā ezel üstād-ı hikmet yapıcaķ dil-hānesin
Derdüğüm birle sirişt etmiş benüm taħmīrūmi
3. Zāt-ı Hāķ’dan şifāt lā-niyām oldı zuhūr
Hı̇ ābdan bīdār kıldı gösterüp tedbīrūmi
4. Kāmil olmak ister isen hizmet it kāmillere

Kim baña bildürdiler bu ‘acz ile taqşırümi

5. Menzil-i a‘lā vü esfel hep müsāvīdür bizi
Görelī Kübrā-yı Hāq’da zerrece taqşırümi
6. Ğill ü ğiṣṣdan pāk olurdum şol zer-i hāliş gibi
Cīfesinden ‘ālemün bulsam eger taḥrīrümü
7. Gel beri efkārı ko oqu günāhuñ defterin
Mürşidī dīvān-ı Hāq’da yazdılar taqrīrümü

[Sayfa 70]

198

Mürşidī

mefā‘ilün / mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ mefā‘ilün
bahr-i hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _)

1. Ne gelse cānib-i Hāq’dan şafādur cāna minnetdür
Egerçi zāhirā zaḥmet velī ma’nīde raḥmetdür
2. Eger sen çekmeyem dirseñ elem-‘uqbā serāyında
Gel ey ğāfil yerāğ eyle beğāyet şimdi fırsatdur
3. Ten ü cānuñ degüldür birbirin(e) bākī ey miskīn
Vedā‘ it sen olaruñla visālün şonı firqattür

4. Dilersen rāhat olmak ʔālibā ʔālib ol uḥrāya
Buḡa aldanma seḡ zīrā bu bir cāy-ı meḡaḡkatdür
5. Teb-i tāb ile yād itdün bu ben ‘āḡi ḡünāhkāri
İlāhī ḡün luḡfuḡda [o] būd (bir) ‘ālī-i ni‘metdür
6. Cihānuḡ ḡöhretinden geḡ gelür (ey) ‘āḡıl iḡit bunu
Buyurmuḡdur ḡadīḡinde beni kim ḡöhret āfetdür
7. Egerḡi her ḡuluḡ vardur murādı bāb-ı luḡfuḡdan
Hemān bu *Mürḡidī* bī-ḡārenüḡ maḡḡsūdı raḡmetdür

199

Mürḡidī

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

baḡr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ / _ . _)

1. Tekye-yi ‘iḡḡuḡda ḡurbān olmayan ābdāl-veḡ
Yaḡa iḡi olmadı ey pāk dāmen ḡāl-veḡ
2. ‘Ālem-i ḡirketde vaḡdet isteyen ḡulfi ḡoyup
Zindeḡānī eylesünler cem‘ olup icmāl-veḡ
3. Āyet-i ḡüsnüḡ berāat-ı da‘vet İslām ider

Zülf ü hālün ‘ākıbet ihlāl ider deccāl-veş

4. Hāne-i zenbūra döndi sine zaḥm-ı tīrden
Nesne anlamaz derūnunda anuḡ ġırbāl-veş
5. Dāne-yi haşhāş içinde günbed-i ḥaḍra sözü
‘Aqlımız çāk eyledi ey *Mürşidī* eşkāl-veş

[Sayfa 71]

200²⁰³

Hiss-i Zārīfī Güfte-est

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

baḥr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ / _ . _)

1. İrmişem ben ‘ıyd-ı vaşla uluban ḳurbān hū
Bulmadı benden eşer kim men‘ ide derbān hū
2. Cān u dille itdügünçün ‘ışḳuḡuḡ bāzārını
Gönlümün gönlünde(n) buldum cānumuḡ cānān hū
3. Bulalı gönlüm taḥalluḡ ‘*alleme’l-esmā* ile
Vāḳıf oldum cümle ismün aşlı hū sulṫān hū

²⁰³ Bu şiirde geçen “‘*alleme’l-esmā*” ibâresi Bakara sûresi 31. Âyette şu şekilde geçmektedir: “Ve ‘*alleme âdeme’l-esmā*” şeklinde olup manası ise şu şekilde açıklanmıştır: “Allah, Adem’e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklere göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi.”

4. Ādem-i ma‘nī olaldan duydum İblīs kışşasun

Anlayup nefs-i kelāmı okudum Qur‘ān hū

5. *Gülşeni*⁷dür bunu diyen gerçi şüretdür hasen

Görmedüm ben ān-ı ansuz devr idelden ān hū

201²⁰⁴

Velehū Eyzan

fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilātün/ fā‘ilün

baħr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _)

1. Ben bu kemāl-(i) ‘ışık ile cümle cihāna şıgmazam

Ten(i)mi öldür baña mekān tende(ki) cāna şıgmazam

2. Yoğidi daħı *kün fekān* yerim olupdı lā-mekān

Kim bulısar baña mekān (ü) vehm (ü) gümāna şıgmazam

3. Hūr kuşūru ħissini terk ideli selāmeti

Vireli Hāğ emāneti ħin ü zemāna şıgmazam

4. *Maħrem-i sırr-ı küntü küntüyem* men resm-i men nesīm

²⁰⁴ Bu şiirin bazı mısralarında vezin aksaklıkları vardır.

Bu şiirde geçen “*kün fekān*” ibâresi Yâsin sûresi 82. Âyette şu şekilde geçmektedir: “*Kün fe yekân*” manası ise “*Bir şey istediğinde O’nun buyruğu “Ol!” demekten ibarettir; hemen oluverir.*”

Mehmet Yılmaz’ın “*Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*” (Enderun Kitabevi, İstanbul, 1997. s. 98.) adlı çalışmasında da geçen “*Küntü kenz*” ibâresi şu şekilde açıklanmıştır: “*Ben (gizli) bir hazineydim.*”

Kim bilir meni neyem fehm ü cihāna şıǵmazam

5. ahr u lufa hem-ser hem demde ki demde ben demem

Men ki haıı demem ma‘deni-kāna şıǵmazam

6. Bir nazār eyle *Gülşeni* ıldı hüsni seni ğani

Diyen odur bilüñ bu teni şerh ü beyāna şıǵmazam

[Sayfa 72]

202

mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ülün

bari hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Meded meded[i] senden ilāhi

Ki sensiz pād-şāhlar pādişāhi

2. amunuñ hālii bi‘z-zāt-ı sensin

amuya ādiy(y)ü‘hācāt sensin

3. Dirīga bir hilāl-ebrü-peri-ves

Şalupdur ‘aqlumuñ şehrine āteş

4. ‘İbādet baqa fikr-(i) yār āh olupdur

Sa‘ādet mihneti dil-dār olupdur

5. Degülüm vā‘izüñ pendine sāmī

Ḥayālī yara olur diyü māni‘

6. Geh olur eyleriz mescidde me‘vā

Ḳafes-i murğ-ı Vaḥşī gibi farzā

7. Beni pür̄r ḥāne itdi şūreti ğayr

Nemāz içre degüldür niyyetüm ḥayr

8. Şu dil her kaçan[ı] kim ide ḳāmet

Şanuram ḳalkup itdüm yāre ḥürmet

9. Nidem mihrāba baḳsam cān-ı bī-hūş

Ḳapusu resm olur gözüme tūş

203

mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ülün

baḥri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Rukü‘a varduğumca cism-i mu‘tād

Selāmuḡ alduğumı eyleriz yād

2. Riyā ile durur cümle ḥuşū‘um

Saḡa egrilik ile dūr rukü‘um

3. Tenim bunda dil ol ārām-ı cānda

Gözüm mihrāba vü ‘aqlım yabānda

4. Ne mümkün zıkr Mevlā’yı iş idem
Meger kim nāgehān ilden işidem
5. Seni taḫsīm ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ’a gitmez
Bu işi dīni ayruḳ kāfir itmez
6. Olup Ḥaḳḳ’uḅ emānetine ḥāyın
Gözedür gözlerüm nefsin ḳolāyın
7. Şu deḅlü olmuşam cürm ile pāmāl
Vücūdundan ‘adem yekdür beher-ḥāl
8. Şu deḅlü māyilem cürm ü tebāha
Beḅi itmeyen girer günāha
9. Baḅa fi’l-i mefāhir [ki] ma’beddür
Günāh itmek yanımnda bir hünerdür

[Sayfa 73]

204

mefā’ülün/mefā’ülün/fe’ülün

baḅri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Budur ḳorkum ki olduḳda ḳıyāmet

Cehennem ehl-i benden ide nefret

2. Bu gönlüm her zemān bāṭıllıĝ eyler
Nemāza ḳalbi olup kāhliĝ eyler
3. Dilimizden giryān eyle
Utandır cūd ile ben rū-siyāhı
4. Günāhımdan beni āĝāh eyle
Sücūdum ḥasbeten-lillāh eyle
5. Beri ḳıl mekruhu sehv-i ḥaṭādan
Zebānım ṣaḳlı ḳulı nā-sezādan
6. Rüsvalıḳdan umardum bir ‘ināyet
Şefā‘at olmaĝa olsa liyāḳat
7. Şu dem kim dūz-ı maḥşer ola peydā
Hidāyet birle *Yaḥyā*’yı ḳıl iḥyā

205

mefā‘ilün/mefā‘ilün/fe‘ulün

baḥri hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _)

1. Cemī‘-[i] ehl-i ĩmān ile yā Rabb

Kıyāmetde anı kıılma mu‘azzeb

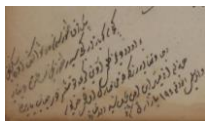
2. İmāmü’l-kıbleteynüñ ‘izzet için
Çehār-erkān-ı dīnün ħürmet için
3. Cefāya şabr iden şādıklar için
Bu dünyādan geçen ‘āşıklar için
4. Ğarībün derd ü hicrānı Hāķ için
Zebūnuñ āh u efġānı Hāķ için
5. Faķirün gözlerinde nem Hāķ için
Şınuk göñülde olan ġam Hāķ için
6. Teraħħum yā muġayyizzü’l-ħayrüddīn
Aġşina yā ġıyāşe’l-müstaġıysın

206²⁰⁵

.....

[Sayfa 74]

207²⁰⁶

²⁰⁵ Sayfanın kenarında yer alan bu şiir yazı şeklinden dolayı okunamamıştır.

²⁰⁶ Bu şiir Kenan Erdoğan'ın " *Niyāzī-i Mısrī Dīvānı*" (Akçaġ Yay. Ankara 1998, s. 153) adlı çalışmasındaki metin ile karşılaştırılmıştır.

Hiss-i Zarīfī Güfte-est

fā'ilatün/ fā'ilatün/ fā'ilatün/ fā'ilün

baħr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ / _ . _)

1. Āsmān-ı ma'nevīnün ŧems ü necm ü mähıym
Şüretā gerçi gedāym 'ıŧ ilinüŧ ŧähıym
2. Ma'rifetden hırķa-dār olup edindim 'aŧķ-ı tāc
Şafħa-i ŧüret miyim ben ŧofıyu'llāh mıym
3. Ķad-siyāhım perr ü bālım ins ü cinnüŧ rehberi
Mażhar-ı nūr-ı ŧıfātım zāt-ı baħtuŧ rāhıym
4. Tāyy idüp nāsūt-ı baħri ğarķ-ı lāhūt olmuŧam
Baħr-ı vaħdetdür maķāmım anda maħfı- mähıym
5. Āh-ı 'uŧŧāk ile memlū gerçi kim arz u semā
'Āŧıķ-ı ma'ŧuķa 'ıŧķum cümlesinüŧ ahıym

(5.6.B.)-D.

(2b) ŧüfı: ŧafħa D.

(4a) idüp: kılup M.

(4b) vaħdetdür: vaħdetde D.

(4b) maħfı-mähıym: ben bı-mähıyüm D.

(7a) olupdur: olup ider M.

(7a) Mıŧrıyā: ħüsn M.

(7a) 'āŧıķlaruŧ: 'āŧıķlara M.

(7b) yoluŧ: bu ğün D.

6. ‘Ālem-i şüretde gerçi rehberümdür Gülşenī
Līk-i ma‘nī ‘āleminde men anuḡ
7. Baḡr-i ‘aşka ġarḡ olupdur *Mıṣriyā* ‘aşıklarūḡ
Ṭālib-i Ḥaḡḡ’im diyen gelsün yoluḡ āġāhıyım

208²⁰⁷

Nazīre-i Ḥalīlī Rāst

fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilātün/fā‘ilün

baḡr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ / _ . _)

1. Her kim ol yāruḡ cemāli ‘ıydına ḡurbān olur
Şıḡletinden ḡurtılır cismüḡ ser-ā-ser cān olur
2. Şüretüḡ naḡşında naḡḡāşı temāşā ḡılmayan
Sırr-ı Ḥaḡdan bī-ḡaberdür ol ḡaçan insān olur
3. Nūr-ı Ḥaḡdur cümle eşyādan tecellī eyleyen
‘Āşıḡ-ı şādıḡ bu remzi anḡlayuḡ ḡayrān olur

²⁰⁷ Bu şiir Ahmet Kavaklıyazı'nın "15. Yüzyıl Şairlerinden Diyarbakırlı Ḥalīlī'nin Şiirleri" (Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 2015, sayı 34, s.43) adlı çalışmasındaki metin ile karşılaştırılmıştır.

(3.5.6.7.B.)-M.

(1a)her kim ol yāruḡ: kim ki ol şāhuḡ D.

(1b) şıḡletinden: taḡlitinden M.

(1b)cismüḡ: cism-i M.

(4a)ol: her M.

(5b)şāyeste-i: vāşıl-ı D.

4. Ol gönül kim sırr-ı Hâk' dan haberdâr olmadı

Lâ-cerem ehl-i şafâ cem'inde ser-gerdân olur

5. İy *Halîlî* cânı vir cânân-ıçün havf eyleme

Kim bu yolda cân viren şâyeste-i cânân olur

209²⁰⁸

.....

210²⁰⁹

.....

[Sayfa 75]

211

Mürşidî

Velehû Eyzan

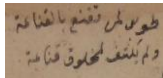
fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

baħr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ / _ . _)

1. 'İzzet-i dünyâ egerçi nefsüñe virür huzûr

Ġaflet etme bu hiçâb ile düşersin külli dūr

208

Sayfa kenarında yer alan bu şiir özensiz yazımdan dolayı okunamamıştır.

209

Sayfa kenarında yer alan bu şiir özensiz yazımdan dolayı okunamamıştır.

2. Cāmene fānī cihānuḡ dil virüp şād olma kim
Külbe-(yi) āhirātdur dünyā degül cāy-ı sürür
3. N’ola var ise günāhuḡ bī-şumār u bī-hisāb
Çekmegil ġam kim anuḡ biñin bir istiġfār yor
4. Varluġundan el çekerdüḡ bu fenānuḡ ey göñül
İstimā‘ itsüḡ [ki] nāl çekdüġünü emel kıubür
5. Gel rızā-yı Haḡ’dan özge nesneye virme rızā
Mürşidī tā haşre dek olmaḡ dilersenḡ ġarḡa nür

212³⁰⁰

Mürşidī

mefā‘ilün / mefā‘ilün/ mefā‘ilün/ mefā‘ilün

baḡr-i hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _)

1. Elüḡ çek gel bu dünyādan buna kıayd-(ı) ‘ālāyıkdan
Yürü terk eyle pā-bend olmadı her kim(ü)ḡe ‘āşıkdur
2. Cihānda ‘ārif-i Rabb ol kıamudan iḡtilāḡı kes
Hevāya tābi‘ olmadı şular kim kıulı şādıkdur

³⁰⁰ Bu şiirde yer alan “*leyse kemişlihi şey’üḡ*” ibâresi Şûrâ sûresi 11. âyette şu şekilde açıklanmıştır: “Gökleri ve yeri yaratan O’dur. Size kendinizden eşler ve hayvanlardan çiftler yarattı. Bu şekilde çoġalmanızı sağlamaktadır. O’na benzer hiçbir şey yoktur. O her şeyi işitir, her şeyi görür.”

3. Bu mevcūdāt-ı eşyāyı vücūda geldi luṭfuḡdan
Aḡa ĩmān getürmeyen kişi muṭlak münāfıḡdur
4. Nikātın *leyse kemişlihi şey'üñ* bilmeyen bilsün
Münezzeh ḡalıḡ-ı yektā kamu eşyā ḡalāyıḡdur
5. řeb-i źulmetde olmadı źiyā-yı nürdan maḡrüm
şular kim ḡāb-ı ḡafletden seher vakti uyanıḡdur
6. Bizi ḡıfz eyle řeyṡānı vü nefsanı 'amellerden
Daḡı āyet-(i) müyesser ḡıluḡ(a) emrüñe muvāfıḡdur
7. ĩlāḡı *Mürşidi* 'abde 'azābı rüz-ı maḡřerde
Günāḡa ḡöre etme it ne kim luṭfuḡa lāyıḡdur

[Sayfa 76]

213³⁰¹

Mürşidi

Velehü Eyźan

fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilātün/ fā'ilün

baḡr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _)

1. Pāk-i bāz olundı bu 'ıřḡ ṡoḡru rāḡdur
Rāḡ-ı ḡaḡḡ'a 'āřıḡı irřād ider hem-rāḡdur

³⁰¹ Bu şiirin bazı mısralarında vezin aksamaktadır.

2. Anlamaz ʿışk-ı Hâkîkî neydüğün ehl-i mecaz
Nefs-i şevk-i ʿaqlına hem gâlib ü gümrâhdur
3. ʿĀlem-i tevhîde aldı buldı şirketden amân
Anların kim dilde zikri dâ'im illallâhdur
4. İhtirâz it bîşe-yi ʿâlemde şîrem dirisen
Lezzet-i dünyâ şağın aldar seni rübâhdur
5. Kimine faqr u fenâ vü kimine künc-i ğinâ
Her kulına rızqını taqsîm iden Allâh'dur
6. Sen tarîk-i istikâmetde muķîm ol ʿucbu ķo
Ṭa'n-ı a'dâya ķulağ urma ki bu efvâhdur
7. *Mürşidî* dervîş isen inkârı ķo ikrâra gel
ʿĀdet-i dervîşlerin teslîm ü eyvallâhdur

214

Mürşidî

fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilâtün/ fâ' ilün

bahr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _)

1. Gerdişinden devr-i dünüñ bağrumuz pür-yâredür

Gülse birkaç gün buna aldanma kim ‘ayyāredür

2. Virme ey ‘ākı̄l gönül bu dehre ğāyet arzıdur
Şu yirine ān ier cellād-veş hūn-hāredür
3. Hergiz aldanmaz cihānuñ reng-i rūy-i ālına
Her kimüñ kim meyl-i āhır-(i) cennet-i envāredür
4. Eyleme tezyīn-i şūret mürd iseñ ‘ālemdesin
Tıfl gibi pīrezen aldırışı mekkāredür
5. Gel libāsı faħrı o faħr it eger dervīş iseñ
Mürşidī gel faħr iseñ faħruñ libāsı pāledür

[Sayfa 77]

215³⁰²

.....

1. Cāndan geer olur ilāhī cānāndan
..... olmak cūdā hi bī-nefs cān andan

216³⁰³

Zātī

1. Aa Hā virmiş ol anı gözlere
Virür cānı aa anı bekeften andan

³⁰² Bu şiirin vezni tespit edilememiştir.

³⁰³ Bu şiirin vezni tespit edilememiştir.

Mürşidī*fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilün**baḥr-i remel (_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _)*

1. Kerem yokdur saña lāyık t̄a't-i a'mālimüz
 'Ālem ü dānā çü sensin cümle-ef'ālimüz
2. Meger şeytāndan ḥalāş eyle ilāhī sen beni
 Emrüne eyle muvafık dā'imā aḳvālimüz
3. Umaram degül el-ṭāfuḍdan ey kân-ı kerem
 'Āḳıbet sen ḥayr ile ḥatm idesün ecelümüz
4. Ḳanı gördüğün su'al için gelür mekrinüz
 Sen ḥā'ce-yi ḳādir ile ḥall idüp eşkālümüz
5. 'Āḳıbet sen bizi aşḥāb-ı yeminden bilüp
 Şāğ elümüzden şunu vir defter-i icmālimüz
6. Eylegil yādına ṭamu 'adl-i benden isen
 Çünkü yokdur uçmaḳa uçmaḳa perr ü bālimüz

³⁰⁴ Bu şiirin bazı mısralarında vezin aksamaktadır.

7. Raḥmetünden *Mürşidî* etmeginiz kaç' ümîd
'Âkıbet 'afv itmez iseñ n'olusar aḥvâlimüz

218

Mestî

mefâ'îlün / mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ mefâ'îlün
baḥr-i hecez (. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _)

1. Görelden gün yüzün gülşende ey gönca diyen lâle
Beyâbâna düşüp ḥayretten içmüştür diyen lâle
2. Yitürdi ḥân-gâh-ı zîr-i ḥâk içre yiridür
Temâşâ etmege ezhârı çıkdı çilleden lâle
3. Livâ-i surḥ dikdi kulle-i kühsârda yer yer
Ölem dir Allâh (Allâh) âliyle şâh-ı çemen-i lâle
4. Şarâb-ı nâb içer her köşede la'l-i kadeḥlerle
Gelicek şaḥn-ı güzâra-yı peymân-ı şiken lâle
5. Bugün gülşende kân-zîl kendüden geçmiş yatar *Mestî*
Dil-ağız virmeyüp hiç kimseye etmez suḥan-lâle

3.3. MESTAP TABLOSU

TABLO 1 Manzum Bölümler Tablosu

		Yer Nu.: Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonu Manzum 554 Numaralı Mecmua						
Sayfa nu.	Mahlas	Matta' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar	
1	'Azmi-zâde Hâletî	Bir t̃ā'ife-yüz ki cismümüz cān iderüz Halvet-geh-i ğamda maḥv-ı ebdān iderüz Sönseydi bu meclis içre şem'-i ḥurşîd Himmet-i nefîi'sle biz furûzân iderüz		Rubâî		-- ./... ./... ./... /_		
1	'Azmi-zâde Hâletî	Biz gūşe-i ğamda āh-ı şeb-ḥîz iderüz Dūd-ı dilümüz şerâre-engîz iderüz Fi'l-cümle şafamız olmasa cām-ı dili Ḥûn-âbe-i ḥayret ile lebrîz iderüz		Rubâî		-- ./... ./... ./... /_		
1	'Azmi-zâde Hâletî	Biz kâleb-i cismi ser-be-ser cān iderüz Sühân-ı ğam ile maḥv-ı ebdān iderüz Atsun ne iderse küh-ken ammâ biz Küh-ı emeli fiġân-ı harman ideriz		Rubâî		-- ./... ./... ./... /_		
1	'Azmi-zâde Hâletî	Dil-ḥaste-i ğam-ı cānda bî-derd olmaz Âḥir-i nefis irince dem-serd olmaz Evkât-ı ḥayât-ı vaşlla geçse eger Erbâb-ı niyâz ü nâz pür-derd olmaz		Rubâî		-- ./... ./... ./... /_		
1	'Azmi-zâde Hâletî	Âmed ü şüd ile devr fenâ-bâz olmaz Her kimse o bezme maḥrem-i râz olmaz Mîzân-ı niyâzı ũtmayan destünde		Rubâî		-- ./... ./... ./... /_		

		Nizâm-ı gamda rîsmân-bâz olmaz				
1	'Azmi-zâde Hâletî	Virâne-i reşk hergiz âbâd olmaz Maẓlûm-ı melâl-i mazhar-ı dâd olmaz Vay ol dil-i zâra kim ola üftâde Bir kâfire kim esîr-i âzâd olmaz		Rubâî		-- ./... ./... /_
1	'Azmi-zâde Hâletî	Kâm-ı dil-i ehl-i fakr şîrîn olmaz Bîmâr-ı fenâ harîf bâlîn olmaz Hâcet-i talebân dehre düşmez gam-ı 'ışk Der yüze-gerân çerâğ..... olmaz		Rubâî		-- ./... ./... /_
1	'Azmi-zâde Hâletî	'İşk ehl-i harîf-i bezm-i cânân olmaz Erbâb-ı herze baht-ı çendân olmaz Eṭvâr-ı sehv kimesne-yi güldürmez Gülzâr-ı fenâda derd-i ḥandân olmaz		Rubâî		-- ./... ./... /_
1	'Azmi-zâde Hâletî	Bâzâr-ı fenâda kâle-(i) su'âl olmaz Hamûn-ı 'ademde zıll-ı memdûd olmaz Âsiyâb-ı ümîdi virmeyin nâdâna Manşûbe-i vaşl-ı yâre meşhûr olmaz		Rubâî		-- ./... ./... /_
1	'Azmi-zâde Hâletî	'Ârif gam ile mükedderü'l-bâl olmaz Hicrânuna vaşl-ı yâr pâyân olmaz Çak âḥir olunca kâr cânbâz-ı 'ışk Hengâme-i şarf-ı perişân olmaz		Rubâî		-- ./... ./... /_
1	'Azmi-zâde Hâletî	'İşk ile âh ü efgân bilmeyüz Dîvâneler olsa sine-güyân bilmeyüz Biz zevk-i elemde bulmuşuz ḥâşâ kim Derd-i ser 'ışkı serler yeksân bilmeyüz		Rubâî		-- ./... ./... /_
1	'Azmi-zâde Hâletî	Dil-naḫdini dil-berâna önden ḳomuşuz Dâğ-ı gamı câna bi-te'emmül ḳomuşuz Biz başka bir iştilâḫı peydâ itdük Ḳan yutmanuḫ adını taḫammül ḳomuşuz		Rubâî		-- ./... ./... /_
2	'Azmi-zâde Hâletî	Erbâb-ı 'ışk elinde rubâ'ilerüm benüm Bezm-i şafâyı Hâletiyâ çâr-pâredür Kimdür anuḫ ile kıṭ'a-i elmas bir pâre Noḳsanı ḥür yanında iken âşikâredür		Rubâî		????
2	'Azmi-zâde Hâletî	Bir ṭâ'ifeyüz ki rûz u şeb âh iderüz Âh etmeyene nedür bu kim âh iderüz Burc-ı dile râyet-i ferâgat dirmezüz Zîrâ yürüdükçe Allâh Allâh derüz		Rubâî		-- ./... ./... /_
2	'Azmi-zâde Hâletî	Biz naḳş-ı nigâr dehr-i meftun degülüz Vâdi-yi fenâda Ḳays'dan dün degülüz Ammâ ki olup şâh-ı gama köşk-zâr		Rubâî		-- ./... ./... /_

		Bülbül gibi ref'-i şavte-i Degülüz				
2	'Azmi-zâde Hâletî	Bir zerre-i mihr-i tâb-dâr-ı hüsnüz Fermân-ı ber şâh kâm-kâr-ı hüsnüz Bir tâze civâne olmuşuz dil-beste Sevdâ-zede dükkân nev-[i] bâhâr-hüsnüz	Rubâî		__ ./ .__ ./ .__ ./ _	
2	'Azmi-zâde Hâletî	'Aklı gider râha derd-i cânân aluruz Hakka o metâ'-ı haylî erzân aluruz Biz miñnet-i 'aşkı eyleyüp sermâye	Rubâî		__ ./ .__ ./ .__ ./ _	
2	'Azmi-zâde Hâletî	Büy-ı gül nâzı dirmeyenler bilmez Gülzâr-(ı) niyâzı irmeyenler bilmez Kâdrin zülal-i hoş-güvâr-i vaşluğ Sermâye hicre girmeyenler bilmez	Rubâî		___ / _ . ./ .__ ./ _	
2	'Azmi-zâde Hâletî	Her dide-i eşk-bâra giryân dimezüz Her sine-i dağdâra sūzan dimezüz Mikrâz-ı belâ zebânımız kağ'itse Dermân-ı talebâna derd-..... dimezüz	Rubâî		__ ./ .__ ./ .__ ./ _	
2	'Azmi-zâde Hâletî	Biz meyl-i metâ'-ı rüzigâr eylemezüz Sevdâ-ger-i fikri herze-kâr eylemezüz Ġamdan ki gülümüz olmaya zehr ağı Enfâs-ı hayâta reh-güzâr eylemezüz	Rubâî		__ ./ .__ ./ .__ ./ _	
2	'Azmi-zâde Hâletî	Biz naqş-ı vefâda ğurret-i mâniyüz Vâdî-i belâda Vâmıq-ı şâniyüz Gedikçe melâl-i secde-i şükr ederiz 'İşk içre 'aceb küşâde-(ı) pişâniyüz	Rubâî		__ ./ .__ ./ .__ ./ _	
2	'Azmi-zâde Hâletî	Her dil ki râh-(ı) belâda püyân olamaz Meydân-ı fenâda hiç feres-dân olamaz Bir şem'-i ümîdi çokdan itdük mürde Himmet-i tef ile ol fûrüzân olamaz	Rubâî		__ ./ .__ ./ .__ ./ _	
2	'Azmi-zâde Hâletî	Hem dest-i melâli kıldım ümid-i tirâş Hem nâh-ı şabrı eyledüm sine-hırâş Hiç şîb ü firâz bî-sütün-ı yârda Bir taş mı kaldı urmayım ben aña baş	Rubâî		__ ./ .__ ./ .__ ./ _	
2	'Azmi-zâde Hâletî	Olmazdı nazîr-i bâr hiç pür Mehveş Çün 'ar'ar-ı kuh olmasaydı serkeş Zîr- şüh-ı cihân ki eylemekdür kârı Çeşm ü dili birbiriyle âb u âteş	Rubâî		__ ./ .__ ./ .__ ./ _	

2	'Azmi-zāde Hāletī	Ey vay ki oldı nāgehān bir Mehveş Mülk-i dile hayli işveden leşker-keş Bir nīm nıgeh ile itmege māderdir Cān u dil-i ehl-i 'aşkı āb u āteş		Rubâî		-- ./... ./... --/..	
2	'Azmi-zāde Hāletī	Mestāne-i 'aşk ile olup düş-be-düş İtdürme belā-yı reşkle cüş u hürüş Sultān-ı serîr hüsnişün ağıyaruş Har-mühre-[i] pendin itme āvize-güş		Rubâî		-- ./... ./... --/..	
3	'Azmi-zāde Hāletī	Biz hum-ı fetāya eylerüz yekdem nüş Her rişl-i girāndan olmazuz hem-hürüş Hiçe şataruz cihānı aña şonra nola Her na'ra olsa na'ra hāne fūrüş		Rubâî		-- ./... ./... --/..	
3	'Azmi-zāde Hāletī	Erbāb-ı hūnerde görmedik şād olmuş Bend-i sitem-i felekden āzād olmuş Bir derece-cāmın ehl-i dil görmeyecek Hum-ı mey-i huft etmiş ya heftād olmuş		Rubâî		-- ./... ./... --/..	
3	'Azmi-zāde Hāletī	Şayyād-ı rızāya beste- kararunuz Teslīm-i yolunda şābit olmuş hāküz Zāhirde görüp sükūnumuz aldanma Zinhār ki hākister-āşinānuz		Rubâî		-- ./... ./... --/..	
3	'Azmi-zāde Hāletī	Der yüze ki recāda dā'im lālüz Hayrān-ı şedde-i nümāyiş āmālüz Eflāke 'aceb mi atmasak seng-i cünün Biz hum-(ı) şükürān-ı bāde-i iqbālüz		Rubâî		-- ./... ./... --/..	
3	'Azmi-zāde Hāletī	Hem barqa-i yār-i küşte-yi āmālüz Hem seyl-i resān-ı hürmen-i iqbālüz Hāşā ki nişār-ı çerha dāmen tutaruz Biz mevhibe-yi fetā ile hoş hālüz		Rubâî		-- ./... ./... --/..	
3	'Azmi-zāde Hāletī	Çün murğ-ı çemen hemişe fāriğ-bālüz Düşdükçe maqām-ı 'arz-ı hālet-lālüz Peymāne-i fikri itmedük ālūde Biz hum-(ı) şükürān-ı bāde-i āmālüz		Rubâî		-- ./... ./... --/..	
3	'Azmi-zāde Hāletī	Biz hān[ı]gāh-fenāda şāhib-hālüz Şu bende-i haşt-ı defter-i āmālüz Hayret viremez felek bize zirā biz Zānū-yı rızāya ser çomuş abdālüz		Rubâî		-- ./... ./... --/..	

3	'Azmi-zāde Hāletī	Biz hāşıl-ı bāğ-ı 'ālem-i 'irfānız Gül gibi küşāde rüyular-ḥāndānız Hiç şehri-vücūda etmezüz vaz'- kıdem Hep bāde-i fenāda ser-gerdānız		Rubāî		-- ./... ./... --/..	
3	'Azmi-zāde Hāletī	Biz āh-ı keşān-ı mihnet-i hicrānuz Gencine-küşā-yı gūşe-i virānız Görmez bizi kārban erbāb- ümīd Āzāde revān-ı mülk-i ḥırmanuz		Rubāî		-- ./... ./... --/..	
3	'Azmi-zāde Hāletī	Pervāne-i mişāl yanmadur her şeb āteşimüz Şūflere benzemez bizim gerdişimiz Endüh-ı ğamıyla sine- kuyuz dā'im Çokdan çalınur bu ṭabl-ı āsāyışümüz		Rubāî		-- ./... ./... --/..	
3	'Azmi-zāde Hāletī	Teb-lerze-i firkat ile bī-tābız biz Ĝam bisteri içre ğarḳa-i ābız biz Enfāsım āteşin idüp bī-der mi Zulmetünde cihānda şitābuz biz		Rubāî		-- ./... ./... --/..	
3	'Azmi-zāde Hāletī	Her kâh-ı ḥazīn hemişe nā-şādız biz Guyā dil-i Ḳays u ṭab'-ı Ferhādız biz Her bār yakup bugüne giryān oluruz Her laḫzada şanki ṭıfl-ı nevzādız biz		Rubāî		-- ./... ./... --/..	
4	Bahāyī	Böyle ḳalursa ey gönül cān ile imtizāc-ı ğam Māye-i intī'āş olur 'illet-i-bi-'ilāc-ı ğam	Mülk ü dü-kevine püşt ü pā urmaz iseñ <i>Bahāyiyā</i> Olmaya hergiz āşinā fark-ı serünle tād-ı ğam	Gazel		.../.../.../...	
4	Sultān Aḫmed Peçevī-zāde Efendi	'Āşıḳa ṭa'n itmez idi müftī dil-sitārımda Ger fūnūn-ı 'aşḳdan biliser miḳdārımda	Şeyḫ selāmum vire bir ṭıfl ebced-ḥān olur Mekteb-i 'aşḳında ol yār idicek izhārıma	Gazel		???	
4	Manṭıḳī Efendi	Sāyesin derviş-i bī berk-i nevāda dūr iden Şaḳlasun ārāyış-i tābūta naḫl-ı ḳāmetin		Gazel		.../.../.../...	

5-7	Rūhī-i Bağdādī	<p>1.Şanmañ bizi kim şire-i engür ile mestüz Biz ehl-i ħarâbâtdanuz mest-i Elestüz</p> <p>2.Ter-dâmen olanlar bizi âlûde şanur lîk Biz mail-i būs-ı leb-i cām-ı kef ü destüz</p> <p>3.Biz ‘âlem-i fânide ne mîr ü ne gedâyuz Â‘lâlara â‘lâlanuruz pest ile pestüz</p> <p>4.Şadrın gözedüp neyleyelim bezm-i cihânuñ Pây-ı mey-i ħumdur yerimiz bâde-perestüz</p> <p>5.Mâ‘il degülüz kimsenüñ âzârına amma Ĥâtır-şiken-i zâhid-i peymâne-şikestüz</p> <p>6.Erbâb-ı ħaraz bizden irâğ olduğı yeğdür Düşmez yere zîrâ okumuz şâhib-i şaştuz</p> <p>7.Hem-kâse-i erbâb-ı dilüz ‘arbedemiz yok Meyĥânedeyüz gerçi dil-i ‘aşk ile mestüz</p> <p>8.Biz mest-i mey-i mey-gede-i ‘âlem-i cânuz Ser-ħalka-i cem‘iyyet-i peymâne-keşânuz</p>	<p>1.Çarĥuñ ki ne sa‘dinde ne naĥsinde beķâ var Dehrüñ ki ne ĥâşında ne ‘âmunda vefâ var</p> <p>2.Aldanma anuñ sa‘dine naĥsinden alınma Naĥsinde dime miĥnet ü sa‘dinde şafâ var</p> <p>3.Cehd eyle hemân ħayr eline bakmayu gör kim Benden ne saña fa‘ide senden ne baña var</p> <p>4.Meyl etme anuñ ‘âmuna ĥâşından utanma ‘Âmunda dime ĥisset ü ĥâşında beķâ var</p> <p>5.Egninde görüp ħayrilerüñ aţlas ü dîbâ Ėam çekme ki egnimde benüm köhne ‘abâ var</p> <p>6.Geç cümle bu efkârdan ü ‘ârif-i vaķt ol Sergeşte bil añı ki serinde bu hevâ var</p> <p>7.Ferdâ elemin çekme mey iç bak ruĥ-ı ĥûba ‘Âşıklara ferdâda daĥı va‘d-i liķâ var</p> <p>8.El virse şafâ fırsatı fevt eyleme bir dem Dünyâ aña degmez ki cefâsın çeke âdem</p>	Terkîb-i bend	---	---/---/---/---	
7		<p>İş bu ĥâtır kim oķursa âferîn Bir avuç ĥâr vire yirler iki baţ</p>		Mu‘am mâ	---	---/---/---	
8		Pâyîne bu mu‘ammânüñ ĥayâlî	<p>Su‘al itmeĝe ismüñi baĝışla Didi bir noķta ile zâhir olur</p>	Mu‘am mâ	???		
8		<p>Ĥudâ evrâd-ı hud ‘âlî- merâtib Necâti fâtiĥâdur ĥaķķ-ı kâtib</p>		Müfred	.---	---/---/---	
11		<p>Ey ‘ilim-efrâz-ı nâz kırmaĝiçün ‘âlemi Fitne silâĥuñ midur ĝamze sipâĥuñ midur</p>	<p>Mest-meyin âzâdı bâliş-i ĝamdan göñül Sâye-i ikbâl cem yoĥsa penâĥuñ midur</p>	Gazel	---	---/---/---/---	
11	Ĥayâlî-zâde	<p>Ferruĥ-ı ĥayret başum üşdi ne çâre neyleyem Döndüm ol Mecnûn‘a kim öz başuna dermânunu</p>		Müfred	---	---/---/---/---	
11		<p>Her diyârın bir metâ‘ı ĥâşı var lâ-büdd-kâr Ĥâk ü âb [kim] bir ĝam-ı maĥbûb ile şâ‘ir kıpar</p>		Müfred	---	---/---/---/---	
11		<p>Ben nice teşbîh idem ĥaddine yârıñ serv kim Bustanından bir o yoķtur başına dermânı yoķ</p>		Müfred	---	---/---/---/---	
11	Hâşimî	<p>Her kimüñ koynunda yoķ bir dilber-i cânânesi Cism-i bî-cândur anuñ kim gövdesinde cânı yoķ</p>		Müfred	---	---/---/---/---	

11	Şanı	Bu çeşm ü zülfi-kâfir-kışle ol mim-fem bir gün Vücüdüm itmek isterler 'adem bir gün	Revânî yazmış 'İşret-nâmesinde vaşf-ı sâğarda Bu ma'nâyı ki mest olup demiş meclisde cem	Gazel	. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ -
11	Şanı	Beni bir 'aleme irgürdüy ey cām-ı surür-encām Hâttu yaratmış degildür hâtra 'âlemde ğam	Hîşâr-ı cismüñi top-ı kaẓa bir gün yıķup Şanı Diker ceşş-i ecel burc-ı beden üzre 'âlem	Gazel	. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ -
11	Füzülî	Öyle müstesna güzelsen kim saña olmaz bedel Senden ey cân munka'fı kılmaz beni illâ ecel		Gazel	. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ / . _ _
12		Girye eyler cūylar eşk-i revânımdan yana Nâle eyler nâylar da figânımdan yana	Zehr-i qahrından uşandım tatlu cânımdan yana Ayrı düşdüm âh kim nev-i civânımdan yana	Gazel	. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ / . _ _
12		Ölmeden vaşluña irme mi 'aceb Hâk-i pây(e) yüzüm sür[ü]me mi 'aceb	'Andelîb-i gönj[ü] görüp küyüñ Didi bu gülşende yürme mi 'aceb	Gazel	. _ _ _ / . _ _ / . _ _
13-14	Beyânî	Tob idüp atdı felek 'arşa-yı meydâna beni Dest-i çevġân kaẓa şaldı bu meydâna beni Kimse yokdur ki varup aırlada yârâna beni Kim bilür atmayalardı çatı yâbâna beni Taş toġuraydı toġurmaıkdansa ana beni	Diñle pendini Beyânî nüñ ilet başa işi İtmese kendüye himmet kıtur ayaıkdâ kişi Gitse jeng-âyînenen reviş olur kül-âteşi Maılaşuñ Şâfi ise terk ide gör ġadr-ı nişi İr göre himmet-i 'Âlî daıı ihsâna seni	Muham mes	.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _
14		Yâre bakmaz dimeseñüz zâhid-i pür-hîzine Hâvf ider olsa sanmañ ġamze-i ser-tîzine	Kıra yakdur yek bilür gelse deri dil-dârı Herkesüñ saña ne Bağdâd[ı]la ne Tebrîz neden	Gazel	. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ / . _ _
15	Maķâlî	Zülfünden istedi kese bir 'anberin teli Miķrâz şındı ditredi meşşâtanuñ eli	Oldı Maķâlî şafha-yı sinem kitâb-ı 'aşķ Her mü- sirişk-i çeşmüm iki serh-i cedvel	Gazel	. _ _ / . _ _ / . _ _ / . _ _
15	Fâ'izî	Mest olan sâġar-ı 'aşķuñ mey ser-hoşânından Şor hezâr- bâb-ı ġamuñ çâk-ı ġirîbânından	Çarh-ı bed- mihre niçün baş eġerür Fâ'iziyâ Yoıhsa şermende miyüz ittüġi ihsânından	Gazel	. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ / . _ _
15	'Ubeydî	Âşinâdan kaçan ol âfet-i cânı gidere Yâdlarla şalman serv-i revânı gidere	İy 'Ubeydî saña gündüz görünüpde giceler ġayr yerlerde olan mihr-i cihânı gidere	Gazel	. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ / . _ _
15	Maķremî	Gice şubha deġin nâle ile zâr benüm Gündüzin külbe-yi miñnetde yatan ġar benüm	Maķremî râh-ı muġabbet olup pîr- za'îf Rüz-ı şeb dirlik iden derd ile zâr benüm	Gazel	. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ / . _ _
16		Ĥamdülillâh zihî 'âlî-i baht-ı ikbâl Oldı bîdâr bu şeb-i kevkeb-i çeşm-i âmâl	Düşdi ol şeb ser-endîşeme sevdâ-yı suġan şemmi aldı dili	Gazel	. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ / . _ _
17-18	Fehîm-i Ķadîm	Niġâh it dîde-i 'ibretle hüsn-i luţf-ı Yezdân'a Getürdi şevk-i dîdârıyla cüy-ı Nil'i tuġyana	Ĥudâ 'ömrin ziyâd idüp 'adûsı kem-beķâ olsun Budur dâ'im du'âmuz Ĥazret-i zü'l-fazl-ı ihsâna	Ķaşîde	. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ -

18		Zalâm-ı hâlişiyem dergehinde ol şeh-i hüsnüñ Cihânda hâlişilik ta ki anuñcün 'ilim kıldı		Müfred		· _ _ / · _ _ / · _ _ / · _ _ -
19	Nefî	Eşk ile sinedeki şerhâyı nemnâk ederiz 'Âşıkız mihr ü muhabbet yolunu pâk ederiz	Şi'rümüzle nola kılsak gamı şevka tebdîl Zehri ey <i>Nefî</i> biz efsün ile tiryâk ederiz	Gazel		· _ _ / · _ _ / · _ _ / · _ _
19		Çocenüñ düşdi külâhı başı mevzun oldu		Mısrâ		· _ _ / · _ _ / · _ _ / · _ _
19		Kaşlar belâdur gözlerüñ aldatı		Mısrâ		????
27		Degülseñ mâr-ı mâhî hû nifâkı Ya mâhî ol ya mâr ol ittifâkı	İki yüz yâ olursañ şabl-ı girdâr Senüñdür nevbet-i let hâtır ol var	Mesnevî		· _ _ / · _ _ / · _ _
27		Degül 'aynumda biñ kez varsa düşmen Zarar yok mâha kelbün 'av 'av nedür	Göze göstermese hürşid huffaş Kim olmaz zerre mihrün pertev nedür	Kıta		· _ _ / · _ _ / · _ _
27	Emrî	Göñül ey sîm-ten şarrâf-ı şeh-r-i miñnet ü gamdur Gözüm aqça terâzûsı sirişküñ aña dirhemdür	Ruñına kaatre düşmişdür gül-âb-âlüd zülfinden Görenler didiler <i>Emrî</i> gül-i ter üzre şebnemdür	Gazel		· _ _ / · _ _ / · _ _ / · _ _
27		Hor bakma ğarîb ü dervîşe Ne bilürsün ki şâh-zâde ola	Şakın eksik gözetme düşmenünji Nâgehân senden ol ziyâde ola	Kıta		· _ _ / · _ _ / · _ _
27		Etmegi 'ilm ile 'amel şeytân Neye irdi gör okuyı okuyı	Câhil olan pîr-i nâ-bâlig olur Cehl gitmez cehle bin câhil olur	Kıta		· _ _ / · _ _ / · _ _
27		Zâhidâ cenneti ögüb göğe çıkarmayiken Küy-ı dilberce yok imiş bize âdem geldi		Müfred		· _ _ / · _ _ / · _ _ / · _ _
27		Bir hilâl ebrü-yı gördüm hañt-ı gülşen tazece Mescidi yıkılmış ammâ bir güzel mihrâbı var		Müfred		· _ _ / · _ _ / · _ _ / · _ _
27		Gülerek açılarak geldi çemen şahnına gül Nağmeler ile anı hayli kızartdı bülbül		Müfred		· _ _ / · _ _ / · _ _ / · _ _
27		Çünkü ben bülbülünü ol gül-i ter hâk ister Yanayım nâr-ı gamuyla olayım hâkister		Müfred		· _ _ / · _ _ / · _ _ / · _ _
27		'Ar[ı]zıñ cân ise al derd ile inçletme beter Bene virdün alamazsın başa ey dehr-.....		Müfred		· _ _ / · _ _ / · _ _ / · _ _
27	Hayâlî Bey	Sineme şol deñlü yaqdum dağlar yok şağışı 'Âşıkun bu deñlü zañm ile kalur mı sağ işi		Müfred		· _ _ / · _ _ / · _ _ / · _ _
27		Çekmedük meclis-i insünge senün çâm-ı murâd Sürmedük zevk-i şafâya bize fâsid-dünyâ		Müfred		· _ _ / · _ _ / · _ _ / · _ _

27		Her ki hüsni hülkâla mevşûf ola Devlet-i kevneyn aña ma'ûf ola		Müfred	___/___/___	
27		Râh-ı gâmda ben ğubârî hâkden kaldırmayan Rûzigâr eksükligidür rûzigâr eksükligi		Müfred	___/___/___/___	
33	Fâriğ	Her ğüşe-i çeşmünde var ihâm-ı tebessüm Hiç la'l-i lebûñ itmesün a'lâm-ı tebessüm	Ğüftâr iderek bir nigeñ it <i>Fâriğ'</i> a kim ta Ķurbân dehânuñ ola hengâm-ı tebessüm	Gazel	__./__./__./__.	
33	Fâriğ	Ğül-i ruhsâra meyl eyler ğönül zevk-i zeķân bilmez Mişâl-i tâze bülbül beççedür dañı vañan bilmez	Müdamî râğ-ı ğam pür derde eyler ğayr-i fen bilmez Ki zîrâ nev-hevesdür <i>Fâriğ</i> ol deñlü suñan bilmez	Gazel	.___/___/___/___ -	
33	Sünbül-zâde Vehbî	Ol şâh-ı hüsne bu dil-i dîvâne ibtidâ Çıkdı tazallüm etmege dîvâne ibtidâ	<i>Vehbî</i> bu 'arşanuñ nice çâbuk-suvârî var Çıkma semend-i şab' ile meydâna ibtidâ	Gazel	__./__./__./__.	
34	Bâķî	Ķadd-bâlâ ki eger öykünür ise 'ar 'ar Sen üşenme ğüzelim bād anı silker şar şar	Şi'r-i inşâ ile <i>Bâķî</i> ele ğirmez maķşüd Hübler vaşfına bir çäre dilerseñ zer zer	Gazel	..__./__./__./__.	
35		Virüp mikraşla pîru rañne hañt-ı 'ayn-ı efşâna Yeniden şızıdan çıkma müzellef oldı cânâna		Müfred	___/___/___/___	
35		Bir an yüzünden irmeyem çeşmim n'ola ey sîm-ten Râhat şâh rûhdur nezzâre-yi vech-i ğasen		Müfred	????	
35		Ol hızn-ı sîmâ ki dehrün İsâ vü devletdür Leb degül la'l-i ğayâle ifrâñ-ı la'lüm hâtur		Müfred	????	
35	Hâletî	Ķonmuş degül lebünde meges ğibi hâller Urulam ehl-i 'ışķ üş bir dilde ğeldi		Müfred	__./__./__./__.	
35		Her bir ayda yapıdı ğönder ey kişi Mañzûr işlemek anda işi	Üç ü beş ü on üç on âleti Hem yeñir mi biri vurdu başı	Gazel	????	
35		Ne ğadar ğevher zeri kısmet ise bî-devletün Bir..... pâyesidür küyuña neden elmâs		Müfred	___/___/___/___	
35		Ey ğönül bugün ki işün ğoma zinhâr yarına devlet-(i) 'aşıķa kim bunda irer yarına	Bu cihânuñ yok beķâsı 'ömre dañı yok sebât 'Âkil olan i'tibâr etmeye şimdi var yine	Gazel	___/___/___/___	
35		Bunca ğüzel(ler) arasında dest-i yâr idem seni Ey ğüzeller pâdişâhı bilmiş ol sevdim seni		Müfred	___/___/___/___	
35		İstikâmet şanduğuy ey serv-i ğad hep lâf mı Yâ varup ağyâr ile şalınmalar inşâf mı		Gazel	___/___/___/___	

37		Çamu 'âlemlerün sulţânı sensin Çamu dertlülerün dermânı sensin	Ağışnâ yâ gıyâse'l müsteğıysın Ecrinâ yâ ecir el'müstecırın	Mesnevî	.---/---/---	
37	Vahdet	Hüsn-i Leylâ'dan nişândur gülşen içre gül degül Murğ-ı rûh-ı Çays'dur feryâd eden bülbül degül		Müfred	---/---/---/---	
37		Çutuşdu bir kul oğlanuñ ruñ[u] bir tâneye dünyâ Ocağdan böyle yaluñ yüzlü çoğdan olmadı bî-dil		Müfred	.---/---/---/--- -	
37		Cürm-i hañâyâ bakma kabul it niyâzımı Ey kullarına kendü özünde rañım olanAllâh ide gelse çapusuna bir fakır Boş gönderir mi kulları ancak kerim olan	Çış'a	---/---/---/---	
37		Emrine görüp bezm-i pelâvın emrânıñ Hun çekerseñ eşridür façrânıñ	Emrine görüp dirhem ü zerrin emrânıñ Kim gözi başı elin derbeder façrânıñ	Gazel	???	
38-39		Bi-ğamd el-vâhid el-eğad el-ğadım Ve bismillâh zî el-menna (el)-'azım	Feşâhat vir şafâyı Muştafa'dan Meded irür revân-ı aşfiyâdan	Mesnevî	.---/---/---	
39-40		Çü bismillâhdur her fetħa miftâħ Fütüh ebvâbın açar dense fettâħ	'Ukûl kudretidür hikmet-i âmüz Lağvun rañmetidür ma'şiyet-i söz	Mesnevî	.---/---/---	
39-40	Câmî-i Rûmî	Gördüm çemende seyr ider ol serv-i bülend Yanunca sâyeveş sürünür nice dermend Nergis gözinden irmemek için aña gezend Rengîn lebinde hâli komuş âteşe sipend Ol la'l u bu ne müşk-i Hoten'dür didüm didi Cânıñda tâze dağ-ı nihânıñ durur senüñ	Câmî bu devr içinde eyâ hüsrev-i cemal Vaşf-ı miyânıñ eylemede 'arz idüp kemal Cân riştesine söz diyü nazm eylemiş le'al Başdan ayağa nükte-i bârik ü pür-ğayâl Yâ Rab bu nice nazm-ı ģasendür didüm didi Dürri-ğayâl ü silk-i beyânıñ durur senüñ	Müseddes	---/---/---/---	
40-41		Gelişüdüdür adıyla cümle çarık Çanığdur varlığına çamu varlık	'İbâdet dem urur cüst ü çalâk Kemâl 'acz ile ider mâ 'abd-nâk	Mesnevî	.---/---/---	
41-42	Şeyhî	İy kemâl-i kudretün nefhinde 'âlem bir nefes V'iy celâl-i 'izzetün bañrında dünyî keff ü ģas	Kesme Şeyhî ģavf ile ol bañr-i rañmetden recâ Kim olur bir çatresi biñ biñ çihân cürmine bes	Çaşıde	---/---/---/---	
41	Çıyâsî	Dün geldi geçdi naz ile bir tâze şeh-levend Çaş-ı kemân vü kirpiğı oç sünbül-i kemend	Bu beg ne beg durur ol ne didim didi Uçmağ içinde rûh-ı revzenüñ durur senüñ	Nazire	---/---/---/---	
41-42		Gördüm düşümde hüsn ilinüñ padişâhını Binmiş şikâre yanuna dizmiş sipâhını	Şübhemdür anda mülke dehendür didim [didi] İçme Çıyâsî dür durur senüñ	Nazire	---/---/---/---	
42-43		Gel ey cân mañlabın a'lâ dilerseñ Bil ey dil mañşadı ağşâ şorarsañ	Çamunıñ hâşılı oldur muvecceç (Ki) muğaddişdür hevâdişden münezzeh	Mesnevî	.---/---/---	
43-44		Egerçi yoçdurur vahdetde çismet Beyân ol resme çılmış ehl-i ģikmet	Biri ef'âli vü biri şifâtı Üçüncü mertebe (bu) tevñid-i zâtı	Mesnevî	.---/---/---	

52	Şāfī	Günāhkār-ı 'ibād-[ı] Rabb u 'āfī Gemine 'abd-ı hālîş ya'ni <i>Şāfī</i>		Müfred	/....../---	
52	Sā'ī	Devām-ı devlet-i sultāna dā'ī Tavāf-ı Ka'be-yi maqşūda <i>Sā'ī</i>		Müfred	/....../---	
52	Bezmī	Müdüām iden şafā bezmine 'azmī Muḥabbet 'ayş u nüş äväre <i>Bezmī</i>		Müfred	/....../---	
53	Nevāī	Vefā bostānınuş destān-ı serāyı Feşāhat bülbülü ya'ni <i>Nevāī</i>		Müfred	/....../---	
53	Kāmī	Belā meyḥānesinüñ telh-i kāmī Cihānuş nām adı ya'ni <i>Kāmī</i>		Müfred	/....../---	
53	Cemālī	Süḥān pervāz u şüh u lā-ubālī Güler yüz 'aşığı ya'ni <i>Cemālī</i>		Müfred	/....../---	
53	Ġazālī	Gözü āh(u)vāñ aşufte-[yi] hālī Hevā şürīdesi miskīn <i>Ġazālī</i>		Müfred	/....../---	
53	Süvārī	Şafā meydānınuş çabuk-süvārī Midillü bār giri ya'ni <i>Süvārī</i>		Müfred	/....../---	
53	Fuzūlī	Hücüm maḥabbet-i devrān melūlī Giriftār-ı ğam-ı 'ālem <i>Fuzūlī</i>		Müfred	/....../---	
53	Helāki	Feşāhat vādisinüñ sine çākı Güzeller ḥastası ya'ni <i>Helāki</i>		Müfred	/....../---	
53	Ġubārī	Ser-i küy-ı zeḳānuş ḥāk-i rüyı Ayaklar toprağı miskīn <i>Ġubārī</i>		Müfred	/....../---	
53-57		Ḥüdā yā çünki düzdüñ kāyinātı Beni kulluğa yazduş bir bir anı	Yolumı muḳtedālardan şaşırma Gözüme Muşţafā izin yeşürme	Mesnevī	/....../---	
54	'Ālī	Zāhīr-i ehl-i dil rūmuş kemālī Ma'ārif kāni defter-dār-ı <i>'Ālī</i>		Müfred	/....../---	
54	'Ālī	Ķalurken şehlerüñ dīvān-ı hālī Bozulmaz rüz-ı şeb-dīvān-ı <i>'Ālī</i>		Müfred	/....../---	
54	'Aşık	Ezelden vaşf-ı ismine muvaffak Güzeller mübtelāsı ya'ni <i>'Aşık</i>		Müfred	/....../---	
54	Ḥızrī	Ser-i zülfüñ leb-i la'lüñ esīri Ḥayāt ābına teşne ya'ni <i>Ḥızrī</i>		Müfred	/....../---	
54	Baba Maḥmūd	Bende-i ḥāce-ġān şadr-ı şühüd Ḥāk-i āh-ı rızā <i>Baba Maḥmūd</i>		Müfred		???	

55	Cināni	Me'arîf ehlinüñ hem yâr-ı cânı Nedîm-i ehl-i dil ya'ni <i>Cināni</i>		Müfred/....../...	
55	Şerîf	Şûh-ı meşreb nedim-i rind-i tarîk Mâ'il-i dilberân fütâde- <i>Şerîf</i>		Müfred	.../.../...	
55	Ġulām	Mâ'il-i hüş-ân mest-i müdâm Bosnavî-i 'abd- nâ-murâd-(i) <i>Ġulām</i>		Müfred	.../.../...	
55	Ferîdî	Cân u dilden 'adû ehl-i yezîd Bende-yi âl hândân <i>Ferîd</i>		Müfred	.../.../...	
55	Mestî	Virmeyen ğayr iline hiç destî Dilberîn perest oldu <i>Mestî</i>		Müfred	.../.../...	
55	'Alî	Dimeyen âfitâb Dilberân-ı içre şivekâr <i>'Alî</i>		Müfred	.../.../...	
56	Bezmi	Âh(u)vâna dil ki vaqt-i cânân esîridir Âzâdedir ki serv-i hürâmân esîridir	<i>Bezmi'</i> ye cām-ı la'l-i lebüñ şerbetini şun Derdüñle hastedür katı dermân esîridir	Gazel	.../.../.../...	
57-60		Çü rahmetden yaratdı enbiyâyı Güzîn itdi bulardan Muştafâ'yı	Bu 'izzetler degüldi hiç Der idi dem-be-dem el-faqr-ı fahrî	Mesnevî/....../...	
60	Bâkî Efendi	Şahn-ı gülşen mülk-i Bağdâd oldı âb-ı cüy şağ Yâsemenler şu yüzinde seyr ider mânend-i bağ	Hağ-ı la' lin <i>Bâkiyâ</i> ol gönca-i nev-rüstenüñ Seyr idenler didiler hândânüñ olmağdur bu hağ	Gazel	.../.../.../...	
60-62	Şeyhî	Yâ hâteme'r risâleti yâ eşrefe'l-verâ Ente'lezi teferrede bi'l-fazli ve'l- 'ulâ	Çoma bizi cihân zulümâtında "dallîn" Nür ile müstakîm şırâtuña "ihdinâ"	Kaşide	.../.../.../...	
62	Bursalı Raḥmî	Yârdan ayrı ğurbete düşdüm Vâdi-i derd ü miñnete düşdüm	Bir gözi biñ efendiye kü olup Râh-ı şevkinde düşdüm	Gazel	.../.../...	
65	Mürşidî	Ey dil hâzer it olma cihân mülküne mağrûr Ger isteriseñ âhîretüñi ola ma'mûr	Gel kalbüñi kü hâzır-ı tevḥîde düriş sen K'anuñ karasın <i>Mürşidiyâ</i> zâ'il idüp yur	Gazel	.../.../.../...	
65	Mürşidî	Bu köhne dâr-ı fânî beñzer bir âsiyâba Çün âsiyâba geldik kendüñi virme hâba	İmân getür kitâba dünyâyâ olma mâ'il Mâ'il olanlar âhîr şaldı öziñ 'azâba	Gazel	.../.../.../...	
66	Mürşidî	İñleyüp kânûn gibi kaddüm ğamuyla çeng idem Def gibi sinem döğüb feryâda [ol] âheng idem	Rind ü rüsvâyı harâbât-ı fenâyım <i>Mürşidî</i> Mest olup meyḥânedede yâhu diyü gülbeng idem	Gazel/....../.../...	
66-67	Mürşidî	Yâ ilâhî vuşlatuña oldı çün bu ten hicâb Anuñ içün murğ-ı rûḥım çıkağay eyler şitâb	Münkeşif oldı rumûz-ı leylete'l-isrâ bugün <i>Mürşidî</i> pendüñ oğur âyât- 'ışkuñ (bâb) bâb	Gazel/....../.../...	
67	Mürşidî	Göñül yanğım cihâna yâne geldüñ Canuñdan kırğar isey yâ ne geldüñ	Fedâ kü <i>Mürşidî</i> cânuñ ki yârüñ Vişâl-i 'yudına kırğana geldüñ	Gazel/....../...	
67-68	Mürşidî	Cihâd şayyâdı giyurup başa üsküf belâdur bu Göñül murğunu avladur elimden ne hevâdur bu	Şağm dil virme dünyâ şöhretine tövbe it tövbe Zünübüñ derdüne ey <i>Mürşidî</i> Hağ'dan devâdur bu	Gazel/.../.../...	

68	Mürşidî	Uyanup h'âb-ı gafletden eyâ miskîn-i bîdâr ol Sağa mesken yeter vîrâneler dünyâda bî-dâr ol	Cihânda <i>Mürşidî</i> şaşkın sağa yâr etme ağıyârı Eger sen gerçek 'âşıkşaj yûri var Hâk ile yâr ol	Gazel/...../...../.....
68-69	Mürşidî	İstikâmet Kâ'be'sin idem dirisen gir tavâf Hâk-(ı) tarîka sa'f idüp getürme hergiz inhirâf	Tövbe-yi gel koma dilden <i>Mürşidî</i> ihlâs ile 'Âkıbet olam dir isen ger günâhuşdan mu'âf	Gazel/...../...../.....
69	Mürşidî	Şafha-yı ruhsârüm üzre derk iden tahrîrümü Nağş-(ı) muqadder diyü taşdıq etdiler taşvîrümü	Gel beri efkârı ço oku günâhuş defterin <i>Mürşidî</i> dîvân-ı Hâk'da yazdılar taqrîrümü	Gazel/...../...../.....
70	Mürşidî	Ne gelse cânib-i Hâk'dan şafâdur câna minnetdür Egerçi zâhirâ zahmet velî ma'nide rahmetdür	Egerçi her kuluş vardur murâdı bâb-ı luftuşdan Hemân bu <i>Mürşidî</i> bî-çârenüñ maqşûdı rahmetdür	Gazel/...../...../.....
70	Mürşidî	Tekye-yi 'ışkuşda kurbân olmayan âbdâl-veş Yağa işi olmadı ey pâk dâmen hâl-veş	Dâne-yi haşhâş içinde günbed-i hadra sözü 'Aqlımız çâk eyledi ey <i>Mürşidî</i> eşkâl-veş	Gazel/...../...../.....
71	Gülşenî	İrmişem ben 'ıyd-ı vaşla uluban kurbân hû Bulmadı benden eşer kim men' ide derbân hû	<i>Gülşenî</i> dür bunu diyen gerçi şüretdür hasen Görmedüm ben ân-ı ansuz devr idelden ân hû	Gazel/...../...../.....
71	Gülşenî	Ben bu kemâl-(i) 'ışk ile cümle cihâna şıgmazam Ten(i)mi öldür bağa mekân tende(ki) câna şıgmazam	Bir nazar eyle <i>Gülşenî</i> kıldı hüsn seni ğanî Diyen odur bilün bu teni şerh ü beyâna şıgmazam	Gazel/...../...../.....
72		Meded meded[i] senden ilâhî Ki sensiz pād-şâhlar pādîşâhî	Nidem mihrâba bakşam cân-ı bî-hüş Çapusu resm olur gözüme tüş	Mesnevî/...../.....
72		Rukû'a varduğumca cism-i mu'tad Selâmuş aldığımı eyleriz yâd	Bağa fî'l-i mefâhirberdür Günâh itmek yanumda bir hünerdür	Mesnevî/...../.....
73	Yahyâ	Budur korkum ki olduğda kıyâmet Cehennem ehl-i benden ide nefret	Şu dem kim düz-ı mahşer ola peydâ Hidâyet birle <i>Yahyâ</i> 'yî kıl ihyâ	Mesnevî/...../.....
73		Cemî'-[i] ehl-i imân ile yâ Rabb Kıyâmetde anı kılma mu'azzeb	Terahhüm yâ muğayyizzü'l-hayrüddîn Ağsına yâ ğıvâşe'l-müstağıysin	Mesnevî/...../.....
74	Niyâzî-i Mışrî	Âsmân-ı ma'nevînin şems ü necm ü mâhuyım Şüretâ gerçi gedâyım 'ışk ilinüñ şahuyım	Bahr-i 'aşka ğarğ olupdur <i>Mışrîyâ</i> 'âşıkluş Tâlib-i Hâk'ım diyen gelsün yoluğ ağahuyım	Gazel/...../...../.....
74	Diyarbakırlı Halîlî	Her kim ol yârüş cemâlî 'ıydına kurbân olur Şikletinden kurtılır cismüñ ser-â-ser cân olur	İy <i>Halîlî</i> cânı vir cânân-içün hafv eyleme Kim bu yolda cân viren şâyeste-i cânân olur	Nażire/...../...../.....
75	Mürşidî	'İzzet-i dünyâ egerçi nefsuñe virür huşûr Ġaflet etme bu hicâb ile düşersin külli dür	Gel rızâ-yı Hâk'dan özge nesneye virme rızâ <i>Mürşidî</i> tâ haşre dek olmağ dilersen ğarğa nür	Gazel/...../...../.....
75	Mürşidî	Elün çek gel bu dünyâdan buna kayd-(ı) 'âlâyıkdan Yûri terk eyle pā-bend olmadı her kim(ü)ñe 'âşıkdur	İlâhî <i>Mürşidî</i> 'abde 'azâbı rüz-ı mahşerde Günâha göre etme it ne kim luftuşa lâyıkdur	Gazel/...../...../.....
76	Mürşidî	Pâk-i bâz olundu bu 'ışk çoğru râhdur Râh-ı Hâk'â 'âşıkı irşâd ider hem-râhdur	<i>Mürşidî</i> dervîş isen inkârı ço ikrâra gel 'Âdet-i dervîşlerün teslim ü evvallahdur	Gazel/...../...../.....
76	Mürşidî	Gerdişinden devr-i dünüñ bağrumuz pür-yâredür Gülse birkaç gün buna aldanma kim 'ayyâredür	Gel libâsı fahrı ço fahr it eger dervîş isen <i>Mürşidî</i> gel fakr isen fakruş libâsı pâledür	Gazel/...../...../.....

77		Cāndan gezer olur ilāhī cānāndan olmaḡ cūdā hiç bi-nefs cān andan		Müfred	???	
77	Zātī	Aḡa Hāḡ virmiş ol anı gözlere Virür cānı aḡa anı bekeften andan		Müfred	???	
77	Mürşidī	Kerem yokdur saḡa lāyık ṡā'at-i a'mālimüz 'Ālem ü dānā çü sensin cümle-ef'ālimüz	Raḡmetürden <i>Mürşidī</i> etmeginiz ḡaṡ ümid 'Āḡbet 'afv itmez iseḡ n'olusar aḡvālimüz	Gazel	-. - - / - - - / - - - / - - -	
77	Mestī	Göreliden gün yüzün gülşende ey gonca diyen lāle Beyābāna düşüp ḡayretten içmüştür diyen lāle	Bugün gülşende ḡān-zīl kendüden geçmiş yatar <i>Mestī</i> Dil-aḡız virmeyüp hiç kimseye etmez suḡan-lāle	Gazel	. - - - / . - - - / . - - - / . - - -	

SONUÇ

Mecmualar edebiyat alanına yapmış olduğu katkılarla büyük bir önem teşkil etmektedir. Mecmualar içerisinde hem derleyenin zevkini hem de o dönemin şairlerini ve şiir zevkini yansıtmaktadır. El yazması olan bu eserler içerisinde gün yüzüne çıkmamış, edebiyat dünyasında ismi çok fazla duyulmamış şairleri de ortaya çıkarması bakımından ayrı bir özelliğe sahiptir.

Üzerinde çalıştığımız Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Koleksiyonu Manzum 554 numaralı mecmuanın 1-77 sayfaları arasında yer alan şiirlerin transkripsiyonlu metni de verilerek bunlar giriş ile birlikte dört ana bölümde incelemeye tabi tutulmuştur.

İncelemiş olduğumuz mecmua metni ta'lik, ta'lik türleri ve divanî hatlar kullanılarak kaleme alınmış olup mecmuanın tamamı ise 304 sayfadan oluşmaktadır. Mecmua içerisinde birçok şair ve birçok nazım şekli görülmektedir. Bu şairlerin de 19. yüzyıl ve öncesi şairler olduğunu söylemekte bir sakınca görülmemektedir. İncelenen sayfalar aralığında bulunan şiirlerin divan ya da tezlerle karşılaştırılması yapılarak farklılıkları da tespit edilmiştir. Bu karşılaştırmalarda harf, mısra, kelime, beyit, sıralama gibi birçok farklılık tespit edilmiş olup bu farklılıkların vezin ve anlam gözetilerek bazen divandaki bazen de mecmuadaki kullanımı tercih edilmiştir. Bu farklılıklarla birlikte kimi zaman divanda bulunup mecmuada yer almayan kimi zamanda mecmuada bulunup divanda yer almayan şiirlerde karşımıza çıkmıştır. Bu farklılıkların ve eksikliklerin hepsi çalışmamızın inceleme kısmında örnekler verilerek dipnotta nüsha farkı olarak belirtilmiştir.

Mecmuamızda birden fazla yazı çeşidinin olması ve bu yazı çeşitlerinin hepsinin bir arada kullanılması mecmuanın orijinalliğine bir göstergedir. Mecmuada nazım bölümü ağır basmakla birlikte yer yer nesir kısımları da bulunmaktadır. İçerisinde gün yüzüne çıkmamış Mürşidî, Fâriğ, Fâizî, Hâkî, Kıyâsî gibi şairlerin şiirlerinin bulunması da mecmuanın zenginliğini gösteren faktörler arasında yer almaktadır. Böylelikle mecmua sayesinde ismi duyulmamış şairler keşfedilerek edebiyat alanına katkı sağlanmış olur. Yine mecmua içerisinde edebiyat dünyasında

ismi sıkça duyulan şairlerin divanlarında yer almayan şiirleri de bulunmaktadır. Özellikle Azmizâde Hâletî'nin divanında yer almayan 38 rubâisi mecmuamızda yer almaktadır. Bu durum da mecmuanın önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Mecmuada yer alan şiirlerin muhtevasına baktığımızda çoğunlukla tasavvuf ağırlıklı şiirler olduğunu görmekteyiz. Bu durum bize mecmuanın müstensihî hakkında ipuçları vermektedir.

Son olarak yukarıdaki ifadelerimizden de anlaşılacağı üzere mecmuaların edebiyat sahasına yaptığı katkılar tartışılmaz. Gerek dönemin sosyal yaşamını, şiir zevkini ifade etmede, gerek şairleri ve şiirleri tanıtmada, gerekse de yazı çeşitliliğini ortaya koymada büyük önem taşıyan kaynaklardır. Zira divanlar kadar etkiye sahip olan mecmualar geçmişten günümüze edebiyat kültürünün de yol göstericisi konumundadır.

KAYNAKÇA

AÇIL, Berat. *Klasik Türk Şiirinde Estetik Bir Unsur Olarak Çiçekler*, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 2015. s.11-16.

AHMETBEYOĞLU, Ali. vd. *Irak Dosyası 1- Klasik Türk Edebiyatı'nda Bağdat*, Tarih ve Tabiat Vakfı Tatav Yayınları, İstanbul 2003. s. 238-239.

AK, Coşkun. “Rûhî-yi Bağdâdî” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.35. İstanbul 2008. s. 205-206.

AK, Coşkun. *Bağdatlı Rûhî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divan'ından Seçmeler*, Gaye kitabevi, s. 51-66.

AKÇAY, Gülçiçek. *Divan Şiirinin/Şairinin Hâb-ı Gafletten İkaz Vazifesi*, Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, C.4. Sayı 1. 2020. s. 61.

AKKUŞ, Metin. *Nefî Divanı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara-2018, s. 257.

AKKUŞ, Metin. “Nefî” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.32. İstanbul 2006. s. 523-525.

ARSLAN, Ömer. *Ubeydî Dîvânı (Metin-İnceleme)*, İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013. s. 5-8.

AŞKAR, Mustafa. “Niyâzî-i Mısrî” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.33. İstanbul 2007. s. 166-169.

AKPINAR, Şerife. *Lâmi'î'nin Vâmık u Azrâ Mesnevîsinde Astrolojik Unsurlar*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 12, 2002. s. 176.

AKYÜZ, Kenan. vd. *Fuzûlî Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990.

BATİSLAM, H. Dilek. *Divan Şiirinde Kadeh ve Kadeh Redifli Gazeller*, Divan Edebiyatı Araştırması Dergisi, C.18, İstanbul 2017. , s.4-5.

BİLTEKİN, Halit. *Şeyhî Dîvânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (Ankara-2018, s.21-29.

BUGAN, Funda. *Divan Şiirinde Âşığa Dair*, International Social Research Congress, İstanbul 2017. s.5-6.

BULUT, Hasan. *Tasavvufî Bir Bakış Açısıyla Nefis*, Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi, 2020. s. 167-168.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed. “Bâkî” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 4. İstanbul 1991, s. 537-540.

ÇOPUR, Emel Nağacıgil. *Divan Şiirinde Savaş Aletleri: Hançer, Kılıç, Ok*, Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, Sayı 1, 2020. s. 72.

Diyanet İşleri Başkanlığı. *Kur'an-ı Kerim Meali*, (haz.: Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2011.

DOĞAN, Muhammed Nur, *Divan Şiirinde Şarap Metaforları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. 38, Sayı 38, s. 65-67.

DURMAZ, Gülay. *Dîvân Şiirinde Rind*, Uludağ Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 8, 2005. s. 58.

EREN, Abdullah. *Klasik Türk Şiirinde Tasavvufî Açından Tûr-i Sînâ*, Rumeli’de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 4. 2018. s. 198-199.

ERDEN, Murat. *15. Yüzyıl Şairi Habîbî ve Dîvânı*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, 2018.

ERDOĞAN, Kenan. *Niyâzî-i Mısırî Dîvânı*, Akçağ Yay. Ankara 1998, s. 153.

ERDOĞAN, Mustafa. “*Bursalı Rahmî Dîvânı*” Kültür ve Turizm Bak. Ankara 2017, s.234.

EKİCİ, Hasan. *Kâmî Divanında Rakip Tipi ve Rakip İle İlgili Tasavvurlar*, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 7/2, 2018. s. 877.

GÖNEL, Hüseyin. *Divan Şiirinde Sevgiliye Dair*, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/3 Summer 2010. s. 210.

GÜNEŞ, Özlem. vd. *Hüsnü Aşk'ta Anlam Çeşitliliği Yönünden Kuşlar*, Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, Ağustos 2019.

IŞIK, Harun. *Kitâb-ı Mukaddes ve Kur'an'a Göre Şeytan*, Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2018. s. 41-42.

IŞITAN, İbrahim. *Sûfîlerin Tevhid Anlayışı ve Boyutları*, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi C. 16. Sayı 5. 2017. s. 3209.

KARAHAN, Abdülkadir. "Fuzûlî" *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.13. İstanbul 1996. s. 246.

KARAKOYUN, Ülkü Çetinkaya. *Aşık ve Sevgiliye Dair Birkaç Söz ve Nâbî'nin Kendini Anlatan Sevgilisi*, Türk Dili, 2018. s. 68-69.

KARDAŞ, Sedat. *Cem Sultan'ın Cemşîd ü Hurşîd Mesnevisinin Edebi Tarzlar Açısından Değerlendirmesi*, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/1 Winter 2013. Ankara-Turkey, s. 1900-1901.

KAVAKLIYAZI, Ahmet. *15. Yüzyıl Şairlerinden Diyarbakırlı Halîlî'nin Şiirleri*, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 2015, sayı 34, s.43.

KAYA, Bilge. *17. Yüzyıl Divan Şairi Mantıkî Ahmet Efendi ve Divançesi*, Ankara Hacettepe Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 1991.

KILIÇ, Atabey. *Mecmua Tasnifine Dâir*, Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII Mecmuâ: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı, (haz: Hatice Aynur ve öte.,) Turkuaz Yayınları, İstanbul 2012, s.75-96.

KUFACI, Osman. *Coğrafyanın Bâkî Divanı'na Aksi: Şehir Adları*, Ekev Akademi Dergisi, Sayı 78, 2019. s. 476-478.

KURNAZ, Cemal. "Hayâlî Bey" *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 17. İstanbul 1998. s. 5-7.

KURNAZ, Cemal. “Câm” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 7. 1993.s. 41.

KURNAZ, Cemal. (Haz.) *Ahmet Talat Onay Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, H. Yayınları, İstanbul 2009, s. 220-221.

KURU, Selim Sırrı. “Sünbülzâde Vehbî” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 38. İstanbul 2010. s.140-141.

KUT, Günay. *Mecmûa*, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler, İsimler, Eserler, Terimler), (haz.: Ezel Everdi, Mustafa Kutlu, İsmail Kara), Dergâh Yayınları, C. 6, İstanbul 1986, s.170.

KÜÇÜK, Sabahattin. *Bâkî Dîvânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bak. İstanbul, s.174. **KOLA, Fatma.** *Aşka Dair Bazı Tasavvurlar (16. Yüzyıl Divanlarındaki Aşk Redifli Gazellerden Hareketle)*, Journal of Turkish Language and Literature Volume:2, Issue: 2, Spring 2016, s. 68.

KOŞİK, Halil Sercan. *Divan Şiirinde Sevgilinin Güzellik Unsuru Olarak Püskürme Ben*, Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi, Sayı 12, 2020. s. 115.

KÖKSAL, M. Fatih. *Şiir Mecmualarının Önemi ve Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi*, Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori, Kesit Yay., İstanbul, 2012., s.133-141.

LEVEND, Âgâh Sırrı. *Türk Edebiyatı Tarihi Giriş*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1984. s. 166- 167.

ORAL, Osman. *Muhammed Zâhid El-Kevserî'nin Hulûd/Cennet ve Cehennem Ebedîliği Konusuna Yaklaşımı*, Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 3, 2015. s. 88.

ÖNGÖREN, Reşat. “Tarikat” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 40. 2011. s. 95.

ÖZKAN, Mustafa. vd. “Halîlî” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.15. İstanbul 1997. s. 329-330.

PALA, İskender. *Divan Edebiyatı*, Kapı Yay. İstanbul 2005. s. 29-30.

PALA, İskender. *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, (13. Basım), Kapı Yayınları, İstanbul 2004, s. 192.

- SARAÇ, Mehmet A. Yekta.** *Emrî Divanı*, Kültür ve Turizm Bak. s.98.
- SADIKOĞLU, S. Cengiz.** “Habîbî” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 14. İstanbul 1996. s. 374-375.
- SAYIN, Esma.** *Vecd Duygusunun Tasavvufî ve Psikolojik Etkileri*, Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi C. 16. Sayı 31. 2021. s. 55.
- SİNANOĞLU, Abdülhamit.** *İslam Düşüncesinde “İnsan-ı Kâmil Anlayışı ve Allah İle İlişkilendirilmesinin Teolojik Değeri*, Kelam Araştırmaları, 2008. s. 96.
- ŞAHİN, Esma.** *Klasik Türk Edebiyatı Metinlerinde Nil Nehri*, Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, İstanbul 2017. s. 276-283.
- ŞEN, Yasemin.** *Divan Edebiyatında Rekabet*, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı- Eski Türk Edebiyatı Programı Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2014. s. 3.
- TARLAN, Ali Nihat.** *Hayâlî Bey Dîvânı*, Bürhaneddin Erenler Matbaası, İstanbul 1945.
- TIĞLI, Fatih.** “Rahmî” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.34. İstanbul 2007. s. 421-422.
- UĞUR, Hüsrev Derviş.** *Türk İslam Edebiyatında Âşık ve Zâhid*, Selçuk Üniversitesi Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya-2010. s. 5-7.
- ULUDAĞ, Erdoğan.** *Şeyhülislâm Bahâyî Divanı*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Erzurum- 1992, s.87.
- UZUN, Mustafa İsmet.** “Câmî-i Rûmî” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.7. İstanbul 1993. s. 102-103.
- UZUN, Mustafa.** “Mecmua”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.: 28, Ankara 2003, s. 265-266.
- UZUN, Kadir.** *Câmî Divanı İnceleme-Metin-İndeks*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara-2019, s. 93.

ÜST, Sibel. *Hüsrev, Şîrîn ve Ferhâd Kahramanları Üzerine*, Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 2014. s. 62-63.

ÜSTÜNER, Kaplan. *14. ve 15. Yüzyıl Divanlarında Tasavvuf*, Tübar Dergisi, 2008. s. 280.

ÜZGÖR, Tahir. *Fehîm-i Kadîm Hayatı, Sanatı, Dîvân'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, Ankara-1991, s. 138-148.

YAVUZ, Kemal. *Leylâ ile Mecnûn Hikâyesinin Edebiyattaki Yeri*, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, Sayı 4, 2005. s. 58-59.

YENİTERZİ, Emine. *Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhur Özellikleri*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Klasik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı- Prof. Dr. Turgut Karabey Armağanı, s. 322-330.

YILDIZ, Enes. *Klasik Türk Şiirinde Şikâriyyeler/ Saydiyyeler*, Türklük Bilimi Araştırmaları, Sayı 49, 2019. s. 178-184.

YILMAZ, Mehmet. *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1997.

YİĞİT, Ahmet Selman. *Nailî Divânı'nda Peygamberler*, Mavi Atlas Araştırma Makalesi, 2019. s. 233-241.

EKLER

وله ایضا
 یک باز اولی بو عتی طو غزولیدر
 راه حق عاشق ارشاد لیدر هم لیدر
 آکل عتق حقیق نیدو کز لیل جاز
 نفس حق علقه هم غایب کمر لیدر
 عام تو صید ارضی بولین کتد لمانه
 آنی که کج ولد فکری ولیم اتا الله ور
 رعت از این بیست با عابد یتیم و یتیم
 لذت دنیا صاقیت الدر من رو با هر
 کینه فخر و قنا و کینه کینج و غمت
 هر قولیند در حق تقسیم لایحه الله ور
 سن طریق رستقا صند حقیق اول عجب قو
 طعن اعدایه فولایغ لوسا که بول فولیدر
 حوشدن و روی مسکر انگاری قول اوله کل
 عاوه و رویش که تقیم و لیوانه ور
 که مثنی و و رویش بنوعی پر یاله ور
 کل بر چه کوه بوند الدنکم عیانه ور
 و بر این عاقق کوحل بو و هم غایت قدر
 صوب برینه فانه لیک جلا ووش خو خوره ور
 هر کک کم میال آرف جنت انواره ور
 ایله تن بین صورت مرویسک عاقدین
 طغلبکین بیرونه الدر منی مکانه ور
 کله با سن غنی قولایت اکر و رویش لیسکر
 حوشدن کرفق لیسکر فقک لبه بی پانه ور

کرم لوقدره لایط عترت عاقل
 کما یطندة فلا صاع الدن منی
 او و کما مالکة الیاه کج
 نه کج و کن نوال لیک کور لیک کج
 عاقد سن نوری اسماء لیک لیک
 لیکه یارب ط بوند لیکه لیسکر
 کرم لوقدره لایط عترت عاقل
 کما یطندة فلا صاع الدن منی
 او و کما مالکة الیاه کج
 نه کج و کن نوال لیک کور لیک کج
 عاقد سن نوری اسماء لیک لیک
 لیکه یارب ط بوند لیکه لیسکر
 کرم لوقدره لایط عترت عاقل
 کما یطندة فلا صاع الدن منی
 او و کما مالکة الیاه کج
 نه کج و کن نوال لیک کور لیک کج
 عاقد سن نوری اسماء لیک لیک
 لیکه یارب ط بوند لیکه لیسکر

خانه کج لیکه دور ان لیکه با نیکه
 نیکه اولی صول لیکه نیکه با نیکه
 خانه کج لیکه دور ان لیکه با نیکه
 نیکه اولی صول لیکه نیکه با نیکه

کرم لوقدره لایط عترت عاقل
 کما یطندة فلا صاع الدن منی
 او و کما مالکة الیاه کج
 نه کج و کن نوال لیک کور لیک کج
 عاقد سن نوری اسماء لیک لیک
 لیکه یارب ط بوند لیکه لیسکر
 کرم لوقدره لایط عترت عاقل
 کما یطندة فلا صاع الدن منی
 او و کما مالکة الیاه کج
 نه کج و کن نوال لیک کور لیک کج
 عاقد سن نوری اسماء لیک لیک
 لیکه یارب ط بوند لیکه لیسکر

